ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ,
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА АСОЦІАЦІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
ПОЛТАВСЬКИЙ ЦЕНТР ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ
ОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ПОЛЬЩА)
МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ ПОЛІТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ (ГРУЗІЯ)
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. В.В.ДОКУЧАЄВА,
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ І АДМІНІСТРУВАННЯ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ім. О.М.БЕКЕТОВА, КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ І ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»,
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ,
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Матеріали
ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції
(з міжнародною участю)

(8 грудня 2020 р.)

Полтава 2020

ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ,
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА АСОЦІАЦІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
ПОЛТАВСЬКИЙ ЦЕНТР ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ
ОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ПОЛЬЩА)
МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ ПОЛІТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ (ГРУЗІЯ)
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. В.В.ДОКУЧАЄВА,
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ І АДМІНІСТРУВАННЯ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ім. О.М.БЕКЕТОВА, КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ І ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»,
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ,
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Матеріали
ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції
(з міжнародною участю)

(8 грудня 2020 р.)

Полтава 2020

УДК 35.07/08 (1-21) (477)
М65

Редакційна колегія:
Лозинська Т.М. – завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Полтавської державної аграрної академії, д.держ.упр., професор *(відповідальний редактор)*;
Дорофєєв О.В. – професор кафедри публічного управління та адміністрування Полтавської державної аграрної академії, д.е.н., доцент *(заступник відповідального редактора)*.

М65 *Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю), м. Полтава, 08 грудня 2020 року / за заг. ред. Т.М. Лозинської, О.В. Дорофєєва. Полтава : ПДАА, 2020. 204 с.

У матеріалах конференції висвітлені результати наукових досліджень з актуальних проблем місцевого самоврядування і пошуку шляхів їх розв'язання за тематичними напрямами: «Розвиток нормативно-правової бази місцевого самоврядування», «Управління розвитком територіальних громад: проблеми та перспективи», «Соціальна основа місцевого самоврядування», «Місцеве самоврядування та бізнес-середовище», «Формування місцевих бюджетів», «Політичні аспекти функціонування самоврядної влади».

Для наукових, науково-педагогічних працівників, аспірантів, теоретиків і практиків публічного управління та адміністрування, представників органів влади, громадських діячів України, а також усіх, хто досліджує питання трансформації управління місцевим розвитком в умовах децентралізації влади.

Матеріали конференції друкуються в авторській редакції. За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори. Позиція редакції не завжди може збігатися з точкою зору автора.

© Полтавська державна аграрна академія, 2020

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. РОЗВИТОК НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Аранчій В.І., Горб О.О.
Загальна характеристика системи місцевого самоврядування Польщі …. 8
Дурман О.Л., Полосьмак К.О.
Нормативно-правовий аспект етичної поведінки посадових осіб місцевого самоврядування ……. 11
Сьомич М.І.
Проблемні питання діяльності органів місцевого самоврядування, заходи щодо їх усунення та механізми реалізації …… 15

СЕКЦІЯ 2. УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Аранчій Г.А.
Державна підтримка співробітництва територіальних громад …….. 21
Безхлібна А.П.
Європейський досвід управління приморськими регіонами з метою підвищення їх конкурентоспроможності ……. 24
Бобровська О.Ю.
Корпоратизм як дієвий чинник розвитку територіальних громад у сучасних умовах …….. 28
Галич О.А., Демидкін О.С.
Механізм впровадження та використання програмного забезпечення в органах виконавчої влади …… 32
Грицишен Д.О., Лисак С.П.
Економічна злочинність як загроза національній безпеці …….. 35
Дурман М.О., Козловська А.С.
Стратегія регуляторної політики як один з інструментів реалізації стратегії розвитку …… 38
Kalinichenko A., Młynarczyk N.
Prosumcja energetyczna jako element rozwoju lokalnego ……... 41
Компанець О.І.
Управління персоналом на державній службі ……. 45
Кураташвили А.А.
Революционно новые теоретические основы государственного управления в интересах народа ……. 48
Кураташвили А.А.
Местное самоуправление – как регулируемое дерегулирование экономики и общественной жизни в системе государственного управления ……... 52
Лозинська Т.М.
Адміністративно-територіальна реформа та зміни в системі місцевого самоврядування ……... 56

Нагаєв В.М.
Впровадження інформаційно-цифрових технологій в системі публічного управління …… 59
Осипенко Б.Р.
Управління системним розвитком АПК в умовах децентралізації …… 63
Пасемко Г.П., Якуніна А.А.
Досвід управління територіальними громадами в Європі …….. 66
Полянська Я.В.
Організаційні засади функціонування економічних відносин в територіальних громадах …… 69
Ревенко Н.Г., Пулянович О.В.
Удосконалення теоретико-методологічних і практичних засад розвитку інноваційного управління промисловими комплексами ……. 73
Сергієнко Л.В., Новосьолов І.В.
Структуризація урбанізаційних викликів та формування завдань публічного управління …… 77
Сокольська Т.В.
Роль університетів в розвитку громад …….. 80
Степаненко Т.О.
Проблеми розвитку земельних ресурсів об'єднаних територіальних громад та шляхи їх вирішення ……... 83
Тараненко Т.В.
Екологічний маркетинг: сутність, еволюція розвитку, роль в управлінні .. 86
Чисневич Т.М.
Державне фінансування освіти в контексті реформи децентралізації: досвід Польщі …….. 91

СЕКЦІЯ 3. СОЦІАЛЬНА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Арбузова Т.В.
Роль публічного управління в облаштуванні соціальної інфраструктури для розвитку сільської місцевості ……. 95
Бабенко В.Ю.
Організаційно-правовий механізм державного управління суспільними конфліктами в Україні …… 98
Гриженко В.В.
Міжнародний досвід впровадження дуальної освіти …….. 102
Гуторов О.І., Гуторова О.О.
Економічна сутність, передумови виникнення та заходи подолання депресивності сільських територій агарної сфери …….. 107
Дорофєєв О.В., Тацій Ю.В.
Суспільні феномени як складові публічного життя …… 111
Крикун О.Д., Малігон Ю.М.
Розвиток системи державного регулювання ринку приватної медицини .. 114

Мирна О.В.
Напрямки запобігання корупційним проявам у публічному управлінні на місцевому рівні …… 117
Олексієнко О.В., Саєнко О.П.
Продовольче забезпечення населення як складова соціальної політики органів місцевого самоврядування …… 121
Панасенко Н.Л.
Удосконалення соціальних послуг на рівні територіальної громади …… 124
Петрик С.М., Криничко Ф.Р.
Удосконалення системи державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я ……. 127
Сердюк О.І., Мирний М.В.
Цифрова нерівність як стримуючий фактор е-демократії на рівні територіальних громад …… 131
Сорокіна А.М.
Європейські принципи місцевого самоврядування та концепція «доброго врядування» ……. 134
Шупта І.М.
Публічна бібліотека як осередок культурного життя громади ……... 138

СЕКЦІЯ 4. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩЕ

Войціцька К.М.
Публічне управління урбанізованими територіями …… 140
Іванова Л.С.
Вплив органів місцевого самоврядування на розвиток підприємництва сільських територій ……. 143
Кириченко Т.Я.
Щодо програм підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва в Україні …… 146
Круглов В.В.
Публічно-приватне партнерство як ключовий елемент взаємодії органів місцевого самоврядування та бізнесу …… 149
Орехівська К.Ю.
Вплив інтеграційних процесів на розвиток регіональної економіки ……. 151
Панасюк В.І.
Досвід інституційного забезпечення місцевого економічного розвитку .. 154
Поплавська Ж.В., Францева Н.О.
Громада як партнер проєктів, реалізованих у форматі публічно-приватного партнерства ……. 157
Поступна О.В., Філенко Д.С.
Стратегія розвитку туристичної дестинації Харківської області …… 161
Різник І.В.
Аналіз сучасного стану розвитку бізнес-об'єднань ……..... 164

Сємілєтов О.С.
Вплив екології на розвиток місцевого самоврядування …….. 166

СЕКЦІЯ 5. ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Гончаренко М.В.
Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері оподаткування 169
Гунько Л.А., Вознюк Є.Г.
Удосконалення державного регулювання грошової оцінки земель в умовах децентралізації ……... 172
Дзигарь Ю.В.
Стан формування власних доходів місцевих бюджетів за рахунок податків та зборів …… 175
Жадан О.В., Сенчук А.В.
Вплив бюджетної політики на соціально-економічний розвиток України в умовах децентралізації …… 179
Тарасенко О.Ю., Григор М.Г.
Формування фінансових ресурсів місцевих органів управління ……... 182
Хайлов А.В.
Витрати державної установи: аналітичний аспект …….. 185
Ярута М.Ю.
Плата за користування сільськогосподарськими угіддями як джерело фіскальних надходжень до місцевих бюджетів …… 188

СЕКЦІЯ 6. ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ САМОВРЯДНОЇ ВЛАДИ

Білик О.В., Поліщук С.П.
Реформа місцевого самоврядування: досвід Туреччини та Польщі в процесах децентралізації …… 193
Рибалко С.В.
Рейтингове оцінювання рівня корупції …… 196
Ткачук Д.
Інформаційні механізми участі етнічних спільнот у формуванні та реалізації державної етнополітики …… 201

СЕКЦІЯ 1
РОЗВИТОК НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Валентина Іванівна Аранчій,
кандидат економічних наук, професор,
ректор Полтавської державної аграрної академії,
м. Полтава, Україна
Олег Олександрович Горб,
кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної, наукової роботи
Полтавської державної аграрної академії,
м. Полтава, Україна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПОЛЬЩІ

Проведення реформи адміністративно-територіального устрою в Україні спиралося, серед іншого, на вивчення зарубіжних практик територіальної організації влади, зокрема польської. Порівняння систем місцевого самоврядування двох сусідніх країн вказує на наявність як спільних рис в їх облаштуванні, так і відмінностей. Ідентичною є трирівнева будова адміністративно-територіального устрою України та Польщі, що обумовлює створення відповідних органів влади на цих рівнях (табл. 1)

Таблиця 1

Адміністративно-територіальний устрій України та Польщі

Рівні	Україна	Польща
Регіональний	Область	Воєводство
Субрегіональний	Район	Повіт
Місцевий	Територіальна громада	Гміна

Джерело: побудовано за даними [1].

Проте чинний адміністративно-територіальний устрій Польщі склався у 1999 р. після проведення відповідної реформи, тоді як в Україні реформа територіальної організації влади продовжується відповідно до нового адміністративно-територіального устрою, введеного лише в 2020 році. Не дивно, що в Польщі до цього часу вже вибудована нормативно-правова база місцевого самоврядування, принциповою особливістю якої є визнання рівноправності усіх рівнів місцевого самоврядування та чітке розмежування повноважень між ними [2]. Чинне законодавство Польщі відображає автономність різних рівнів місцевого самоврядування, яка закріплена у спеціальних законах [1]:

– Закон про самоврядування повіту;
– Закон про самоврядування воєводства;
– Закон про урядову адміністрацію у воєводстві.

На кожному з трьох рівнів органи місцевого самоврядування мають окреме

коло завдань, не пов'язані між собою між собою фінансово і приймають рішення, виходячи з гарантованих доходів. Так, ґміни відповідають за комунальне господарство та розвиток економіки, громадські послуги на місцевому рівні, землекористування, дошкільні заклади, основну школу, гімназії, осередки охорони здоров'я, заклади культури, бібліотеки, ґмінні дороги. Повіти відповідають за: адміністративні послуги, громадські послуги на місцевому понадґмінному рівні, публічну безпеку, спеціальні школи, повітові лікарні, повітові заклади, заклади культури та музеї, повітові дороги. Воєводства – за регіональний розвиток, громадські послуги на регіональному рівні, розвиток ринку праці, вищі школи, воєводські лікарні, театри, регіональні музеї, воєводські дороги [3].

Якщо звернутися до українських реалій, то зараз місцеве самоврядування на усіх трьох рівнях регулюється спільним законом – Законом України «Про місцеве самоврядування», в який, з моменту його ухвалення, вносилися зміни 143 рази (остання 11 листопада 2020 р.) [4], що свідчить про нагальну потребу прийняття нової редакції закону, який би унормовував відносини самоврядної влади в умовах нового адміністративно-територіального устрою та виходячи із завдань децентралізованого публічного управління. Крім названого закону, окремі аспекти діяльності органів місцевого самоврядування базового рівня (рівня територіальних громад) регулюються Законами України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та «Про співробітництво територіальних громад». Ці закони були ухвалені в 2015 та 2014 роках і спрямовувалися на посилення спроможності територіальних громад за рахунок об'єднання ресурсів та фінансової децентралізації. Об'єднання територіальних громад з метою підвищення ефективності місцевого самоврядування здійснювалося в обох країнах, але у Польщі, на відміну від України, об'єднання громад відбувалося адміністративним шляхом, тобто примусово. Очевидно, це суттєво скоротило час на становлення нової системи самоврядної влади у Польщі.

Відмінністю польської системи місцевого самоврядування є також поділ адміністративно-територіальних одиниць на допоміжні одиниці, по відношенню до виділення яких практично не існує жодних правил. Закон Республіки Польща «Про ґмінне самоврядування» передбачає можливість виділення допоміжних територіальних одиниць, що можуть складатися з одного міста, частини міста чи кількох міст [5]. Поділ ґміни на допоміжні одиниці не є обов'язковим і визначається владою ґміни та її мешканцями. Єдиним винятком є Варшава, де, згідно з так званим Варшавським законом, утворення рад допоміжних адміністративних одиниць під назвою «райони» *(пол. dzielnica)*, є обов'язковим [там само]. Утворення допоміжних одиниць та порядок їх діяльності визначають в статуті ґміни, зокрема встановлюються:

– назва та територія допоміжної одиниці;
– принципи та порядок проведення виборів до її органів;
– завдання та організацію діяльності органів допоміжної одиниці;
– перелік делегованих радою ґміни повноважень та способи їх реалізації;
– форми нагляду та контролю радою ґміни за діяльністю органів

допоміжної одиниці [там само].

Для сільської місцевості характерною допоміжною одиницею місцевого самоврядування є солтиство – частина гміни, яка діє, як правило, на території одного населеного пункту, проте як дрібні села можуть бути об'єднані у одне, так і великі адміністративні одиниці можуть бути поділені на кілька солтиств. Перевагами створення допоміжних одиниць є:

– децентралізація;

– розширення можливостей місцевих громад – індивідуальна і колективна здатність впливати на рішення та плани щодо своєї громади;

– наближення «влади» до людей;

– підвищення ефективності рішень та дій органів місцевого самоврядування вищого рівня – оскільки на місцях значно краща обізнаність про потреби та поточну ситуацію в громаді;

– локалізація – на рівні місцевих громад існують певні цінності, втрата яких неприпустима – соціальні зв'язки, сусідство, взаємодія [5].

Відмінністю місцевого самоврядування Польщі, у порівнянні з Україною, є те, що депутати місцевих рад, за виконання покладених на них повноважень, отримують заробітну плату.

Таким чином, можна резюмувати, що система місцевого самоврядування Польщі має такі відмінності:

– чітке законодавство для кожного рівня місцевого самоврядування;

– рівноправність органів місцевого самоврядування;

– незалежність органів місцевого самоврядування та їх фінансову самостійність;

– існування допоміжних адміністративно-територіальних одиниць;

– адміністративний характер об'єднання територіальних громад;

– професійний характер діяльності депутатів місцевих рад (на основі грошової винагороди за працю).

Список використаних джерел:

1. Крат М., Софій О. Порівняльний аналіз процесу децентралізації України та Польщі. Аналітична записка. URL: http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2017/10/Porivnyalniy-analiz-protsesu-detsentralizatsiyi-Ukrayini-ta-Polshhi.pdf/ (дата звернення 03.12.2020).

2. Polska samorządów Silna demokracja, skuteczne państwo; pod redakcją Dawida Sześciły. Fundacja im. Stefana Batorego. Warszawa. 2019. 183 s.

3. Samorząd terytorialny. Zadania i struktura. URL: https://businessinsider.com.pl/finanse/samorzad-terytorialny-zadania-i-struktura/5bm6mhp (дата звернення 03.12.2020).

4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 №280/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 03.12.2020).

5. Організація місцевого самоврядування Республіки Польща. URL: https://uplan.org.ua/analytics/orhanizatsiia-mistsevoho-samovriaduvannia-espubliky-polshcha/ (дата звернення 04.12.2020).

Олена Леонідівна Дурман,
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування,
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
Катерина Олександрівна Полосьмак,
студентка спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Реформування державної служби, як суб'єкта державного управління, потребує нової моделі професійної етики державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, яка орієнтується на цінності демократичної правової і соціальної держави, служіння народові України, професійну компетентність, здатність ефективно, в рамках закону і посадових повноважень, реалізовувати владні функції.

Акцент на нормативно-правовому врегулюванні етичних аспектів державної служби та служби в органах місцевого самоврядування є на часі, адже сприйняття державного службовця як корупціонера, культивування думки щодо можливої суспільної та особистої шкоди від їх службової діяльності вже досить довго циркулюють серед громадян та в експертном середовищі.

На законодавчому рівні врегулювання морально-етичних засад діяльності управлінців здійснюється через ряд нормативно-правових актів. Серед них загальні правила поведінки державних службовців та службовців в органах місцевого самоврядування, що є узагальненням стандартів етичної поведінки, доброчесності та запобігання конфлікту інтересів у діяльності державних службовців. Вони ґрунтуються на Конституції України [1] та визначені у принципах, зазначених у статті 4 Закону України «Про державну службу» [2]: верховенства права; законності; професіоналізму; патріотизму; доброчесності; ефективності; політичної неупередженості; прозорості; стабільності; забезпечення рівного доступу до державної служби.

Щодо посадових осіб місцевого самоврядування, то починаючи з 1993 року, їх статус визначався Законом України «Про державну службу». Законодавчим оформленням чергового етапу реформування місцевої влади в Україні стали прийнята в 1996 році Конституція України та прийнятий 1997 року Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», а в 2001 – Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» та ряд інших. Таким чином, ми маємо низку законів, які прямо чи опосередковано регламентують юридичний статус зазначених осіб.

Службовці в цих органах керуються у своїй діяльності Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [3], згідно з якою правовий

статус посадових осіб місцевого самоврядування визначається Конституцією України, законами України «Про місцеве самоврядування в Україні» [4], «Про статус депутатів місцевих рад» [5], «Про місцеві вибори» [6] та іншими нормативно-правовими документами України. Аналізуючи Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування», можна дійти висновку, що, на відміну від державної служби, усі службовці місцевого самоврядування є посадовими особами. Тобто, усі кваліфіковані працівники, що працюють в органах місцевого самоврядування, є посадовими особами, решта – технічний і обслуговуючий персонал.

Звертаючись до мети існування самих органів місцевого самоврядування, варто зазначити, що ця мета відповідає принципу субсидіарності розподілу владних повноважень, який визначено і в Європейській хартії місцевого самоврядування [7] як найбільш доцільний. За цим принципом повноваження органів публічної влади розмежовуються таким чином, що безпосереднє управління територіями здійснюється за допомогою представницьких органів населення, як органів, найбільш близьких до народу.

Тому Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» визначає такі принципи: служіння територіальній громаді; поєднання місцевих і державних інтересів; верховенства права, демократизму і законності; гуманізму і соціальної справедливості; гласності; пріоритету прав та свобод людини і громадянина; рівних можливостей доступу громадян до служби в органах місцевого самоврядування з урахуванням їхніх ділових якостей та професійної підготовки; професіоналізму, компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі; підконтрольності, підзвітності, персональної відповідальності за порушення дисципліни та неналежне виконання службових обов’язків; дотримання прав місцевого самоврядування; правової та соціальної захищеності посадових осіб місцевого самоврядування; захисту інтересів відповідної територіальної громади; фінансового та матеріально-технічного забезпечення служби за рахунок коштів місцевого бюджету; самостійності кадрової політики в територіальній громаді.

Як бачимо, ці принципи відповідають загальнолюдським та загальнодержавним управлінським принципам. Та не зважаючи на чітко виписані моральні принципи, якими має керуватися службовець в органах місцевого самоврядування, перед державою свого часу постала проблема створення та втілення механізму реалізації етичних норм і засад, які будуть дієвим інструментом роботи державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Таким інструментом став Закон України «Про правила етичної поведінки» [8], який визначав керівні норми поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, під час виконання ними службових повноважень та порядок притягнення їх до відповідальності за порушення таких норм. На зміну цьому закону 2015 року було ухвалено Закон України «Про запобігання корупції» [9], в розділі IV якого розкриваються наступні законодавчі етичні норми: «…особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, під час виконання своїх

службових повноважень зобов'язані: неухильно додержуватися вимог закону та загальновизнаних етичних норм поведінки, бути ввічливими у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими; представляючи державу чи територіальну громаду, діють виключно в їх інтересах; діяти неупереджено, незважаючи на приватні інтереси, особисте ставлення до будь-яких осіб, на свої політичні погляди, ідеологічні, релігійні або інші особисті погляди чи переконання; сумлінно, компетентно, вчасно, результативно і відповідально виконувати службові повноваження та професійні обов'язки…».

Окрім деяких законів, щодо встановлення етичних норм, свого часу Національного агентства України з питань державної служби видало Наказ «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» [10], який був наступником наказу «Про затвердження Загальних правил поведінки державного службовця» [11], виданого Головдержслужбою 2010 року. Порівнюючи з попередніми редакціями Правила етичної поведінки містять як старі норми, так і ряд нових новел, і складаються із шести розділів.

Особливої уваги у порівнянні цих правил є те, що пряма норма щодо відповідальності державних службовців чи посадових осіб місцевого самоврядування за порушення Загальних правил відсутня, проте у пункті 7 розділу І «Загальні положення», зокрема, зазначено, що «… керівники державних органів, органів місцевого самоврядування чи їх структурних підрозділів у разі виявлення чи отримання повідомлення про порушення цих Загальних правил в межах своєї компетенції відповідно до законодавства зобов'язані вжити заходів щодо припинення виявленого порушення, усунення його наслідків та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, а у випадках виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення також поінформувати спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції». Отже, за порушення вимог, встановлених Загальними правилами, встановлено дисциплінарну відповідальність з можливою перекваліфікацією в адміністративну або кримінальну. Проте, вид дисциплінарної відповідальності Загальними правилами не визначено, що вносить певний суб'єктивізм при оцінці порушень та визначення рівня відповідальності за них.

Комітет Міністрів Ради Європи схвалив і рекомендував для прийняття країнами – членами Ради Європи модельний Кодекс поведінки державних службовців. У цьому Кодексі відсутні принципи щодо професіоналізму державних службовців, адже кваліфіковану працю мають виконувати лише професійно підготовлені особи. Модельним кодексом, зокрема, передбачено, що «державний службовець повинен бути чесним, безстороннім і виконувати свої повноваження найкращим чином, виходячи з навичків, чесності та розуміння, беручи до уваги публічні інтереси і ті обставини, що стосуються справи. Під час виконання своїх повноважень державний службовець не повинен діяти легковажно, на шкоду інтересам будь-якій особі, групі або органу і повинен брати до уваги права, обов'язки та відповідні інтереси всіх інших».

Україна також потребує прийняття свого Кодексу етичної поведінки

державних службовців. Враховуючи євроценричність розвитку державного управління, цей кодекс повинен грунтуватися на європейському модельному Кодексі поведінки державного службовця, повинен мати в своїй основі загальноприйняту мораль та конкретизувати її відповідно до специфіки службових обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Основний Закон України від 28 червня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 13.10.2020).
2. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text (дата звернення 13.10.2020).
3. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 року № 2493-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text (дата звернення 13.10.2020).
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 13.10.2020).
5. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11 липня 2002 року № 93-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text (дата звернення 14.10.2020).
6. Про місцеві вибори: Закон України від 14 липня 2015 року № 595-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19#Text (дата звернення 14.10.2020).
7. Європейська хартія місцевого самоврядування: м. Страсбург, 15 жовтня 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення 14.10.2020).
8. Про правила етичної поведінки: Закон України від 17 травня 2012 року № 4722-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4722-17#Text [втратив чинність] (дата звернення 14.10.2020).
9. Про запобігання корупції: Закон країни від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text (дата звернення 14.10.2020).
10. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 № 158. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text (дата звернення 14.10.2020).
11. Про затвердження Загальних правил поведінки державного службовця: наказ Головного управління державної служби України від 04.08.2010 № 214. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1089-10#Text [втратив чинність] (дата звернення 14.10.2020).

Микола Іванович Сьомич,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ЗАХОДИ ЩОДО ЇХ УСУНЕННЯ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Місцеве самоврядування є однією з найефективніших форм місцевого управління та розвитку територій. Там, де воно дійсно функціонує, де місцеве населення має реальне право та можливість самостійно вирішувати питання місцевого значення, спостерігається зростання доходів місцевих бюджетів і соціально-економічний розвиток в цілому.

Ефективне місцеве самоврядування має базуватися на таких основних принципах самоврядності як правової, організаційної та фінансової автономії. Тільки через відповідність повноважень органів місцевого самоврядування зазначеним принципам можливим буде його реальний розвиток в Україні.

Місцеве самоврядування - одна з фундаментальних демократичних засад конституційного ладу України. А тому процеси його конституційного реформування є найважливішим чинником розвитку всієї системи української державності.

Значним досягненням для демократизації суспільства за роки незалежності України є закріплення на конституційному рівні статусу місцевого самоврядування: стаття 7 Конституції України встановлює, що в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування, йому також присвячений XI розділ Конституції. На основі даних конституційних норм був прийнятий Закон «Про місцеве самоврядування в Україні», а ратифікація Європейської хартії місцевого самоврядування суттєво наблизила дану галузь законодавства до європейських стандартів.

На перший погляд, як бачимо, діяльність органів місцевого самоврядування має достатню правову основу для всебічного функціонування і розвитку в умовах законодавчого закріплення багатьох прав і свобод. Але як маємо на практиці, численні колізії виникають з цього приводу, а з них, в свою чергу, породжуються суперечності між суб'єктами публічних правовідносин, в чому ми, як пересічні громадяни, учасники місцевої громади не зацікавлені. Бо в такому випадку не вирішуються численні питання місцевого рівня, а якщо це має великомасштабний характер, то можна вже говорити про «хворобу» цілих регіонів нашої держави.

Вважається за доцільне звернути увагу на те, що місцеве самоврядування України від початку було недосконалим, але на теперішньому етапі, його проблеми суттєво загострились в силу певних факторів і обставин. Звісно, цих факторів багато і вони між собою взаємообумовлюються. Проте вони простежені, систематизовані науковцями і на сьогодні існує їх докладний перелік

починаючи із законодавства і завершуючи правосвідомістю.

Необхідно звернути увагу на те, що даний предмет – систему місцевого самоврядування, необхідно розглядати в комплексі з іншими суспільними регулятивними елементами. Одним із таких найвпливовіших є державне управління з яким самоврядування знаходиться у своєрідному діалектичному співвідношенні боротьби протилежностей. На стику двох систем - місцевого самоврядування і місцевої державної виконавчої влади ми можемо спостерігати протиріччя, втіленні у вертикалі нормативно-правових актів, що є ніщо іншим як колізіями.

Починаються вони із конституційного законодавства. Так, якщо порівняти два закони «Про місцеве самоврядування України» і «Про місцеві державні адміністрації», то можна виявити спільність об'єктів регулювання органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій. При цьому виникає таке явище як конкуренція компетенції, яке по суті полягає у тому, що на врегулювання одних і тих же відносин претендують кілька структурних органів, протилежних по змісту їх призначення. Часто виявляється так, що до відання місцевої адміністрація відходять питання, які за своєю природою не мають вирішуватися державою, а лише органами місцевого самоврядування, а останнім за допомогою численних постанов, норм, інструкцій виконавчої влади нав'язуються неприбуткові, ресурсозатратні об'єкти й зобов'язання по їх утриманню, не маючи для цього належної матеріальної і фінансової бази. Наприклад, порівнявши вищевказані закони у частині повноважень місцевих державних адміністрацій і виконавчих органів місцевого самоврядування, не важко помітити, що як ті, так й інші займаються соціально економічним розвитком місцевості (ст. 13 ч. 1 п. 2 ЗУ «Про місцеві державні адміністрації» та ст. 27 п.1 ЗУ «Про місцеве самоврядування»). Що стосується розподілу природних ресурсів: використання землі, охорони довкілля, то бачимо аналогічну ситуацію. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належить ефективне використання природних ресурсів, майже те ж саме, але у другій формі сказано і про місцеві адміністрації: «використання землі, природних ресурсів, охорона довкілля». Звісно, конкуренція компетенції є не що іншим як колізією в законодавстві, яку досить вдало застосовують для задоволення своїх потреб корумповані чиновники, а тому боротися з нею потрібно застосовуючи методи ліквідації колізій. З метою ліквідації колізійних ситуацій пропонується в законах «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації» передбачити положення, що всі законодавчі колізії компетенції між місцевими державними адміністраціями та місцевим самоврядуванням слід тлумачити на користь місцевого самоврядування.

Відступаючи від проблематики колізій в законодавстві, яке забезпечує нормативне підґрунтя місцевого самоврядування в Україні, треба з'ясувати ще природу економічного становища, що побудоване на цьому ж законодавстві. Тобто джерела фінансування і їх ступінь спів розмірності із витратами. Як випливає з Бюджетного кодексу України і ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні», основними надходженнями до місцевих бюджетів і зокрема до

бюджетів місцевого самоврядування є доходи з власних джерел, податки і трансферти. Яким чином формуються ці надходження?

У відповідності із статтею 60 ч. 1 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження.

Звісно, такі фінансові підприємства як, банки, страхові товариства, пенсійні фонди, торгові організації будучи в комунальній власності, враховуючи економічні особливості місцевості, за сучасних ринкових умов можуть бути досить прибутковими, але вони об'єктивно не завжди здатні наповнювати валову частку місцевого бюджету через ряд факторів. Наприклад не у всіх регіонах України є досить розвинені фінансові, трудові ринки, ринки нерухомості чи природних ресурсів. А у зв'язку з низькою платоспроможністю мешканців сільських, селищних, районних громад споживчий ринок таких місцевостей зовсім не стимулює до підприємницьких відносин. Не кажучи вже про те, що частина коштів з підприємств, які знаходяться у комунальній власності відмиваються корисливими посадовими особами в органах місцевого самоврядування. Ця існуюча система економічного забезпечення місцевого самоврядування має бути реформована в першу чергу, так як фактично воно не володіє економічно розвиненими, високоприбутковими підприємствами, які б були первинним, стабільним наповнювачем бюджету місцевого самоврядування як це прийнято у більшості держав розвиненої демократії.

Проаналізувавши вищенаведене, можна зробити висновок про те, що за теперішньої української моделі місцевого самоврядування місцеві державні адміністрації формально і не керують виконкомами, проте мають на них великий вплив точніше вплив на фінансові ресурси.

Боротьба за ресурси - це закономірний наслідок слабкого місцевого самоврядування. Йдеться мова про вище вже зазначені, існуючі економічно розвинені підприємства, що можуть забезпечити повноцінне функціонування самоврядування і економічний розвиток громади. Вони є в наявності і розташовані на території України у відповідності із виробничо-промисловою спеціалізацією регіонів. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» дозволяє таким об'єктам перебувати в комунальній власності. Так розділ ІІІ зазначеного Закону визначає перелік видів таких об'єктів, регламентує загальними нормами їх захист, майнові операції, правомочності щодо володіння, користування, розпорядження тощо. Але за допомогою особливих норм вищих органів виконавчої влади об'єкти комунальної власності можуть потрапити під керівництво місцевих органів виконавчої влади на досить тривалий період і разом з ними всі прибутки від діяльності цих підприємств. А валова частина

податків від діяльності - передаються не в місцеві бюджети, а в державний бюджет. Така схема передачі коштів не раціональна, бо з державного бюджету гроші опосередковано повертаються назад в міста, райони, селища у вигляді субвенцій і як правило, в недостатній кількості. Кошти ж які залишились у власності місцевих державних адміністрацій від податків, доходів з об'єктів власності (формально комунальної) спрямовуються на фінансування послуг, що надаються цими адміністраціями. Але досить часто витрачається більше коштів на утримання штатів управлінь, відділів, інших органів виконавчої влади ніж на самі послуги, що їх повинні надавати ці державні служби. Зарубіжний досвід свідчить, що в окремих випадках державі дешевше заплатити за надання послуг недержавним установам, зокрема органам місцевого самоврядування, ніж самій утримувати громіздкий апарат.

Неприбуткові установи соціального спрямування, наприклад лікарні, дитячі садки, бібліотеки, музеї, будинки культури та інші покладено на утримання місцевого самоврядування і фінансуються за рахунок місцевих бюджетів і трансфертів. З цією метою було видано 15-го червня 1999 року Указ Президента України N 648 (648/99) «Про прискорення передачі об'єктів соціальної інфраструктури права державної власності у комунальну власність». За цим Указом об'єкти соціальної інфраструктури передавались у комунальну власність. Відповідно до статті третьої цього Указу було видано Постанову Кабінету Міністрів України «Про Порядок використання коштів державного бюджету, залучених під час передачі об'єктів соціальної інфраструктури з державної у комунальну власність». Згідно із цією Постановою органам місцевого самоврядування надаються трансферти на допомогу по утриманню цих установ соціальної інфраструктури. Трансферти, згідно із Указом президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи від 21. 07. 98 р. №810/98, є кошти, що передаються з Державного бюджету до місцевих бюджетів, або з місцевих бюджетів вищого рівня до бюджетів нижчого рівня у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій та в інших формах». Трансферти визначаються у спеціально встановленому законодавством порядку: погоджуються із Міністерством економіки та Мінфіном, закріплюються у щорічному Законі України «Про державний бюджет», розподіляються радами вищого рівня. Кошти, надані як трансферти, згідно із постановою, мають використовуватись виключно на капітальний ремонт та утримання прийнятих у комунальну власність об'єктів житлового фонду, зовнішніх мереж їх електро-, тепло-, газо-, водопостачання і водовідведення та будівель, призначених для обслуговування цього фонду, а також інших об'єктів соціальної інфраструктури. Самий механізм нарахування дотацій досить цікавий - вони не залучаються з якихось зовнішніх джерел, а нараховуються з обсягу коштів, перерахованих до бюджетного фонду з самих же місцевостей. Тобто регіон опосередковано через державу сам же фінансує свою соціальну сферу. Залучення додаткових коштів не відбувається, а має місце перерозподіл спочатку на загальнодержавному рівні, потім на регіональному і місцевих рівнях.

Як виявляється на практиці, даних коштів вистачає лише на поточне

утримання соціальних установ, а на їх розвиток, вдосконалення, на запровадження нових соціальних послуг самоврядування має шукати додаткові джерела фінансування, що є дуже проблематичним. З даної тези випливає те, що сама соціальна сфера в державі, перебуваючи на дотаційному фінансуванні, знаходиться в застійному становищі і потерпає від недостачі ресурсів.

Аналізуючи вищесказане, можна прийти до висновку, що за складними, непрозорими схемами розподілу фінансових ресурсів проглядається загальнодержавна політика централізму згідно з якою державі віддається перевага у адміністративному регулюванні прибуткових сфер суспільних відносин що має цілий ряд недоліків, а на місцеве самоврядування покладається обов'язок підтримання неприбуткової соціальної сфери при цьому недостатність фінансування веде до застою розвитку або погіршення охорони здоров'я, освіти, культури як окремих регіонів, так і всієї держави в цілому.

Що стосується такого джерела фінансових надходжень як місцеві податки, то тут теж потрібно розглянути їх у контексті проблематики співвідношення повноважень державних органів і органів місцевого самоврядування. У статті 69 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» гарантується право органів місцевого самоврядування встановлювати місцеві податки: Органи місцевого самоврядування відповідно до закону можуть встановлювати місцеві податки і збори. Місцеві податки і збори зараховуються до відповідних місцевих бюджетів.

За рішенням зборів громадян за місцем їх проживання можуть запроваджуватися місцеві збори на засадах добровільного самооподаткування. В першому пункті зазначається, що податки встановлюються відповідно до закону. Таким законом є Закон України «Про державний бюджет», він приймається щороку і щоразу встановлюються законодавцем зміни щодо того чи іншого місцевого податку, який збирається місцевим самоврядуванням, так держава в особі Верховної Ради приймаючи новий бюджет, щоразу встановлюючи нові вимоги до місцевих податків, немовби «грається» із місцевим самоврядуванням.

Як показує світовий досвід, при будь-яких формах місцевого управління *державний контроль* за діяльністю органів місцевого самоврядування та їх посадовими особами, за дотриманням ними національного законодавства використовується завжди. У багатьох розвинених країнах місцевому самоврядуванню надані широкі повноваження, але існує чітка система державного нагляду та контролю за їх діяльністю і здійснюють це, як правило, місцеві державні адміністрації.

Таким чином, найбільш прийнятним варіантом для України може бути надання широких повноважень органам місцевого самоврядування щодо територіального розвитку, а місцевим державним адміністраціям винятково контрольно-наглядових функцій. Це і має знайти своє відображення у законопроектах щодо розвитку та зміцнення місцевого самоврядування в країні.

Список використаних джерел

1. Гордєєв О.К. Забезпечення сталого місцевого розвитку: підходи, принципи, складові. *Державне будівництво*. 2012. № 2. URL:

http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/index.html (дата звернення 25.11.2020)

2. Журавель Я.В. Класифікація органів місцевого самоврядування. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 4. С.61-64.

3. Корпань О.В. Світовий досвід організації місцевого самоврядування. *Правова держава : Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України*. 2008. Вип. 11. С. 160-166.

4. Лис Б.А. Місцеве самоврядування: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: http://www.rusnauka.com/7_NMIW_2009/Economics/42124.doc.htm (дата звернення 01.12.2020).

5. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 07.05.2017 № 24 / Законодавство України. URL: http://www.rada.gov.ua (дата звернення 30.11.2020).

6. Про місцеве самоврядування в Україні : проект нової редакції Закону України. URL: http://www.minregionbud.gov.ua (дата звернення 02.12.2020).

7. Реформування місцевого самоврядування – запорука розвитку територіальної громади. URL: http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/publication/content/20903.htm (дата звернення 29.11.2020).

8. Ткачук А.Ф. Місцеве самоврядування: світовий та український досвід : посібник. Київ : Заповіт, 2007. С. 186-195.

СЕКЦІЯ 2
УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ганна Андріївна Аранчій,
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії,
м. Полтава, Україна

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СПІВРОБІТНИЦТВА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Співробітництво територіальних громад (ТГ) сприяє підвищенню економічної ефективності використання місцевих бюджетів та надає імпульс місцевому розвитку за рахунок консолідації ресурсів та зусиль. Законом України «Про співробітництво територіальних громад» співробітництво ТГ визначено як «відносини між двома або більше територіальними громадами, що здійснюються на договірних засадах у визначених цим Законом формах з метою забезпечення соціально-економічного, культурного розвитку територій, підвищення якості надання послуг населенню на основі спільних інтересів та цілей, ефективного виконання органами місцевого самоврядування визначених законом повноважень» [1]. Основними формами співробітництва ТГ за законом є такі:

– делегування одному із суб'єктів співробітництва іншими суб'єктами співробітництва виконання одного чи кількох завдань з передачею йому відповідних ресурсів;

– реалізація спільних проектів, що передбачає координацію діяльності суб'єктів співробітництва та акумулювання ними на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів (найбільш популярна);

– спільне фінансування (утримання) суб'єктами співробітництва підприємств, установ та організацій комунальної форми власності – інфраструктурних об'єктів;

– утворення суб'єктами співробітництва спільних комунальних підприємств, установ та організацій - спільних інфраструктурних об'єктів;

– утворення суб'єктами співробітництва спільного органу управління для спільного виконання визначених законом повноважень [там само].

Полтавська обласна державна адміністрація, керуючись зазначеним законом, а також наказом Мінрегіонбуду «Про затвердження примірних форм договорів про співробітництво територіальних громад» [2], рекомендує ТГ найбільш прийнятну і зручну форму співробітництва – утворення суб'єктами співробітництва спільних комунальних підприємств, установ та організацій - спільних інфраструктурних об'єктів [3]. Проте, як показала практика, основною формою співробітництва ТГ як у Полтавській області, так і в Україні в цілому, протягом 2014-2020 рр. була реалізація спільних проектів, що передбачало координацію діяльності суб'єктів співробітництва та акумулювання ними на

визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів. Громади Полтавської області одні з перших в Україні взялися за реалізацію спільних проектів і в цей період їм особливо необхідною була підтримка держави, як фінансова, так і технічна. Більше того, парламент, запровадивши правові підвалини для економічної взаємодії громад, тим самим визнавав важливість співробітництва громад, а, отже, мав би розробити заходи для його стимулювання. Слід зазначити, що наміри держави щодо стимулювання співробітництва територіальних громад задекларовані в Законі України «Про співробітництво територіальних громад». До заходів державної підтримки співробітництва громад, передбачених законодавством, віднесено:

– надання субвенцій місцевим бюджетам суб'єктів співробітництва у пріоритетних сферах державної політики;

– передача об'єктів державної власності у комунальну власність суб'єктів співробітництва;

– методична, організаційна та інша підтримка діяльності суб'єктів співробітництва [1].

Водночас, держава стимулює співробітництво ТГ у випадках, коли:

– посилюється спроможність суб'єктів співробітництва до забезпечення реалізації визначених законом повноважень;

– до співробітництва залучені додаткові ресурси, у тому числі фінансові;

– співробітництво здійснюється більш як трьома суб'єктами співробітництва;

– забезпечується широка участь громадськості у здійсненні співробітництва [там само].

Порядок стимулювання співробітництва територіальних громад мав бути розроблений Кабінетом Міністрів України, проте до цього часу документ, який унормовує державну підтримку партнерства ТГ, так і не прийнято. Профільне міністерство (Міністерство розвитку громад та територій України) здійснює спроби організувати підтримку співробітництва громад шляхом надання методичної і технічної допомоги та за рахунок координації взаємодії суб'єктів співробітництва й міжнародних організацій-донорів. Міністерство прагне, поки що без особливих успіхів, скоординувати свою діяльність з Агенцією регіонального розвитку та громадами. Перший заступник міністра розвитку громад та територій України вважає, що ініціатива з реалізації проектів, спрямованих на регіональний розвиток, має йти від Агенцій регіонального розвитку і саме вони мають стати зв'язуючою ланкою між громадами та центральними органами виконавчої влади [4] . Однак, у даний час найбільш дієву підтримку ТГ отримують в рамках програм міжнародної технічної допомоги («DOBRE», «USAID», «GIZ», «U-LEAD з Європою» тощо). Міжнародне партнерство забезпечує суб'єктам співробітництва надання освітніх послуг через тренінги, обговорення проблем в межах круглих столів, конференції, а також експертну підтримку. Це важливий напрямок діяльності, оскільки зарубіжні експерти готують фахівців, які згодом самі будуть здатні проводити навчання в ТГ. Міжнародні донорські програми також можуть здійснювати підтримку співробітництва ТГ шляхом допомоги в розробленні планів та проектів і навіть

участі у співфінансуванні реалізації таких проектів. Так, наприклад, у Новосанжарському районі Полтавської області за фінансової підтримки швейцарсько-українського Проекту **«Підтримка децентралізації в Україні» (DESPRO) в межах співробітництва ТГ** реалізується пілотний проект із вдосконалення системи поводження з твердими побутовими відходами. Проект має бути реалізовано в рамках ***Стратегії поводження з твердими побутовими відходами у Полтавському субрегіоні*** **[5],** розробленої за участі проекту GIZ «*Реформа управління на сході України».* Реалізація Стратегії підтримується також українсько-канадським проектом "Партнерство для розвитку міст" (ПРОМІС). Полтавська обласна державна адміністрація разом із зарубіжними партнерами сприяє розвитку співробітництва ТГ, надаючи роз'яснення та консультативну допомогу громадам області щодо укладення відповідних договорів.

Тобто, на даний час склалася цікава конфігурація взаємодії територіальних громад із зарубіжними донорами за підтримки і координації органів державної влади, насамперед обласних державних адміністрацій. В окремих регіонах державні адміністрації здійснюють підтримку співробітництва ТГ, зважаючи на соціальну спрямованість спільних проектів. Так, в рамках реалізації спільного проекту з надання соціальних послуг Шляхівська і Джулинська ТГ Вінницької області за державної підтримки отримали в користування спеціалізований автомобіль для перевезень осіб з інвалідністю [4].

Співробітництво ТГ як механізм забезпечення більш ефективного використання коштів місцевих бюджетів має розвиватися і при цьому до нього будуть залучатися громади, які межують між собою, але розміщені в різних адміністративних районах, що ускладнює процес домовленостей. Цю проблему не вирішує проведене нещодавно укрупнення районів, оскільки сусідство громад по різні боки меж нікуди не зникає, хіба що таких громад стає менше. Подолати цю проблему можна шляхом внесення змін до чинного Закону України «Про співробітництво територіальних громад» або ухвалення закону про міжрегіональне співробітництво.

У підсумку слід зазначити, що об'єднання ТГ сприяло налагодженню співпраці між ними, оскільки громади отримали певні фінансові ресурси, які можна було консолідувати для виконання спільних дій. В основному співробітництво відбувається у формі реалізації спільних проектів та утворення спільних комунальних підприємств; значно рідше використовується спільне фінансування підприємств та делегування завдань, а створення спільних органів управління як форма співробітництва до цього часу не використовується. Держава, зацікавлена в зростанні добробуту громадян і зміцненні добробуту населення, має виконувати законодавчі норми щодо стимулювання співробітництва ТГ. За інформаційної, консультаційної, методичної і фінансової підтримки держави нестача досвіду громад у цій сфері не виступатиме серйозною перешкодою для їх співробітництва. Необхідним також є удосконалення нормативно-правової бази.

Список використаних джерел:

1. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 №1508-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1508-18 (дата

звернення 30.11.2020).

2. Про затвердження примірних форм договорів про співробітництво територіальних громад: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 27.08.2014 №233. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/v0233858-14 (дата звернення 30.11.2020).

3. Офіційний веб-портал Полтавської обласної державної адміністрації. URL: http://www.adm-pl.gov.ua/page/dosvid-poltavshchini-iz-vprovadzhennya-zakonu-ukrayini-pro-spivrobitnictvo-teritorialnih-gromad. (дата звернення 30.11.2020).

4. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ: Співробітництво територіальних громад. URL: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4676:spivpracya-gromad&catid=8&Itemid=350. (дата звернення 01.12.2020).

5. Реформа управління на сході України. Субрегіональна стратегія поводження з побутовими відходами для Полтавської області. URL: https://ims-ukraine.org/sites/default/files/SHW%20mgt%20strategy_ukr.pdf (дата звернення 02.12.2020).

Анастасія Павлівна Безхлібна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу
Національного університету «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ПРИМОРСЬКИМИ РЕГІОНАМИ З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Дві третини всіх міст світу розташовані в прибережних зонах морів та океанів [1]. Міграція в приморські регіони є спільною для розвинутих країн та країн, що розвиваються [2, с. 37]. Наприклад, приріст населення в містах Південної Європи за останні п'ятдесят років зріс на 80% [3]. Передбачається, що в майбутньому прибережне населення становитиме три чверті населення Землі [4, 5]. Прибережна зона морів та океанів займає 12% загальної суші, 45% світової економіки здійснюється за рахунок потенціалу прибережної зони [6].

Формування в приморських регіонах сприятливого економічного та соціального середовища для розбудови інфраструктури, закордонних інвестицій, підвищення зайнятості, зниження міграції, спрощення логістики та комерції, розвитку освіти та культури створює передумови для функціонування регіонів як «живі лабораторії для випробування нових економічних, медичних, освітніх та екологічних рішень [2].». Ефективне управління приморським регіоном за рахунок використання інструментів місцевої та національної політики з метою набуття поштовху до інновацій та їх поширення пристосовує гнучкі економіки

приморських регіонів до інтеграції до світових вимог ринкових систем. Помилковим є розуміння приморських регіонів як периферій, оскільки прибережна зона є вигідним географічним положенням для розвитку торгівлі, використанні ресурсів морів (судноплавство, рибальство, зелена енергетика тощо)

Світові та європейські приморські регіони випереджають регіони внутрішні (з закритими кордонами, без виходу до моря) щодо переходу від діяльності з низькою доданою вартістю до впровадження галузей четвертого індустріального типу, більш ширшого залучення незалежного інноваційного потенціалу.

Сектор морських технологій ЄС має оборот в 91 млрд. євро і безпосередньо надає понад 500 тис. робочих місць, з яких більша частина вимагає висококваліфікованих робочих кадрів. Сектор морських технологій ЄС створює принаймні стільки ж додаткових робочих місць і суттєво сприяє регіональному розвитку (200 регіонів у 18 країнах ЄС) [7].

Підвищення конкурентоспроможності регіонів України неможливе без урахування досвіду європейських країн в розбудові приморських регіонів. Євроінтеграція України передбачає формування спільної політики стосовно управління регіонами в тому числі.

Європейська Комісія використовує глобальний рейтинг конкурентоспроможності держав-членів та їх регіонів для порівняння результатів їхньої діяльності. Відомо, що узагальнюючим показником економічної діяльності в регіоні є валовий регіональний продукт [8, с. 23].

Інститутами регіональної підтримки приморських регіонів ЄС є [9]: Служба підтримки структурних реформ, Платформа Smart-спеціалізації, Європейського форуму кластерної політики, Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський інститут інновацій та технологій, Європейської Комісії та Світового банку, Європейський фонд стратегічних інвестицій, Європейський Парламент та Рада. Спеціальні установи ЄС, що опікуються проблемами приморських регіонів діють відповідно до принципів та ключових стратегій міжнародних та регіональних організацій, стейкхолдерів, серед яких Європейський парламент, Європейський економічний та соціальний комітет, Комітет регіонів, Європейське агентство з морської безпеки, Європейське агентство з навколишнього середовища, Європейська служба зовнішніх дій, Європейське оборонне агентство: морський нагляд тощо.

Класичним інструментом регіонального управління є пілотний проект «Сходи до досконалості», що допомагає подолати інноваційний розрив між регіонами ЄС, підтримуючи реалізацію стратегій Smart-спеціалізації, розробляючи та використовуючи взаємодоповнення між політикою згуртованості, Горизонт 2020 та іншими програмами фінансування ЄС.

Регіональний уряд ЄС має свої власні функції, зокрема, його повноваження є законодавчими, виконавчими і адміністративними. Регіональний уряд не може видавати закони, укази, декрети, проте займається підготовкою регіональних законопроектів, що виносяться на затвердження Регіональною Радою. Стосовно виконавчих повноважень, то Регіональний уряд має всі виконавчі повноваження

щодо законів і рішень Регіональної ради. Адміністративні повноваження Уряду регіону ЄС полягають у підготовці регіональних бюджетів на рік відповідно до підготовлених програм та планів розвитку регіонів (які готуються ним же), балансу та фінансової звітності.

В даний час ведуться переговори з Європейським парламентом і державами-членами про формування наступного бюджету ЄС на період 2021-2027 років і про пріоритети майбутньої регіональної політики, що дозволить більш ефективному використанню інвестицій ЄС на місцях.

«Принципи морського інтегрованого управління впроваджуються через існуючі інститути ЄС, включаючи Економічний і Соціальний Комітет, а також Комітет Регіонів, Галузеві дорадчі органи, створені Радою (наприклад, Регіональні Консультативні Ради у риболовній галузі) чи Комісією (дорадчі комітети індустріальної галузі і громадянського суспільства, наукові дорадчі комітети для різних секторів). Морська інтегрована політика ЄС передбачає розвиток взаємодії між різними програмами і напрямками діяльності ЄС, зокрема Структурного Фонду (метою якого є зниження диспропорцій у розвитку регіонів), Рамочної Програми Дослідництва і Розвитку і програми Транс'європейської транспортної мережі (TEN-T). Фонди надають можливість зробити приморські регіони більш привабливими для бізнесу у відповідності з базовими вимогами до покращення життя і рівня умов роботи, створення привабливого інвестиційного клімату» – зазначено в документі, що прописує основи галузевого співробітництва в ЄС [10]. Відповідно до географічного принципу, всі морські держави та регіони ЄС відносять свої приморські території до певних басейнів морів (Середземне, Чорне, Адріатичне та Іонічне, Балтійське, Арктичний та Атлантичний басейн), управління якими здійснюється на регіональному рівні відповідними органами

Розробка програм конкурентоспроможності приморських територій може безпосередньо сприяти підвищенню рівня інноваційного розвитку регіону, підтримці ефективного управління екосистемами та вдосконаленню скоординованого управління соціальними інститутами. Проте головне для цієї програми будуватися на принципах довіри громади з метою створення місцевого відповідного формату для процвітання регіону.

Важливими елементами підтримки конкурентоспроможності приморських регіонів через програму розбудови є:

– комплексна оцінка потреб регіонального розвитку;

– міцні партнерські відносини між суб'єктами регіонального управління для виконання програм;

– чіткі цілі та передбачувані довгострокові результати;

– сильна і стійка політична воля на місцевому, національному та регіональному рівнях [11].

Необхідно відмітити, що існування чіткої стратегії блакитного зростання ЄС, стратегій розвитку морських регіонів (що підпорядковуються стратегії регіонального розвитку ЄС) дозволяє органам місцевої та регіональної влади використовувати наявні інструменти впливу для створення висококваліфікованих робочих місць та економічних можливостей в морській

галузі (з урахуванням специфіки кожного регіону). Заслуговують уваги стратегії smart-спеціалізації та високотехнологічні сектори, що вимагають певної освіти, навичок та досвіду спеціалістів (біотехнології, дослідження шельфу морів за допомогою робототехніки тощо).

Список використаних джерел

1. Cracknell A. P. Remote sensing techniques in estuaries and coastal zones. *International Journal of Remote Sensing*. 1999. Vol. 20. No. 3. P. 485-496.
2. Mikhaylov A. S. Coastal agglomerations and the transformation of national annovation spases. *Baltic Region*. 2019. № 1. P. 29-42.
3. Salvati L. Looking at the Future of the Mediterranean Urban Regions: Demographic Trends and Socioeconomic Implications. *Romanian journal of regional science*. 2014. Vol. 8. No. 2. P. 74-83.
4. Small C., Nicholls R. J. A global analysis of human settlement in coastal zones. *Journal of Coastal Research*. 2003. Vol. 19. No. 3. P. 584-599.
5. Crowell M., Edelman S., Coulton K., McAfee S. How many people live in coastal areas? *Journal of Coastal Research*. 2007. Vol. 23. No. 5. p. 3-4.
6. Glavovic B. C. Coastal innovation paradox. *Sustainability (Switzerland*). 2013. Vol. 5. No. 3. P. 912-933.
7. Joint SEAEurope and Industri. ALL Europe Position, February 2016.
8. Annoni P., Dijkstra L. The EU regional Competitiveness index 2019 Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2019. 42 p., C. 23
9. Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the regions. Brussels: European Commission., 18.7.2017. 11p.
10. Blueprint for sectoral cooperation on skills. Maritime Technologies. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017.
11. Anne Nelson A., Johnson G., Wenzel L., Antoine A., Avilla L., Manubag L. Integrating social network development into marine protected area management capacity building and institutionalization in the Philippines and Indonesia. *Aquatic Conservation: Marine and Freshwater Ecosystems*. 2019. Volume 29, Issue S2. P. 233-244.

Олена Юріївна Бобровська
доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри економіки та регіональної економічної політики
Дніпропетровського регіонального інституту
державного управління НАДУ при Президентові України,
м. Дніпро, Україна

КОРПОРАТИЗМ ЯК ДІЄВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У СУЧАСНИХ УМОВАХ

На сучасному етапі розвитку України особливе місце серед організаційних форм суспільної діяльності займає корпоративна. Згідно із законом України «Про акціонерні товариства» [4] вона представлена двома типами акціонерних товариств – публічними та приватними. При цьому попередні назви акціонерних товариств можуть не змінюватись. Державні акціонерні товариства належать до публічних, вони створені на державній формі власності. Вони об'єднують у собі підприємства газової, нафтової, енергетичної, аграрної, банківської та інших галузей економіки і мають відповідні назви: АТ «НАК "Нафтогаз України"», ПАТ «Укренерго», АТ «Укрзалізниця», ПрАТ «Укргідроенерго», ДП «Міжнародний аеропорт "Бориспіль"» тощо.

Пізнання походження і розвитку корпоратизму для розуміння його глибокої сутності як організаційної і економічної форми суспільного господарювання доцільно почати з шляху його появи і еволюції. Ця форма господарювання спостерігалась на всіх етапах розвитку людської цивілізації задовго до появи теорії корпоратизму. Так, до 1660 р. в Англії існувало 49 компаній, з 1660 р. до 1719 р. виникло ще 40 компаній, а з 1719 до 1720 р. – ще 190. У Росії перші корпоративні об'єднання, або акціонерні компанії, з'явились на початку XIX ст., починаючи з акціонерної компанії для побудови кораблів, заснованої в 1782 р. Протягом 1755 – 1874 рр. кількість акціонерних компаній швидко зростала. У 1836 – 1857 рр. створено 80 акціонерних товариств, з 1857 до 1860 р. – 84, з 1860 до 1870 р. – 121, з 1870 до 1874 р. – 258. Завдяки цим об'єднанням виконувались проекти, для яких був потрібен великий капітал. Частки об'єднаного капіталу називались акціями. Їх поява і функціонування створювали умови для розвитку економіки країни в різних галузях. В акціонерні товариства Росії ринув іноземний капітал. У 1898 р. в Росії діяло 98 бельгійських, німецьких, французьких, англійських та інших акціонерних товариств. У 1914 р. майже у всіх галузях російської економіки діяло 3 101 акціонерне товариство, які на початку 30-х рр. XX ст. реорганізовані в державні об'єднання, промислові чи господарські. Водночас у зарубіжних країнах процес створення акціонерних товариств продовжувався. Уже у 1929 р. у світовому господарстві нараховувалось 200 міжнародних картелів. Паралельно розвивались і трести – великі корпорації, які відрізнялись від картелів і синдикатів тим, що підприємства, які в них входили, втрачали виробничу та збутову самостійність або зовсім переставали функціонувати як самостійні компанії і передавали свої акції спеціально створеним холдингам. Високі темпи розвитку Німеччини перед Першою світовою війною були безпосередньо наслідком всеохопного картелювання німецької економіки. У

післявоєнний період також збільшувалася питома вага великих і дуже великих корпорацій. У США, Японії питома вага фінансово-промислових груп («дзайбацу») в економічному житті досягла рівня близького до граничного ще в передвоєнний період [3, с. 10-11].

З роками ця форма суспільної діяльності продовжувала вдосконалюватись і набувати нових рис і властивостей. На сучасному етапі елементи корпоратизму і корпоративізм існують не тільки в управлінській праці, а і в соціальному бутті, в операційній діяльності колективів. Синонімічне вживання понять «корпоратизм» і «корпоративізм» відображається у всіх видах праці, особливо в управлінні, і на всіх його рівнях – в органах влади, на державному, регіональному і місцевому рівнях, в суспільних організаціях і трудових колективах, підтримуючи умови існування і розвитку тих систем, в яких вони використовуються і взаємодіють в реалізації їх продукції чи послуг.

Сьогодні в державному секторі економіки України акціонерні товариства займають питому вагу в результатах економічної діяльності. Хоча їх ефективність за останні роки не відповідає очікуванням суспільства і не створює достатніх умов економічного і соціального розвитку країни. Це мотивує до глибокого аналізу умов створення і функціонування державних публічних корпорацій і до пошуку допоміжних шляхів ефективного застосування і розвитку цієї широко використовуваної у світі організаційної форми суспільної діяльності. Одним із таких шляхів є розвиток корпоративної форми господарювання в територіальних громадах.

У процесі реформування державної влади в Україні в первісних базових ланках суспільства створені нові можливості їх розвитку. Міста і об’єднані територіальні громади набули більшої самостійності, отримали додаткові права і фінансові можливості в межах закріплених за ними адміністративних територій, змогли обирати форми організації господарювання. Вони мають спільну комунальну власність, спільні ресурси території, єдиний адміністративний центр, спільне територіальне існування, спільні інтереси у вирішенні питань інфраструктури, упорядкування і плину процесів життєдіяльності, спільні комунальні податки, спільно добровільно прийняті обов’язки з благоустрою територій і взаємодії при їх реалізації. Жителі громад самоідентифіковані до звичок своїх громад. Вони зберігають історичні культурні цінності, дотримуються певних традицій, поглядів, звичаїв і навіть певних норм поведінки, етики і моралі. Тобто територіальні громади є природними корпораціями, які за умов реформування влади в Україні набули нових економічних можливостей розвитку і свого співіснування, які будуть спрямовуватись на укріплення їх економічного базису, соціального добробуту і якості життя.

Соціальне і психологічне поєднання інтересів жителів громад породжує почуття спільності, єдності, колективу однодумців, цілеспрямованості, що імплементується в їх спільну діяльність. У структурі відносин територіальних громад, крім економічних, соціальних, культурних і підприємницьких, існують і політичні, хоча здійснюються вони здебільшого представниками громад, які стали членами політичних організацій чи обрані до відповідних органів влади. Але політичні відносини і політична діяльність в загальній діяльності громади

займають невеличку частку і не можуть негативно впливати на соціальне самопочуття жителів. Тому на територіях диференціація і полярність інтересів майже відсутні.

Розглянуті корпоративні риси територіальних громад ілюструють їх переважно соціально-економічний і культурний характер, в якому ключовими суб'єктами соціально-економічних відносин є населення, яке тяжіє до співпраці і економічного партнерства. Ці складники формують ідеологію побудови муніципального інституту корпоративного управління громад, відмінного від державного, в якому сьогодні спостерігається поряд з економічними і соціальними рисами посилення політичних і олігархічних відносин і поглиблюється інституалізація держави з групами бізнесу, які отримують преференції в процесі прийняття корпоративних рішень. При цьому в публічних акціонерних товариствах держави соціальний простір рішень звужується, і дії олігархів вільні від інституційних обмежень. Однак розуміння владою і населенням глибокої сутності і ролі нового соціального корпоратизму і потреба його розвитку за новими стандартами і офіційна інституалізація існуючих норм корпоративної співпраці і управління не відбувається. Особливо це стосується виробничих систем муніципального рівня. Такий стан не сприяє усвідомленню гострої необхідності творчого пошуку нових можливостей підвищення економічного і соціального розвитку первісних ланок країни, створює недостатньо умов для укріплення солідарності, взаємоповаги і порозуміння українського народу між собою і органами влади і зростання спільної відповідальності за власне сучасне і майбутнє (один за всіх і всі за одного).

На особливу увагу в Україні потребує проблема підвищення ефективності управління державними акціонерними товариствами. Органи управління в ланцюгу «наглядова рада – виконавчі органи – ревізійна комісія» працюють майже відокремлено, не створюють достатніх умов взаємопідтримки і подальшого розвитку. Обов'язки і відповідальність дворівневої системи організації влади не охоплюють комплекс існуючих проблемних питань. Дієвий контроль за якістю внутрішнього управління виробничими комплексами відсутній. Наглядові ради не уповноважені його здійснювати. Недостатня увага приділяється підвищенню науково-технічного рівня існуючого виробничого потенціалу та якості і конкурентоспроможності послуг і продукції, які надаються.

Всебічного аналізу й удосконалення насамперед потребує зміст і організація діяльності наглядових рад. Серед існуючих недоліків їх роботи залишаються невирішеними питання їх обов'язкового створення. З понад 40 акціонерних державних підприємств наглядові ради діють лише на 9-ти і в 4-х державних банках, а в їх складі із 50-ти діючих членів 27 осіб (або майже 54 %) є іноземні громадяни [1]. Відсутній і достатній контроль з боку держави за виконанням функцій рад у процесі управління, мінімальний і контроль за системою стимулювання праці членів рад. Він відірваний від результатів діяльності акціонерних товариств. За відсутності фінансової відповідальності членів наглядової ради винагорода становить від 1 млн до 1млрд грн на рік, навіть в умовах збиткової діяльності за рахунок фінансових здобутків товариств [2].

Реформа корпоративного управління була започаткована у 2014 р., але досі

її законодавчі вимоги ігноруються, питома вага корпоратизованих підприємств не змінилась і залишилась на рівні 7 % [1]. Широка інформація щодо змісту і якості роботи, здійснюваної членами наглядових рад і акціонерних товариств, які вони обслуговують, оприлюднюється непрозоро, відсутні критерії оцінювання якості й ефективності членів наглядових рад і керівників виконавчої влади. Зазначене засвідчує необхідність посилення контролю державної влади за розвитком корпоративного сектору держави, підвищення відповідальності за дотримання законодавчих актів і пошуку подальших шляхів розвитку корпоративного сектору господарювання, який довів свою ефективність у зарубіжних країнах.

Одним з ефективних шляхів підвищення ролі корпоративного управління розвитку держави є удосконалення і розширення його організаційних форм. Організаційною формою реалізації корпоративних відносин, корпоративного виробництва і корпоративного управління на рівні територіальних громад здатні стати акціонерні товариства особливого типу – муніципальні корпорації, які можуть створюватись шляхом злиття комунальних підприємств. Цей процес потребує законодавчого вирішення питань акціонування комунальної власності, сума якої для створення корпорацій може поповнюватись і власним капіталом жителів громад за законодавчо передбаченими правилами. Є необхідність варіювання нормативно-законодавчого забезпечення розвитку корпоратизму за його видами і організаційними формами, визначення його кордонів, зв’язків та державних заходів стимулювання і підтримки. Подальшої уваги потребує і продовження наукових досліджень цього виду корпоратизму, його понятійного апарату, змісту цілей на муніципальному рівні, завдань, відносин і інституалізації механізмів реалізації корпоративних рішень, організаційних форм і суб’єкт-суб’єктної відповідальності за результатами діяльності та інших питань організації і функціонування корпоративного управління в системі публічної влади.

Вихідні методичні передумови розвитку корпоратизму на цьому рівні суспільного господарювання повинні базуватись на поглибленні теорії корпоративного управління, вивченні прогресивного зарубіжного і вітчизняного досвіду, використанні надбань споріднених наук, застосуванні низки підходів: системного, організаційно-правового, соціального, соціально-психологічного – формуванні ланцюгів демократичних соціальних перетворень, укріпленні соціальної довіри, соціальної злагоди, соціальних договорів та інших заходів демократизації суспільства.

Розвиток корпоратизму на всіх рівнях здатен об’єднати і реалізовувати всебічні зв’язки, можливості і зусилля для вирішення всіх питань спільного розвитку і зростання соціальної ідентичності. Він може стати альтернативою трипартизму.

Побудова інституту муніципального корпоратизму може створити невичерпні можливості активізації корпоративного руху і захисту інтересів жителів територіальних громад, які роблять реальний внесок в економічний і соціальний розвиток власних територій і країни загалом.

Список використаних джерел:

1. Фролов П. Незалежні наглядові ради замість міністрів: чи покращилось управління державними компаніями? URL: https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/nezalezhni-naglyadovi-radi-zamist-ministriv-chi-pokraschilos-upravlinnya-derzhavnimi-kompaniyami.htm. (статтю розміщено 15.09.2020).
2. Суперменеджмент на мільярди, або Чого чекати від реформи держкомпаній. *Економічна правда*. URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2017/03/29/623157/. (статтю розміщено 29.03.2017).
3. Бобровська О. Ю. Корпоративне управління в місцевому самоврядуванні : монографія. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2008. 284 с.
4. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI (зі змінами і доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text. (дата звернення: 23.10.2020).

Олександр Анатолійович Галич,
кандидат економічних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту економіки,
управління, права та інформаційних технологій,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна
Олег Сергійович Демидкін,
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна

МЕХАНІЗМ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ОРГАНАХ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Формування інформаційного суспільства ґрунтувалося на використанні інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) підприємствами та організаціями, які в умовах жорсткої конкуренції і прискореного економічного зростання зіштовхнулися з необхідністю швидкого обробітку великих обсягів різноманітної інформації. У цьому зв’язку слід звернути увагу на думку Й. Масуди щодо впливу інформатизації суспільства на політичну систему, домінантою якої стає демократія участі. В новій політичній системі, стверджує цей японський дослідник, управління людськими ресурсами ґрунтуватиметься на їх залученні до управління (участі) та врахуванні думки меншості [1]. ІКТ уже зараз пронизуватимуть усі сфери життя людини, тож інформатизація сфери публічного управління стає неминучою.

У новій політичній системі інформатизація органів державного управління має сприяти прозорості та відкритості влади для громадян, підвищенню ефективності виконання посадових обов’язків чиновниками, якісному та

швидкому наданню населенню країни адміністративних послуг, зміцненню свободи прийняття рішень. Забезпечення дієздатності та прозорості, гнучкості і динамізму державного управління ґрунтується на використанні і постійному оновленні програмних продуктів, що вносить суттєві зміни в характер роботи державного службовця, посилюючи аналітичну складову процесу прийняття управлінських рішень.

Розвиток електронного урядування визначено одним з першочергових пріоритетів реформування системи державного управління в Україні [2]. Зараз в органах виконавчої влади створюються підрозділи інформаційно-комп'ютерних технологій, на які покладається відповідальність за дотримання вимог законодавства з питань правової охорони комп'ютерних програм під час їх придбання, встановлення, використання, обліку та інвентаризації, а також для обробки, передавання та зберігання службової, таємної інформації, персональних даних, інформації єдиних та державних електронних реєстрів. Органи виконавчої влади здійснюють інсталяцію комп'ютерних програм і їх оновлення після ідентифікації та автентифікації джерела отримання, встановлення відповідності результатам державної експертизи. Під час вибору комп'ютерних програм, які пройшли державну експертизу у сфері захисту інформації, органи виконавчої влади віддають перевагу (за інших однакових об'єктивних технічних та якісних характеристик) комп'ютерним програмам, у яких реалізовано вищий рівень гарантій коректності надання функціональних послуг безпеки [3].

Потреба органів виконавчої влади в комп'ютерних програмах визначається виходячи з необхідності забезпечення виконання існуючих і нових завдань, покладених на ці органи, створення або модернізації інформаційних чи телекомунікаційних систем, заміни старих версій програм або компонентів комп'ютерів або їх периферійного обладнання, а також у разі висунення додаткових вимог до комп'ютерних програм, що вже використовуються. При цьому здійснюється придбання і використання виключно комп'ютерних програм, які повинні мати відповідну ліцензію в паперовій або електронній формі та у разі наявності іншу документацію в паперовій або електронній формі, яка подається правовласником (за його наявності) користувачам ліцензійних комп'ютерних програм. Порядком використання комп'ютерних програм в органах виконавчої влади визначаються і умови тендерів на закупівлю комп'ютерних програм, згідно якого органи виконавчої влади віддають перевагу (за інших однакових технічних та якісних характеристик) їх локалізованим версіям, а також ураховують наявність у розповсюджувачів комп'ютерних програм статусу офіційного партнера (дистриб'ютора, постачальника) та можливість здійснення виробниками або розповсюджувачами офіційного супроводження (консультаційного, сервісного та технічного обслуговування) цих програм.

Основними завданнями підрозділів інформаційно-компютерних технологій є:

– складання інвентарного списку комп'ютерів та комп'ютерних програм;

– оформлення на кожну ліцензію щодо використання комп'ютерної

програми картку обліку в електронній або паперовій формі;

– встановлення комп’ютерних програм чи їх переустановлення;

– проведення планових та непланових інвентаризацій [там само].

На жаль, рівень використання нелегального програмного забезпечення в органах виконавчої влади залишається високим і мало змінився з 2009 р., коли було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України щодо загальних вимог до програмних продуктів, які закуповуються для потреб органів державної влади [4]. Проведена у 2010 р. Держдепартаментом інвентаризація виявила, що загальний рівень використання неліцензійних комп’ютерних програм в органах виконавчої влади поступово знижується й станом на 01.06.2010 становила 42,0 % [5]. Проте, на початок 2020 року Україна через використання неліцензійного програмного забезпечення потрапила до «звіту-301», тому приведення використання комп’ютерних програм у відповідність з вимогами законодавства про авторське право є нагальною потребою інформаційного забезпечення діяльності органів влади. Зазначимо, що працівники органів виконавчої влади зобов'язані дотримуватися законодавства з питань правової охорони комп'ютерних програм та виконувати умови їх використання, при цьому вони не мають право: установлювати комп'ютерні програми та використовувати їх без дозволу працівника підрозділу інформаційних технологій; відтворювати і розповсюджувати комп'ютерні програми та надавати доступ до них третім особам без дозволу особи, що має виключне право видавати дозвіл на використання комп'ютерних програм; використовувати на робочому місці комп'ютерні програми, не зазначені в картці обліку. Працівники органів виконавчої влади, за якими закріплено комп'ютери, зобов'язані надавати доступ до них працівникам підрозділу інформаційних технологій для встановлення (переустановлення) комп'ютерних програм або проведення їх інвентаризації.

Отже, можемо зробити висновок, що механізм впровадження та використання програмного забезпечення в органах виконавчої влади є досить складним та відповідальним питанням.

Список використаних джерел:

1. Масуда Й. Комп’ютопія. Перекл. з англ. В. Ляха. *Філософська і соціологічна думка*. 1993. № 6. С. 36-50.

2. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 №649-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text/ (дата звернення 01.12.2020).

3. Про затвердження Порядку використання комп’ютерних програм в органах виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 №1433. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1433-2003-%D0%BF#Text (дата звернення 01.12.2020).

4. Про затвердження загальних вимог до програмних продуктів, які закуповуються та створюються на замовлення державних органів: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.2009 р. №869. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/869-2009-%D0%BF#Text (дата звернення

02.12.2020).

5. Про легалізацію програмного забезпечення в органах виконавчої влади. URL: https://www.unian.ua/human-rights/417378-pro-legalizatsiyu-programnogo-zabezpechennya-v-organah-vikonavchoji-vladi.html (дата звернення 02.12.2020).

Димитрій Олександрович Грицишен,
доктор економічних наук, професор,
декан факультету публічного управління та права
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна
Сергій Петрович Лисак,
здобувач,
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна

ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Держава є інститутом стримування економічної злочинності, адже переслідує економічні інтереси, що лягають у площину забезпечення національної безпеки. Роль держави полягає в формуванні соціальних, політичних, правових, економічний та інформаційних механізмів як в частинні осмислення дисциплінованості населення та налагодження системи взаємоузгодження економічних інтересів різних суспільних інтересів так і в частинні формування дієвого механізму боротьби з економічною злочинністю як загрозою національній безпеці.

В таких умовах актуалізується питання ідентифікації різних видів державної політики, що забезпечують та врегульовують процеси запобігання та протидії економічній злочинності. В цілому такі види державної політики є складовою державного управління національною безпеки держави, яка охоплює сукупність державних інтересів та інтересів інших суспільних інститутів, що забезпечує економічну незалежність стабільність економічного розвитку держави та здатність до прогресу.

Стабільність економічної системи держави, що в класичному розумінні означає створення відповідних гарантів для забезпечення права власності та умов для реалізації підприємницької діяльності з одного боку та стримування дестабілізуючих факторів, до яких відносимо економічні злочини. Так, економічні злочини є фактором формування тіньового сектору економіки, що знижує рівень економічної стабільності, а відповідно впливає на те, що держава не в повній мірі може убезпечити себе від ризиків внутрішнього та зовнішнього середовища політичного, соціального, військового характеру. Наприклад, низький рівень стабільності та стійкості економічного розвитку держави може призвести до дефіциту бюджету, а отже недофінансування стратегічно-важливих сфер суспільного розвитку, якою виступає військово-промисловий комплекс. Таку

ситуацію можна спостерігати з 2014 р., коли низький рівень фінансового забезпечення українських військ в Криму призволи до анексії півострову, недієвість правоохоронних органів на сході призвели до захоплення місцевої влади в Донецьку та Луганську незаконними військовими угрупування, що визнанні як терористичні організації. В 2020 р. відсутність стабільності та стійкості економічного розвитку України, через корумпованість та високий рівень тіньової економіки, призвели до низького рівня фінансування сфери охорони здоров'я і як наслідок відсутність підготовки до світової пандемії через вірус COVID-19.

Економічні злочини проникають у всі аспекти забезпечення економічної незалежності держави (виробництво, торгівля в тому числі міжнародна, обмін, науково-технічний прогрес, міжнародні фінансові ресурси) та стабільності економічної системи, а також спотворюють здатність економіки до саморозвитку та прогресу. Проникаючи у різні сфери економічні злочини не дозволяють забезпечити інвестиційно-інноваційний розвиток, сприяти модернізації інфраструктурного комплексу, знижують рівень людського потенціалу. Так, наприклад: нецільове використання державних ресурсів, або фінансових ресурсів міжнародних організацій, є власне економічним злочином, що спровоковано іншим видом економічної злочинності, а саме корупцією; злочини в сфері оподаткування можуть стосуватися як внутрішніх так зовнішньоторговельних операцій; недобросовісна конкуренція може стосуватися як внутрішніх ринків так і зовнішніх. Відповідно, економічні злочини знижують рівень економічної незалежності, а отже впливають на рівень національної безпеки держави через зниження стійкості та самозбереження національної економіки.

Говорячи про економічні злочини з позиції впливу на рівень національної безпеки, варто наголосити на їх наслідках, як згруповані наступним чином:

1) підвищує рівень терористичних загроз та окупації державних територій. Варто зауважити, що за неофіційними даними більшість представників терористичних організації, що захопили владу на Сході України у 2014 р., були в складі організованих злочинних згрупуваннях. Крім того, високий рівень тіньового сектору знизив рівень фінансування правоохоронних органів та інформаційної проукраїнської політики, що зумовили ситуацію наслідком, якої є окупація державних територій;

2) знижує рівень інвестиційної привабливості. Більшість інвесторів при оцінці інвестицій в країни пострадянського простору враховують рівень захищеності своїх інвестицій від рейдерства та корупції. За умови високого рівня корупції та можливості рейдерських захоплень знижується рівень інвестиційної привабливості як окремого регіону (області) так і країни в цілому;

3) втрата іміджу країни на міжнародній арені. Про рівень корупції та економічної злочинності в цілому в Україні не одноразово наголошували міжнародні організації та основні міжнародні фінансові донори. Зауважимо, що міжнародна фінансова допомога від COVID-19 неодноразово була під загрозою у зв'язку із нецільовим використанням раніше виданих фінансових ресурсів, що в

цілому становить загрозу стабільності системи охорони здоров'я і як наслідок ризик національній безпеці України;

4) знижує рівень обороноздатності. Фактично високий рівень корупції, нецільове використання бюджетних коштів та тіньовий сектор економіки спричинив низький рівень фінансування Української Армії в Автономній Республіці Крим, що дозволило агресору анексувати державні території України. Це безумовно свідчить про економічну злочинність як високого рівня ризику для національної безпеки в частинні збереження територіальної цілісності;

5) підвищує рівень енергозалежності. Тіньові економічні відносини сьогодні в більшій мірі пов'язанні із використанням природних ресурсів, особливо в сфері енергозабезпечення Це в свою чергу визначає рівень енергозалежності України від інших країн, окремі із яких є агресорами, що анексували державні території;

6) підвищення тінізації економіки. Умі без винятку економічні злочини становлять загрозу реальному сектору економіки, адже підвищують рівень тінізації економічних відносин. Особливо гостро зазначене питання стоїть в умовах використання сучасних технології, що провокують кіберзагрози як окремим суб'єктам господарювання так і органами державної влади.

Відповідно до зазначеного державна політика в різних сферах суспільного життя в тому числі економічній діяльності, має бути направлено на реалізацію дієвих механізмів щодо управління об'єктивними факторами, а також в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як загрозі національній безпеці. Це дозволить в повній мірі забезпечити економічну незалежність держави. Державне управління щодо запобігання та протидій економічній злочинності реалізується через різні види державної політики в тому числі через державну кримінальну політику, як особливий вид державної політики, об'єктом якої є різні види злочинів, зокрема злочинів в економічній сфері.

В цілому найбільш поширеніші та найбільш загрозливіші для національної безпеки економічні злочини пропонуємо згрупувати за державним та корпоративним секторами, що дозволяє більш детальні ідентифікувати види державної політики, що направленні та запобігання та протидії таким видам злочинів. До економічних злочинів в корпоративному секторі відносимо: відмиванням коштів та фінансуванням тероризму; недобросовісна конкуренція; економічна злочинність (рейдерство). До злочинів в державному секторів відносимо: нецільове використання бюджетних коштів, фіскальні злочини та корупція. Варто зазначити, що злочини в корпоративному та державному секторах нами виділенні з позиції учасників в такій неправомірній діяльності. При злочинах в корпоративному секторів учасниками злочину є підприємницькі структури, або особи чи групи осіб, що скоюють злочини проти підприємницьких структур, або порушують діючий порядок економічних відносин між ними. Коли мова йде про економічні злочини в державному секторі то постраждалою стороною виступає держава в цілому та окремі органи державної влади чи державні підприємства зокрема. Відповідно до зазначено і формуються різні напрями державної політики.

Микола Олександрович Дурман,
кандидат технічних наук, заслужений працівник освіти України,
професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету,
м. Херсон, Україна
Анна Сергіївна Козловська,
студентка спеціальності 281 «Публічне правління та адміністрування»
першого (бакалаврського) рівня
Херсонського національного технічного університету,
м. Херсон, Україна

СТРАТЕГІЯ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

Формування та реалізація державної регуляторної політики повинно обов'язково відбуватися з врахуванням стратегії розвитку держави, сфери державного управління або адміністративно-територіальної одиниці – області, району, об'єднаної територіальної громади. На регіональному та місцевому рівні забезпечити розвиток, як ми вже згадували в попередньому параграфі, можливо лише за врахування особливостей, що мають ці адміністративно-територіальні утворення. До таких особливостей можна віднести доступні ресурси, галузі виробництва, що мають переважаючий розвиток, менталітет мешканців тощо. Крім того, на регіональному та місцевому рівні турбота місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування лежить більше в площині забезпечення якості життя громадян, розвитку малого та середнього бізнесу, збереження та розвитку екології тощо.

Державне управління регіональним розвитком передбачає використання форм і методів узгодження інтересів між центром і регіонами, посилення взаємозв'язку між використанням міжрегіональних та внутрішньорегіональних матеріальних ресурсів і фінансових потоків, способів удосконалення механізму державної підтримки соціально-економічного розвитку регіонів, особливо депресивних [1].

І на перший план виступає стратегічне планування (стратегічний менеджмент), яке включає велику кількість компонентів, головні з яких для нашого дослідження це – бачення розвитку адміністративно-територіальної одиниці, формалізовані цілі, доступні ресурси, можливі регуляторні механізми, політична воля та можливість ухвалення відповідних управлінських рішень.

Базовим компонентом стратегічного розвитку виступає загальнодержавне стратегічне планування соціально-економічної діяльності, що дозволяє визначити пріоритети на довгостроковий період [2]. При цьому планування повинно враховувати використання відповідного механізму державного регулювання. Здійснюючи державну регіональну політику, уряд країни зобов'язаний чітко й обґрунтовано сформулювати цілі розвитку, розподілити їх на галузеві та регіональні рівні, поставити завдання перед суб'єктами підвідомчих територій, інвестувати державні програми і проєкти, забезпечити

контроль за виконанням законодавчих актів, правових норм. Також місцевий економічний розвиток залежить і від стратегій розвитку адміністративно-територіальних одиниць (АТО), і від регуляторної політики, що проводиться органами публічної влади на цих територіях.

Удосконалення регіональної стратегії розвитку, що відбиває соціально-економічну систему регіону, дозволяє детально підійти до аналізу різноманітних процесів, здійснення яких формує найважливіші показники результативності функціонування того чи іншого суб'єкта або економічного району країни. У процесі такого аналізу з'являється можливість визначити найбільш значимі елементи системи за рівнем впливу на основні результати діяльності, а також ефективність взаємодії регіональних складових. Отримана інформація допоможе зосередитися на розвитку найбільш впливових факторах регіону, а значить найбільш ефективно використовувати наявні ресурси з метою вдосконалення реальної соціально-економічної регіональної системи [3]. При цьому вдосконалення соціально-економічної системи не може відбуватися без регуляторних впливів на неї. А, проводячи аналогію, можна сказати, що для стабільного розвитку соціально-економічної системи повинна існувати стратегія впливів на неї.

Таким чином при приходимо до нового бачення, що тільки за наявності стратегії державної (публічної) регуляторної політики можливий ефективний розвиток соціально-економічної системи певної адміністративно-територіальної одиниці (АТО), громади або її частини (області, району, об'єднаної територіальної громади, старостинського округу). Нами запропоновано концептуальну схему підготовки стратегії формування регуляторної політики на основі стандартного підходу до підготовки стратегічних документів та взаємозв'язку зі стратегією розвитку [4].

Щоб краще оцінити ситуацію, у якій перебувають місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, запропонована схема містить в собі можливість застосування різних варіантів формування та реалізації державної регуляторної політики (ДРП), альтернативами або компонентами загальної стратегії місцевого розвитку. Кожен з таких варіантів (наборів регуляторних дій в рамках певної ДРП) слід розглядати як один із можливих підходів до задоволення тих чи інших потреб місцевого населення.

Влада повинна вирішити, як краще поєднати усі ці компоненти, щоб створити унікальну стратегію ДРП, яка б забезпечила відповідній АТО розвиток і виконання стратегії місцевого/регіонального розвитку, спираючись на визначені ресурси й цілі місцевого розвитку.

Серед таких компонентів можуть бути:

– розвиток території як фізичного середовища (інфраструктура);

– розвиток економіки (малого, середнього, великого бізнесу або самозайнятого населення);

– розвиток соціальної сфери та людського капіталу (людських ресурсів, освіти, культури, медицини, спорту тощо);

– розвиток сфер господарювання або місцевих громадських ініціатив, що мають місце на конкретній території і можуть слугувати точками зростання.

Таким чином, розробка стратегії регуляторної політики на місцевому рівні полягає у правильному формуванні регуляторних дій (управлінських рішень, що вводяться у дію відповідними нормативними документами) на місцевому рівні. При цьому стратегія регуляторної політики враховує, в якій соціально-економічній ситуації її будуть реалізовувати: для соціально-економічних систем, що перебувають в умовах зростання; систем, що знаходяться в умовах перебудови (нестабільності, невизначеності); систем, що мають розвинену інфраструктуру, яка зараз не використовується або перебуває у стагнації.

У залежності від набору цих компонентів стратегії розвитку, будуть формуватися відповідні компоненти стратегії ДРП, адже ця стратегія буде інструментом реалізації плану заходів і досягнення цілей стратегії розвитку. Стратегія розвитку здебільшого міститиме різні елементи цих підходів, залежно від потреб та умов конкретної місцевості. Тобто, незважаючи на спільність методів формування ДРП, їх конкретний набір та реалізація теж буде відрізнятися від однієї АТО до іншої

Список використаних джерел:

1. Ковальчук В. Нові підходи до управління соціально-економічним розвитком регіонів. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2015. № 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2015_1/8.pdf (дата звернення 14.10.2020).

2. Даудова Г., Ковальчук В., Курносов О. Стратегічний менеджмент як інструмент підвищення управління фінансами в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. Вип. 2 (56). С. 65-73.

3. Ковальчук В. Системне моделювання процесів прийняття управлінських рішень. *Вісник Університету банківської справи*. 2015. Вип. №3 (24). С. 97-104. URL: http://visnuk-archiv.ubs.edu.ua/article/view/97665/93142 (дата звернення 14.10.2020).

4. Дурман М. О. Стратегія регуляторної політики як один з інструментів реалізації стратегії розвитку адміністративно-територіальної одиниці. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*: зб. наук. пр. Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2020. Вип. 1 (12). 524 с. (Серія «Державне управління»). С. 414-427. DOI: 10.5281/zenodo.3842067

Prof, dr hab Antonina Kalinichenko
Instytut Inżynierii Środowiska i Biotechnologii, Uniwesytet Opolski, m. Opole, Polska
Katedra informacyjnych Systemów i Technologii, Połtawska Państwowa Akademia Rolnicza, m. Połtawa, Ukraina
Natalia Młynarczyk
Instytut Inżynierii Środowiska i Biotechnologii, Uniwesytet Opolski, m. Opole, Polska

PROSUMCJA ENERGETYCZNA JAKO ELEMENT ROZWOJU LOKALNEGO

Energia elektryczna jest jesnym z podstawowych elementów skuteczności rowoju gospodarki lokalnej. Głównym źródłem energii nadal są technologie opierające się na spalaniu paliw kopalnianych. Jest to jednak coraz bardziej krytykowany prez wladzy loklane sposób otrzymania energii. Wśród społeczeństwa rośnie obawa o zdrowie i środowisko, któremu zagraża. Maleją także zasoby bogactw naturalnych które są w tym celu wydobywane. Wahania na rynku ropy naftowej również budzą coraz większe obawy. Prowadzi się coraz więcej prac badawczych które pozwolą na zastąpienie tego rodzaju metodami wytwarzania energii na energię z odnawialnych źródeł energii.

Samorządy teritorialne co raz aktywniej wspierają rowój energetyki rozproszonej. Może być ona połączona z siecą krajową lub nie. Jest to rodzaj produkcji prosumenckiej, dzięki której konsumenci mogą wytwarzać energię dla potrzeb własnych a jej nadwyżki odsprzedawać [1].

Odnawialne źródła energii mogą zapewnić usługi energetyczne na odpowiednim poziomie lokalnym w ilościach odpowiednich do zapotrzebowania. Pozwolą wyeliminować awarie sieciowe na rozległych rejonach. Nie dopuszczą do niewystarczających przepustowości sieci, pozwolą na rozwój każdego zakątka kraju [2].

Jan Popczyk w swojej książce „ENERGETYKA ROZPROSZONA – od dominacji energetyki w gospodarce do zrównoważonego rozwoju, od paliw kopalnych do energii odnawialnej i efektywności energetycznej" proponuje jak przebudować energetykę. Proces ten podzielił na takie etapy. Pierwszy ma polegać na ograniczeniu wielkoskalowej energetyki korporacyjnej pod wpływem konkurencji odnawialnych Źródeł Energii. Drugi to rozwój oparty na prosumpcji energetycznej. Jeśli nie przyniesie satysfakcjonujących wyników będzie konieczna zmiana stylu życia na taki, który pozwoli na ograniczenie zużycia energii. Energetyka oparta na paliwach kopalnianych i energetyce jądrowej nadal jest dominującą potęgą.

Należy jednak zauważyć potencjał energetyki odnawialnej, biogazowni i innych technologii OZE, które znajdują coraz szersze zastosowanie. Rośnie świadomość społeczeństwa ludzi o ich wpływie i odpowiedzialności za środowisko [2].

Prosumpcja na rynku energii elektrycznej nadal jest uważana jako rozwiązanie innowacyjne. Jednak w ostatnich latach rola prosumenta nabiera znaczenia, szczgólnie dla wladz lokalnych. Zmieniające się prawo i społeczne trendy sprawiają, że ekologia jest coraz bardziej znacząca i rozpowszechniana. Wciąż wzrasta rola oraz zastosowanie

odnawialnych źródeł energii. Mimo iż energia ze źródeł konwencjonalnych przez lata będzie jeszcze głównym źródłem energii już możemy zauważyć nadchodzące zmiany. Ograniczenie wydobycia surowców kopalnianych i ich udziału w energetyce pozwoli na ochronę środowiska. Spadnie poziom zanieczyszczeń emitowanych przez zakłady produkujące energię ze źródeł konwencjonalnych. Większy udział odnawialnych źródeł energii sprawi, że rola prosumentów na rynku energii również znacząco wzrośnie. Budowanie wzajemnej współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami energetycznymi a prosumentami może korzystnie wpłynąć na rynek energii [3].

Niskoemisyjna produkcja energii elektrycznej wykorzystująca głównie odnawialne źródła energii, która produkuje tą energię na niewielką skalę nazywana jest mikrogeneracją. Taka produkcja na własny użytek sprawia, że producenci stają się prosumentami. Głównym celem takiej mikrogeneracji jest zaspokojenie potrzeb prosumentów. Nadwyżki wyprodukowanej energii producenci mogą odsprzedać do sieci. Zastosowanie to może znaleźć zastosowanie nie tylko w gospodarstwach domowych ale i gospodarstwach rolnych, przedsiębiorstwach lub przez ich grupy.

Największe zainteresowanie mikrogneracją można zauważyć przede wszystkim w krajach rozwiniętych. Jest to uwarunkowane takimi czynnikami jak duże zapotrzebowanie na energię w domach wynikające z większej ilości sprzętów elektrycznych, prognozy cen energii, wysokie koszty dystrybucji, rozwój nowych technologii i ochrona środowiska. W krajach rozwijających prosumpcja również staje się popularna. Niedogodności związane ze słabo rozwiniętą siecią przesyłową i niewystarczającą mocą sprawiły, że produkcja własnej energii stała się rozwiązaniem dla tych problemów. Wzrost liczby prosumentów może doprowadzić do stanu, w którym zaczną oni odgrywać istotną rolę w procesie produkcji energii elektrycznej. Kiedy mikrogeneracje energii elektrycznej oraz ciepła nie są jeszcze rozpowszechnione a nowoczesne instalacje są drogie ważnym elementem staje się wsparcie rządu. Pomoc finansowa pozwala otworzyć rynek na daną technologię i w następstwie czego dochodzi do spadku jej cen. Dzięki tym wszystkim działaniom rozwijają się ekologiczne rozwiązania. Wpływają one pozytywnie na środowisko, poprawia się jakość powietrza zmniejsza się emisja gazów cieplarnianych [2].

Przyjęto, że w mikrogeneracji stosuje się technologie niskoemisyjne. Można je podzielić na „niskowęglowe – bojlery na biomasę, pompy ciepła, oparte na odnawialnych źródłach energii – panele PV, kolektory słoneczne oraz mikroturbiny wiatrowe oraz kogeneracyjne wytwarzające energię elektryczną skojarzoną z ciepłem – mikro CHP, silnik Stirlinga oraz ogniwa paliwowe”. Różne czynniki sprawiają, że rośnie zainteresowanie produkcją prądu na mikro skalę. Prognozuje się, że to przedsiębiorstwa będą głównym ogniwem napędowym.

Obniżenie kosztów energii pozwoli firmom uzyskać większe zyski ze swojej działalności. To będzie głównie motywowało je do działalności prosumenckiej. Przedsiębiorstwa nie będą musiały obawiać się cen energii elektrycznej i prowadzenie firm będzie mniej ryzykowne. Duże zakłady przemysłowe mogą być zainteresowane mikrogeneracją przez nakładane limity emisji oraz przymusowy zakup odpowiednich uprawnień, które pozwalają na emisję gazów cieplarnianych. Duże hale fabryczne i otaczające je ziemie należące do przedsiębiorstwa mogą stanowić dogodną lokalizację do montażu mikroinstalacji. Dla gospodarstw domowych obniżenie kosztów energii

jest głównym powodem uczestniczenia w tym projekcie. Możliwość odsprzedania nadwyżki wyprodukowanej energii może dodatkowo zasilić domowy budżet. Istotne jest to, że rozpowszechnienie mikroinstalacji powoduje spadek ich cen dzięki czemu będą łatwiej dostępne dla odbiorców. Powstaje coraz więcej programów rozpowszechniających mikroinstalacje dzięki czemu ludzie są bardziej zorientowani a za razem zainteresowani tą technologią. Mikroinstalacje mogą być świetnym rozwiązaniem dla gospodarstw domowych zlokalizowanych daleko od aglomeracji, w miejscach gdzie często dochodzi do awarii sieci.

Należy także wspomnieć o grupie coraz bardziej zainteresowanej tą technologią-rolnikach. Coraz większą grupę stanowią gospodarstwa nowoczesne, zmechanizowane gdzie jest większe zapotrzebowanie na energię elektryczną. Duże gospodarstwa produkują także spore ilości biomasy która może zostać przetworzona na energię elektryczną oraz cieplną. Na gospodarstwach o dużej powierzchni mogą być lokalizowane wiatraki.

Prosumenci mogą przynieść korzyści także administracji lokalnej a samorządam teritorialnym. Dzięki nim powstaje coraz więcej programów wspierających działalność prosumentów. Rozwój mikrogeneracji sprawia, że rośnie poziom bezpieczeństwa energetycznego. Pozwoli to ograniczyć import energii i surowców z innych krajów oraz zaspokoić zapotrzebowanie na energię w kraju. W przyszłości kiedy mikroinstalacje będą już bardzo popularne może dojść do obniżenia cen za dobra i usługi, ponieważ zmniejszą się koszty ich produkcji. Poprawi to jakość życia społeczeństwa a zastosowanie odnawialnych źródeł energii pozytywnie wpłynie na środowisko. Dzięki rozpowszechnieniu mikroinstalacji miejsca oddalone od konwencjonalnych źródeł mogą dzięki nim ustabilizować dostawy energii. W ten sposób można ochronić środowisko oraz krajobraz. Powstające miejsca pracy przy OZE są również bezpieczniejsze dla zdrowia pracowników niż te przy konwencjonalnej energetyce. Mikroinstalacje mogą być rozproszone dlatego mogą zajmować większy obszar. Prosumenci mogą przynieść korzyści na różnych szczeblach gospodarki, czasami 3 nie są jednak odpowiednio doceniani. Aby odpowiednio rozpowszechnić ich działalność konieczne jest wsparcie poprzez odpowiednie regulacje i programy.

Niestety energetyka prosumencka nie jest odpowiednio rozpowszechniona. Brak odpowiednich regulacji które spopularyzowałyby model prosumencki. Przede wszystkim są to kwestie finansowania inwestycji. Większość gospodarstw domowych oraz przedsiębiorstw nie jest nadal odpowiednio poinformowana. Istnieją problemy z pozyskaniem kapitału na instalację. Obawy przed poniesieniem strat i ryzykiem inwestycyjnym. Brak zorientowania w temacie energetyki prosumenckiej sprawia, że podmioty które mogłyby skorzystać na tej technologii nie wiedzą o tym. Nie są zorientowani wśród produktów dostępnych na rynku, technologii i korzyści jakie mogą im przynieść. Przez brak tych informacji nie wiedzą o opłacalności inwestycji. Pojawia się przeświadczenie, że mikroinstalacje są swego rodzaju „gadżetem" dla bogatych. Przez niestabilność cen energii ciężko jest dokładnie oszacować przez inwestora kosztów i korzyści jakie mógłby osiągnąć poprzez mikroinstalację. Główne ograniczenia wynikają z kosztów jakie muszą ponieść na początku inwestycji. Stanowi to dużą przeszkodę dla gospodarstw domowych i mniejszych firm, które nie dysponują

większym kapitałem. Brakuje im oszczędności aby pokryć koszty instalacji. Można zdecydować się na kredyt bankowy na ten cel jednak jego koszty zazwyczaj są wysokie i nie wszyscy posiadają zdolność kredytową. Raty kredytu obciążają też przez jakiś czas budżet i korzyści z instalacji nie są odczuwane. Wymagane uzyskanie koncesji w celu przyłączenia mikroinstalacji do sieci utrudnia sprzedaż nadwyżek wyprodukowanej energii. Na początku często brakuje świadomości ile wyniosą wszystkie koszty i jakie są dodatkowe zobowiązania i trudności. Dokonanie złego rozrachunku może sprawić, że inwestor przeliczy się co do otrzymywanych korzyści. Niepewność cen energii elektrycznej uniemożliwia dokonanie dokładnej analizy inwestycji. Okres zwrotu kosztów inwestycyjnych mógłby się wydłużyć gdyby ceny prądu spadły.

W gospodarstwach domowych ciężko jest oszacować nadchodzące zużycie energii. Przedsiębiorstwa natomiast mają wiele obaw odnoszących się do takich inwestycji. Często też zwraca się większą uwagę na wysokie początkowe koszty niż na długofalowe korzyści płynące z mikroinstalacji. Przedsiębiorstwa dostrzegają w tym spory problem ponieważ są nastawione na generowanie zysków jak największych a nie takich rozłożonych w czasie. Problemem dla przedsiębiorstw może być także brak własności nieruchomości na których chcieliby zlokalizować inwestycje. Generuje to pewne dodatkowe procedury, w których inwestor może starać się o wynajem powierzchni. Wprowadzenie energii prosumenckiej pozwoli na zmniejszenie kosztów energii nie tylko dla jej uczestników. Dzięki istnieniu konkurencji mogą obniżyć się ceny dla użytkowników sieciowych.

Mikroinstalacje mogą wkrótce odgrywać znaczącą rolę na rynku energii. Bariery które jeszcze są dość znaczące opóźnią nieco proces ich popularyzacji. Szacuje się, że proces ten zajmie 10-20 lat. Rosnąca liczba prosumentów wpłynie na rynek energii. Mniejszy pobór z sieci sprawi, że koszt jej utrzymania wzrośnie. Dzięki temu mikroinstalacje staną się atrakcyjniejszym rozwiązaniem. Większe zainteresowanie mikroinstalacjami pozwoli na rozwój przedsiębiorstw zajmujących się ich produkcją i montażem. Nastąpi ograniczenie wydobycia paliw kopalnianych czego następstwem będzie ograniczenie emisji szkodliwych substancji do środowiska i ochrona naszego zdrowia. Rozwój rynku prosumenckiego wymaga wsparcia od państwa. Potrzebne jest powstanie regulacji ułatwiających jego rozwój. Należy też postawić nacisk na wzrost świadomości i dostępu do informacji społeczeństwa na temat roli prosumentów na rynku energii elektrycznej [4].

Wykorzystane źródła

1. Burchard-Dziubińska M. (2015). Prosument na rynku energii w Polsce – próba oceny w świetle teorii kosztów transakcyjnych. *Gospodarka w Praktyce i Teorii*. 2015. Nr 4(41). S. 5-19. DOI: 10.18778/1429-3730.41.01

2. Popczyk J. Energetyka rozproszona – od dominacji energetyki w gospodarce do zrównoważonego rozwoju, od paliw kopalnych do energii odnawialnej i efektywności energetycznej. Warszawa: Wyd-wo Polski Klub Ekologiczny Okręg Mazowiecki, 2011. 194 s. ISBN: 978-83-915094-1-8

3. Łaskawiec K. Rola prosumenta na rynku energii elektrycznej. *Zeszyty naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: Organizacja i zarządzanie*. 2014. Nr 73. S. 362-370.

4. Bukowski M., Pankowiec A., Szczerba P., Śniegocki A. Przełomowa energetyka prosumencka. Dlaczego źródła rozproszone mogą doprowadzić do przewrotu na rynku energii. 2014, S. 2-24. URL: http://wise-europa.eu/wp-content/uploads/2016/03/Prze%C5%82omowa-Energetyka-Prosumencka.pdf (дата звернення 04.12.2020).

Октябрина Іллівна Компанець,
здобувач ступеня доктор філософії
кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії,
м. Полтава, Україна

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

Результативність публічного управління, його демократизація та наближення до потреб населення значною мірою залежить від якості людських ресурсів, залучених до роботи в органах державної влади. Стратегія реформування державного управління України до 2021 року передбачає підвищення ефективності служб управління персоналом у державних органах, зокрема, шляхом посилення їх спроможності [1]. З метою виявлення рівня спроможності служб управління персоналом державних органів Національним агентством України з питань державної служби (НАДС) розроблено відповідну методологію. На основі методології виявлення рівня спроможності служб управління персоналом в органах державної влади в 2018 році було проведене пілотне дослідження у 6 державних органах: Міністерстві фінансів України, Міністерстві культури України, Міністерстві юстиції України, Міністерстві інфраструктури України, Національному агентстві України з питань державної служби, Державному агентстві з питань електронного урядування України [2]. До основних проблем управління персоналом на державній службі, виявлених у ході дослідження, було віднесено [там само]:

– недостатність ліцензованого програмного забезпечення;

– технічну застарілість персональних комп’ютерів, неспроможних обробляти великі обсяги інформації;;

– застарілість периферійного обладнання;

– погану ергономічність робочих меблів.

Також зверталася увага на недотримання вимог Типового положення про службу управління персоналом щодо відповідної чисельності служби управління персоналом, що обумовлювалося швидкою зміною функціонального навантаження на державних службовців за незмінності штатного складу працівників.

Відповідно до статті 18 Закону України «Про державну службу» служба управління персоналом (підрозділ чи окрема посада) забезпечує здійснення керівником державної служби своїх повноважень, відповідає за реалізацію

державної політики з питань управління персоналом у державному органі, добір персоналу, планування та організацію заходів з питань підвищення рівня професійної компетентності державних службовців, документальне оформлення вступу на державну службу, її проходження та припинення, а також виконує інші функції, передбачені законодавством. Для належного виконання функцій, передбачених законодавством, працівники служб управління персоналом мають визначати стратегічні цілі внутрішньої кадрової політики на основі аналізу завдань, що стоять перед органом влади, та вимог до компетентностей посадовців, тобто здійснювати аналітичну роботу. Служба управління персоналом також має розробляти системи мотивації працівників, не виходячи за межі чинного законодавства, та дбати про дотримання прав працівників в частині їх винагороди за прикладену працю. Певною мірою кадрова служба може впливати на зміну структури органу державної влади, обґрунтовуючи перед керівництвом необхідність введення чи скорочення певних посад.

Принциповою відмінністю управління персоналом в органах влади на сучасному етапі є закладений в Законі України «Про державну службу» компетентностний підхід [4], характерний для систем управління персоналом в країнах Європи, Канаді, США, Австралії та ін. Створений Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу у контексті удосконалення управління персоналом державних установ має низку пріоритетних завдань, реалізація яких сприятиме зближенню систем управління персоналом в різних країнах. До таких пріоритетів можна віднести:

– розроблення стратегій управління людськими ресурсами на державній службі;

– підвищення рівня професійної компетентності державних службовців;

– впровадження сучасних методів управління персоналом.

Для вирішення завдань модернізації системи управління персоналом на державній службі НАДС України докладаються значні зусилля, зокрема реалізуються спільні із зарубіжними партнерами проекти навчання персоналу. Так, НАДС спільно з Представництвом Фонду Ганса Зайделя в Україні реалізували програму «Управління персоналом на державній службі», метою якої було «…впровадження інструментів перетворення існуючих підрозділів по роботі з кадрами в державних органах влади та служби управління персоналом…» [5], відповідно до Закону «Про державну службу». Програма мала тренінговий характер, враховувала освітні потреби керівників державних органів влади, керівників і працівників служб управління персоналом державних органів влади. Перш за все, акцентувалася увага на тому, що державні службовці є специфічною категорією працівників, які виконують функції державного управління в економічній та адміністративно-політичній сферах. Оскільки дії державних службовців здійснюються ними від імені та за дорученням держави, це висуває до них завищені вимоги і вимагає досить жорстких обмежень щодо професійної поведінки та етики. Наприклад, обов’язковою є вимога декларації доходів, заборона підприємницької діяльності тощо.

Сучасна державна служба має бути відкритою, престижною і орієнтованою на реалізацію державних інтересів та захист прав і свобод громадян. Реалізація

поставлених перед системою управління персоналом завдань неможлива без створення сучасних механізмів підбору і відбору кандидатів на заміщення вакантних посад в органах державної влади. Спираючись на досвід відбору кадрів у європейських країнах, можна стверджувати, що конкурсні процедури слід розглядати як необхідну і обов'язкову умову формування персоналу органу державної влади. Важливо, що стратегічні цілі НАДС у сфері управління персоналом узгоджуються з тенденціями, характерними для розвитку служб управління персоналом на державній службі в зарубіжних країнах. Зокрема визначено, що розвитку служб управління персоналом державних органів влади сприятиме:

– впровадження сучасних методів рекрутингу персоналу;
– забезпечення адаптації персоналу до нових умов;
– налагодження внутрішньої комунікації;
– управління конфліктами;
– застосування інформаційних технологій;
– розроблення спеціального вітчизняного програмного забезпечення.

Виходячи з цього, вважаємо, що ефективність управління персоналом на державній службі може бути підвищена за рахунок: а) подальшого розвитку електронного документообігу і скорочення використання паперових документів; б) створення електронних кабінетів державних службовців; в) недопущення збільшення функцій державних службовців за незмінності штатної чисельності працівників; г) врахування психологічної складової при доборі та відборі кадрів; д) періодичне навчання персоналу та стажування за кордоном.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання реформування державного управління України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 №474-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80#Text/ (дата звернення 02.12.2020).

2. ЗВІТ про результати визначення рівня спроможності служб управління персоналом державних органів, які здійснюють підготовку та реалізацію ключових національних реформ (звітний період 01.01.2019 – 30.09.2019). URL: https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/DIYALNIST/UPRAVLINJA%20PERSONALOM/Analitika%20ta%20doslidgenja/zvit-2019-spromognist.pdf (дата звернення 02.12.2020).

3. Офіційний сайт Національного агентства з питань державної служби України. URL: https://nads.gov.ua/diyalnist/upravlinnya-personalom-na-derzhavnij-sluzhbi/funkcionuvannya-sluzhb-upravlinnya-personalom (дата звернення 02.12.2020).

4. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 №889-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/889-19 (дата звернення 02.12.2020).

5. Управління персоналом на державній службі: новий статус кадровика, кейси, методика проведення співбесіди. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2016/july/issue-7/article-19498.html (дата звернення 02.12.2020).

Альфред Анзорович Кураташвили,
доктор юридических, экономических и философских наук, профессор в области общественных наук, профессор Грузинского технического университета в области Публичного права (Факультет Права и Международных отношений), Научный руководитель Института Бизнеса и Права Факультетов Права и Международных отношений и Бизнестехнологий ГТУ, Президент Международной Академии социально-экономических наук, Президент Международной Академии Политического Менеджмента, Президент Международной Академии Юридических наук, Действительный член Нью-Йоркской Академии наук, Академик Академии политических наук США, Член Федерации журналистов,
г. Тбилиси, Грузия

РЕВОЛЮЦИОННО НОВЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В ИНТЕРЕСАХ НАРОДА

Не может подлежать сомнению тот бесспорный факт, что **главное назначение государственной власти – это служение интересам народа, ибо не человек существует для государственной власти, а государственная власть существует для народа!!!**

Следовательно, **государственное управление имеет особое значение для практической реализации главного назначения государственной власти, ибо интересы народа автоматически – *без управленческой роли государственной власти* – не могут быть реализованы.**

И ещё, в связи с вышеотмеченным, принципиально важно учесть следующее:

Хотя народ может и должен высказывать своё мнение, но он никак не может заменить и подменить государственную власть, ибо совершенно бессмысленно думать и, *тем более,* утверждать, что будто бы властью в государстве можеть владеть весь народ, и что будто бы сам народ может управлять обществом и государством, *а значит,* бессмысленно думать, что будто бы имеет место, или же, будто бы может иметь место – так называемая «Демократия», которая, *по моему научно обоснованному утверждению,* **явно неосуществима (?!)** [1; 2; 3; 4; 5; и др.].

Поэтому, **«вместо одурманивания народов идеологизированной сказкой о “Демократии”, государства должны идти по пути Верховенства интересов человека – по пути Верховенства интересов народа, которому должна быть подчинена деятельность государственной власти.**

Любая государственная власть должна понимать, что **государственной властью владеет не народ, а сама государственная власть,** и что она обязана служить интересам человека – интересам народа – и что она ответственна за обеспечение реализации интересов народа, ибо если бы верховной властью в государстве владел весь народ (что невозможно и неосуществимо), то за

реализацию интересов народа был бы ответственен сам народ.

Таким образом, **исходя из интересов народа, государством должна управлять государственная власть, ибо именно в этом заключается назначение государственной власти, так как если бы народ мог сам управлять народом, тогда не было бы нужды в существовании государства.**

Государство без государя, т.е. государство без государственной власти – это уже не государство.

Образно говоря, **государство без государя – это то же самое, что человек без головы»** [2, с. 293-294].

«Таким образом, создается впечатление, что "демократия" – это сказка или идеология, точнее же – это идеологизированная сказка, созданная для одурманивания народов (?!)» [2, с. 293]**.**

Следовательно, **для преодоления пустой «говорильни» в связи с неосуществимой так называемой «Демократией», и для решения проблем эффективного управления обществом и государством в интересах народа, принципиальное значение имеют созданные мной Революционно новые научные направления и Революционно новые научные теории прогрессивного развития – Философия социальной цели** [1; 2; и др.]**, Теория верховенства интересов народа** [6; 7; и др.] **и Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц** [8; 9; и др.]**, ибо именно они представляют собой Революционно новые теоретические основы эффективного государственного управления в интересах народа,** и именно лишь на их основе возможна эффективная реализация интересов каждого человека – интересов народа, а стало быть, лишь на их основе возможно эффективное функционирование общества, государства и человечества в целом в интересах каждого человека.

И именно на основе вышеотмеченных Революционно новых научных направлений и Революционно новых научных теорий может быт построено принципиально новое – Истинно человеческое (Гуманносоциальное) общество и государство, теории которых также были созданы мной [10; 11; 12; и др.].

Притом, считаю необходимым особо подчеркнуть, что **Истинно человеческое – Гуманносоциальное – общество и государство, является Революционной альтернативой и капитализма и традиционно понимаемого социализма.**

Истинно человеческое – Гуманносоциальное – общество и государство является также Революционной альтернативой «гермафродитного» общества и государства, которое будто бы можно «построить» в результате конвергенции капитализма с социализмом, что показывает ошибочность в понимании сущности капитализма и социализма, а точнее, показывает непонимаемость истинной сущности капитализма и истинной сущности социализма – **непонимаемость со стороны авторов отмеченной «конвергенции» и их сторонников» (?!).**

Считаю принципиально важным особо отметить, что **Истинно человеческое – Гуманносоциальное – общество и государство, это**

общественно-государственная система, важнейшей и определяющей задачей которой является реализация социальной цели – реализация интересов народа, реализация интересов каждого человека, для осуществления которой, *как я отмечал еще в 1980 году,* **все пути, формы и методы оправданы, если они при этом исключают антисоциальные, антигуманные, антинравственные явления** [13, с. 93]**.**

Таким образом, **сущность Истинно человеческого общества и Истинно человеческого государства можно выразить формулой,** которая была создана мной ранее и опубликована еще в 1980 году:

Это – формула: "**Ч – Д – Ч^{1}**, где исходным является **Ч – человек**, с его объективно обусловленной социальной целью, исходя из которой и за которой следует **Д – деятельность**, и в результате опять **Ч^{1} – человек**, но уже реализация цели человека и рождение новых возросших потребностей и цели (именно потому **Ч^{1}**), за которой следует опять деятельность и как результат **Ч^{2}** и т. д. … **Ч$^{\cdots n}$**" [14, с. 39].

Исходя из всего вышеизложенного, ещё раз **подтверждается принципиальная важность построения и функционирования Истинно человеческого – Гуманносоциального – общества и государства, которое *может быть построено* лишь на созданных мной Революционно новых теоретических основах государственного управления в интерсах народа.**

Список использованных источников:

1. Кураташвили Альфред А. Философия цели – альтернатива философии средств (монография на грузинском и русском языках). Тбилиси: «Мецниереба», 1997. 100 с.

2. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. *Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства* (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. 352 с.

3. Кураташвили Альфред А. «Демократия» – *мертворожденная* «политическая мода», которая неосуществима (?!). (Монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2010. 176 с.

4. Кураташвили Альфред А. «Демократия»: Неужели она осуществима?! Международный научно-общественный журнал «Мир перемен», 2012, №4. Институт экономики Российской академии наук, Национальный инвестиционный совет, НП «Редакция журнала «Мир перемен». Москва, 2012. С. 126-139.

5. Кураташвили Альфред А. Теория неосуществимости так называемой «Демократии». *«Демократия» – самый глупый термин, используемый в политической науке, в политической истории человечества и в политической жизни современного «цивилизованного» мира, ибо «демократия» – «власть народа» – явно неосуществима* (?!). Международный научный журнал "Прогресс", 2017, №3-4. Международная Академия социально-экономических

наук. Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2017. С. 23-48.

6. Кураташвили Альфред А. Теория диктатуры интересов народа. *Определяющее научное направление социально-экономического развития истинно человеческого общества и государства* (монография на грузинском и русском языках). Тбилиси: «Мецниереба», 1997. 76 с.

7. Кураташвили Альфред А. Теория верховенства интересов народа. *Принципиально новое научное направление и системообразующая теория управленческого права, правовой системы истинно человеческого общества и социально-экономических наук в целом* (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. 336 с.

8. Кураташвили Альфред А. Сбалансированность прав и ответственности должностных лиц – политико-правовая теория эффективного функционирования общества (монография на грузинском и русском языках). Тбилиси: «Мецниереба», 1997. 76 с.

9. Кураташвили Альфред А. Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц. *Принципиально новое научное направление – необходимая научная основа защиты интересов человека и социально-экономического прогресса* (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. 256 с.

10. Кураташвили Альфред А. Теория истинно человеческого – классического (образцового) – общества. Труды Грузинского технического университета, 1998, №3 (419). Тбилиси: Издательство «Технический университет», 1998.

11. Кураташвили Альфред А. Социально-экономическая теория будущего – истинно человеческого общества. Известия Академии наук Грузии. Серия экономическая. Том 7, 1999, №1-2. Тбилиси: «Мецниереба», 1999.

12.. Кураташвили Альфред А. Альтернативное представление об ориентации общества и государства. BULLETIN «Medicine, Science, Innovation and Business New» («Новости медицины, науки, инновации и бизнеса – голос профессионалов и бизнесменов США, СНГ и других стран мира»). Volume 6, Number 10 (60), October, 1999. New York, USA.

13. Кураташвили Альфред А. Философско-политэкономические миниатюры. Материалы Республиканской научной конференции: «Актуальные проблемы теории» (15-16 мая 1980 г.). Тбилиси: «Мецниереба», 1980. С. 79-104.

14. Кураташвили Альфред А. Социально-экономический закон движения и проблемы исходного и основного воспроизводственных отношений. Материалы Республиканской научной конференции: «Актуальные проблемы теории» (15-16 мая 1980 г.). Тбилиси: «Мецниереба», 1980, С. 3-39.

Анзор Альфредович Кураташвили,
доктор экономических наук (юрист и экономист – менеджер),
профессор Факультета бизнестехнологий Грузинского технического университета, Академик и Вице-Президент Международной Академии социально-экономических наук, Международной Академии политического менеджмента и Международной Академии Юридических наук, Действительный член Нью-Йоркской Академии наук,
г. Тбилиси, Грузия

МЕСТНОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ – КАК РЕГУЛИРУЕМОЕ ДЕРЕГУЛИРОВАНИЕ ЭКОНОМИКИ И ОБЩЕСТВЕННОЙ ЖИЗНИ В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

Местное самоуправление обычно в науке, в политике и а практике, *по моему научно обоснованному убеждению,* неверно – *точнее же, глубоко ошибочно* – **понимается и рассматривается – как такое управление, которое будто бы не является государственным управлением (?!).**

Притом, **ошибочность вышеотмеченного подхода и понимания подтверждается и самим названием – «местное самоуправление» (?!).**

В действительности же, «местное самоуправление» – это государственное управление, но осуществляемое через регулирование государством дерегулированной экономики и общественной жизни, т.е. **«местное самоуправление» – это государством регулируемое местное самоуправление.**

Следовательно, **совершенно верным и научно обоснованным является рассмотрение мной дерегулирования – как составной части государственного регулирования и государственного управления, на основе созданной мной же Теории дерегулирования экономики и общественной жизни – как Теории государством регулируемого дерегулирования и как Теории регулируемой свободы** [1; 2; 3; и др.].

Таким образом, **дерегулирование и регулирование экономики и общественной жизни непосредственно связаны с проблемами государственного управления, ибо, как государственное регулирование, так и дерегулирование,** *по моему убеждению,* **являются важнейшими составными частями системы государственного управления.**

Поэтому, считаю необходимым особо отметить, что **политико-правовые проблемы государственного регулирования экономики и общественной жизни, рассматриваемые мной в качестве проблем государственного управления, должны включать в себя и необходимость исследования теоретических проблем дерегулирования – как специфического метода государственного управления, направленного на эффективное функционирование экономики, общества и государства в интересах народа – в интересах каждого человека.**

Актуальность и принципиальная значимость проблемы государственного регулирования экономики и общественной жизни на современном этапе обусловлена, *прежде всего,* тем, что мировой экономический кризис в условиях пандемии короновируса создал большие сложности для решения социальных проблем и, *соответственно,* для практической реализации социальной ориентации рыночно-экономической системы.

В связи с этим, особую актуальность приобретает исследование теоретических проблем социально ориентированной рыночной экономики и, в частности, углублённое научное исследование этих проблем, и, *прежде всего*, необходимость определения сущности социально ориентированной рыночно-экономической системы.

Заслуживает особого внимания тот факт, что проведенные мной научные исследования давно привели к следующему логическому выводу:

Сущность социально ориентированной рыночной экономики заключается в функционировании такой рыночно-экономической системы, для которой характерны одновременно стремление к получению прибыли и социальная ориентация [4; 5; 6 и др.].

Притом важно отметить, что для практической реализации сущностной природы социально ориентированной рыночной экономики, с учетом специфики ее функционирования, *по моему глубокому убеждению*, принципиальное значение имеет правовое обеспечение отмеченной рыночно-экономической системы, что может быть осуществлено лишь государственной властью в процессе государственного управления.

Вместе с тем, необходимо обратить внимание на то, что **государственному регулированию экономики и общественной жизни фактически противопоставляется ее дерегулирование, что,** *по моему мнению***, совершенно неверно.**

Ошибочность противопоставления дерегулирования экономики и общественной жизни **– государственному регулированию, обосновывается мной следующими научными аргументами:**

Во-первых, в условиях цивилизованного функционирования общества и государства, **дерегулирование не может происходить произвольно,** то есть **дерегулирование** экономики и общественной жизни в государстве **не может происходить без воли государства – не может происходить без активного политико-правового и организационного вмешательства государственной власти в экономическую и социальную жизнь общества.**

И, во-вторых, хотя дерегулирование на первый взгляд означает будто бы отказ от государственного регулирования экономики и общественной жизни, но **ведь сам процесс дерегулирования** в институционально-правовом и организационном плане обеспечивается и **регулируется** именно **государством.**

И ведь именно государством обеспечивается дальнейшее свободное функционирование дерегулированной экономики и общественной жизни.

Следовательно, в условиях реального цивилизованного функционирования общества и государства, дерегулирование экономики и общественной жизни возможно лишь при институционально-правовом и

организационном обеспечении со стороны государственной власти – как процесса дерегулирования, так и процесса свободного функционирования экономики и общественной жизни в рамках существующих в государстве законов и других правовых актов.

Вместе с тем, **предлагая созданную мной Теорию государством регулируемого дерегулирования,** *как специфический метод государственного регулирования и управления,* **я имею в виду не непосредственное вмешательство государства и,** *соответственно,* **не вмешательство государственной власти** в конкретные экономические и социальные процессы дерегулированной экономики и общественной жизни*,* **а подразумеваю создание государством максимально благоприятных условий для эффективного функционирования дерегулированной экономики и общественной жизни – как эффективного функционирования регулируемой свободы, направленной на реализацию интересов человека, на реализацию интересов общества, государства и человечества в целом.**

Отсюда логически следует, что в условиях функционирования цивилизованного общества и государства, где рыночные отношения, как и вся экономическая и социальная жизнь общества, направлены (должны быть направлены) на реализацию интересов народа, практическое осуществление которой невозможно без соответствующего институционально-правового и организационного обеспечения со стороны государства, **дерегулирование экономики и общественной жизни можно и нужно рассматривать лишь как одну из важнейших форм государственного регулирования и государственного управления, а также как регулируемую свободу.**

Наряду с этим, важно обратить особое внимание и на то, что государственное регулирование экономики само собой не может означать и не означает ее социальную ориентацию, так как государство, в зависимости от целевой направленности функционирования общественно-государственной системы [7; и др.], может регулировать экономику не только исходя из социальной цели, а даже наоборот, т.е. государство может регулировать экономику – и исходя лишь из экономической цели, и оно (государство) может фактически не учитывать необходимость ее социальной ориентации.

С учетом отмеченного, и с учетом регулирующей и управляющей роли государства в функционировании экономики и общественной жизни, *прежде всего,* **следует конкретно обратить внимание на необходимость регулирования** государством рыночной экономики **не только с точки зрения ее экономической эффективности, но и с целью ее социальной ориентации.**

Вместе с тем, *как уже отмечалось,* правовое дерегулирование *(как и непосредственное регулирование)* со стороны государства – как одна из важнейших форм ее государственного регулирования и государственного управления, в определенных конкретных условиях может способствовать, как эффективному функционированию рыночной экономики с точки зрения экономической эффективности, так и практической реализации социальной ориентации рыночно-экономической системы.

Таким образом, научный анализ проблем государственного управления, и,

в связи с этим, исследование проблем дерегулирования экономической и общественной жизни приводит к научно обоснованному выводу о том, что **процесс политико-правового дерегулирования** экономики и общественной жизни государственной властью **является составной частью процесса государственного регулирования и государственного управления, а, следовательно, является государством регулируемой свободой.**

Список использованных источников:

1. Кураташвили Анзор А. Теория дерегулирования экономики – как одной из важнейших форм её государственного регулирования. Общество и государство: проблемы и перспективы. Материалы Международной научной конференции (20-21.01.2009). Тбилиси: Международное издательство ”Прогресс”, 2009, с. 95-100.

2. Кураташвили Анзор А. Дерегулирование экономики в условиях её государственного регулирования. Международный научный журнал «Экономика», 2009, № 3-4. Тбилиси, 2009, с. 21-23.

3. Кураташвили Анзор А. Теория дерегулирования экономики – как Теория регулируемой свободы. Проблемы управления обществом и государством. Материалы Международной научной конференции (13-14.06.2011). Тбилиси: Международное издательство ”Прогресс”, 2011, с. 111-118.

4. Кураташвили Анзор А. Социально ориентированная рыночная экономика и влияние правового фактора на ее эффективное функционирование (монография на грузинском языке). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2008. – 240 с.

5. Кураташвили Анзор А. Социально ориентированные рыночные отношения и правовой фактор. Труды Грузинского технического университета. 1998, № 5 (421). Тбилиси: Издательство "Технический университет", 1998, с. 132-133.

6. Кураташвили Анзор А. Рыночная экономика и правовой фактор. BULLETIN "Medicine, Science, Innovation and Business New" ("Новости медицины, науки, инновации и бизнеса – голос профессионалов и бизнесменов США, СНГ и других стран мира"). Volume 6, Number 7 (57), July, 1999. New York, USA, p. 6.

7. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. *Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства* (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство “Прогресс”, 2003. 352 с.

Тамара Миколаївна Лозинська,
доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії,
м. Полтава, Україна

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА ТА ЗМІНИ В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Адміністративно-територіальна реформа в Україні, яка триває з 2015 р., торкалася переформатування територіальних громад (ТГ) (за рахунок їх об'єднання) та створення нових органів місцевого самоврядування (ОМС) з ширшими можливостями, забезпеченими фінансовою децентралізацією. З прийняттям 17.07.2020 Постанови Верховної Ради України №807-IX «Про утворення та ліквідацію районів» [1] починається черговий етап реформи, який стосується субрегіонального рівня. На сьогоднішній день на базі існуючих 490 районів утворено 136, які послужили територіальною основою для проведення у жовтні 2020 р. чергових виборів до місцевих рад. Разом із цим урядом було затверджено новий адміністративно-територіальний устрій базового рівня – 1469 ТГ, що свідчить про фактичне завершення його формування [2].

Зміна адміністративно-територіального устрою України не була самоціллю, а проводилася з метою підвищення результативності публічного управління, зокрема, місцевого самоврядування. Досягнення цієї мети, крім іншого, передбачає й перегляд розподілу повноважень між ОМС різного рівня, що викликано як наявністю їх дублювання, так і перерозподілом фінансів. Так, 12 жовтня 2020 р. Президент України підписав проект закону «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо приведення у відповідність положень бюджетного законодавства у зв'язку із завершенням адміністративно-територіальної реформи» [3], яким передбачено переведення з 01.01.2021 р. усіх громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Законом також встановлено, що 60% податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), які раніше зараховувалися до районних бюджетів, спрямовуються до бюджетів ТГ, а це означає, що громадам будуть віддаватися і повноваження, які раніше виконувалися районними радами за рахунок ПДФО.

Отже, систему місцевого самоврядування очікує перерозподіл повноважень між радами базового рівня, районними та обласними, що має знайти своє відображення в Законі України «Про місцеве самоврядування». Крім того, потребують врегулювання й інші питання місцевого самоврядування – передача майна районних рад громадам, управління майном громад, зокрема, спільним, узгодження інтересів сільських і міських населених пунктів, що об'єдналися в одну громаду. Окремого врегулювання потребує питання управління землями, що знаходяться за межами населених пунктів тощо. Коло питань, які стосуються місцевого самоврядування в нових умовах адміністративно-територіальної організації влади, є настільки широким, що назріла необхідність розроблення нового законопроекту «Про місцеве

самоврядування». Міністерство розвитку громад і територій України представило на розгляд Верховній Раді України проект закону «Про місцеве самоврядування», який забезпечує подальшу децентралізацію влади. Статтею 38 законопроекту, наприклад, визначено компетенції районної ради, до яких віднесено:

– забезпечення організації роботи ради;

– затвердження районного бюджету, звітів про його виконання;

– затвердження місцевих програм;

– управління майном спільної власності територіальних громад району (до передачі територіальним громадам) [3].

Законопроектом також передбачено, що орган місцевого самоврядування може не виконувати делеговане повноваження, якщо порушено умови їх передачі; заборонено наділяти місцеве самоврядування повноваженнями посеред поточного бюджетного періоду, а також змінювати рішення про зміст та обсяги повноваження частіше, ніж раз на 3 роки.

Однак уже зараз, до прийняття закону, необхідно вирішувати ряд життєво важливих проблем місцевого самоврядування на субрегіональному рівні. Насамперед йдеться про ліквідацію та реорганізацію рад у ліквідованих районах, механізм яких чітко не встановлено чинним законодавством. 17 листопада поточного року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування окремих питань діяльності та організації органів державної влади, органів місцевого самоврядування у зв'язку з утворенням (ліквідацією) районів» №3651-Д (знаходиться на підписі у президента) [там само], який вирішує ряд важливих питань щодо організації/ліквідації районів.

Серед іншого законопроектом передбачено:

– повноваження районних рад, які представляли спільні інтереси територіальних громад районів, ліквідованих Верховною Радою України (далі – ліквідованих районів), закінчуються в день набуття повноважень обраними на відповідних перших місцевих виборах районними радами районів, утворених Верховною Радою України (далі — новоутворених районів);

– з дня набуття повноважень районною радою, здійснюється реорганізація районних рад ліквідованих районів шляхом приєднання до районної ради, розташованої у адміністративному центрі новоутвореного району;

– районна новоутвореного району, з дня набуття нею повноважень є правонаступником рада, яка представляє спільні інтереси територіальних громад всього майна, прав та обов'язків районних рад, які представляли спільні інтереси територіальних громад ліквідованих районів, якщо інше не передбачено цим Законом [там само].

Не пізніше, ніж до 1 липня 2021 р. нові районні ради мають передати до комунальної власності ТГ району окремі об'єкти їх спільної власності, які знаходяться на території цих громад, відповідно до розмежування видатків між бюджетами, встановлених Бюджетним кодексом України. Безумовно, на даному етапі децентралізації влади, у першу чергу будуть вирішуватися питання

передачі-приймання майна у власність ТГ, але згодом відповідний ОМС має забезпечити розробку комплексу заходів щодо ефективного управління майном. Раціональне управління майном комунальної власності сприяє посиленню спроможності територіальних громад, підвищує інвестиційну привабливість місцевості, дозволяє надавати високоякісні публічні послуги та розвивати бізнес. Зараз у розпорядженні керівників ОМС є достатньо різноманітних інструментів з управління активами, серед яких найбільше розповсюдження отримали: оренда землі та нерухомого майна, приватизація комунального майна, організація діяльності комунальних підприємств, отримання у власність громади безхазяйного майна та відумерлої спадщини, благоустрій. Менше використовуються концесія, лізинг, передача майна в оперативне управління.

Складність завдань з управління комунальною власністю, яка лише зростатиме в процесі подальшого переміщення повноважень до ТГ, обумовлює посилення вимог до посадових осіб місцевого самоврядування стосовно знання законодавства, методики оцінки, переоцінки, списання майна, розв'язання судових спорів тощо. Виникає щоденна необхідність відслідковувати нормативно-правові акти органів виконавчої влади, які , наприклад, у даний час розробляють інструкції та порядки передачі майна спільної власності громад району в комунальну власність. Наприклад, Національна служба здоров'я України (НСЗУ) розробила інструкцію щодо послідовності дій при передачі районних лікарень (спільної власності територіальних громад) новим власникам. Районні лікарні, що підписали договори з НСЗУ, й надалі будуть фінансуватися нею, але зі зміною компетенції районних рад і громад, а також джерел наповнення відповідних бюджетів, дуже важливо щоб райради, райдержадміністрації спільно з громадами визначилися із системою подальшого управління закладів охорони здоров'я та інших об'єктів комунальної власності.

Список використаних джерел:

1. Про утворення та ліквідацію районів: Постанова Верховної Ради України від 17.07.2020 №807-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/807-20 (дата звернення 26.11.2020).

2. Офіційний сайт порталу «Децентралізація». URL: https://decentralization.gov.ua/ (дата звернення 26.11.2020).

3. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69062 (дата звернення 26.11.2020).

Віктор Михайлович Нагаєв,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри організації виробництва,
бізнесу та менеджменту
Харківського національного технічного університету
сільського господарства імені Петра Василенка
м. Харків, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Розвиток інформаційного суспільства, як визначальна тенденція сьогодення, неодмінно веде до серйозних трансформацій у системі публічного управління. Ці перетворення пов'язані не лише з необхідністю участі держави у створенні базових політичних, економічних, соціальних, технічних, технологічних передумов для становлення електронної демократії, поступального розвитку електронного урядування. Сама система публічного управління має адаптуватися до реалій інформаційного суспільства, за якого кожен громадянин може створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися та обмінюватися інформацією та знаннями, використовувати інформаційні технології для розширення можливостей реалізації власного потенціалу, сприяти суспільному і особистісному розвиткові, підвищувати якість життя та створювати умови для відкритого і прозорого публічного управління.

Однією з передумов сталого демократичного розвитку суспільства є інформаційна відкритість органів публічної влади. Саме прозорість дій влади є головною запорукою здійснення ефективної політики, уможливлення громадського контролю і зміцнення довіри до себе з боку людей. У всіх демократичних країнах влада зобов'язана виконувати чіткі процедури інформування громадян про свою діяльність і використовувати механізми залучення громадськості до формування державної політики та до оцінювання якості її реалізації [1, с. 82].

В умовах глобалізації та розбудови інформаційного суспільства традиційні способи взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування з громадянами та бізнесом стають недостатньо ефективними. Для створення нових, більш зручних методів доступу до інформації та послуг все частіше застосовуються сучасні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), які представляють собою сукупність методів, прийомів і програмно-технічних засобів, що використовуються з метою збору, обробки, зберігання, розповсюдження, відображення, обміну і використання інформації. Окрім традиційних ІКТ (переважно листування, прийом громадян тощо), сьогодні система державного управління має орієнтуватися на технології, що побудовані в межах концепції нового публічного менеджменту («New public management»), переважно це електронні портали, публічні звіти тощо. Технології, що побудовані в межах концепції нової публічної служби («New public service»),

засновані не тільки на застосуванні цифрового контент, а і на подальшій активній кооперації між комунікатором та реципієнтом задля вирішення нагальних проблем [2].

Форма організації державного управління, яка за рахунок широкого застосування новітніх ІКТ забезпечує якісно новий рівень відкритої взаємодії держави та суспільства, надання повного комплексу державних послуг для всіх категорій громадян та суб'єктів господарювання є електронне урядування. Воно передбачає реалізацію послідовного, комплексного та індивідуалізованого підходу до надання державних послуг та інформації для населення. Це означає структурну перебудову функціонування державних органів і їх взаємодії з громадянами, організаціями та власними співробітниками. Впровадження електронного урядування є складним процесом, що вимагає значних фінансових витрат і вирішення цілого комплексу взаємозалежних політичних, правових, адміністративних і технологічних тощо проблем [4, с. 134].

Інституціональне забезпечення становлять: Державне агентство з питань електронного урядування [3], Міністерства та зацікавлені центральні органи виконавчої влади. Законодавство України, що безпосередньо пов'язане з упровадженням та використанням технологій електронного урядування, нараховує кілька десятків нормативно-правових актів. При чому, електронне урядування розглядається здебільшого не як окрема сфера, як цього вимагає розвиток сучасного суспільства, а як складова сфери інформатизації.

20 вересня 2017 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України № 649-р було схвалено Концепцію розвитку електронного урядування в Україні до 2020 року [5], в якій визначено, що електронне урядування – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян. Метою створення електронної інформаційної системи «Електронний уряд» є забезпечення відкритості діяльності органів державної влади та реалізації громадянами конституційних прав на участь в управлінні державними справами, підвищення ефективності діяльності органів державної влади всіх рівнів [6].

У даний час в Україні функціонує ряд електронних сервісів уряду, що спрощують взаємовідносини з громадянами: Веб-портал Є-Data (оприлюднюється інформація про використання публічних коштів); єдиний державний портал адміністративних послуг (джерело інформації про надання адміністративних послуг в Україні); портал і-Gov (для боротьби з корупцією в Україні та вдосконалення бізнес-процесів у державних органах); єдина державна електронна база з питань освіти; он-лайн будинок юстиції (можливість без контакту з представниками влади отримати документи про державну реєстрацію актів цивільного стану, здійснити державну реєстрацію громадської організації, здійснити реєстрацію оренди землі; отримати інформацію з реєстрів нерухомого майна у Державному реєстрі речових прав тощо); електронна система здійснення декларативних процедур у будівництві; офіційний сайт Міністерства юстиції

України та ін.

Сьогодні майже кожен орган державної служби має офіційний сайт, що значно полегшує отримання державних послуг. Кожен бажаючий може з легкістю зайти на офіційний сайт та ознайомитися з необхідною інформацією, а також відправити особисте звернення. Слід зазначити, що сьогодні існують деякі перешкоди на шляху впровадження електронних державних послуг: висока ціна та складність реалізації індивідуальних транзакційних послуг і регламентів; відсутність юридичної бази для повноцінної роботи державних установ з інформацією в електронній формі, яка забезпечувала б законодавчу основу для практичного виключення проблеми медіа-розриву; відсутність великої кількості висококласних фахівців-державних службовців в державних установах; недостатній рівень заробітної плати державних службовців, який не створює мотивації досконалого володіння комп'ютерними технологіями [6].

З урахуванням сучасних умов розвитку суспільства, інформаційно-технологічні нововведення у державному управлінні мусять мати комплексний характер, бути пов’язаними з одночасним і узгодженим використанням інформаційних, організаційних, правових, соціально-психологічних, кадрових, технічних, логіко-семантичних і багатьох інших факторів. Як вже було зазначено, в органах ДУ функціонують системи електронного документообігу, розвивається представництво органів державної влади у мережі Інтернет. Реалізація цих програм потребує відповідного кадрового забезпечення – перш, за все, фахівцями інформаційного профілю у галузі управління інформаційними потоками галузі ДУ. Зазначені фахівці мають бути орієнтованими на реалізацію процесу інформатизації у соціальному аспекті, спрямованого на систематичну реорганізацію і удосконалення, підвищення ефективності соціально значущої діяльності на основі використання ІКТ та інформаційних систем.

Діяльність державної влади як інформаційної системи залежить не лише від рівня підготовки кадрів державних службовців, але і їхнього вміння використовувати сучасні ІКТ і автоматизовані системи управління. Слід регулярно проводити заняття з підвищення кваліфікації управлінських кадрів, з урахуванням розвитку комп’ютерної, офісної, організаційної і комунікаційної техніки, навчати їх використанню технічних новинок у практичній роботі.

Ефективність роботи системи ДУ залежить від рівня взаємодії з громадянами та підприємствами, якості роботи кожної установи, взаємодії органів влади між собою. Хоча розвиток відповідної технічної бази не вирішить усіх проблем у системі державного управління, але може істотно підвищити ефективність її роботи на різних рівнях. Адже застосування ІКТ супроводжується оптимізацією організаційних процедур, що робить їх простішими.

Мережні комп’ютерні системи, сучасні засоби зв’язку складають інформаційно-цифрових технологій та технічного забезпечення комунікативної діяльності органів влади. ІКТ значно прискорюють роботу на найскладніших ділянках діяльності (під час аналізу й оцінювання оперативної обстановки за надзвичайних ситуацій, опрацювання соціально-економічної інформації, підготовки звітів, формування оперативних доповідей).

Враховуючи комплексний підхід, структура інформаційно-аналітичної системи публічного адміністрування має бути покликана виражати інтереси, координувати діяльність, організовувати розв'язання конкретних завдань для органів влади й управління. Їй доцільно поставити в обов'язки:

1- формування і здійснення в країні політики інформатизації, яка максимально враховує інтереси органів управління та привабливої для всіх учасників різноманітних програм і проектів як потенційних абонентів інформаційно-аналітичної мережі;

2- створення і забезпечення системи інформаційної безпеки, регламентації доступу до інформації;

3- адміністрування, нормативне забезпечення діяльності інформаційно-аналітичної системи.

Систему інформаційно-аналітичного забезпечення доцільно будувати на основі аналізу предметної галузі управління та виокремлення пріоритетних програмних настанов, які враховують інтереси держави й окремих регіонів. Стратегічний рівень припускає виявлення проблемних питань у різних галузях діяльності, аналіз і прогноз довгострокових тенденцій соціально-економічного розвитку; аналіз і прогноз соціально-політичних тенденцій і створення системи врівноваження різних проявів політичної активності.

Список використаних джерел:

1. Брожик, Л. Інформаційні технології та ефективність державного управління. *Персонал.* 2007. № 8. С. 81-84.

2. Голобородько Т.В., Дубіна О.Д. Використання інформаційних технологій в публічному адмініструванні: досвід України та європейські орієнтири. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 6. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1260 (дата звернення 23.11.2020).

3. Линьов К.О. Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби. URL: http://www.centre-kiev.kiev.ua/bib/files/nmm/IZ16.pdf (дата звернення 22.11.2020).

4. Нагаєв В.М. Публічне адміністрування : навчальний посібник. Харків : Стильна типографія, 2018. 278 с.

5. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-р (дата звернення 23.11.2020).

6. Пахнін М.Л. Вплив інформаційного суспільства на розвиток системи публічного управління. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 4 (51). URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-4/doc/1/09.pdf (дата звернення 22.11.2020).

Богдан Романович Осипенко,
аспірант кафедри публічного управління,
адміністрування та міжнародної економіки
Білоцерківського національного аграрного університету
м. Біла Церква, Україна
Науковий керівник: **Тетяна Вікторівна Сокольська,**
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри публічного управління,
адміністрування та міжнародної економіки
Білоцерківського національного аграрного університету
м. Біла Церква, Україна

УПРАВЛІННЯ СИСТЕМНИМ РОЗВИТКОМ АПК В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Сьогодні в світі існує глобальна проблема продовольчого забезпечення, що спричинена збільшенням чисельності населення, ростом споживання продуктів харчування, нестабільністю їх виробництва і зростаючим дефіцитом земельних ресурсів. Загострює ситуацію світова фінансова криза, яка частково спричинена пандемією Covid-19. Висока ціна на викопні види палива стимулює ринок до виробництва альтернативного палива на основі сільськогосподарських культур при збереженні стійкої тенденції скорочення земель сільськогосподарського призначення. У зв'язку з цим, нині загострюється проблема не лише продовольчої, а й національної безпеки держави.

Оскільки агропромисловий комплекс є одним із найважливіших секторів економіки нашої держави, що акумулює приблизно 11% загального ВВП, забезпечення його стійкого розвитку необхідно сформувати ефективну систему управління цією галуззю. Водночас потрібно враховувати нові реалії територіального розвитку.

Останнім часом проблема забезпечення сталого розвитку агросфери перебуває у центрі уваги науковців, громадських діячів та політиків, а з впровадженням реформи децентралізації влади вона особливо актуалізувалась [1-6].

Незважаючи на сформовану останнім часом позитивну динаміку обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в галузі накопичується ряд системних проблем, серед яких, нерівномірність у темпах і рівні розвитку галузей АПК, в технологічному забезпеченні, в соціально-економічному становищі сільгосптоваровиробників, низький рівень інвестиційної активності і брак інвестицій. Занепокоєння викликає фінансово-економічний стан значної частини сільськогосподарських товаровиробників. В агропромисловому комплексі зберігаються низька забезпеченість технікою і високий рівень зносу основних фондів.

Започаткована 2014 р. реформа децентралізація мала не меті також покращення стану сільських територій та аграрного виробництва. Для забезпечення системного розвитку сільського господарства та сільських територій в умовах децентралізації та євроінтеграції необхідно знайти

правильний баланс місцевим врядуванням сільських територій та галузевою системою управління розвитку аграрного сектору. Таку думку висловив академік Кропивко М.Ф. [6], ми підтримуємо його думку, оскільки існуюча централізована система управління є неефективною.

Реформація управління аграрною галуззю повинна здійснюватися в контексті адміністративно-територіальної реформи, спрямованої на розбудову спроможних сільських територіальних громад. У стратегічному вимірі відповідальність центральних органів влади має обмежитись наймасштабнішими за об'ємом та найважливішими за змістом завданнями: загальна продовольча безпека країни, сприяння експортному потенціалу країни та формування сприятливого законодавчого поля для функціонування всіх видів підприємств. Решту завдань потрібно делегувати на локальний рівень, оскільки так можна ефективніше оцінити потреби аграрної сфери.

В контексті даної реформи, на місцеву владу покладається відповідальність за збільшення добробуту сільських жителів та поповнення бюджету ОТГ шляхом найефективнішого використання земель сільськогосподарського призначення, розвитку багатоукладного господарства, а також контроль за дотриманням екологічної безпеки.

Для того, щоб керівництво ОТГ було спроможним здійснювати системне керівництво сільськими територіями та розвитком АПК, необхідно здійснити певні системні зміни. Цей процес варто розпочинати з дерегуляції господарської діяльності та створення сприятливого середовища для ведення бізнесу і здорової конкуренції. Водночас процес делегації повноважень місцевим радам та дерегуляція центральних державних структур дозволить уникнути непотрібних юридичних колізій, спричинених незнанням своїх обов'язків перед областю чи громадою. Згідно з дослідженнями Друкера П., ефективний керівник повинен фокусуватися на декількох найбільших сферах, де робота зумовить видатні результати [7]. Якщо провести аналогію між державою та керівником, то зрозуміло, що держава повинна діяти так само, тому що вона не спроможна виконувати всі функції.

Варто зазначити, що незбалансована система управління є однією з причин нестабільного економічного зростання в аграрній галузі, що обумовлена використанням оперативного управління та відсутності мислення на перспективу. В цій ситуації орган місцевої влади на місцях не потрібно усунені від розробки стратегій розвитку та середньострокових планів, оскільки вони зосереджені на короткотермінових цілях.

На сьогодні наша країна перебуває в перехідному періоді. З одного боку, завершує дію «Стратегія розвитку аграрного сектору на період до 2020 року» [8], а з іншого нова стратегія ще не прийнята. Проєкт «Стратегії сталого розвитку України до 2030 року», включає підрозділ, що відображає цілі, які повинні бути реалізовані у контексті сталого розвитку агропромислового комплексу. Зокрема, там декларуються такі напрямки: підвищення продуктивності людської праці, сприяння створенню малих *сільськогосподарських* підприємств (до 50 га земельних *угідь*), нарощення питомої ваги продукції з доданою вартістю, збільшення площ сільськогосподарського призначення, збереження генетичного

різноманіття та багато інших не менш важливих цілей [9].

Як зазначає академік М.Ф Кропивко, для виконання зазначених цілей доцільно використовувати планування «знизу-доверху», запровадження виробничих стандартів сільськогосподарської діяльності та консолідацію фінансових заходів. Ми підтримуємо цю думку, оскільки в процесі такого планування кожна громада зможе сформувати свій план розвитку на наступні, наприклад, 4-5 років. Потім вивчивши всі ці плани держава зможе сформувати відповідну стратегію на наступний період.

Водночас, при розробці тактик та стратегій розвитку АПК потрібно пам'ятати про зобов'язання за міжнародними договорами України. Перш за все, мова йде про договір з СОТ [10], де безпосередньо описано, які можуть бути заходи підтримки та у яких обсягах.

Отже, реформа децентралізації влади в України стала значним поштовхом у забезпеченні стійкого зростання в агарній галузі. Проте, для того, щоб чинити опір глобальним та національним викликам сьогодення, потрібно мати чіткий план дій. В контексті агропромислового комплексу цей план повинен проявлятись запровадженням стратегічного управління в системі сільських територій та виробників. Також для того, щоб усі ланки після реформи децентралізації діяли гармонійно, необхідно здійснити дерегуляцію господарської діяльності та сформувати дієздатну систему місцевого самоврядування. Водночас, Україна має пам'ятати про відповідальність, що покладається міжнародними договорами.

Список використаних джерел

1. Бородіна О. А. Децентралізація влади в Україні: зміст, ризики, можливості та адміністративна роль громадянського суспільства. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія : Економічні науки*. 2015. Вип. 29. С. 145-153

2. Данилишин Б.М. Децентралізація у країнах ЄС: уроки для України. *Регіональна економіка*. 2016. № 1. С. 5–11.

3. Кропивко М.Ф. Напрями реформування системи управління аграрним сектором в умовах децентралізації влади та розвитку євроінтеграційних процесів. *Економіка АПК*. 2016. №6. С. 26-36.

4. Людський розвиток в Україні: пріоритети розвитку сільських поселень у контексті децентралізації управління / за ред. Е.М. Лібанової ; відп. за вип. О.В. Макарова, Т.А. Заяць ; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ : Академперіодика, 2020. 354 с.

5. Лупенко Ю.О., Могилова М.М., Самофал О.В. та ін. *Формування об'єднаних територіальних громад у сільській місцевості* (інформаційно-аналітичний огляд). Київ : ННЦ «ІАЕ», 2018. 46 с.

6. Сокольська Т.В., Поліщук С.П. Ефективне нове публічне управління та децентралізація як умови стійкого розвитку сільських територій. *Публічне управління XXI століття: синтез науки та практики* : зб. тез XIX Міжнар. наук. конгресу, м. Харків, 19 квітня 2019 р. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2019. С. 154-157.

7. Друкер П. Эффективный руководитель / пер. с англ. О.Чернявской. 6-е изд. Москва : Манн, Иванов и Фербер; Эксмо, 2017. 240 с.

8. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : розпорядження КМУ від 17 жовтня 2013 р. №806-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80#n7 (дата звернення 30.11.2020).

9. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (проєкт). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=64508&pf35401=462260 (дата звернення 01.12.2020).

10. Угода про заснування Світової організації торгівлі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_342#Text (дата звернення 30.11.2020).

Галина Павлівна Пасемко,
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри економічної теорії
Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна
Анастасія Андріївна Якуніна,
здобувачка другого (магістерського) рівня
Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна

ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ В ЄВРОПІ

Останні 20 років країни Європи активно поширюють децентралізацію, десь цей процес поглиблює, раціоналізує та систематизує уже звичні практики, десь впроваджує цілком нові принципи та механізми у організацію публічної влади. Децентралізація стає тенденцією в країнах Європи. Активно впроваджуються зміни і доповнення до Конституції тієї чи іншої країни. І все це задля того, щоб кожен мешканець села чи міста мав право на сучасну медицину й освіту, доступні та якісні адміністративні, комунальні, соціальні послуги, гарні дороги, чисті й освітлені вулиці. Перейнявши досвід європейських країн, в квітні 2014 року Україна почала децентралізацію, що мала на меті передачу повноважень та фінансів від державної влади якнайближче до людей, до органів місцевого самоврядування [1].

Пропонуємо розглянути досвід кількох більш та менш успішних децентралізаційних реформ, що були здійснені (і ще тривають) у Італії та Румунії.

На початку 2000 років в Італії була проведена ґрунтовна реформа з децентралізації та реорганізації влади, внаслідок якої 2001 року до Конституції було включено нову главу щодо регіонів, провінцій та комун. Таким чином традиційна ієрархічна структура вертикалі замінена на систему рівнозначності усіх елементів Республіки. Організація державної влади далі описується від

найнижчого рівня комуни, котрий є найближчим до громадян і до рівня центрального уряду, що опікується найбільш комплексними питаннями. Друга частина цієї глави визначає що комуни, провінції, міста-метрополії, регіони мають бути автономними утвореннями з відповідним законодавчим забезпеченням, повноваженнями та функціями, що закріплені у Конституції. Рівень центрального уряду не включений до цього переліку, таким чином його відмежовано від усіх інших органів місцевого самоврядування та водночас об'єднано усі органи місцевого самоврядування в певну спільність. Не зважаючи на трирівневу систему організації влади та досить широкі повноваження регіонів Італія не вважається федеральною державою. Стаття 5 Конституції прямо визначає що Республіка є єдиною та неподільною водночас визнає та сприяє місцевому самоврядуванню [2].

В той же час існують певні недоліки запровадженої системи і виникають труднощі в управлінні територіальними громадами. Одним з перших та основних із них є значний перетин повноважень на рівні провінцій та регіонів та комун та провінцій. Законодавство не дає виключного переліку повноважень чи примату певного рівня ОМС при вирішенні конкретних питань, що призводить до постійних конфліктів та непорозумінь. Також частину повноважень комун було передано до незалежних місцевих консорціумів, що водночас не несуть усієї повноти відповідальності за свою діяльність від імені комун.

Експерти визначають потребу визначення розподілу повноважень між різними рівнями ОМС. Відповідні повноваження мають бути забезпечені фінансовими ресурсами, що дозволять кожному рівню місцевого самоврядування ефективно та в повній мірі здійснювати свої функції. Але експерти також зазначають неадекватність фінансових ресурсів, якими органи місцевого самоврядування можуть розпоряджатись вільно в рамках своїх повноважень, та той факт, що ці ресурси не завжди є співставними з обов'язками, покладеними на ОМС законодавством.

Багато питань викликають запроваджені механізми та процедури визначення податкової рівності на місцевому та регіональному рівні, що часто призводять до нечесного розподілу та фінансових тягарів. На сьогодні не було запроваджено ефективних механізмів консультування між ОМС та урядом щодо розподілу фінансових ресурсів та їх алокації. Таким чином розпочатий процес фінансової децентралізації на сьогодні вимагає своєї фіналізації та більш ефективного втілення на рівні процедур та механізмів.

У Румунії реформа децентралізації припала на 2005-2008 роки, та й досі триває. Основною метою децентралізації залишається забезпечення співвідношення повноважень та обов'язків з необхідними ресурсами для ефективного виконання цих повноважень та задоволення потреб громадян. Фінансова децентралізація розширює права і можливості місцевих органів влади стосовно використання коштів органами місцевого самоврядування, прогнозування та затвердження обласних бюджетів, управління податками та зборами. Для підтримки процесу адміністративно-фінансової децентралізації Міністерство внутрішніх справ та адміністративної реформи беруть участь у міжнародних програмах фінансування Європейського Союзу. Згідно з

конституцією Румунія розділена на 8 регіонів розвитку, які безпосередньо не є адміністративними одиницями, а служать для координації регіонального розвитку. Регіони розвитку розділені на 41 жудець і 1 муніципію (столиця Бухарест). Жудеці розділені на 2686 комун (у сільській місцевості) та 256 муніципій (триступенева система територіальних одиниць). Комуни і муніципії є мінімальними адміністративними одиницями Румунії [2].

До основних компетенцій ради жудеца належить: координація діяльності місцевих рад; управління державними послугами в жудеце; технічна та юридична допомога місцевим радам; охорона довколишнього середовища; затвердження бюджету жудеца; загальні засади містобудування; будівництво, технічне обслуговування та модернізація доріг жудеца; встановлення податків для жудеца.

До основні компетенцій ради муніципія/ міста належить: адміністрування публічної та приватної власності муніципія/ міста; охорона навколишнього середовища; надання публічних послуг громадянам; затвердження регламенту місцевої ради; запровадження та затвердження місцевих податків, відповідно до діючого законодавства; управління місцевим бюджетом; захист інвестиційних інтересів муніципія/ міста; затвердження стратегії економічного, соціального, екологічного розвитку муніципія/ міста; водопостачання, каналізація, вивезення сміття; охорона порядку; мости та дороги міського значення; охорона пам'яток архітектури та історії; облік населення та видача відповідних документів; соціальне житло [2].

Основні принципи децентралізації фінансової системи Румунії таки: рівномірний рівень доходів, пропорційність, доповнюваність, місцевий характер фінансової систем. Проте варто відмітити, що ступінь фінансової автономії румунських муніципалітетів ще не відповідає рівню, визначеному законодавством. Хоча невеликі муніципалітети і мають все більші можливості для отримання доходів до своїх бюджетів, їх податкова база ще не досить велика для використання цієї можливості, тому зберігається залежність від асигнувань з державного бюджету та певних державних субсидій.

Тут важливо відзначити, що доходи місцевої влади першого та другого рівня в Румунії складаються переважно з податкових надходжень та зборів. Власні доходи складають приблизно 30% доходів місцевих бюджетів. При цьому приватний та муніципальний сектори економіки забезпечують орієнтовно 25% усіх доходів місцевих бюджетів. Конституція Румунії визначає, що «власність може бути державною або приватною» і не може належати «державним або адміністративно-територіальним одиницям» [2]. Тому варто доповнити існуюче законодавство таким чином, щоб прискорити передачу місцевим адміністраціям державних активів, якими вони мають керувати.

Отже, децентралізація в країнах Європи і в Україні – це довгий та складний процес з постійними доповненнями и виправленнями. В Україні, так само, як і в інших європейських країнах є недоліки в управлінні територіальними громадами, а саме відсутність чіткого механізму на рівні нормативно-правової бази. Головне те, що влада має план, щодо подальшого розвитку і вдосконалення. В Україні лише в 2020-2021 роках буде здійснюватися 2 етап децентралізації,

планується розглянути ряд важливих законів, та внесень до Конституції, що дозволить просувати реформу і вдало її завершити.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація в Україні. URL: https://decentralization.gov.ua/about (дата звернення 13.11.2020).

2. Децентралізація влади на основі кращих іноземних практик та українських законодавчих ініціатив. URL: http://www.uiip.org.ua/wp-content/uploads/2015/05 (дата звернення 13.11.2020).

Яна Вадимівна Полянська,
аспірант кафедри економіки та регіональної економічної політики Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, м. Дніпро, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Суспільні трансформації розпочаті процесом децентралізації влади започаткували новий етап відносин в територіальних громадах. Часткове відсторонення держави від прямого втручання в їх економічне життя зумовило необхідність пошуку нових ресурсів, методів та форм взаємодії державних, місцевих і приватних секторів господарювання, направлених на розвиток території та вирішення певних економічних завдань та цілей. Тому, саме економічні відносини наразі відіграють важливу роль в розвитку територіальних громад і складають надбудову суспільства, утворюючи суспільно-економічну формацію.

В системі публічного управління територіальних громад економічні відносини виступають в якості стійких взаємозв'язків, що виникають у середині громади між визначеним колом учасників, основані на принципах взаємовигідного рівного партнерства та направлені на нарощування темпів економічного розвитку громади і підвищення рівня добробуту місцевих жителів. Економічні відносини виникають з приводу необхідності вирішення певних проблем територіальної громади, які можуть стосуватися не лише економічного, а й соціального, культурного та інших сфер діяльності.

Головними учасниками економічних відносин на базовому рівні виступають: голови територіальних громад, голови місцевих рад, комунальні підприємства місцевих рад, державні установи та організації, приватні підприємства, неприбуткові громадські організації, місцеві жителі. Кожний із суб'єктів економічних відносин здійснює ряд конкретних дій, які направленні на отримання необхідного результату, який буде задовольняти не тільки власні потреби, а й потреби іншого суб'єкта. Такий синергетичний підхід допоможе

враховувати потреби кожного суб'єкту та вирішити нагальні питання відповідної території.

Для удосконалення процесів формування і розвитку за рівнем реалізації економічні відносини поділяють на загальнодержавні і муніципальні. Перші відображаються в змісті законодавчих і нормативних документів, які реалізуються стандартизованими процедурами, що мають відносини до всіх сфер діяльності. Напрями муніципального рівня формуються і відображаються в статутах громад, їх паспортах, стратегіях, програмах і планах їх соціально-економічного розвитку та інших керівних і управлінських документах. Засобами праці для побудови і реалізації економічних відносин є інструментарій державного управління і місцевого самоврядування.

Аналіз формування економічних відносин в законодавчих документах виявив ряд проблем, пов'язаних із недостатністю інформаційно-аналітичної бази і нормативно-правового підґрунтя. Так, відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено два напрями [6]: 1) відносини з підприємствами, установами та організаціями, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад (ст. 17); такі відносини будуються на засадах підпорядкованості, підзвітності та підконтрольності органів місцевого самоврядування; 2) відносини з підприємствами, установами та організаціями, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад (ст. 18); ці відносини будуються на договірній і податковій основі та на засадах підконтрольності в межах повноважень, наданих органам місцевого самоврядування законом.

Закон України «Про Кабінет Міністрів України» регулює вирішення господарських проблем та відносини з президентом України, з Верховною Радою України і сформованими нею органами та іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та громадськими об'єднаннями. У Законі України «Про місцеві державні адміністрації» [7, розділ IV, ст. 30 – 38] також відзначаються відносини місцевих державних адміністрацій з президентом України, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями. В рамках Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» відносини спрямовуються на вдосконалення адміністративної і господарської діяльності, передбачають визначення і аналіз проблем, їх опис, механізми і заходи, відстеження результативності здійснення відносин та ін. [8].

Відносини, відображені в законодавчих та нормативних актах, характеризується такими діями: інформування, звітування, взаємодія, координація, порушення питання, володіння правом скасування розпорядчих нижчих органів, застосування засобів заохочення, сприяння, контролю, зміцнення матеріально-технічної бази, право брати участь тощо. Зміст відносин характеризує субординаційний та формальний характер відносин між органами державної влади, місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання.

Положеннями про структурні підрозділи і посадовими інструкціями виконавців закріплюються зміст та види відносин органів державної і місцевої влади під час виконання функціональних обов'язків [3, 4, 5]. Перелік завдань

щодо реалізації економічних відносин складається із розробки прогнозів та підготовки програм соціально-економічного і культурного розвитку, раціонального використання природних, трудових, фінансових ресурсів, забезпечення збалансованого розвитку всіх галузей, аналізу кількісних показників та індикаторів розвитку, складання балансу всіх ресурсів і доходів, необхідних для управління економічним і соціальним розвитком, здійснення повноважень у сфері бюджету тощо. Узгодження механізмів регулювання економічними відносинами між усіма суб'єктами процесу є ключовим фактором забезпечення якості їх реалізації та функціонування. Так, наприклад усі організаційно-управлінські документи певної територіальної громади повинні узгоджуватися між собою при здійсненні діяльності в конкретній галузі, та при необхідності із владними структурами вищого рівня, із виконавцями і споживачами зовнішнього середовища тощо.

Аналіз організаційно-управлінських документів територіальних громад (статути, паспорта, стратегії і програми соціально-економічного розвитку, плани дій тощо) показав, що існує необхідність в приділенні більш уваги економічним відносинам: змістовному наповненню, механізмам їх організації і використання, організаційно-правовим аспектам їх побудови, формуванню організаційно-економічних і соціально-економічних завдань, повноважень і відповідальності за забезпечення їх якості в змісті економічних функцій, при прийнятті управлінських рішень [1, 2, 9, 10].

Дослідження стану економічного розвитку територіальних громад виявило низку проблем в сфері економічних відносин: існування негативно налаштованих та не дієвих відносин між владою та бізнесом; прийняття недостатньо обґрунтованих та вигідних для громади рішень щодо функціонування економічних і інвестиційних проектів; навмисне ігнорування низки затверджених економічних зобов'язань у сфері соціальної та інфраструктурної політики територіальних громад та інше. Все це суттєво знижує використання економічних відносин, як ключового чинника та головного ресурсу, який впливає на розвиток територіальних громад.

Підсумовуючий проведений аналіз організаційно-управлінських документів територіальної громади можна зробити висновок про необхідність унормованості взаємодії і узгодження економічних відносин державної і місцевої влади з потребами громад. Місцеві нормативно-законодавчі документи слід розробляти в двох аспектах: змістовному, який дозволить поширити уявлення про прогнозовані економічні блага, які місцеві жителі отримають внаслідок налагодження раціональних економічних відносин, необхідну підтримку існуючим та розвиток новостворених відносин; організаційно-практичному, що стимулюватиме необхідність розробки більш ємних і науково-обґрунтованих організаційних інструментів, методів і моделей побудови економічних відносин і технологій їх здійснення.

Формування економічних відносин на рівні територіальних громад зумовлює необхідність приведення законодавчо-нормативних документів у відповідність та слідкування за їх актуалізацією. Збалансування відносин необхідно здійснювати одночасно на різних ієрархічних рівнях влади, що

дозволить підвищити рівень економічної взаємодії заради досягнення спільних інтересів влади, суспільства і суб'єктів господарювання. Важливою умовою є також визначення опорних завдань щодо організації їх детальної розробки, здійснення контролю якості і встановлення відповідальності за їх дотримання всіма учасниками і виконавцями економічних дій.

З огляду на глобальні тенденції в рамках децентралізації та деконцентрації влади діюча система публічного управління потребує суттєвих трансформацій, зокрема використання економічних відносин, як нового інструменту впливу на сталий економічний розвиток територій. Раціонально побудовані і ефективно використані економічні відносини дозволять досягнути високих показників соціально-економічного розвитку територій та налагодити діалог між усіма економічними та публічними суб'єктами.

Список використаних джерел:

1. Паспорт Васильківської об'єднаної територіальної громади. URL: http://oblrada.dp.gov.ua/wp-content/uploads/2016/08/%D0%9F%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82-%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B2%D0%BA%D0%B0.doc (дата звернення: 29.10.2020).

2. Паспорт міста Вільногірськ. URL: http://vilnogirsk-rada.gov.ua/socialnoekonomichnyy-rozvytok/pasport-mista/pasport-/ (дата звернення: 29.10.2020).

3. Положення про Департамент економічного розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації : затверджено розп. голови облдержадм. від 21 серп. 2015 р. № Р-493/0/3-15. URL: https://adm.dp.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-departament-ekonomichnogo-rozvitku-dnipropetrovskoyi-oblasnoyi-derzhavnoyi-administraciyi?v=5b71504d7854a (дата звернення: 30.10.2020).

4. Положення про департамент інноваційного розвитку Дніпровської міської ради : затверджено рішенням міської ради від 20 черв. 2018 р. №47/33. URL: https://dniprorada.gov.ua/upload/editor/47_33.pdf (дата звернення: 30.10.2020).

5. Положення про Департамент соціального захисту населення Дніпропетровської обласної державної адміністрації у новій редакції : затверджено розп. голови облдержадм. від 14 черв. 2018 р. № Р-330/0/3-18. URL: https://adm.dp.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-departament-socialnogo-zahistu-naselennya-dnipropetrovskoyi-oblasnoyi-derzhavnoyi-administraciyi-u-novij-redakciyi (дата звернення: 30.10.2020).

6. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр (дата звернення: 19.10.2020).

7. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квіт. 1999 р. № 586-XIV. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14 (дата звернення: 19.10.2020).

8. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 верес. 2003 р. № 1160-IV. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1160-15 (дата звернення: 19.10.2020).

9. Статут територіальної громади м. Дніпропетровськ: зареєстровано

Дніпропетровським обласним управлінням юстиції 20 черв. 2001 р. ; прийнято Дніпропетровською міською радою XXIII скликання 13 черв. 2001 р. URL: https://dniprorada.gov.ua/uk/page/statut-teritorialnoi-gromadi-mista (дата звернення: 29.10.2020).

10. Статут Апостолівської міської об'єднаної територіальної громади: затверджено рішенням Апостолівської міської ради від 21 груд. 2017 р. № 1252-42/VII. URL: https://apost.otg.dp.gov.ua/ua/rada/statut-apostolivskoyi-miskoyi-otg (дата звернення: 29.10.2020).

Надія Григорівна Ревенко,
кандидат економічних наук., професор,
професор кафедри економіки Херсонської філії
Національного університету кораблебудування ім. Адмірала Макарова,
м. Херсон, Україна
Олена Василівна Пулянович,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки Херсонської філії
Національного університету кораблебудування ім. Адмірала Макарова,
м. Херсон, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАСАД РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМИ КОМПЛЕКСАМИ

Головними чинниками сучасної парадигми економічного зростання є знання та інноватизація економіки. Динамічний економічний розвиток розвинених країн на сучасному етапі визначається не природними ресурсами, а сукупною здатністю суб'єктів господарювання до створення нових ідей і втілення цих ідей у життя. Швидкі й рухливі ринкові процеси потребують постійної уваги до їх інноваційного, раціонального й ефективного формування і регулювання, що можливо за рахунок дієвих управлінських чинників.

Сьогодні Україні притаманна низька інноваційна активність вітчизняних господарюючих суб'єктів, що призвело до недостатнього рівня інноваційної діяльності країни. Такий стан обумовлений різними причинами, серед яких вагоме місце посідають наукові і методологічні чинники підвищення рівня інноваційного управління інноваційними процесами.

Проблеми розвитку інноваційної діяльності і застосування інноваційних джерел розвитку суспільної діяльності в економіках країн розглядались багатьма зарубіжними й українськими вченими за широким спектром питань.

В науковому полі історико-еволюційний шлях розвитку інноваційних явищ можна поділити на три окремі етапи. Перший етап (1970-1990 рр.) характеризується появою нововведень переважно в практичній діяльності господарюючих суб'єктів (нова техніка, нова продукція, нова сировина, нові

інструменти тощо). Перші систематизовані дослідження інновацій належали Й. Шумпетеру, Г. Меншу, К. Фримену, А. Клайкнехта, В. Твіссу, А. Каратаєвій, Н. Мончеву, Б. Санто та ін. [3; 6; 8]. Вони розглядали питання створення базисної основи формування інноваційної теорії: понятійний апарат, характерні риси інновацій, підходи до визначення видів інновацій, сфери застосування, форми розробки і реалізації, питання систематизації та ін.

До другого етапу (1990-1995 рр.) можливо віднести початок дослідження інновацій як окремого напряму наукових знань, як складника технічного прогресу, що сприяло активізації інноваційного напряму прикладних досліджень, інноваційного розвитку промислових галузей і суспільства в цілому. З'являються дослідження інноваційних технологій виробництва і послуг і комплексні радикальні нововведення (технічні, економічні, соціальні та ін.), які здатні змінити зміст і умови праці і слугувати фундаментом для соціальних перетворень, приймається низка законодавчих актів України, розробляються стратегії і плани інноваційного розвитку, здійснюється фінансова підтримка заходів інноватизації економічної діяльності. В цей період проводяться фундаментальні дослідження інновацій, з якими можна ознайомитися в працях В. Хруцького, Е. Гребнева, А. Анчішина, А. Пригожина та багатьох інших. Водночас вчені наголошували на необхідності приділити більше уваги дослідженню проблем інноваційного розвитку в частині обґрунтованого визначення його пріоритетів, кредитування і стимулювання вибору і реалізації інновацій, на розвитку сфер, в яких інновації впроваджуються, на необхідності інтелектуалізації суспільства, поглиблення ефективності визначення інновацій, на розвитку інновацій з точки зору національної безпеки та інших аспектах [1; 5].

Третій етап почався приблизно в 1995 р і триває до цього часу. Для нього характерна не тільки активізація наукових досліджень, а й активна участь держави в підтримці організацій і адмініструванні їх розробок. Збільшується кількість наукових праць В. Геєця, Л. Федулової, М. Ворончук, О. Трофимчука, В. Кузьменко, В. Найдьонова, Ю. Харазішвілі, І. Макаренко, О. Рогожина, В. Коцюбинського, А. Сорокіна та напрацювань науково-дослідних організацій [2; 4; 7]. Водночас практичні досягнення в інноватизації економіки України залишаються вкрай недостатніми. На стан і рівень інноваційної діяльності впливає багато чинників, але серед них ще зостаються неподоланими створення унормованого і надійного методологічного інструментарію для аналізу оцінювання можливостей інноваційного розвитку функціональних і галузевих підприємств і організацій різних сфер.

Методологічні засади для вирішення багатьох питань стосовно активізації інноваційної діяльності стикаються з проблемами їх систематизації і з труднощами аналізу, відсутністю прозорої аналітичної бази оцінювання плину інноваційних процесів і чинників впливу на їх рівень для встановлення причин недосягнення запланованих рівнів. Особливе місце займають управлінські чинники і існуюча інформаційна база аналізу результатів інноваційної діяльності. Певні труднощі для об'єктивного оцінювання інноваційної діяльності і питань, пов'язаних з її розвитком, створює існуюча система статистичного обліку. І хоча статистичний облік здійснюється регулярно на основі

встановлених форм звітності – обстеження технічних інновацій промислових підприємств, виконання програм пріоритетного розвитку наукової і інноваційної діяльності, виконання наукових та науково-технічних робіт, – в яких інновації визначаються з точки зору ринкового середовища, зміст даних статистичної звітності не дозволяє глибоко проаналізувати і встановити головні причини недостатнього рівня інноваційної діяльності. Цьому не сприяє прийнята система класифікації інновацій, яка має надзвичайно узагальнену структуру і не охоплює всі види інновацій, не розкриває особливості потенціалу і реальні можливості їх впливу на економічний розвиток, не виокремлює в самостійну групу інновації управління, яке є невід'ємним складником процесу розробки, запровадження і плину інноваційних процесів. І хоч у методичних положеннях зі статистики інновацій і виокремлені маркетингові та інформаційні інновації, вони не охоплюють увесь спектр інноваційних напрямів інноваційних дій.

Репрезентація класифікації видів інноваційної діяльності повинна відображати їх чітку й обґрунтовану інноватизацію, змістовне визначення, цілісність, системність і ступінь новизни, надавати характеристику як окремих інновацій, так і їх груп. Вона повинна бути відкритою і зрозумілою для оцінки інноваційних компетенцій, принципів їх застосування, альтернативних сфер використання, відображувати джерела набуття технологічного, економічного, соціального та інших видів ефективності. Класифікація інновацій повинна допомагати визначенню й обґрунтуванню структурних складників інноваційної діяльності за її характерними ознаками визначення особливостей взаємозв'язку інновацій, їх пов'язаності, детермінованості і використовуватись при побудові процесів їх створення і реалізації та визначення ефективності інновацій протягом етапів їх життєвого циклу.

Для виокремлення в системі класифікації інновацій як окремого складника управлінських інновацій необхідно дослідити зміст, методи і функції інноватизації управлінської діяльності, управлінські технології, процеси, механізми та інший інструментарій, який сьогодні трансформує нові ідеї в практику господарюючих суб'єктів. Щоб підняти рівень інноваційного розвитку систем управління за рахунок впровадження нових ідей і їх трансформації в практику, насамперед необхідно проаналізувати цілі діючих систем управління стосовно забезпечення інноватизації всіх процесів і умов функціонування керованих систем за ключовими векторами інноваційного розвитку, здійснити оцінку існуючих форм, структур і механізмів управління, рівня інноваційності використовуваних методів, технологій і їх здатності впливати на активізацію інноваційної діяльності. Дослідження слід проводити з одночасним удосконаленням існуючої класифікації інновацій за галузями і сферами їх впровадження з огляду на їх системність, досконалість відображення всіх елементів інноваційних процесів і визначення потенціалу їх можливого впливу на кінцевий результат економічного і соціального розвитку галузей.

На особливу увагу заслуговує вибір організаційної форми інноваційного управління, набуття даних і доказів доцільності й обґрунтування інноваційного змісту виконуваних управлінських функцій і завдань і склад працівників, які здійснюють інноваційні функції управління. Доцільно в усіх системах

управління створити окремий структурно-організаційний підрозділ вищого рівня кваліфікації, який би складався з висококваліфікованих фахівців усіх етапів інноваційного процесу, починаючи з пошуку інноваційних ідей і до їх практичної реалізації за чітко визначеними цілями розвитку. У його складі повинні бути науковці, маркетологи, конструктори, технологи, системні аналітики, фахівці з інформаційно-комп'ютерних технологій, фінансисти й економісти з високою відповідальністю, гнучкістю взаємодії із внутрішнім і зовнішнім середовищем, з розмитими межами функціональних обов'язків кожного і відкритою взаємодією. При цьому повинна бути чітко визначена місія діяльності підрозділу інноваційного управління і вмотивована система матеріального й морального заохочення залежно від ефективності результатів діяльності, закріпленого в правових і особистих межах.

Окремого розгляду потребує проблема створення науково-методологічної і практичної бази управління інноваційними процесами. Для цього слід розробити відповідні програми для її вирішення і отримання результатів при розробці стратегій інноваційного розвитку, як передуючого етапу реалізації.

Список використаних джерел:

1. Анчишкин А.И. Наука-техника-экономика, 2-е изд. Москва : Экономика, 1989. 383 с.

2. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України : монографія. Харків : Константа, 2006. 272 с.

3. Кучко Е.Е. Инноватика: проблемы определения и теории. *Свободная мысль.* 2008. с. 203-210.

4. Макаренко І.П., Рогожин О.Г. Світові тенденції розвитку системи інноваційних індикаторів. *Математичне моделювання в економіці*. 2017. № 1-2(8). С. 141-158.

5. Пригожин А.И. Нововведения: стимулы и препятствия: социальные проблемы инноватики. Москва : Политиздат, 1989. 271 с.

6. Твисс В. Управление научно-техническими нововведениями. Москва : Экономика, 1989. 271 с.

7. Харазішвілі Ю.М., Ляшенко В.І. Проблеми оцінки та інтегральні індекси сталого розвитку промисловості України з позицій економічної безпеки. *Економіка України.* 2017. № 2(663). С. 3-23.

8. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития / перев. В.С. Автономова и т.д. Москва : Прогресс, 1982. 355 с.

Лариса Василівна Сергієнко,
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри економічної безпеки,
публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна
Іван Володимирович Новосьолов,
магістрант за спеціальністю
281 «Публічне управління та адміністрування»
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна

СТРУКТУРИЗАЦІЯ УРБАНІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ ТА ФОРМУВАННЯ ЗАВДАНЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Урбанізаційні процеси спричиняють безпосередній чи опосередкований тиск на усі без винятку системи життєдіяльності суспільства в цілому та людини зокрема. Ефективна система публічного управління та адміністрування повинна бути сконцентрована на дотриманні прав та свобод, забезпеченні потреб та інтересів людини та суспільства. Процес ідентифікації та забезпечення потреб в системі публічного управління, змінюється внаслідок впливу різних факторів. Особливо гостро актуалізується дана проблематика в умовах урбанізації, що, в свою чергу, формує нові завдання перед системою публічного управління та адміністрування.

Серед сфер, у яких яскраво прослідковуються зміни внаслідок впливу урбанізаційних процесів можна виділити екологічну, соціальну, економічну, гуманітарну та політичну, що, в свою чергу, актуалізують відповідну проблематику, вирішення якої потребує публічно-управлінського втручання. Наслідки урбанізації у контексті екологічної, економічної, соціальної та гуманітарної сфер взаємообумовлені. Концентрація промислових комплексів, інновацій, капіталу та ресурсів на певній території обумовлює економічне зростання та є причиною переміщення осіб та збільшення кількості жителів.

Урбанізація як процес збільшення кількості міського населення, концентрації ресурсів та капіталу у містах чинить негативний тиск на інші сфери життєдіяльності суспільства, а саме: підвищення рівня забруднення навколишнього середовища, поширення інфекційних хвороб, в тому числі і в наслідок неспроможності інфраструктури, незадовільного стану комунальної системи міст та накопичення значного обсягу промислових та побутових відходів; руйнування природного середовища міст, скорочення зелених зон, непридатності водойм тощо, що як наслідок впливає на здоров’я та якість життя населення; соціальну нестабільність та нерівність, у тому числі і в наслідок обмеженого доступу до ресурсів, підвищення рівня безробіття та обмеженого доступу до житла, а також неспроможність соціальної системи забезпечити потреби суспільства, що в свою чергу, впливає на підвищення соціальної напруги та злочинності; загострення конфліктів етнічного та релігійного характеру

внаслідок співіснування груп людей із суперечливими етнічними, релігійними, міжконфесійними інтересами. Окреслений перелік наслідків урбанізації не є вичерпним, однак, зазначена проблематика уже актуалізується у сучасних умовах та потребує розв'язання. Наслідки та ризики урбанізації мають каскадний характер, взаємообумовлені та мають прояв в різних сферах, що потребує комплексного механізму публічного управління у забезпеченні їх мінімізації чи подолання.

Глобальні тенденції збільшення чисельності населення, укрупнення міст, виснаження природних ресурсів, збільшення соціальної нерівності, неможливість забезпечення потреб існуючими інструментами тощо, обумовлюють пошук нових моделей управління та зміну філософії мислення. Пануюча, на сьогодні, концепція сталого розвитку, та Цілі сталого розвитку – 2030 передбачають дії, спрямовані на те, щоб покінчити з бідністю, захистити планету і забезпечити мир і процвітання для всі людей у світі та визначають порядок денний у глобальному масштабі.

Сімнадцять цілей сталого розвитку прямо чи опосередковано спрямовані на уникнення/мінімізацію наслідків урбанізаційних процесів з позицій соціальної, економічної та екологічної рівноваги, однак 11 ціль безпосередньо стосується забезпечення сталого розвитку міст та спільнот, визначена у Цілях сталого розвитку 2030 [2] як дії щодо подолання урбанізаційних викликів.

Нездатність урядів забезпечити належну інфраструктуру та державні послуги лежить в основі багатьох міських викликів країн, що розвиваються.

З метою визначення завдань системи публічного управління та адміністрування в умовах урбанізації, використано теорію ієрархічних потреб Абрахама Маслоу (піраміда потреб А. Маслоу) як основу для структуризації урбанізаційних викликів та їх впливу на системи співіснування людей. Використання ієрархії потреб за А. Маслоу дозволило структурувати урбанізації виклики та окреслити завдання публічного управління, що в свою чергу конкретизуються внаслідок урбанізаційних змін. Задоволення потреб ускладняється урбанізаційними викликами, а саме у контексті:

– фізіологічних потреб (потреби у диханні, воді, їжі, відпочинку) – це урбанізаційні виклики щодо забруднення повітря, води, довкілля, накопичення промислових та побутових відходів, що займають значні території та обумовлюють поширення інфекцій; необхідність пошуку альтернативних шляхів споживання енергії; продовольчі кризи та голод тощо;

– потреб у безпеці (безпеці здоров'я, майна, заощаджень) – це виклики, що полягають у підвищенні захворюваності, внаслідок підвищення швидкості поширення та більшої вірогідності спалахів інфекційних хвороб, підвищенні рівня злочинності, обмеженості доступу до житла тощо;

– соціальних потреб (потреб у дружбі, сім'ї, емоційних аспектах) – це виклики ,що полягають у збільшенні соціальної нерівності, загостренні соціальних проблем таких як алко- та нарко- залежності, психічні розлади, соціальне виключення, підвищенні рівня безробіття, бідності тощо;

– потреб у повазі (досягнення, повага іншими, самоповага та ін.) – виклики, що перешкоджають досягненням людини внаслідок незадовільного

стану інфраструктури, неспроможності влади надати якісні адміністративні послуги та забезпечити потреби особистості тощо;

– потреб у самовираженні (тобто потреби розвитку особистості, реалізації своїх цілей та здібностей, моралі, творчості, вирішенні проблем, відсутності упередженості та ін.) – це виклики, що перешкоджають самоствердженню особистості та її самореалізації, обумовлені втратою автономії особи, адже урбанізовані міста вимагають життя за жорстким графіком, а також виклики, що полягають у обмеженні соціальної взаємодії; розширенні можливостей при обмеженому доступу до них, загостренні соціальної нерівності, упередженості тощо.

Таким чином, серед завдань публічного управління, в умовах впливу урбанізації на екологічну, економічну, соціальну та гуманітарну сфери життєдіяльності та співіснування громадян, доцільно виокремити наступні:

– мінімізація антропогенного впливу на довкілля шляхом нормування викидів, перехід на сталі моделі виробництва та споживання, використання альтернативних джерел енергії та ін.;

– модернізація та розвиток інфраструктури в забезпечення потреб у громадському транспорті, освітніх послугах, послугах із охорони здоров'я та інших;

– забезпечення доступним житлом, що дозволяє вирішити ряд негативних наслідків, що обумовлені розширенням трущоб, поширенням інфекції, неконтрольованими соціальними процесами, підвищенням рівня злочинності внаслідок необхідності забезпечення потреб у безпеці;

– побудова соціальної інфраструктури, що передбачає безпечний, доступний, екологічний та якісний громадський простір, що сприятливий для розвитку соціальної комунікації та взаємодії, а також сприятиме соціальній згуртованості та при визначенні та забезпеченні потреб уразливих верств населення;

– розвиток взаємодії держава-бізнес-суспільство з метою об'єднання зусиль та ресурсів у напрямку покращення міського простору, забезпечення потреб та подолання урбанізаційних наслідків;

– розвиток партисипації з метою забезпечення участі громадян у прийнятті важливих публічно-управлінських рішень, залучення до процесу формування та реалізації публічної політики та фокусуванні на реальних потребах жителів громади;

– подолання бідності, економічної та соціальної нерівності задля мінімізації інших каскадних ефектів урбанізаційного впливу, наприклад, зниження рівня злочинності, розширення доступу до житла та інших майнових цінностей, розширення можливостей щодо заощадження, реалізації своїх цілей тощо.

Список використаних джерел

1. Сергієнко Л.В., Новосьолов І.В. Напрями трансформації системи публічного управління в умовах урбанізаційних змін. *Економіка, управління та*

адміністрування. 2020. № 2 (92). С. 107-113.

2. Цілі сталого розвитку 2016-2030 / Представництво ООН в Україні. URL: http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku (дата звернення 30.11.2020).

Тетяна Вікторівна Сокольська,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри публічного управління,
адміністрування та міжнародної економіки
Білоцерківського національного аграрного університету
м. Біла Церква, Україна

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТІВ В РОЗВИТКУ ГРОМАД

Реформа з децентралізації влади в Україні призвела до справді тектонічних змін в суспільстві, в органах державного управління, у місцевому самоврядуванні. Її метою було створення сучасної системи місцевого самоврядування на основі європейських цінностей розвитку місцевої демократії, наділення територіальних громад повноваженнями та ресурсами, здатних забезпечити місцевий економічний розвиток, надавати населенню високоякісні та доступні публічні послуги [1]. Результатом цієї реформи стало створення до початку 2020 року 1029 об'єднаних територіальних громад, місія яких полягає у забезпеченні економічних, соціальних, матеріальних та духовних потреб інтересів кожного з їх членів. До того ж, з січня 2021 року усі громади перейдуть на прямі бюджетні відносини із державним бюджетом.

Проте, відзначаючи в цілому позитивні результати цієї реформи, варто наголосити на численних викликах, з якими зіткнулися громади. Це і небажання молоді працювати в селі через низький рівень заробітної плати, збереження низького матеріального рівня селян, відсутності інфраструктури обслуговування сільських населених пунктів (дільничних лікарень, ФАПів, дитячих садків, шкіл), відсутність посад, які б відповідали кваліфікації молодих спеціалістів та кар'єрного зростання. Новоутворені сільські ОТГ гостро відчувають потребу в освічених, кваліфікованих та компетентних фахівцях, у експертно-методичній підтримці роботи їх органів публічної влади. Саме тому, освіта нині виступає одним із найважливіших чинників розвитку громад.

Провідні країни світу сьогодні одностайні в думці щодо необхідності формування економіки, заснованої на знаннях при цьому освіта є основним засобом підвищення якості людського капіталу. Нині ми є свідками безпрецедентного попиту на вищу освіту у світі, її широку диверсифікацію та усвідомлення її вирішального значення для соціально-культурного і економічного розвитку, і створення такого майбутнього, в якому молодші покоління повинні будуть опановувати нові навички, знання та ідеї.

Аналізуючи першочергові завдання нової державної регіональної

політики, визначених Постановою Кабінету Міністрів України [2] (прискорення економічного зростання регіонів, підвищення їх конкурентоспроможності на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу; створення нових робочих місць; покращення зайнятості населення; створення умов для повернення на батьківщину трудових мігрантів) вважаємо, що всі вони потрапляють в сферу компетенції університетів. Тобто, університети мають перейти на освітні програми, орієнтовані на потреби громади, розбудову їх інфраструктури, з урахуванням інноваційних технологій та філософії громад.

Камалеш Шарма справедливо відмічає, що університети – це місце для генерування знань на благо громадськості, вони консультують уряди при прийнятті рішень; вони допомагають розвивати навички, створювати знання та готувати лідерів; знаходяться в центрі важливих досліджень, за допомогою яких країна може стимулювати інновацій, а також залучати іноземні інвестиції та займатися науковою комерцією.

Справедливо зазначити, що останнім часом зростає кількість теоретичних та практичних рекомендацій щодо підвищення ролі університетів у забезпеченні регіонального розвитку.

Ще у 2007 р ОЕСР у своєму звіті визначило, що вища освіта в регіонах глобально конкурентоспроможна, але вкрай необхідна місцева участь [3]. У зв'язку з цим регіональні органи влади країн ОЕСР прагнуть мобілізувати університети на участь у розробці і провадженні в практику стратегій регіонального розвитку. Очевидно, що зі свого боку, переважна більшість університетів беруть участь у розвитку своїх регіонів (драйвери). Ключове повідомлення від ОЕСР полягає в тому, що успішні партнерські відносини залежать як від університетів, так і від регіональних влад, які взаємно розуміють вклад один одного.

Досить часто партнерські стосунки зазнають краху, оскільки керівники університетів не враховують викликів регіонального розвитку, а регіональні органи влади не розуміють основної місії університетів та обмежень, в яких вони працюють. На сьогодні, європейською практикою доведено, що як тільки буде досягнуто взаєморозуміння можна запроваджувати процедури, які подолають бар'єри для співпраці. Це взаєморозуміння може походити від усвідомлення деяких загальних принципів.

Регіональні університети володіють потужним кадровим потенціалом, базою наукових досліджень та чітко знають, як саме ці принципи будуть втілені на практиці. При цьому, розуміння цих принципів, а також практика є важливою складовою цього процесу, оскільки застосування універсальних механізмів, що прийнятих всьому у світі не завжди вдається, через регіональні та національні особливості.

Урядами провідних європейських країн уже давно усвідомлено чому саме університети важливі для регіонального розвитку, і сьогодні від них іде потужна підтримка. Виділяються гранти до у часті в яких залучаються університети декількох країн. Білоцерківський національний університет також є учасником міжнародного проєкту «Міжуніверситетська співпраця як інструмент підвищення якості обраних університетів України» спільно із Чеським

університетом природничих наук, Прага, за підтримки чеської агенції розвитку кооперації. Зокрема, виділено грант на розробку Стратегії БНАУ в забезпеченні збалансованого розвитку регіонів та громад.

Регіональні інвестиції в інфраструктуру університету для підтримки його ядра, бізнес-досліджень та викладання завжди мають значний пасивний регіональний мультиплікаційний ефект, навіть якщо університет не підтримує активно регіональний розвиток.

На нашу думку, роль університетів у розвитку громад можна представити наступним чином, рис. 1.

Рис. 1. Роль університетів у розвитку громад

Тобто, університети можуть бути активними у 5 сферах:

✓ бізнес-інновації, які є тісно пов'язані з науковою роботою НПП;

✓ розвиток людського капіталу – через освітню функцію, тобто поширення знань серед молоді та надання реальних результатів навчання,

✓ розвиток громад – функцію публічного адміністрування;

✓ внесок університету в розвиток регіональних інституцій через менеджмент університету та завдяки залученню керівництва та НПП в розвиток громадянського суспільства;

✓ наукове обґрунтування смарт спеціалізації.

Саме через ці області університет має зайняти «ініціативну», а не просто «пасивну» роль у процес регіонального розвитку.

Основна увага до сприяння активній участі університетів у громадах має бути зосереджена на їхньому внеску у регіональні інноваційні системи. Зосередження на смарт спеціалізації, вимагає впровадження результатів інноваційних досліджень, які створить конкуренцію та дадуть змогу використати ефект масштабу і поширення. Університети використовують засоби та ресурси для набуття знань (людський капітал, ідеї, наукові дослідження) для моніторингу наявних місцевих економічних та ринкових можливостей, для виявлення технологічних і ринкових ніш для експлуатації, і тим самим виступають каталізатором для трансформації економіки.

Пропонуємо на засадах партнерства об’єднати зусилля органів місцевого самоврядування та університетів для забезпечення громад висококваліфікованими кадрами. Для цього використовувати відкрите та дистанційне навчання – яке дозволить безпрецедентній кількості людей отримувати нові знання через університетську освіту, тим самим додаючи цінності розвитку громади. Саме дистанційне навчання надає гнучку та зручну можливість забезпечити навчання впродовж життя через короткі курси, фахову освіту. Воно також сприяє саморозвитку та кар’єрному зростанню.

Отже, враховуючи досвід європейських університетів ми маємо зробити свій внесок у регіональний розвиток шляхом використання знань у формуванні стратегії спеціалізації, оцінивши потенціал знань регіону, можливості та компетенції, включаючи ті, що закладені у освітніх програмах університету, а також співпрацюючи з місцевим бізнесом у напрямі впровадження інноваційних розробок у виробництво.

Список використаних джерел:

1. Формування об’єднаних територіальних громад: стан, проблемні питання та шляхи їх вирішення. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-07/terutor_gromad-86ead.pdf (дата звернення 29.11.2020).

2. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України № 695 від 5 серпня 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text (дата звернення 29.11.2020).

3. Brandstette R., Han de Bruijn, Byrne M., etc. Forum on Partnerships and Local Governance. Successful partnerships. URL: https://www.oecd.org/cfe/leed/36279186.pdf (дата звернення 30.11.2020).

Тетяна Олександрівна Степаненко
кандидат економічних наук,
доцент кафедри землевпорядного проектування
Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ОБ’ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Як відомо, одним із основних принципів забезпечення обґрунтованості регулювання земельних відносин є цільове використання земель. А, отже, і віднесення земель до певної категорії і переведення їх з однієї категорії в іншу є важливим фактором організації раціонального та екологобезпечного землекористування, захисту державою прав на землю.

Сьогодні в процесі створення об’єднаних територіальних громад (ОТГ) було виявлено значну кількість проблем в управлінні та розвитку земельних

ресурсів. Ці проблеми не дають можливості ефективно використовувати та розпоряджатися землями об'єднаних територіальних громад.

Тож, до основних проблем ОТГ в сфері земельних відносин можна віднести наступні: невизначеність меж територій ОТГ; відмова у задоволенні потреб громадян у земельних ділянках; недотримання надходжень до місцевого бюджету від плати за землею; неможливість спланувати діяльність через брак інформації про земельні ресурси; забруднення земель; пропозиції для залучення інвестора та ведення бізнесу відсутні в ОТГ; догляд меліоративних систем не здійснюється, вони не утримуються в належному стані; незаконне використання безгосподарських лісів.

В умовах децентралізації влади та створення об'єднаних територіальних громад питання щодо управління земельними ресурсами є актуальним та проблемним. Тому для підвищення ефективності використання земельних ресурсів необхідно впроваджувати дієві заходи, які підвищать якість управління земельними ресурсами. Адже, однією з властивостей земельних ресурсів є їх вичерпність, тому раціональне та науково обґрунтоване їх використання є запорукою економічного добробуту кожної країни.

Для досягнення стабільного розвитку необхідно використовувати природні ресурси так, щоб відбувалося оптимальне задоволення матеріальних потреб суспільства від залучених в економічний оборот ресурсів, а також збереження їх стану для прийдешніх поколінь [1, с. 5].

Вагомий внесок у розроблення окремих аспектів державного управління земельними ресурсами зробили Д. Бабміндра, В. В'юн, В. Горлачук, Д. Гнаткович, Д. Добряк, М. Лавейкін, Л. Новаковський, І. Бистряков, Г. Гуцуляк, Р. Іванух, П. Казьмір, А. Сохнич, В. Трегобчук, А. Третяк, М. Федоров, В. Юрчишин, які проаналізували понятійний апарат системи державного управління земельними ресурсами та змістовні характеристики процесів, що відбуваються у цій сфері діяльності.

Мета управління – це наперед визначений результат (стан об'єкта), на досягнення якого спрямовані засоби і методи регулювання соціально-економічного розвитку та поліпшення екологічного стану. Спрямування на досягнення мети завжди спонукає соціально-економічну та екологічну діяльність [2].

Одним з основних завдань реформи децентралізації є посилення ролі територіальних громад із наданням їм права самим розпоряджатися землями, котрі перебувають як у межах населених пунктів, так і поза ними.

Питання децентралізації повноважень знайшло відображення в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленій Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 333р від 1 квітня 2014 р. [3].

В представленій Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні зазначається, що однією з нагальних проблем розвитку місцевого самоврядування є подолання його відстороненості від вирішення питань у сфері земельних відносин. Для її розв'язання пропонується надання органам місцевого самоврядування базового рівня повноважень у

вирішенні питань забудови (відведення земельних ділянок, надання дозволів на будівництво, прийняття в експлуатацію будівель), визначення матеріальною основою місцевого самоврядування майна, зокрема землі, що перебуває у власності територіальних громад сіл, селищ, міст (комунальній власності), та належної бази оподаткування, а також надання територіальним громадам права розпоряджатися земельними ресурсами в межах своєї території, об'єднувати своє майно та ресурси в рамках співробітництва територіальних громад для виконання спільних програм та ефективнішого надання публічних послуг населенню суміжних територіальних громад [4, с. 123].

Тож, для розвитку об'єднаних територіальних громад одним з важливих факторів є ефективне управління земельними ресурсами ОТГ. Інструментом підвищення рівня управління земельними ресурсами виступають інвестиції.

Проте, є багато недоліків, які створюють перепони на шляху залучення інвестицій у земельні ресурси України, серед них варто відзначити такі:

1) відсутність чіткого законодавчо-нормативного механізму регулювання інвестиційної діяльності; неврегульованість земельних відносин;

2) відсутність ринку земель сільськогосподарського призначення;

3) бюрократизація процесів діяльності інвесторів на теренах держави; перешкоди доступу до ринків збуту;

4) відсутність відповідної інфраструктури.

Як відомо, одними з найбільш привабливих земель ОТГ для інвесторів є землі сільськогосподарського призначення. Інвестиційна привабливість земель сільськогосподарського призначення характеризується здатністю сільськогосподарських підприємств залучати інвестиційні кошти. Цей процес здійснюється з урахуванням певних чинників, частина з яких характеризується статистичними даними, результатами проведених експертних досліджень, а інша – характеризує чинники, які впливають на процес прийняття рішень, визначає рівень землезабезпеченості, надає характеристику навколишньому середовищу тощо.

Для залучення інвесторів в ОТГ необхідно створювати інформаційне поле, яке зацікавить інвестора й дасть змогу зрозуміти, що ОТГ є перспективним та розвивається. Інвестор має бачити, який потенційний прибуток він зможе отримати, якщо вкладатиме кошти на розвиток свого бізнесу на території ОТГ. Таким чином, інвестиції є рушійною силою, яка в подальшому дасть змогу ОТГ розвиватися значно швидше та ефективніше. Враховуючи попит за земельні ресурси, на сьогодні на значні інвестиції ОТГ може розраховувати саме в сфері земельних відносин.

Одним із шляхів вирішення проблем розвитку земельних ресурсів ОТГ має стати:

– концепція реформування та регулювання правовідносин на землю як невід'ємної частини державної соціально-економічної політики, та забезпечення умов для ефективного використання землі на місцевому рівні територіальних громад та розвитку земельного ринку як однієї з ключових умов сталого економічного розвитку країни, підвищення добробуту її громадян;

– створення схеми сучасного використання земель, на якій будуть відображені: сформовані земельні ділянки; землі, що перебувають у

користуванні громадян та юридичних осіб, але право на які не оформлено; землі, що можуть бути оформлені у комунальну власність для ведення лісогосподарської діяльності; нерозподілені (невитребувані) земельні ділянки, виділені в натурі (на місцевості) за рахунок земельних часток (паїв), проектні господарські шляхи;

– створення схеми сучасного використання та охорони земель на території ОТГ, на якій будуть відображені: землі усіх категорій та форм власності на території ОТГ, у тому числі землі запасу, у розрізі угідь; межі земельних ділянок, зареєстрованих у Державному земельному кадастрі; режимоутворюючі об'єкти; зони обмежень у використанні земель.

Список використаних джерел:

1. Данкевич В.Є. Розвиток земельних відносин в умовах глобалізації : монографія. Житомир : О.О. Євенок, 2017, 392 с.

2. Третяк А.М. Управління земельними ресурсами : навчальний посібник Вінниця : Нова Книга, 2006. 360 с. URL: http://buklib.net/books/35323/1 (дата звернення: 26.11.2020).

3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р : база даних / Верхов. Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-р (дата звернення: 27.11.2020).

4. Таратула Р.Б., Ковтуняк І.П. Теоретичні аспекти управління земельними ресурсами територіальних громад. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* Ужгород, 2017. Вип. 16 (2). С. 121-124.

Таїсія Віталіївна Тараненко,
здобувач вищої освіти
кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна
Науковий керівник: **Ольга Володимирівна Мирна,**
кандидат економічних наук,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна

ЕКОЛОГІЧНИЙ МАРКЕТИНГ: СУТНІСТЬ, ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ, РОЛЬ В УПРАВЛІННІ

Серед людей у всьому світі зростає інтерес до захисту природного середовища. Люди все більше турбуються про довкілля і змінюють свою поведінку задля захисту навколишнього середовища. У результаті цього з'явився

термін «екологічний маркетинг».

Екологічний маркетинг є предметом досліджень економістів, екологів та соціологів. Це синтетична наука, яка розвивається на перетині таких дисциплін, як: економіка, екологія, психологія, менеджмент, кібернетика, теорії систем та багатьох інших.

Предметна область знаходиться на межі зіткнення досліджень потреб людини, структури ринку та попиту, виробництва екологічних товарів та послуг, збереження та відтворення природних ресурсів, тобто збалансованого співіснування суспільства та екосистеми. Інтерес до екологічного маркетингу бере свій початок з 1960-х та 1970-х років 20 століття. Екологічна криза змусила по-іншому подивитися на ці явища.

Виходячи з екологічних проблем у світі, в 1975 р. К. Хеніон, Т. Кіннеар опублікували книгу «Екологічний маркетинг» [7, с. 23], у якій вперше запропонували визначення терміну «екологічний маркетинг» («ecological marketing»). Згідно з цим визначенням, «екологічний маркетинг охоплює всі маркетингові заходи, спрямовані на усунення наслідків уже існуючих екологічних проблем». Цю працю можна розглядати як результат підвищеної уваги й турботи (набрала обертів у 1960-ті роки) частини академічного світу до екологічних проблем. У книзі порушується питання екологічного балансу з точки зору маркетингу, вона є однією з перших у цій галузі, де йдеться про народження абсолютно нового напряму розвитку маркетингу. За рік до виходу цієї праці Г. Фіск опублікував своє дослідження «Маркетинг і екологічні кризи».

Екологічний маркетинг представлений у різних контекстах і стосується різних видів торгівлі. На думку фахівців з маркетингу, його концепція тісно пов’язана з положеннями соціальної сфери, згідно з якою, приймаючи маркетингові рішення, компанія повинна враховувати побажання споживачів, вимоги компанії та довгострокові інтереси не лише споживачів, а й всього суспільства. Основний акцент - вивчення кон'юнктури ринку: природне середовище, раціональна пропозиція корисних копалин, формування обґрунтованих потреб населення та попит на екологічно чисті та корисні товари та послуги. Таким чином, можна стверджувати, що екологічний маркетинг формується на соціально-етичних принципах і спрямований на вирішення суперечностей між промисловим виробництвом та охороною навколишнього середовища.

Управління екологічним маркетингом засновано на принципах соціально-етичного маркетингу, який має на увазі діяльність, що забезпечує існування людства і природи. Завданням екологічного маркетингу є максимальне підвищення якості життя, яке складається з двох категорій: економічних та еколого-соціальних.

На думку українських економістів М.В. Мальчик та О.В. Мартинюк, екологічний маркетинг – результат інтеграції двох наук – маркетингу та управління навколишнім середовищем. У своїх працях вони послуговуються термінами «екологічний маркетинг» і «зелений маркетинг», маючи на увазі їхню ідентичність [6, с. 60].

На думку польського дослідника Й. Брандіса, екомаркетинг пройшов три

основні етапи розвитку: перший етап відноситься до 1970-х років, коли його поява була відповіддю на недоліки традиційного маркетингу та акцентуацією уваги на небезпеки для навколишнього середовища, його засновники зосереджували основну увагу на аналізі та оцінці результатів маркетингових операцій, пов'язаних з природним середовищем; другий етап відноситься до 1980-х років, коли концепція екологічного маркетингу пов'язана із соціальними та екологічними системами, а екологічні проблеми стали розглядатися не як тягар компанії, але як ринкова можливість; третій етап відноситься до 1990-х років, коли екологічний маркетинг вже сприймається як стратегія та як концепція управління всією організацією [1, с. 4].

К. Пітті розглядає еволюцію екомаркетингу з точки зору трьох інших етапів з різними маркетинговими наслідками: (1) екологічний маркетинг, вузькоспрямована ініціатива, зосереджена на зменшення нашої залежності від особливо шкідливих продуктів; (2) екологічний маркетинг, більше широко заснована ініціатива, спрямована на зменшення шкоди навколишньому середовищу шляхом залучення зелених споживачів попит та можливості для отримання конкурентних переваг; та (3) стійкий маркетинг, більш радикальний підхід до ринків та маркетингу, який прагне задовольнити всі екологічні витрати виробництва та споживання для створення стійкої економіки [5, с. 60].

Існує багато визначень екологічного маркетингу. Наприклад, С. Заремба-Варнке визначає це як «Процес задоволення потреб споживачів та суспільства засобами планування та матеріалізації концепції, ціни та просування та розповсюдження ідей, товарів та послуг у спосіб, який задовольняє учасників обміну і має стійкий характер» [8].

Визначення екологічного маркетингу, наближеного до сталого розвитку, пропонує Б. Сієнко, який розглядає це як “комплекс інтегрованих заходів, призначених для визнання та зустрічі потреби споживачів, які є більш вигідними та ефективними, ніж ті, що пропонуються конкурентами і є спрямований на задоволення обох сторін та забезпечення стійкого соціального розвитку» (Sie´nko 2000).

За даними Американської асоціації маркетингу, екологічний або як його ще називають «зелений» [2, с. 36] або «збалансований» [3, с. 17] маркетинг маркетинг складається з усіх видів діяльності, спрямованих на створення та сприяння будь-яким обмінам, призначеним для задоволення людських потреб чи бажань, таких, щоб задоволення цих потреб та бажань відбувалося, з мінімальним шкідливим впливом на національне середовище.

На сьогодні найбільш поширеним є визначення екологічного маркетингу, запропоноване Ж. Оттман. Науковець акцентує увагу на тому, що «екологічний маркетинг є господарською діяльністю підприємств, спрямованою на виробництво екологічно орієнтованої продукції, формування попиту на цю продукцію, приведення всіх ресурсів підприємства у відповідність до вимог і можливостей ринку для отримання прибутку без нанесення шкоди навколишньому природному середовищу».

На сучасному етапі розвитку маркетингу науковці розглядають три фази впливу екології на маркетинг, а саме:

- 1976–1990 рр. – «екологічний маркетинг», спрямований на вирішення екологічних проблем і скорочення впливу шкідливих викидів, які мають негативний вплив на екосистему спрямований на вирішення екологічних проблем і скорочення впливу шкідливих викидів, які мають негативний вплив на екосистему;
- 1990–2000 рр. – «зелений маркетинг», зосередженість на екологічно чистих технологіях, які приводять до створення нових інноваційних продуктів;
- 2000 і донині – «маркетинг збалансованого розвитку» прагне задовольнити всі екологічні витрати виробництва і споживання, а значить, привести до сталого розвитку й стійкої економіки [9, с. 77].

Аналізуючи ставлення провідних іноземних фірм та компаній до навколишнього середовища, соціальні наслідки їх діяльності, О.В. Латишева узагальнює п’ять основних причин важливості екологічного маркетингу, зокрема, розглядає його як можливість для досягнення стратегічних цілей; збільшення його внаслідок моральних зобов'язань господарюючих суб'єктів бути більш соціально відповідальний перед суспільством; здійснення державними органами контролю відповідальність підприємств, фірм і компаній за свою діяльність; вплив навколишнього середовища, дії фірм-конкурентів щодо екологічної маркетингової політики; і зміна настроїв економічних суб'єктів навколишнього середовища під впливом факторів витрат, пов'язаних із забрудненням або дефіцитом ресурсів [4, с. 13].

Екомаркетинг має свої особливості на державному, регіональному та місцевому рівнях. На державному рівні: забезпечення просування екологічно сумісних видів виробничо-господарської діяльності в галузевому розрізі; просування України на світовому рівні екологічних товарів та послуг; розробка та реалізація державної регіональної екологічної політики, спрямованої на виявлення і вирішення великих екологічних проблем в регіональному розрізі. На регіональному рівні екологічний маркетинг має дві основні складові: екологічний маркетинг природних ресурсів та вимог як корпоративний вид екологічного маркетингу; маркетинг природоохоронної діяльності і відтворення середовища перебування. На рівні первісної територіальної ланки: маркетинг традиційного природокористування; маркетинг екологічно сталих підприємств; маркетинг екологічних знань та технологій.

Отже, на наш погляд, розгляд екологічного маркетингу, як процесу або сукупності заходів щодо задоволення екологічних потреб суспільства дещо звужують його призначення і предмет. Ми вважаємо, що екологічний маркетинг слід розглядати як науково обґрунтований механізм вивчення ринкового поля соціально та екологічно орієнтованого промислового виробництва, стратегічною метою якого є екологічна рівновага, збалансована з екологічними можливостями та соціально-екологічні потреби суспільства у виробництві екологічно чистої товарної продукції з мінімальними ризиками для екосистеми. Екологічний маркетинг можна розглядати як систему – упорядковану сукупність виробничих відносин суб'єктів господарювання, спрямованих на виготовлення екологічно чистих продуктів, а також неформальних і формальних правил, принципів, норм, методів, цінностей, організаційних форм та взаємозв'язків, що забезпечують

збалансованість (стійкість) виробництва та екологічних систем, зменшення техногенного навантаження на навколишнє середовище.

Список використаних джерел:

1. Веклич О. Формування економічного механізму сталого розвитку України. *Вісник Національної академії наук України*. 2000. № 2. С. 3-16.
2. Владимирова М.С. Формування екологічного маркетингу на підприємстві. *Молодий вчений*, № 4 (31) 2016. С. 35-38.
3. Герасимчук З.В., Олексюк А.О. Екологічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення: Монографія. Луцьк: Надстир'я, 2007. 280 с.
4. Данько Ю.І. Організаційно-економічні засади розвитку маркетингу сільськогосподарських підприємств. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04. - економіка та управління підприємствами. Сумський національний аграрний університет. Суми, 2011.
5. Ілляшенко С.М., Ілляшенко С.М. Мотивація екологізації споживача. *Сучасний маркетинг: стан і перспективи розвитку в Україні і її регіонах* : зб. наук. праць ДонДУУ. Донецьк : Юго-Восток, 2013. Т. XIII, Вип. 254. С. 58-69.
6. Мальчик М.В., Мартинюк О.В. Парадигма формування та розвитку «зеленого маркетингу» в сучасних умовах. *Вісник економічної науки України*. 2015. № 2. С. 59–62.
7. Ращенко А. В., Зіновчук Н. В. Екологічний маркетинг: навч. посіб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 190 с. URL: http://ir.znau.edu.ua/handle/123456789/3786 (дата звернення: 16.10.2020).
8. Смирнова Е. Екологічний маркетинг і його основи URL: http://www.marketing.spb.ru/libmm/strategy/eco_marketing.htm (дата звернення: 18.10.2020).
9. Старченко Л.В., Коваленко Є.В., Коробко О.В. Стан та перспективи розвитку екологічного маркетингу в Україні. *Економічні проблеми сталого розвитку*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О. Ф., м. Суми, 27 травня 2015 р. / За заг. ред. О.В. Прокопенко, М.М. Петрушенка. Суми. СумДУ, 2015. С. 77-78.

Тетяна Миколаївна Чисневич
аспірантка кафедри економічної теорії та фінансів
Харківського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків, Україна

ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ

Вивчаючи досвід розвинених країн та констатуючи значні відмінності між станом розвитку освіти та системами фінансів освіти, особливу увагу слід приділити країнам пострадянського простору, які ще нещодавно перебували у східних з Україною умовах, однак досягли у цій сфері значних успіхів.

Так, громадяни Польщі вважають реформу системи освіти однією з найбільш успішних реформ в країні (після децентралізації).

Відповідно до Конституції Республіки Польща кожен має право на освіту, яка є обов'язковою до 18 років. Органи державної влади забезпечують універсальний і рівний доступ громадян до освіти. Навчання в державних школах безкоштовне (закон може дозволити надавати деякі освітні послуги державними вищими навчальними закладами за окрему плату). Батьки можуть вільно вибирати для дітей інші школи, крім державних. Громадяни та установи мають право створювати автономні початкові, післяшкільні та вищі школи.

Територіальна система Республіки Польща забезпечує децентралізацію публічної влади. На місцеву владу покладено значну частину державних повноважень, пов'язаних з освітою.

Реформу було розпочато у 1990 році з передання початкової ланки освіти на найнижчий рівень самоврядування, спочатку добровільного, і вже за перші роки від старту реформи контраст між матеріальним станом шкіл, які були передані, і тими, якими ще опікувалось Міністерство національної освіти, став разючим. Це переконало реформаторів, що рішення про передачу початкової ланки освіти на найнижчий рівень самоврядування було правильним. І в 1996 році всі громади (Ґміни) в обов'язковому порядку взяли в управління всі початкові школи у Польщі. Ґміни могли створювати і ліквідовувати школи і дитячі садки, організовувати дозвілля школярів і їхнє розвезення по домівках – усе це тепер стало компетенцією і обов'язком органу місцевого самоврядування [1].

У Польщі реформа освіти проходила не окремо і не відірвано від інших. На момент її старту вже завершувався процес створення нових адміністративних одиниць – ґмін, повітів та воєводств, і зміни в системі освіти були одним з елементів перетворення держави.

До 2015 року Польщі вдалося розробити модель освіти з відносно високим (порівняно з іншими країнами ЄС) рівнем охоплення молоді освітою на всіх її ступенях (від середньої школи до навчання другого циклу). Досягнення польських студентів у читанні, математиці та природничих науках, як зазначено в опитуванні PISA, ставлять їх на перше місце серед країн ЄС [2]. У 2000-2014

роках у Польщі було зафіксовано один із найбільших показників у розповсюдженні вищої освіти у віковій групі 30-34 років. Більшість повноважень у сфері освіти – від дитячого садка до старших загальноосвітніх шкіл – було передано місцевому рівню: комуні чи повіту. Недержавний сектор освіти розвивався з дуже високим ступенем автономії, отримуючи при цьому державне фінансування. Суттєва незалежність функціонування шкіл та університетів (у тому числі державних) гарантується законодавчо. Було реалізовано ініціативу щодо повного впровадження принципів Європейської системи кваліфікацій, яка полегшує порівняння результатів навчання між школами та їх перенесення за кордон.

Усі ці досягнення були можливими зокрема завдяки досить сучасній законодавчій базі освіти. З 1 вересня 2017 року розпочалось впровадження реформи польської моделі освіти. У грудні 2016 року було прийнято два ключові закони – Закон про освіту та Положення про введення Закону про освіту, які значною мірою замінили існуючий Закон про систему освіти від 7 вересня 1991 року. «Ми внесли зміни, оскільки такі сподівання були і є сподіваннями більшості поляків. Вони хочуть сучасну школу і, водночас, глибоко вкорінену в наші традиції. Зміни в освіті добре продумані і плануються на довгі роки» – зазначено на сайті Міністерства національної освіти Польщі [3].

На сьогодні основним стратегічним документом польського уряду є Стратегія відповідального розвитку, прийнята Радою міністрів 14 лютого 2017 року. Людський та соціальний капітал були визначені в цьому документі як важливі сфери, що обумовлюють досягнення стратегічних цілей. Стратегія передбачає зміни в системі освіти, зокрема у професійно-технічній та вищій освіті. Відповідно до положень Стратегії навчання повинно бути пристосоване до потреб ринку праці та реагувати на мінливі економічні умови країни.

У стратегії також зазначається, що вдосконалення компетентностей необхідно не лише серед людей шкільного віку, а й серед дорослих, оскільки Польща фіксує низький відсоток людей, які навчаються впродовж життя. З огляду на таке, в країні поступово впроваджується неформальна освіта та навчання протягом усього життя. З вересня 2012 року була започаткована система зовнішніх професійних іспитів для людей, які здобували свої знання та вміння поза професійними школами. Зміни, запроваджені з жовтня 2014 року, сприяють підтвердженню результатів навчання, отриманих поза системою вищої освіти.

Освіта в Польщі фінансується насамперед за державні кошти. У 2019 році частка державних коштів становила близько 91% у випадку загальної середньої освіти та близько 79% у випадку вищої освіти. У випадку догляду та виховання дітей раннього віку ця частка становила близько 82% [2].

Найважливішими джерелами державного фінансування освіти в Польщі є такі:

– освітня субвенція, яка надається з державного бюджету органам місцевого самоврядування (на загальний розподіл субвенції впливає близько 40 показників – сільська школа чи міська, навчаються там представники нацменшин чи ні, чи є там діти-інваліди чи ні, та інше);

– цільові дотації з державного бюджету, передані підрозділам місцевого самоврядування (в тому числі на дошкільну освіту, на придбання підручників та навчальних матеріалів, на матеріальну допомогу соціального характеру, на організацію догляду за дітьми до 3 років);

– цільові дотації та субвенції з державного бюджету, що надаються університетам (наприклад, на підтримку та розвиток викладацького та дослідницького потенціалу, пільги для студентів, співфінансування витрат на реалізацію інвестицій, завдання, пов’язані зі створенням умов для повноцінної участі в освітньому процесі для людей з обмеженими можливостями);

– власні кошти одиниць місцевого самоврядування (наприклад, за рахунок зборів, податків);

– європейські фонди. Фонди ЄС направляють кошти не в бюджет громади напряму, а на певні проєкти. Їх на конкурсній основі відбирає керівництво воєводства. При цьому, часто ці проекти ведуть різні громадські та неприбуткові організації;

– інші державні кошти (наприклад, Фонд праці, кошти центральних офісів, що виділяються на освіту певних професійних груп).

Крім того, Міністерство національної освіти Польщі спільно з місцевим самоврядуванням, представленим Колегією з питань освіти, культури та спорту Спільної комісії уряду та місцевого самоврядування, створило в 2017 році додатковий механізм фінансової підтримки органів місцевого самоврядування під час впровадження реформи освіти, сформувавши резерв в обсязі 0,4% освітньої субвенції. Критерії поділу цих коштів, встановлені спільно з представниками місцевих урядових організацій, містили найважливіші постулати місцевих органів влади, пов’язані з фінансовою підтримкою адаптації шкіл до освітньої реформи [3].

Державні кошти надходять не лише державним навчальним закладам. Після запровадження реформи ці кошти у вигляді субсидій також надходять у недержавні дитячі установи, дитячі садки, школи та університети.

Крім того, в Польщі суттєву роль відіграє система безпосереднього державного фінансування освітніх потреб громадян: сім'ї учнів, студентів можуть отримувати різні форми державної підтримки, пропоновані в рамках системи сімейних допомог, податкової системи (так звана допомога сім'ї), системи охорони здоров'я (безкоштовне медичне обслуговування), а також тих, які пропонують самі школи (наприклад, безкоштовний транспорт). У 2016 році також було запроваджено допомогу на дитину в розмірі 500 злотих. Підтримка також надається в рамках спеціальних державних програм, таких як «Шкільний приклад», «Хороший старт» або «Харчування в школі та вдома». З 2014 року діє система знижок для багатодітних сімей, так звана «Велика родинна картка». Сім'ям студентів-інвалідів гарантуються різні додаткові форми допомоги.

У шкільній системі існує система заохочення. Студенти вищих навчальних закладів усіх типів університетів можуть претендувати на фінансову допомогу з державного бюджету у вигляді соціальної стипендії, стипендії для інвалідів, ректорської стипендії та надбавок. Також можна отримати міністерську

стипендію. Крім того, студентам може бути надана допомога у формі студентської позики.

Дорослі, залежно від обраних форм навчання та після виконання певних додаткових умов, можуть отримувати фінансову підтримку, наприклад, соціальну та заохочувальну стипендію під час навчання в шкільній системі, стипендію, що фінансується Фондом праці під час навчання безробітним або відпустку на навчання, якщо роботодавець скеровує працівника до школи або університету для подальшого навчання.

Отже, в оновленому механізмі державного фінансування освіти Польщі вбачаються риси, притаманні сучасним фінансам освіти в Україні, що свідчить про правильний напрямок реформ. Наразі в Україні, як і в Польщі у дев'яності роки, реформа освіти відбувається на тлі реформи місцевого самоврядування. Успіх цієї реформи цілком залежить від того, наскільки чіткою, раціональною, ефективною і послідовною буде система державного фінансування освіти, наскільки швидко та компетентно вона відповідатиме на виклики сучасності. Досвід Польщі дає підстави для оптимістичних прогнозів.

Список використаних джерел:

1. Титиш Г. «Як це у них»: польській досвід реформи середньої освіти. Українська правда. *Життя* : веб-сайт. URL: http://life.pravda.com.ua/society/2015/10/25/202280 (дата звернення: 30.11.2020).

2. Finansowanie edukacji. *Oficjalna strona internetowa Unii Europejskiej* : веб-сайт. URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-and-governance-56_pl (дата звернення: 02.12.2020).

3. Finansowanie reformy. *Ministerstwo Edukacji Narodowej* : веб-сайт. URL: https://www.gov.pl/web/edukacja/finansowanie-reformy (дата звернення: 02.12.2020).

СЕКЦІЯ 3
СОЦІАЛЬНА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Тетяна Василівна Арбузова,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління,
адміністрування та міжнародної економіки
Білоцерківського національного аграрного університету
м. Біла Церква, Україна

РОЛЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ОБЛАШТУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЛЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

Сільська інфраструктура має вирішальне значення для сільського господарства, агропромисловості та в цілому для економічного розвитку сільської місцевості. Вона, звісно, забезпечує основні зручності, які покращують якість життя населення. Проте через проблеми у всьому світі з її забезпеченням це одне із найуразливіших місць ринкового саморегулювання. Факторами, що не сприяють активності приватного сектору в інфраструктурних проектах, в тому числі і в сільську сферу, є висока потреба в інвестиціях для досягнення цільового результату (коефіцієнт ICOR – Incremental Capital Output Ratio), величезні початкові інвестиції, тривалі періоди гестації (реалізації), високий ризик та низький рівень рентабельності інвестицій, нерівномірність економічного розвитку регіонів, децентралізація (в частині необхідності спорудження загальнодержавних доріг, гребель, електро-, водо-, газопроводів, т. і. та ефективність експлуатації й обслуговування цих послуг тощо). В результаті цього інфраструктурні послуги в усьому світі значною мірою організовуються та управляються публічним сектором, однак виробляються організаціями приватного сектору.

Інфраструктура є парасольковою сферою, додатковим соціальним капіталом для багатьох видів діяльності [1, с. 32]. Інфраструктуру як додатковий соціальний капітал характеризують чотири умови:

– її послуги мають сприяти економічній діяльності;

– послуги інфраструктури зазвичай є загальнодоступними в результаті економічних зовнішніх впливів;

– ці послуги не можуть бути імпортовані;

– інвестиції в інфраструктуру, як правило, неподільні або суцільні.

Якщо виробнича інфраструктура спрямована на забезпечення ефективної роботи господарського механізму, то із соціальною інфраструктурою пов’язані інтереси усіх без винятку верств та груп населення, на ній замикаються багато життєвих проблем кожного мешканця країни. В самому загальному розумінні соціальна інфраструктура є часткою штучного середовища життя та діяльності людини, що забезпечує виконання функції її відтворення. В такому розумінні соціальна інфраструктура, з одного боку, являє собою сферу обслуговування населення, що призначена задовольняти його потреби. З іншого боку, соціальна

інфраструктура – певний механізм, який управляє розвитком відповідних ознак виду життя населення та у кінцевому результаті працює на формування перспективних соціальних форм життєдіяльності людини. Галузі соціальної інфраструктури не беруть участь безпосередньо у створенні матеріальних продуктів кінцевого споживання, але вони створюють передумови для розвитку виробничого процесу та умови для задоволення побутових потреб населення у вигляді надання послуг [2, с. 9].

Соціальна інфраструктура є різновидом сільської інфраструктури за функціональною ознакою. До складу соціальної інфраструктури входять: житлове та комунальне господарство, торгівля і громадське харчування, транспорт для перевезення пасажирів, зв'язок, культура і мистецтво, освіта, наука, охорона здоров'я, побутове обслуговування, житлове будівництво, охорона довкілля, соціальне забезпечення і захист населення, зайнятість і безробіття, рівень та якість життя населення, споживчий ринок, реальні доходи тощо. Функціональна спільність цих галузей полягає в тому, що праця в них спрямована безпосередньо на людину і суспільство в цілому. Соціальна інфраструктура все більше впливає на ефективність суспільного виробництва через головну продуктивну силу суспільства – людей, а також на формування прогресивної структури споживання. Вона є сферою, що безпосередньо забезпечує обслуговування різних потреб людини. Її можна характеризувати як комплекс галузей національної економіки, що виконують соціально-економічні функції обслуговування, задоволення матеріальних і духовних потреб населення, створення нормальних умов життєдіяльності [3, с. 359].

Об'єкти сільської соціальної інфраструктури – це дитячі садки, школи (загальноосвітні, музичні, спортивні, художні тощо), професійні та вищі освітні заклади, наукові установи, поліклініки, лікарні, фельшерсько-акушерські пункти, санаторії, профілакторії, дитячі табори відпочинку, об’єкти газо-, електро-, тепло-, водопостачання та водовідведення; об’єкти збирання, утилізації та захоронення сміття, пасажирський транспорт, дороги та транспортні сполучення, пошти, будинки культури, клуби, бібліотеки, пожежні служби, стадіони, магазини, їдальні, будинки побуту, санітарно-гігієнічні заклади (лазні, пральні, перукарні), ритуальні служби та інші.

Успішна ринкова орієнтація передбачає синтез чотирьох основних складових підприємництва – продукту, людей, фінансів, середовища, – яке модифікується під впливом адміністративно-територіальної децентралізації [4, с. 70]. Варто підкреслити важливість соціальної інфраструктури у формуванні позитивних екстерналій (зовнішніх ефектів) на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях, яка покликана формувати сприятливе середовище для розвитку аграрного бізнесу і забезпечення належної якості життя сільського соціуму. Адекватна соціальна інфраструктура підвищує продуктивність та сприяє зниженню виробничих витрат, але вона має швидко розширюватися, аби забезпечити зростання. Це також може привести до конверсії латентного попиту на ефективний комерційний попит щодо інфраструктурних послуг.

На класифікацію модельних структур сільських територій з погляду рівня розвитку ділової активності та доступу до об’єктів соціальної інфраструктури

вказують Лупенко Ю. О. [5, с. 8], Малік М. Й., Забуранна Л. В. [6, с. 10-11]: 1) сільські території, що мають достатнє забезпечення ресурсами й розвинене сільське господарство, які є основним чинником у формуванні економічної бази для розвитку людського капіталу та соціальної сфери; 2) сільські території, розміщені поблизу великих міст, що зазнають впливу урбанізації на економічні процеси та соціальні умови. Розвиток територій формується під впливом міст, а населення має вільний доступ до об'єктів соціальної інфраструктури; 3) сільські території, розміщені в курортних і туристичних зонах, що характеризується високим рівнем розвитку соціальної інфраструктури та ринків специфічних товарів і послуг; 4) сільські території, розміщені на значній відстані від центрів ділової активності, що характеризуються низьким рівнем активності господарських систем а відтак і низьким рівнем розвитку соціальної інфраструктури.

Така позиція науковців спонукала нас до спрощеної класифікації сільських територій за рівнем забезпечення об'єктами соціальної інфраструктури: 1) достатньо забезпечені власними об'єктами соціальної інфраструктури, маючи комплекс об'єктів; 2) мають вільний доступ до міських об'єктів; 3) мають окремі об'єкти, що частково задовольняють потреби у інфраструктурних послугах; 4) позбавлені об'єктів соціальної інфраструктури.

Зв'язок соціальної інфраструктури з виробництвом характеризується двоїстістю. З одного боку, саме розвиток матеріального виробництва, а також обсяги фінансових вкладень в нього визначають напрями розвитку сільської соціальної інфраструктури. З іншого боку, ритмічність ефективного виробництва в сільських територіях залежить від рівня розвитку сільської соціальної інфраструктури. І це природно, тому що без належно організованої системи соціальної інфраструктури неможливо досягти високих економічних результатів в аграрному секторі. За недостатнього забезпечення підприємств соціальної інфраструктури неможливо домогтися задоволення матеріальних і духовних потреб населення, формування людського капіталу, поліпшення якості трудових ресурсів, кращої їх закріплюваності на селі, підвищення рівня трудового потенціалу сільських поселень. Рівень розвитку продуктивних сил і ефективність функціонування виробництва багато в чому визначають умови формування соціальної інфраструктури, є факторами, що постійно впливають на неї. Але, чим більш розвинена соціальна інфраструктура, тим більший вплив вона справляє на продуктивність праці, на розвиток продуктивних сил суспільства.

Таким чином, облаштування соціальної інфраструктури в сільській місцевості чинить прямий вплив на досягнення позитивних соціальних, соціально-економічних і економічних результатів: зайнятості населення, підвищення рівня життя, покращення демографічного стану, зниження соціальної напруженості й випадків асоціальної поведінки, підвищення продуктивності праці та ін. А головне – це збереження національної ідентичності, носієм якої є українське село. На публічне управління, що об'єднує зусилля державного регулювання та місцевого самоврядування, покладена відповідальність за формування, підтримання, відтворення, модернізацію

соціальної інфраструктури сільської місцевості, оскільки цей сектор випадає з кола інтересів приватного бізнесу, але є винятково соціально значимим для суспільства.

Список використаних джерел:

1. P. Satish. Rural Infrastructure and Growth: An Overview. *Indian journal of agricultural economics*. Vol. 62, No.1, Jan.-March 2007. p. 32-51. URL: https://ageconsearch.umn.edu/bitstream/204501/2/04-Keynote%20Paper-Satish.pdf (дата звернення: 22.11.2020).

2. Кучеренко В.Р., Макуха С.М. Національна економіка: відтворення соціальної інфраструктури села : монографія. Одесса : Друкарський дім, Друк Південь, 2012. 108 с.

3. Державне регулювання економіки : навчальний посібник / С.М. Чистов та ін. Вид. 2-ге, допрац. і допов. Київ : КНЕУ, 2005. 316 с.

4. Губені Ю.Е., Коверко Ю.А. Розвиток особистих селянських господарств в умовах адміністративної децентралізації. *Економіка АПК*. 2017. №1. С. 69-73.

5. Лупенко Ю.О. Стан та перспективи сталого розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2017. №6. С. 7-10. С. 8.

6. Малік М.Й., Забуранна Л.В. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації влади. *Економіка АПК*. 2017. №7. С. 5-14.

Володимир Юрійович Бабенко
ад'юнкт ад'юнктури
Національного університету цивільного захисту України
м. Харків, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМИ КОНФЛІКТАМИ В УКРАЇНІ

Недостатній вплив державної влади та органів місцевого самоврядування на проходження суспільних конфліктів може призвести до неочікуваних результатів, тому потрібно нейтралізувати недоліки в роботі державної влади всіх рівнів: незворотність, невміння працювати з розрахунком на майбутнє, неорганізованість, реалізовувати та знаходити баланс інтересів загальнодержавних, регіональних, корпоративних з інтересами громадян. Іноді функції та повноваження багатьох органів влади дублюються. Тому бюрократичні управлінські структури не змозі швидко адаптуватися до змін та ефективно впливати на процеси.

Управління суспільним конфліктом, як правило потребує значних зусиль та матеріально-фінансових вкладень, тому управління суспільним конфліктом на початковому етапі його розвитку потребує менш зусиль та вкладень.

Прогнозування конфлікту допомагає завчасно виявити осередки, протиріччя та інші соціальні конфлікти, що можуть виникнути.

У межах державного управління суспільними конфліктами в Україні з наукової точки зору можливо розглянути один з відповідних ключових механізмів – організаційно-правовий.

Зокрема, організаційно-правовий механізм державного управління суспільними конфліктами в Україні визначає нормативно-правовий та організаційний простір (сукупність ресурсів та можливостей конфліктуючих сторін) для вирішення суспільного конфлікту.

У межах організаційно-правового механізму у першу чергу доцільно розглянути силовий тиск, як ключовий інструмент державного управління суспільними конфліктами в Україні – це прямі чи приховані методи тиску направлені на одну чи декілька сторін конфлікту. Правом легального застосування сили володіє тільки держава, все інші формування є незаконними. Як правило при застосуванні силового тиску проводяться цілеспрямовані насильницькі дії які можу привести до негативного ставлення до влади. Цей інструмент застосовуються для зниження сили конфліктуючої сторони, отримання переваги однієї із сторін конфлікту або вирішення конфлікту шляхом перемоги однієї із сторін.

Інший дієвий інструмент, який відображає в собі ключові принципи організаційно-правового механізму це легітимізація суспільного конфлікту – досягнення добровільної згоди, готовності людей прийняти певний порядок визначений законами, указами, протоколами, меморандумами, також усними домовленостями або взаєморозуміння. При цьому деякі закони можуть протирічити вищезазначеному.

Коли настає необхідність взяти під контроль проходження конфлікту застосовується наступний інструмент організаційно-правового механізму – інституціоналізація суспільного конфлікту, а саме створення певних умов, встановлених норм і правил для переведення конфлікту. У цьому вигляді суспільний конфлікт стає найбільш передбачуваним. В інших випадках проходження суспільного конфлікту відсутні правила та принципи, і у такій формі суспільний конфлікт найчастіше стає стихійним і непередбачуваним.

Ефективний інструмент організаційно-правового механізму це - редукція суспільного конфлікту, а саме: послідовне ослаблення суспільного конфлікту за рахунок переведення його на інший рівень, можливо створення іншого суспільного конфлікту для редукції крупного суспільного конфлікту, шляхом виконання деяких вимог однієї із конфліктуючих сторін.

Методи та інструменти державного управління опосередковано зазначені у нормативно-правовому просторі у сфері соціальних конфліктів. Розглянемо специфіку нормативно-правового простору у сфері соціальних конфліктів, яким чином в законодавстві реалізоване питання щодо недопущення, мінімізації та вирішення соціальних конфліктів, що виникають між Державою та громадянами, між різними низками державних установ, у трудових відносинах та у соціальній сфері в цілому.

Розпочнемо розгляд питання соціальних конфліктів у законодавстві з

основного Закону України – Конституції України, де у статті 3 зазначено наступне: Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Спираючись на вищевикладене Держава виступає гарантом для громадян у сфері соціальних конфліктів, зобов’язуючи себе у забезпеченні запобігання і ліквідації соціальних конфліктів.

Другий нормативний документ який вирішує низьку питань із виникнення соціальних конфліктів це Закон України Про запобігання корупції. Цей закон розглядає та вирішує питання запобігання корупції, потенційного конфлікту інтересів та реального конфлікту інтересів. Як визначено у статті 1 частині 1 Закону України Про запобігання корупції: потенційний конфлікт інтересів - наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об’єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень [2]. Реальний конфлікт інтересів - суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об’єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень [2]. Таким чином через цей Закон було змінено велику кількість законодавчих документів та він виступає дієвим механізмом запобігання соціального конфлікту між представниками влади та громадянами.

Закон України Про доступ до публічної інформації теж виступає свого роду механізмом запобігання соціального конфлікту. У статті 2 часті 1 зазначено: метою цього Закону є забезпечення прозорості та відкритості суб'єктів владних повноважень і створення механізмів реалізації права кожного на доступ до публічної інформації [3]. Даний Закон дозволяє громадянам бути більш обізнаними та запобігає виникненню ряду соціальних конфліктів.

У главі 1 статті 2 абзаці 2 Кодексу законів про працю України затвердженого Законом № 322-VIII від 10.12.1971 написано: працівники реалізують право на працю шляхом укладення трудового договору про роботу на підприємстві, в установі, організації або з фізичною особою. Працівники мають право на відпочинок відповідно до законів про обмеження робочого дня та робочого тижня і про щорічні оплачувані відпустки, право на здорові і безпечні умови праці, на об'єднання в професійні спілки та на вирішення колективних трудових конфліктів (спорів) у встановленому законом порядку, на участь в управлінні підприємством, установою, організацією, на матеріальне забезпечення в порядку соціального страхування в старості, а також у разі хвороби, повної або часткової втрати працездатності, на матеріальну допомогу в разі безробіття, на право звернення до суду для вирішення трудових спорів незалежно від характеру виконуваної роботи або займаної посади, крім випадків, передбачених законодавством, та інші права, встановлені законодавством [4].

Таким чином реалізовано механізм запобігання та вирішення соціальних конфліктів пов’язаних з трудовою діяльність громадян.

У статті 1 Адміністративного Кодексу України визначено: Завданням Кодексу України про адміністративні правопорушення є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством [5]. У статті 1 частині 1 Кримінального Кодексу України. зазначено: Кримінальний Кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам [6]. У статті 34 частині 1 пункті б підпункті 9 Закону України Про місцеве самоврядування в Україні написано, що до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад делеговані повноваження щодо участі у соціальному діалозі, веденні колективних переговорів, укладенні територіальних угод, здійсненні контролю за їх виконанням, вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів) щодо підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території; повідомна реєстрація в установленому порядку колективних договорів і територіальних угод відповідного рівня [7]. Таким чином ми бачимо що ці законодавчі документи регулюють та вирішують питання соціальних конфліктів.

Розглянувши вищеперераховані документи було здійснено лише поверхневий розгляд організаційно-правового механізму у сфері соціальних конфліктів, які найчастіше зачіпають життя громадян. Но вже проаналізувавши їх можна побачити, що конкретних документів регламентуючих запобіганню, врегулюванню або зупиненню конфліктів в нашій країні не має. В Державі постійно проводяться різні реформи, які направлені на зміну нормативно-правових документів, але як правило вони взагалі не зачіпають сферу соціальних конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/ (дата звернення: 17.11.2020);

2. Про запобігання корупції : Закон України від 28 грудня 2014 р. №77-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/ (дата звернення: 17.11.2020);

3. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 квітня 2012 р. №4652-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17/ (дата звернення: 19.11.2020);

4. Кодекс законів про працю України затверджений Законом № 322-VIII від 10 грудня 1971 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08/ (дата

звернення: 19.11.2020);
5. Адміністративний Кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/ (дата звернення: 17.11.2020);
6. Кримінальний Кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ (дата звернення: 17.11.2020);
7. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 06 жовтня 1998 р. № 163-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр/ (дата звернення: 19.11.2020).

Віктор Васильович Гриженко,
магістрант кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна
Науковий керівник: **Олександр Іванович Черчатий,**
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Конкурентоспроможність багатьох розвинених економік в минулому і сьогоденні спирається саме на кваліфікованих робітників і службовців середньої та вищої рівнів кваліфікації.

Уперше дуальна форма освіти впроваджена у ФРН. Потім цю систему перейняли Канада, Австрія, Швейцарія та інші країни. Дуальна освіта активно практикується багатьох країнах Європи, де в цій системі навчається 50,0 % осіб, що здобувають освіту. Дуальна освіта дала новий імпульс розвитку таким країнам Східної Азії, як Південна Корея й Китай, де вона охоплює 33,0 % осіб, що навчаються [1].

У країнах, де застосовується дуальна система професійного навчання, таких як ФРН, Австрія, Швейцарія в середньому приблизно 40-50 % молоді одного року народження навчаються за дуальною системою. Кожне 1/5 підприємство ФРН займається навчанням на виробництві. 2/3 учнів системи проходять навчання на середніх і великих підприємствах. 2/3, з учнів, хто навчається на підприємстві залишаються працювати на ньому. На сьогодні, тільки в Казахстані більше ста організацій технічної та професійної освіти, галузевих підприємств впроваджують елементи дуального навчання (в таких галузях, як сільське господарство, транспорт, металургія, машинобудування, нафтогазове й хімічне виробництво). Підприємствами надано 170,3 тис. робочих місць для практики, 5,1 тис. місць-замовлень на навчання та видаються стипендії учням за рахунок їх коштів [2].

У ФРН в цьому процесі задіяно понад 640 тис. німецьких підприємств, які

щорічно укладають близько півмільйона угод про надання професійної освіти та інвестують у професійну освіту близько 28 млрд євро [3].

Для дуального навчання країн ЄС характерно: укладання 3-стороннього договору про професійне навчання (підприємство-учень-профшкола); 70-80% навчання проходить на виробництві - 3-4 дні на тиждень учень навчається на підприємстві і 1-2 дня у навчальному закладі; основні витрати по професійному навчанню несе підприємство; підприємство також сплачує компенсацію інструкторам, які відволікаються від основної роботи і займаються наставництвом); учень на підприємстві отримує винагороду (зарплата учня в середньому становить 80% від зарплати кваліфікованого співробітника); за навчання учнів існують різні державні субсидій для підприємств; підсумковий контроль знань здійснюється незалежними комісіями торгово-промислових палат; законодавчі рамочні умови; підтримка дуальної системи бізнесом, соціальними партнерами, державою, освітніми закладами; після здачі іспитів випускник отримує 3 свідоцтва: профшколи, підприємства і визнане державою свідоцтво з професії від Торгово-промислової палати [4].

Трудовий потенціал сучасної Німеччини характеризуються наявністю великого сегмента працівників середнього рівня кваліфікації з високим ступенем самостійності в процесі професійної діяльності. У той час як у багатьох інших країнах дуже яскраво виражений поділ посад робітників і керівного складу, в Німеччині близько 60,0 % робочої сили знаходяться на середньому рівні кваліфікації, яка передбачає серед іншого і менеджерські (підприємницькі) компетенції [5, 6, 7].

Пріоритетність професійної (професійно-технічної) освіти (П(ПТ)О) в стратегічному розвитку держави підвищує актуальність дослідження освітніх систем тих країн, які мають загальновизнані успіхи як в економічному, так і в соціальному плані, в тому числі завдяки якісній підготовці кваліфікованих робітників. До числа таких структур відноситься дуальна форма професійного навчання ФРН - держави, яке, за оцінкою Міжнародного інституту моніторингу якості робочої сили, входить в першу групу країн за рівнем кваліфікації кадрів. З наукової точки зору цікавим є дослідження дуальної форми навчання в ФРН.

Дуальна форма П(ПТ)О характеризується як освітній процес, що поєднує практичне навчання з погодинною зайнятістю на виробництві та навчання в традиційній освітній установі. Ця система виникла як продукт соціального партнерства, яке представляє собою механізм тісної співпраці держави, роботодавців, профспілок та різних загальногосподарських об'єднань з підготовки висококваліфікованого персоналу відповідно до потреб ринку праці. Дуальна форма навчання розглядається нами не тільки як педагогічна альтернатива, але і як успішно адаптований до умов сучасної економіки освітній феномен, що зробив і прямий, і опосередкований вплив на розвиток професійної педагогіки різних країн. Аналіз наукових публікацій на цю тему, що з'явилися в останні роки, показує, що жодна освітня модель не приваблювала такої пильної уваги вчених, фахівців і педагогів як дуальна форма. На нашу думку, не є доцільним безпосереднє копіювання німецької моделі, але разом з тим адаптація накопиченого завдяки її експлуатації досвіду створює передумови для більш

ефективної діяльності систем професійної освіти країн, що розвиваються.

Аналіз концепції дуальної форми професійного навчання передбачає розгляд і структурування сукупності її провідних ідей. Визначальною серед них є тісна залежність системи П(ПТ)О від ринку праці та роботодавців, її функціонування на основі соціального партнерства. Досвід розвитку дуальної форми підготовки робітничих кадрів у ФРН може бути особливо корисний при вдосконаленні національного законодавства, розробці механізму регіоналізації та збереження єдиного освітнього простору, поділу повноважень МОН і Департаментів освіти в областях, становлення інституту соціального партнерства, реанімації наставництва в навчанні, розробці моделей багатоканального фінансування і соціальної підтримки здобувачів.

Ретельно продумане поєднання психолого-педагогічних теорій і політики держави в галузі професійної підготовки дає позитивні результати в розвитку економіки ФРН. Головна мета держави в галузі освітньої політики – надати оптимальну підтримку молодій людині і дати їй можливість отримати кваліфікацію, що відповідає її потребам та інтересам.

Дуальна система включає в себе взаємодію двох самостійних в організаційному і правовому відношенні носіїв освітньої діяльності в рамках офіційно визнаного професійного навчання (при цьому початкова професійна підготовка здійснюється відповідно до положень законодавства про П(ПТ)О. А два навчально-виробничі середовища – підприємство і заклад професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) – діють спільно заради спільної мети – якісної професійної підготовки необхідних виробничих кадрів.

Професійно-практичне навчання на підприємстві та професійно-теоретичне навчання у ЗП(ПТ)О перетинаються. У сфері перетину знаходиться область, яка набуває все більшого значення, - це експериментально-конструктивне навчання в лабораторіях, де можна проводити технологічні експерименти. Очевидно, що організація дуальної системи навчання характеризується чітким розподілом обов'язків. Головна роль в ній належить підприємствам, які укладають договір окремо з кожним здобувачем, спеціально виділяють кошти на підготовку інструкторів-наставників і майстрів професійного навчання, що забезпечують освітній процес на підприємстві.

Підприємство несе загальну відповідальність за здобувача, контролює відвідування ним ЗП(ПТ)О, фіксує його успіхи, організовує підсумкову атестацію (сертифікацію кваліфікації), наприклад, в торгово-промисловій палаті. Систематичне навчання у ЗП(ПТ)О є необхідним доповненням до технологічно-орієнтованого навчання на підприємстві.

Особливістю дуальної системи професійного навчання в ФРН є те, що в неї приходять молоді люди, які пройшли допрофесійну або однорічну базову професійну підготовку в основній школі, де навчання організовано таким чином, що після початкового ступеня відбувається поділ дітей за здібностями і інтересам. Частина учнів, налаштована на здобуття вищої освіти, як правило гуманітарного спрямування, спрямовується в гімназію. Учні, які мають інтерес до робітничих професій, йдуть в основну школу для підготовки до професійної діяльності, де вони здобувають базову освіту. Інші відвідують реальну школу.

Після її закінчення деякі молоді люди можуть почати працювати; більш успішні в навчанні можуть продовжити навчання в 10-11-му класах гімназії. Потреба в профорієнтації співпадає з часом, коли молоді люди у випускових класах проходять підсумкове тестування, складають іспити. У цей період їм необхідно визначитися в пошуку професії. Німецькі учні мають високу мотивацію до навчання. Стимулами виступають отримання місця в професійному ліцеї, коледжі або бажаного місця майбутньої роботи у виробничому підприємстві, для чого учні намагаються показати себе з кращого боку під час шкільної виробничої практики. Професійне самовизначення учнів орієнтоване на розвиток самостійності, поетапне набуття практичних навичок, з цією метою до даного процесу залучаються психологи, батьки, представники різних професій, профконсультанти та ін. Таким чином, організаційно-педагогічні умови та форми роботи німецьких шкіл, взаємодія всіх суб'єктів процесу самовизначення дозволяють молодій людині обрати свою область професійної діяльності.

Актуальні тенденції розвитку дуальної освіти ФРН: глобалізація і економічні стосунки підтримують експорт системи дуальної підготовки кадрів; демографічні зміни і скорочення народжуваності веде до зменшення потенційних кандидатів для дуальної системи; велика пропозиція місць на навчання в підприємствах і велика кількість неуспішних кандидатів; пошук шансів для мігрантів і слабкіших учнів в школах; великі регіональні відмінності у кількості пропонованих місць; 2014 р.: 100 кандидатів на 93 місця (середній показник по ФРН); за останні 15 років збільшення в 2 рази тих, хто розпочав навчання у закладах вищої освіти (ЗВО) за рахунок зростання пропозиції дуального навчання у ЗВО; нові можливості дуального навчання у ЗВО (2 типи, з робочою професією і без); дигіталізація суспільства, нові професії (інформатики, медіа дизайн, мехатроніка, системна електроніка); здатність практично працювати з різними видами машин стає стандартом і вимагає постійної адаптації професій і т.п.; демонтаж ієрархії [8].

Підсумовуючи підкреслимо, що основні елементи разом утворюють дуальну систему навчання ФРН, вони важко віддільні один від одного. В основу системи закладені глибокі філософські погляди, які трансформувалися в педагогічні ідеї розвитку загальної та професійної освіти, взаємозв'язок цілей та інструкцій щодо їх досягнення, історично склалася ідея підтримки розвитку середнього класу, кваліфікованих і підприємливих працівників як основи державності і розвитку. Доречно підкреслити, що в сучасній німецькій освітній практиці дуального навчання вже немає єдності в підходах її подальшої модернізації. Дискусії викликає професійний модуль в дуальному навчанні, що є основоположним елементом для здійснення загальної функції «професійна компетенція», щодо якої сформовано дві альтернативні теорії:

– модулі в дуальному змісті освіти є дидактично єдине ціле, і тому процес зміни може торкатися тільки структури модулів, залишаючи незмінним компонент отримання змістовної компетенції;

– модулі є досить автономними системами, об’єднаними логікою профілю навчання, і, отже, перетворення можуть зачіпати як структуру модулів, так і їх зміст.

Досвід успішного використання дуальної форми П(ПТ)О у ФРН може бути взятий за основу для впровадження даної освітньої форми в Україні. Проте необхідно зважати на особливі ментальні зародки формування засад соціального партнерства між роботодавцями, ЗП(ПТ)О і учнями, бачення останніх щодо своєї майбутньої професії повинно бути визначальним при обранні професійно-навчального шляху в межах дуальної форми освіти.

Список використаних джерел:

1. Дрозач М.І. Розвиток професійного навчання кадрів на виробництві в контексті зарубіжного досвіду. *Наука та інновації.* 2008. Т. 4. № 3. С. 88-94.
2. Дуальна освіта. Досвід впровадження. Методологічні підходи і організаційні особливості підготовки кваліфікованих робітників умовах дуальної системи професійної освіти: досвід країн Євросоюзу та перші етапи реалізації в Україні : офіційний сайт МОН. URL: https://mon.gov.ua/ua/ osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita (дата звернення 10.11.2020).
3. Бойчевська І.Б. Роль системи дуальної освіти у професійній підготовці молоді у Німеччині. *Порівняльно-педагогічні студії.* 2009. С. 68-74.
4. Дуальна освіта. Досвід впровадження. Методологічні підходи і організаційні особливості підготовки кваліфікованих робітників умовах дуальної системи професійної освіти: досвід країн Євросоюзу та перші етапи реалізації в Україні : офіційний сайт МОН. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita (дата звернення 10.11.2020).
5. Šauro E.V. Dual'noe obuchenie: iz opyta uchastija v pilotnom proekte. [Dual learning: from the experience of participation in the pilot project]. *Professional'noe obrazovanie. Stolica.* [*Professional Education. The Capital]*. 2015. № 5. P. 43-45.
6. Hensen R.F., Hippach-Schneider U. VET in Europe – Country Report Germany. 10th edition. Bonn, Germany: BIBB. 2012. 96 p.
7. Rothe G. Die Systeme beruflicher Qualifizierung Deutschlands, Oester-reich und der Schweiz imVergleich. Wien, 2001. P. 1-5.
8. Дуальна освіта. Досвід впровадження. Методологічні підходи і організаційні особливості підготовки кваліфікованих робітників умовах дуальної системи професійної освіти: досвід країн Євросоюзу та перші етапи реалізації в Україні : офіційний сайт МОН. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita (дата звернення 10.11.2020).

Олександр Іванович Гуторов,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту і адміністрування
Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна
Олена Олександрівна Гуторова,
кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту і адміністрування
Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ, ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ЗАХОДИ ПОДОЛАННЯ ДЕПРЕСИВНОСТІ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ АГАРНОЇ СФЕРИ

Україна має значні порівняльні переваги відносно інших країн світу щодо розширення потужностей в аграрному секторі і виробництва високоякісної та екологобезпечної продукції. Для того щоб порівняльні переваги трансформувалися у конкурентні, необхідно диверсифікувати форми та джерела інвестиційного забезпечення реалізації перспективних підприємницьких проектів у всіх сферах агропромислового комплексу. Тривалий період у національній економіці спостерігалась низька інвестиційна активність щодо розбудови аграрного сектора у зв'язку з наявністю численних інституціональних обмежень та адміністративних бар'єрів, що стало наслідком половинчатості ринкових трансформацій у сфері земельних відносин та переробки сільськогосподарської сировини. Поодинокі випадки створення потужних центрів інвестування проектів розвитку агропромислового виробництва в окремих регіонах не завжди супроводжуються дотриманням природоохоронного законодавства та не враховують повною мірою інтереси населення сільських територій [1, с. 30-32]. Отже, виникає необхідність у поглибленні теоретичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення інституціональних передумов інвестиційного забезпечення аграрної сфери окремих територій, передусім депресивних.

Одна з глибинних причин регіональної депресії полягає в обраній схемі господарського розвитку окремих територій, що проявляється у відсутності комплексного та збалансованого розвитку адміністративно-територіальних утворень різного таксономічного рівня. Особливою складністю відзначається проблема подолання депресивності сільських територій. Це зумовлено тим, що тривалий період розвиток сільських територій пов'язувався з розвитком аграрної сфери, що залишало «поза увагою» інші сфери господарської діяльності, які при відповідному інституціональному забезпеченні дали б значний поштовх розвитку сільської місцевості. Аграрна сфера найбільш постраждала від не завжди продуманої довготривалої ринкової трансформації національного господарства, що значною мірою вплинуло на структурні зрушення в регіональних агропромислових комплексах [2, с. 305-307].

Результати досліджень структурних особливостей та генезису аграрної сфери дають підстави стверджувати, що даний сегмент національного господарства є важливим міжгалузевим утворенням, яке забезпечує продовольчу безпеку держави, створює сировинну базу для розвитку інших галузей матеріального виробництва та стабілізуючою ланкою в умовах масштабних ринкових трансформацій та системної, циклічної та структурної кризи господарського комплексу країни. В умовах української дійсності це ще більш яскраво проявляється, оскільки сільськогосподарське виробництво завжди виступало іманентною складовою соціально-економічного розвитку нашої країни в умовах різних суспільно-економічних формацій та виражало глибинну сутність ментальності та етнокультурної ідентичності українського народу.

Незважаючи на позитивні зрушення в динаміці виробництва валової продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств, в останні роки так і не досягнуто показників 1990 року. Це пов'язано з тим, що була втрачена традиційна спеціалізація окремих адміністративних районів, у першу чергу щодо вирощування льону, картоплі, хмелю та інших культур, значно скоротилося поголів'я великої рогатої худоби та свиней, відбувся демонтаж значної кількості комплексних сільськогосподарських підприємств. Відсутність чітких пріоритетів в аграрній політиці держави послабила мотиваційні важелі в діяльності працівників аграрної сфери щодо підвищення продуктивності праці та комплексного використання земельно-ресурсного потенціалу.

Це пов'язано з тим, що значною мірою втрата спеціалізації окремими адміністративними районами, яка позначилася на динаміці обсягів продукції рослинництва, особливо у перші роки реформ, була частково компенсована гіпертрофованим розширенням площ зернових культур як найбільш експортоорієнтованого виду продукції.

За роки ринкових перетворень в аграрному секторі відбулися й значні зміни, а в деяких випадках і деформації, в інституціональній структурі агроформувань. На заміну колгоспам та радгоспам, а пізніше і колективним сільськогосподарським підприємствам, прийшли підприємницькі структури корпоративного типу, сільськогосподарські виробничі кооперативи, товариства та приватно-орендні підприємства.

Занепокоєння викликає нарощення потужностей щодо виробництва окремих сільськогосподарських культур у підприємницьких структурах корпоративного типу (агрохолдингах), що породжує посилення енергетичної спрямованості вітчизняного сільськогосподарського виробництва, позбавляє ресурсних можливостей дрібнотоварних виробників, культивує збільшення масштабів безробіття у сільській місцевості, призводить до еколого-деструктивних процесів у сільськогосподарському землекористуванні. Проведені дослідження показують, що у більшості регіонів недостатньо активно підтримується розвиток фермерства та особистих селянських господарств як передумови формування середнього класу на селі та розбудови соціальної інфраструктури села.

Переведення аграрного сектора на інноваційну основу залежить від обсягів та джерел інвестиційного забезпечення реалізації підприємницьких проектів як

щодо модернізації техніко-технологічної бази, так і налагодження випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції продовольства. Існують різноманітні підходи стосовно рівня інвестиційної привабливості вітчизняного агропромислового виробництва, що є однією з основних передумов нарощення обсягів інвестування в аграрній сфері. Одна група вчених вказує на низьку привабливість сільськогосподарського виробництва нашої країни у зв'язку зі складним фінансовим становищем більшості сільськогосподарських виробників та нерозвиненістю інфраструктури аграрного ринку, а інша переконана у зростанні привабливості аграрного сектора для стратегічних інвесторів через загострення світової продовольчої кризи та порівняльні переваги нашої країни у виробництві більшості видів сільськогосподарської продукції [3, с. 5].

Однією з основних причин низької ефективності інвестиційного забезпечення окремих складових аграрного сектора України є здійснення кредитування підприємств як разових розрізнених заходів, а не цілеспрямованої системи кредитного забезпечення галузей агропромислового виробництва. Така система має передбачати запровадження механізмів стимулювання надання кредитів комерційними банками сільськогосподарським товаровиробникам через компенсацію процентних ставок за рахунок коштів Державного бюджету України; стимулювання реалізації сільськогосподарської продукції за форвардними контрактами та застосування тендерної форми обслуговування бюджетних кредитів; запровадження іпотечного кредитування під заставу землі; формування фінансово-промислових груп за участю комерційних банків аграрного спрямування; створення мережі кредитних кооперативів та кредитних спілок у сільській місцевості.

Розширене відтворення потенціалу аграрного сектора вимагає покращення екологічних характеристик природно-ресурсної бази сільськогосподарського виробництва. Для вирішення цього завдання необхідним є формування фондів інвестиційного забезпечення розширеного відтворення та охорони земельних ресурсів. Наявність таких фондів дасть можливість акумулювати грошові стягнення за нецільове використання сільськогосподарських угідь, платежі за погіршення якості ґрунтів з вини землекористувачів, грошові надходження за трансакції, пов'язані з перерозподілом земельної власності. Ресурси таких фондів мають спрямовуватися на фінансове забезпечення рекультивації значних площ сільськогосподарських угідь, виведених з продуктивного господарського обороту у зв'язку з торфорозробками та недотриманням технічних умов проведення меліоративних заходів.

Дослідження структурних особливостей та генезису аграрного сектору дають підстави стверджувати, що даний сегмент національного господарства є важливим міжгалузевим утворенням, яке забезпечує продовольчу безпеку держави, створює сировинну базу для розвитку інших галузей матеріального виробництва та виступає стабілізуючою ланкою в умовах масштабних ринкових трансформацій та системної, циклічної та структурної кризи господарського комплексу країни. В умовах української дійсності це ще більш яскраво проявляється, оскільки сільськогосподарське виробництво завжди виступало іманентною складовою соціально-економічного розвитку нашої країни в умовах

різних суспільно-економічних формацій та виражало глибинну сутність ментальності та етнокультурної ідентичності українського народу [4, с. 80-84].

Нерівномірність розвитку окремих територій, особливо сільських, потребує диференційованого підходу до вибору інструментів подолання їх депресивності. Сільські депресивні території вирізняються низкою специфічних ознак: висока частка зайнятих у сільському господарстві регіону; висока частка аграрного сектора у структурі валового регіонального продукту; низький рівень фінансової самодостатності території; архаїзація та деіндустріалізація сільськогосподарського виробництва в особистих селянських господарствах.

Виходячи з існуючих інституціональних передумов та інвестиційних можливостей, необхідно сформувати систему заходів стимулювання розвитку сільських депресивних територій, що передбачатиме застосування цілого спектра організаційно-фінансових, соціальних та регуляторних заходів з метою активізації виробничої діяльності, підвищення соціальних стандартів життя місцевого населення та створення умов для активізації підприємництва у сільському господарстві, а також у сфері зеленого туризму.

Структурна перебудова аграрної сфери депресивної території повинна передбачати збалансований розвиток господарського комплексу і підвищення якості життя місцевого населення. Необхідно вдосконалити галузеву, товарну, кадрову та просторову структуру сільськогосподарського виробництва. У попередні періоди спостерігався низький рівень ефективності бюджетної підтримки підприємств аграрної сфери у зв'язку з невпорядкованістю державного регулювання даного процесу через неврахування існуючих і потенційних конкурентних переваг регіону в міжтериторіальному поділі праці тих чи інших продуктів. Водночас регуляторні заходи не мають підміняти собою ринкові інститути, а навпаки – сприяти їх розвитку.

Список використаних джерел:

1. Гуторова О.О., Гуторов О.І. Особливості, проблеми та напрями удосконалення управління сільськими територіями. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки».* Харків : Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. 2017. № 3. С. 27-37.

2. Бойко Є.О. Економічні механізми сталого агровиробництва: теоретико-методологічні та прикладні аспекти : монографія. Миколаїв : ФОП Швець В.М., 2020. 352 с.

3. Гуторов О.І., Хвесик Ю.М. Інвестиційне забезпечення аграрної сфери сільських депресивних територій. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки».* Харків : Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. 2013. № 7. С. 3-16.

4. Гуторова О.О., Гуторов О.І. Тенденції та проблеми соціально-економічного розвитку сільських територій в Україні. *Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 12 грудня 2018 р. / за заг. ред. Т.М. Лозинської, О.В. Мирної. Полтава : ПДАА. 2018. С. 80-84.

Олександр Вікторович Дорофєєв,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії,
м. Полтава, Україна
Юрій Владиславович Тацій,
здобувач ступеня доктор філософії
кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії,
м. Полтава, Україна

СУСПІЛЬНІ ФЕНОМЕНИ ЯК СКЛАДОВІ ПУБЛІЧНОГО ЖИТТЯ

Формування громадянської культури та її якісного рівня – громадянської компетентності – це аспект, який розглядається в багатьох сучасних дослідженнях із політології, соціології, педагогіки та психології. Громадянську компетентність Ю. Підлісна пропонує розглядати в широкому розумінні як різновид соціальної компетентності, як функцію громадянського суспільства, що генерує ґрунт для ефективної і успішної діяльності особистості, соціальних груп і всього суспільства в цілому. У вузькому смислі громадянська компетентність виступає як параметр діяльності особистості, що соціалізована під впливом громадянських цінностей, норм і правил, і який відображається в наявності знань, навичок і вмінь стосовно політичної сфери [1, с. 8-9]. Адже володіння людиною сукупністю прав та її наділеність обов'язками перед державою є найпершими ознаками її громадянського статусу. А. Колодій, говорячи про громадянську компетентність має на увазі як *знання* (про демократичні принципи, норми, процедури, а також про політичні факти, явища й процеси), так і *вмотивоване бажання та уміння* користуватися своїми правами та виконувати свої обов'язки. Усе це разом і становить культуру громадянськості, суть якої полягає в добровільній і ефективній участі громадян у житті своєї громади і своєї держави [2].

У свій час просвітителі Ж.-Ж. Руссо, Вольтер, Д. Локк та інші, активно обговорюючи книгу Т. Гоббса «Про громадянина», вважали, що для громадянського суспільства потрібний розвинутий, з високою самосвідомістю, самостійний громадянин, який відстоює як свої індивідуальні, так і суспільні інтереси [3]. «Добрий громадянин виявляє інтерес до громадського й політичного життя; він добре інформований про програмні документи, кандидатів та партії; спільно зі своїми співгромадянами він бере активну участь у вирішенні суспільних питань; він робить активний вплив на політику уряду через голосування, висловлює свою точку зору, відвідує політичні мітинги тощо» [4]. Це ідеал, критерій, на який треба орієнтуватися, однак усвідомлювати, що в реальному житті держави він суперечить певним стереотипам поведінки та культурним нормам, а також наштовхується на приватні та групові інтереси її громадян.

Так, за результатами проведених досліджень Г.А. Алмонд і С. Верба

вказують, що громадянин має «резерв впливу». Тобто він не включений у політичні процеси постійно й не слідкує активно за поведінкою осіб, які приймають рішення у цій сфері. Громадянин зрідка є активним у політичних групах, але він вважає, що за необхідності зможе мобілізувати своє звичайне соціальне оточення в політичних цілях. Тобто він не є активним громадянином – він потенційно активний громадянин [5].

Коли йдеться про сферу політики, ми повинні розрізняти громадянськість народу (організоване громадянське суспільство та найбільш активна частина широкого громадянства) та громадянськість політичної верхівки – еліти, які зобов'язані володіти політичною компетентністю. У сучасному демократичному суспільстві поняття «громадянин» і «правитель» є в основному взаємозамінними поняттями, і місце політичної компетенції має бути набагато ширшим.

У кожній країні існують корпоративні інтереси та корпоративна свідомість політичної еліти, але зараз у так званих еліт громадянські чесноти мають одиниці (і це стосується не тільки нашої країни, на що вказують, наприклад, події, пов'язані з виборами президента в США), і люди не вірять у наявність громадянських чеснот навіть у цих одиниць. Ще однією проблемою, яка ускладнює формування громадянської компетентності у сучасному демократичному суспільстві, є необхідність постійного пошуку компромісу між суспільними інтересами, а також особистими та груповими інтересами громадянина (тобто, що розуміється під відданістю суспільним інтересам?). Класично, під соціальною відданістю розуміють прагнення громадянина до блага для всіх, добробуту для своєї країни, свого народу тощо. Але що, якщо ви вважаєте, що ці інтереси не збігаються з вашими особистими та груповими? Як члени громадянського суспільства, люди можуть приєднуватися до багатьох альтруїстичних груп, які намагаються допомогти тим, хто потребує. Однак усі вони мають власні інтереси (в основному матеріальні, але не тільки) і певним чином повинні узгодити їх з тією чи іншою діяльністю, яка спрямована на захист інтересів ширшої спільноти.

В умовах змін та нестабільності зовнішнього середовища важливо, щоб люди мали зацікавленість у збереженні та зміцненні держави, громадянами якої вони є, і задля цього могли поступатися власними, більш вузькими інтересами. Однак слід розуміти, що останнім часом українським громадянам доводиться робити це занадто часто, у той час як власні (матеріальні) інтереси не можуть чекати вічно на їхнє задоволення [2].

Р. Даль зазначає, що «… якщо вже громадяни усвідомили власні інтереси, природний егоїзм неминуче підштовхне їх діяти так, щоб ці інтереси (потреби) були задоволені…». І продовжує «… в результаті егоїстичні інстинкти постійно встають на шляху прагнення громадянина до досягнення суспільного блага для всіх членів більш широкої спільноти» [4]. І це, зазвичай, найбільш помітно проявляється під час виборчого процесу, коли громадяни активізують свій «резерв впливу» на політичному полі. Тут, за низького рівня компетентності й загальної культури політичної еліти, на перше місце виходить прагнення задовольнити власні інтереси, відтісняючи на другий план соціальну громадянськість з усіма її чеснотами.

Втрата довіри з боку виборців через зловживання владою, несправедливість, нездатність передбачити розвиток подій тощо обертається для політичної еліти зниженням рейтингів, байдужістю та зростанням невдоволення всередині суспільства. З іншого боку, високий рівень генералізованої довіри громадян (яка включає довіру просто до співвітчизників та, як наслідок, довіру до політичних інституцій) здатен компенсувати деякі «перебори» політичних лідерів та їхнього оточення [6].

Одним із основних суспільних феноменів, що є складовою публічного життя є права громадян, які є самоцінністю. Права прописані в Конституції, однак треба пам'ятати, що наслідком застосування своїх прав для всіх громадян не залежно від їхнього статусу й приналежності повинна бути однакова відповідальність.

Список використаних джерел

1. Подлесная Ю.Е. Гражданская компетентность в современном обществе: политологические аспекты формирования и развития : автореф. … канд. полит. наук. Москва, 2006. 20 с.
2. Колодій А. Соціальний капітал і політична участь громадянина в епоху змін. Відповідальність християнина у сучасному суспільстві. Матеріали 7-го Екуменічного соціального тижня. Львів, Український Католицький Університет, Інститут екуменічних студій. 29.09-4.10.2014 р. URL: http://esweek.org.ua/ua/ekumenichnij-cotsialnij-tizhden/7-est/dopovidi/847-antonina-kolodii (дата звернення 14.11.2020).
3. Шахрай В.М. Громадянська компетентність особистості як проблема сучасного суспільства. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2008/04/123-134__no-2__vol-25__2008__UKR.pdf (дата звернення 21.11.2020).
4. Роберт А. Даль. Проблемы гражданской компетентности. Пределы власти : Антология. №1. URL: http://old.russ.ru/antolog/predely/1/dem2-3.htm (дата звернення 19.11.2020).
5. Алмонд Г.А., Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии. URL: https://www.civisbook.ru/files/File/1992-4-Almond_Verba.pdf (дата звернення 24.11.2020).
6. Это общественный феномен – Нетаньяху сохраняет рейтинг, несмотря на коррупционные скандалы. *Коммерсантъ* : офіційний сайт. URL: https://www.kommersant.ru/doc/3663873 (дата звернення 03.12.2020).

Олена Дем'янівна Крикун,
здобувач,
Міжрегіональна академія управління персоналом
м. Київ, Україна
Юлія Михайлівна Малігон,
здобувач,
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРИВАТНОЇ МЕДИЦИНИ

Перспективи розвитку ринку приватної медицини залежать не тільки від макроекономічних і соціальних параметрів, а також від політики, яку проводить держава в області реформування медичної галузі. Держава підтримує розвиток ринку приватної медицини: щорічно МОЗ України видає близько 2000 ліцензій на здійснення господарської діяльності в медичній практиці фізичним особам-підприємцям і юридичним особам. Крім того, один із законопроектів з питань запровадження загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування, внесений до парламенту України, передбачає можливість участі в системі страхування медичних установ недержавної форми власності [1, с. 177].

Державне регулювання ринку приватної медицини має включати сукупність організаційно-правових норм та механізмів державних органів, що спрямовуватимуться на координацію діяльності, яка сприятиме забезпеченню заходів політичного, економічного, правового, соціального, медичного характеру. Розвиток ринку приватної медицини залежить від стану економіки, законодавчих ініціатив в галузі охорони здоров'я, розвитком державно-приватного партнерства, нормативно-правових аспектів діяльності, пов'язаних, в тому числі, з охороною приватної власності.

Першочерговим напрямом удосконалення державного регулювання ринку приватної медицини є включення до Указів Президента України, Постанов уряду України, Законів України, які стосуються реформи охорони здоров'я декларування повної рівноправності приватної й державної медицини в усіх сферах діяльності. З цією метою на всіх рівнях державних органів управління охороною здоров'я доцільним є створення підрозділів з розвитку ринку приватної медицини. Окрім того, на законодавчому рівні має бути чітко обумовлені обмеження для суб'єктів приватної медичної діяльності з надання медичних послуг та медичної допомоги певного виду. Встановлення таких обмежень для суб'єктів приватної медичної діяльності по здійсненню окремих видів медичної допомоги та надання окремих медичних послуг є не тільки цілком обґрунтованим, а й необхідним заходом. Адже одна справа, коли приватні медичні установи концентруються в таких напрямках медицини, як стоматологія, офтальмологія, гінекологія, косметологія, пластична хірургія. І інша справа, коли приватний сектор охорони здоров'я допускається до лікування небезпечних захворювань, що вимагає особливого державного контролю. І хоча в

науковій літературі висловлюється думка, що таке обмеження необґрунтоване й стримує розвиток підприємницької ініціативи, в тому числі в сфері приватної медицини, однак характерна для сфери медичних послуг соціальна і, в деякій мірі, політична спрямованість не завжди сприймає комерційний підхід в питанні визначення виконавця медичної допомоги та медичних послуг [2, с. 124].

Серед основних проблем, які стримують розвиток ринку приватної медицини в Україні є відсутність необхідних приміщень. Адже більшість приватних медичних центрів розміщено в житлових будинках у яких існує безліч обмежень щодо санітарних норм. Тому, серед напрямів державного регулювання необхідним є стимулювання розробки та впровадження регіональних програм з будівництва спеціальних приміщень під медичну діяльність. При цьому цільові договори оренди приміщень для здійснення приватної медичної діяльності повинні укладатися строком не менше, ніж на 10 років або безстроково.

Заслуговує на удосконалення та підтримку з боку держави й система приватного страхування здоров'я. Встановлено, що на сучасному етапі вона значно ускладнює державну підтримку населення, яке не здатне оплатити вартість лікування, адже не забезпечує загальнодоступний мінімум надання медичної допомоги та необхідний рівень централізації фінансових засобів, що в свою чергу, перешкоджає державі здійснювати прямий контроль над витратами галузі й призводить до підвищення вартості медичних послуг. З огляду на це, з метою досягнення оптимального розподілу ресурсів в сфері охорони здоров'я необхідно на загальнонаціональному рівні під контролем держави здійснити централізацію страхових внесків (гарантія від інфляції попиту) та контроль над формуванням витрат у медицині (гарантія від інфляції пропозиції).

В сучасних умовах держава покладає на себе функцію контролю якості та безпеки діяльності закладів охорони здоров'я і приватних медичних організацій. Між тим сфера технічного регулювання повинна бути обмежена тільки завданнями захисту життя і здоров'я населення. У зв'язку з цим, державне регулювання має застосовуватися лише в тих випадках, коли воно не може здійснюватися самою приватною медичною організацією під тиском ринку або суттєво підвищує безпеку пацієнтів і працівників. За таких умов технічне державне регулювання може здійснюватися через м'які механізми, такі як обов'язкове декларування та добровільна державна сертифікація. Обов'язкове декларування передбачає обов'язок підприємця повідомити державному органу влади інформацію щодо безпеки наданих ним послуг. Декларування заміняє собою контроль, який проводиться інспекторами з виїздом до приватного медичного закладу. Ефективність декларування підтверджується практикою в сфері оподаткування. В свою чергу, добровільна державна сертифікація може здійснюватися в тих випадках, коли виникають побоювання, що громадяни не зможуть здійснити самостійно правильний вибір постачальника послуг, що пов'язано з їх високою технологічною складністю. У цьому випадку держава у добровільному порядку та за відповідну плату здійснює сертифікацію послуг, які надаються на ринку приватної медицини, що дозволяє закладам приватної медицини залучити споживачів, які довіряють державного органу сертифікації. Необхідність в добровільній державній сертифікації найбільш дієва на

початковому етапі розвитку ринку, коли пропозиція приватних сертифікаційних послуг відсутня.

Наступним важливим напрямом удосконалення державного регулювання ринку приватної медицини, поряд з технічним регулюванням є цивільно-правове. Пріоритет повинен віддаватися диспозитивним правовим нормам, зокрема, тим, які діють лише у випадках, не врегульованих цивільно-правовими договорами. У даний час цивільне законодавство тяжіє до встановлення імперативних норм, що регулюють діяльність охорони здоров'я, договір же встановлює лише ті особливості надання медичних послуг, які не врегульовані законодавством України, включаючи накази відповідних відомств. Розвиток громадянського законодавства в даній сфері має здійснюватися випереджальними темпами, з урахуванням досвіду розвинених країн світу. Відмова ж від реформи цивільного законодавства може призвести до затримки розвитку ринку приватної медицини. У цьому випадку можливі й негативні соціальні наслідки, в тому числі збільшення тіньової медичної сфери.

Держава повинна здійснювати стимулювання приватних постачальників до обмеження їх участі у наданні так званих громадських послуг, тобто послуг, які за своєю природою не можуть бути надані окремим споживачам, а надаються всьому суспільству. Перелік таких послуг повинен бути максимально скорочений, виходячи зі світової практики, а послуги повинні, по можливості, надаватися приватними медичними організаціями, які отримали державне замовлення в результаті відкритого конкурсу. Ні за яких умов держава не повинна обмежувати діяльність приватних медичних закладів з надання альтернативних громадських послуг. Слід зазначити, що приватні медичні організації також не повинні виконувати функції соціальної допомоги. Такий вид допомоги має покладатися на державу, яка може вводити спеціальні субсидії, що дозволяють громадянам придбати медичні послуги на вільному ринку. На конкурсній основі держава може укладати відповідні цивільно-правові договори з приватними медичними організаціями на пільгове обслуговування тих чи інших соціально не захищених верств населення у випадках, коли пряме субсидування таких пацієнтів призводить до неефективного використання бюджетних коштів [там же, с. 125-126].

Отже, необхідною є розробка дієвої системи сприяння розвитку ринку приватної медицини, як соціально значущого сектору економіки, в основі якої має бути відповідний комплекс заходів щодо пільгового оподаткування, кредитування, оплати комунальних послуг, партнерського рівноправ’я державних і приватних закладів охорони здоров’я тощо. Суттєвим механізмом управління з підвищення ефективності охорони здоров’я може стати розвинення конкуренції за надання медичних послуг та допомоги за рахунок засобів бюджетного фінансування, приватного сектору та медичного страхування.

Список використаних джерел

1. Урсол Г.М., Скрипник О.А., Василенко О.М. Приватний сектор системи охорони здоров’я – активний резерв підвищення доступності та якості надання медичної допомоги: досвід Кіровоградської області. *Буковинський медичний*

вісник. 2014. Т. 18, № 4(72). С. 177-181.

2. Леган І.М, Крикун О.Д. Напрями вдосконалення державного регулювання ринку приватної медицини. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. № 3. Том 31 (70). С. 123-127.

Ольга Володимирівна Мирна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна

НАПРЯМКИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ПРОЯВАМ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Ефективність управління конфліктами інтересів залежить передусім від комплексності та системності заходів, а також від розуміння невідворотності покарання за порушення наявних норм. Саме тому важливо не лише розробити широку законодавчу базу для регулювання конфлікту інтересів, але й відслідковувати їхню появу та вживати необхідні санкції.

За рекомендаціями ОЕСР (Managing Conflict of Interest in Public Sector, 2005) ключовими напрямками політики щодо конфлікту інтересів є: визначення та введення в законодавство поняття конфлікту інтересів; забезпечення прозорості, відкритості та підзвітності; управління конфліктами інтересів; освіта та інформування щодо конфлікту інтересів; правозастосування та виконання чинних норм.

Окрім передбачення принципів прозорості, відкритості та підзвітності в законодавстві та внутрішньопарламентських документах (регламент, кодекс парламентської етики, інші процедурні документи), важливим є також закріплення цих принципів на практиці. Реєстрація приватних інтересів та активів є найважливішим елементом забезпечення прозорості та відкритості, а за умови публічного доступу до цієї інформації суспільство отримує шанс контролювати своїх обранців.

Важливим є застосування санкцій у випадку відмови задекларувати відповідні інтереси та активи. Ці санкції можуть різнитись від дисциплінарних заходів до кримінальної відповідальності.

Таке декларування має бути обов‘язковим за законом, а перевірка відповідності декларацій законодавчим нормам має бути покладена на окремий відповідальний орган. Положення про це можуть бути виписані як у внутрішньопарламентських документах (кодекс парламентської етики), так і в окремих законах (про конфлікт інтересів, про запобігання корупції тощо).

Розкриття правопорушення або корупційної поведінки третіми особами є невід‘ємним інструментом боротьби з корупцією. Тому необхідно забезпечити належний захист таким особам на рівні законодавства. Окремими законами ці

питання регулюються в США, Австралії, Великобританії, Південній Африці та Кореї. Ці норми можливо також включити в кодекс парламентської етики, закони про запобігання корупції або конфлікт інтересів. Наявність таких законів також зобов'язує відповідні органи реагувати на повідомлення про правопорушення або корупційну поведінку.

Першим кроком в управлінні конфліктами інтересів є необхідність визначення їхньої наявності. Для цього використовують тести, опитувальники та контрольні списки. Важливо розрізняти, яким є вид конфлікту інтересів – реальним, потенційним чи видимим. При цьому необхідно залучати самих місцевих депутатів, відповідальні органи та підрозділи виконавчого комітету органу місцевого самоврядування (ОМС).

Для ефективного управління конфліктами інтересів дуже важливо передбачати ті сфери, в яких виникнення конфліктів є найбільш вірогідним. Зазвичай конфлікти з'являються в таких сферах: суміщення посад; ексклюзивна (інсайдерська) інформація; заключення контрактів та угод; процес прийняття рішень (у випадку депутатів – голосування в комітетах та під час пленарних засідань); консультування під час вироблення політики; подарунки та інші форми вигоди; особисті очікування і можливості та очікування від родини та громади (наприклад, підприємницька діяльність близьких родичів); зовнішня діяльність, зокрема підприємництво та перебування у наглядових радах підприємств; підприємницька або громадська діяльність після закінчення строку повноважень.

Важливим елементом управління конфліктами інтересів є чіткий розподіл обов'язків. Необхідно визначити відповідальні органи або підрозділи, а також чітко окреслити процедури, за якими депутат має діяти в разі виникнення конфлікту інтересів.

Чи не найважливішим напрямком політики щодо конфлікту інтересів є належне інформування всіх зацікавлених сторін щодо поняття конфлікту інтересів. Депутати мають знати, в яких ситуаціях вони потрапляють під дію норм про конфлікт інтересів та як діяти в разі виникнення конфлікту.

Розробка тестувань, опитувальників та контрольних списків, є невід'ємною частиною підготовки до ситуацій конфлікту інтересів. Такі інструменти мають бути доступні всім зацікавленим сторонам. Вони можуть бути розроблені на основі вже наявних засобів, запропонованих міжнародними організаціями. Кожен пункт тестів, опитувальників та контрольних списків має бути підкріплений відповідними законодавчими нормами та адміністративними процедурами. Крім того, депутати мають самі слідкувати, чи наявний у них конфлікт інтересів, за допомогою самостійного тестування.

Для цього як депутати ОМС, так і співробітники відповідних органів та підрозділів мають регулярно проходити тренінги, семінари та інші види навчання для засвоєння законодавчих рамок щодо конфлікту інтересів, а також для практичного вирішення ситуацій конфлікту інтересів. Такі тренінги мають засновуватися на реальних кейсах та ситуаціях та надавати практичні інструменти, які допоможуть зорієнтуватись у разі виникнення конфлікту інтересів та спробувати вирішити його самостійно.

Доцільно ввести такі тренінгові програми на початку каденції депутатів ОМС. До проведення таких тренінгів можливо долучати представників громадських організацій, контрольних органів, міжнародних експертів.

З 2017 р. в Україні діє програма технічної допомоги у сфері запобігання корупції – EUACI (англ. European Union Anti-Corruption Initiative), яка фінансується ЄС і співфінансується та впроваджується Данською агенцією з міжнародного розвитку. У 2017-2019 рр. фахівці EUACI працюють у таких напрямках: взаємодія з антикорупційними державними органами; співпраця з профільним комітетом ВРУ; посилення спроможності ОМС та сприяння ЗМІ й громадянському суспільству в антикорупційних процесах.

В рамках антикорупційної стратегії у 2018 р. Національне агентство запобігання корупції (НАЗК) провело низку просвітницьких заходів, які охопили різні соціальні групи слухачів. Так, було проведено майстер-клас з антикорупційної грамотності для центральних та регіональних ЗМІ, майстер-клас «Конфлікт інтересів – треба знати!» для представників громадських організацій, які спеціалізуються на антикорупційній тематиці, інформаційну кампанію для студентів у вигляді публічних лекцій з метою роз'яснення антикорупційного законодавства та здійснення превентивних антикорупційних заходів, антикорупційний урок: «Що робить НАЗК і що можуть зробити діти, щоб запобігати корупції» до Дня відкритих дверей для дітей старших класів середніх шкіл міста Києва.

Крім того, розроблено онлайн-курс «Антикорупційні програми органів влади», поглиблений онлайн-курс «Конфлікт інтересів: треба знати! Від теорії до практики», «Декларуй доброчесно!». Курси стартують на громадському проекті масових відкритих онлайн-курсів «Prometheus».

Для якомога ефективнішого вирішення конфліктів інтересів необхідним є передбачення санкцій за порушення будь-яких норм щодо конфлікту інтересів. Такі санкції можуть міститися не тільки в профільних законах (про конфлікт інтересів або запобігання корупції), але й у внутрішньопарламентських документах – кодекс парламентської етики, регламент. Ефективним є винесення проблеми конфлікту інтересів у окремий закон, який би також передбачав санкційну частину. Важливим є встановлення зв'язку на законодавчому рівні між поняттями конфлікту інтересів, корупції, доброчесності та етики. Крім того, як інструмент зобов'язання до виконання чинних норм можуть використовуватись індивідуальні контракти, наприклад у випадку закінчення строку повноважень депутата.

Громадськість проводить моніторинг дотримання народними депутатами законодавства про конфлікт інтересів та аналізує подані депутатами декларації, а отже, має значну зацікавленість у питаннях конфлікту інтересів органів місцевого самоврядування. В Україні станом на 2019 р. активно працює низка антикорупційних громадських організацій: ГПО «Права людини», Центр політико-правових реформ, Національне відділення Transparency International, Центр політичних студій та аналітики «Ейдос», Центр Протидії Корупції. За 2018-2019 рр. активісти Центру Протидії Корупції розірвали державні контракти з корупційною складовою в держструктурах, на суму близько

1,9 млрд грн [2].

Серед інструментів розв‘язання ситуацій конфлікту інтересів є такі: передача грошових інтересів у сліпі трасти, підвищена прозорість ухвалення рішень, передача повноважень, складення повноважень, обмеження або відмова від особистого інтересу, відмова від подарунків [1, с. 13].

З огляду на вищеописані заходи, доцільним є розгляд кількох варіантів вирішення проблеми конфлікту інтересів в ОМС.

Запобігання корупції в ОМС – довготривала та клопітка справа, яка потребує ініціативності з боку самих посадових осіб та громадськості й потребує тривалих соціальних, економічних, політичних і правових перетворень. Перші кроки на цьому шляху уже зроблені, зокрема прийнято нове законодавство, в основі якого превентивна функція. Подальші дії повинні бути спрямовані на формування активної громадської позиції із запобігання корупції; підвищення правової культури громадян та формування у них моральної нетерпимості до будь-яких корупційних проявів; підвищення зарплатні посадовим особам органів місцевого самоврядування у контексті державної реформи; забезпечення відкритість та прозорість діяльності органів місцевого самоврядування; розроблення антикорупційних програм на місцевому рівні.

На базі прогресивного українського університету чи декількох університетів доцільно створити Антикорупційний навчальний та дослідницький центр (Центр). Центр, із залученням міжнародних фахівців та кращих українських практиків, проводитиме короткострокові та довгострокові міждисциплінарні навчальні програми, які дозволять підготувати нове покоління українських професіоналів у сфері антикорупції. Експерти Центру проводитимуть якісні міждисциплінарні дослідження та шукатимуть рішення практичних нагальних проблем щодо ефективного державного управління та розбудови міцних державних інституцій в Україні. Створення такого Центру не потребує великих ресурсів (фінансових, людських, матеріальних), але матиме, на нашу думку, довгостроковий стійкий антикорупційний ефект для України.

Розробити план дій щодо інвестування у виховання українських антикорупційних експертів та розвиток прикладних антикорупційнийх досліджень, залучивши внутрішні та зовнішні для держави фінансові ресурси, в тому числі кошти місцевих бюджетів.

На нашу думку, доцільно продовжити практику просвітницької діяльності, звернувши особливу увагу на діяльність ОМС, які активно реалізують реформу децентралізації влади і потребують взаємодії з ЦОВВ в питаннях запобігання корупції.

Список використаних джерел:

1. Юрчишин Я., Полтавець У. Пропозиції до політики щодо конфлікту інтересів народних депутатів України. Київ : Лабораторія законодавчих ініціатив. Вересень, 2017. 40 с.

2. Антикорупційна платформа. URL: http://akp.prava-lyudyny.org/about-corruption/anticorruption/antikoruptsijni-gromadski-organizatsiji/24-tsentr-protidiji-koruptsiji.html (дата звернення: 17.04.2020 р.)

Олександр Вікторович Олексієнко,
Олександр Петрович Саєнко,
здобувачі ступеня доктор філософії
кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії,
м. Полтава, Україна

ПРОДОВОЛЬЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Важливість продовольчого забезпечення населення як чинника соціальної стабільності суспільства покладає відповідальність на органи влади будь-якої держави за створення належних умов для внутрішнього виробництва продовольства, його доступність для різних верств населення, зокрема й економічну, організацію торгівлі та створення продовольчих резервів. Зростання соціальної значущості продуктів харчування спонукало Нобелівський комітет присудити в 2020 р. Премію миру Світовій продовольчій програмі (World Food Programme) за її вклад у боротьбу з голодом та зусилля щодо запобігання використання продовольчого ембарго як інструменту політики та конфліктів [1]. На жаль, голод усе ще залишається світовою проблемою і в Україні, попри достатню кількість виробництва продовольчої сировини та продуктів її переробки, значна частина населення через низьку купівельну спроможність не може задовольнити базові потреби в продуктах харчування.

З метою забезпечення повноцінного доступу кожної людини до продовольства, продовольчої незалежності та сталого розвитку сільського господарства урядом України у грудні 2020 р. поставлено завдання щодо розроблення Стратегії продовольчої безпеки держави. Передбачається, що реалізація Стратегії буде забезпечуватися спільною діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ОМС) у партнерстві з науковими установами, інститутами громадянського суспільства, міжнародними організаціями та бізнесом з метою зміцнення продовольчої незалежності, підвищення якості життя людей та стимулювання аграрного виробництва [2]. Таким чином органи місцевої влади, зокрема й органи місцевого самоврядування, мають розробляти та реалізувати політику продовольчого забезпечення населення на місцевому рівні, звертаючи увагу на її соціальний аспект. І хоча законодавство України напряму не зобов'язує органи місцевого самоврядування здійснювати моніторинг продовольчої безпеки та реагувати в разі її погіршення, серед повноважень ОМС є ряд таких, що мають відношення до питань продовольчого забезпечення на місцевому рівні.

У загальному вигляді ці повноваження задекларовані у Законі України «Про місцеве самоврядування» [3]. Так, ст. 30 Закону до повноважень органів місцевого самоврядування віднесено організацію місцевих ринків і ярмарків, а також встановлення зручного режиму роботи підприємств торгівлі та громадського харчування, що належать до комунальної власності

територіальних громад. Ст. 34, що встановлює повноваження у сфері соціального захисту населення, передбачає організацію органами місцевого самоврядування продажу товарів за доступними цінами та безоплатного харчування для малозабезпечених громадян похилого віку та осіб з інвалідністю. Законодавством також встановлено ряд повноважень ОМС у сфері регулювання земельних відносин, які напряму нібито не стосуються організації продовольчого забезпечення населення, але відповідна регуляторна діяльність відбивається як на умовах виробництва продовольчої сировини, так і на її якості, якщо регулювання стосується охорони довкілля.

Реалізація завдань політики продовольчого забезпечення на місцевому рівні обумовлює необхідність створення локальних запасів продовольчих товарів, що неможливо реалізувати без об'єднання зусиль влади, місцевих сільськогосподарських товаровиробників та торговельних підприємств. Сприяючи, наприклад, організації овочесховищ на території громади або облаштовуючи продовольчі ринки, ОМС одночасно виконують і завдання соціального характеру, оскільки перелічені заходи дозволяють розширити присутність товарів місцевого виробництва на продовольчих ринках. Особливо важливою підтримка ОМС є для виробників м'ясо-молочної продукції, які, крім іншого, сприяють стабілізації зайнятості економічно активного населення. По суті справи ОМС, вирішуючи питання продовольчого забезпечення населення, одночасно вирішують і питання забезпечення зайнятості, соціального захисту, залучення інвестицій, диверсифікації економічного життя, збільшення податкових надходжень до місцевого бюджету, а, отже, виникає потреба у комплексному підході до управління продовольчим забезпеченням населення. З нашої точки зору, для більш ефективної організації системи продовольчого постачання необхідно не лише всіляко сприяти товаровиробникам та суб'єктам роздрібної торгівлі у вирішенні поточних проблем, а й залучати їх до підготовки регуляторних актів щодо регулювання ринків продовольства та розвитку сфери торгівлі.

До пріоритетних завдань ОМС у сфері соціальної політики доцільно віднести і організацію харчування в дитячих закладах, якість якого впливає на стан здоров'я дітей. Важливість організації дитячого харчування спонукає окремі територіальні громади розробляти спеціальні програми, потреба в яких останнім часом суттєво актуалізується через зниження платоспроможності населення. Наприклад, Княгининівська сільська рада Волинської області ухвалила сільську Програму «Організація харчування учнів загальноосвітніх навчальних закладів Княгининівської сільської ради на 2017-2022 роки», згідно з якою Виконавчий комітет сільської ради та керівники навчальних закладів забезпечують координацію процесу організації харчування, контроль за харчовими нормами і якістю продукції, яка надходить до шкільних їдальнь, організацію безоплатного харчування учнів, дітей пільгових категорій відповідно до статті 5 Закону України «Про охорону дитинства» [4]. Подібний підхід спрямований на створення єдиної системи організації харчування, яка забезпечує контроль за якістю сировини й готової продукції, а також забезпечує більш ефективне і прозоре використання бюджетних коштів.

Пандемія коронавірусу у 2020 р. обумовила посилення ролі ОМС у забезпеченні населення продовольством. Протягом року територіальні громади зіткнулися з необхідністю організовувати харчування хворих у лікарнях і вдома, надавати продовольчу допомогу дітям, батьки яких опинилися в скрутному фінансовому становищі через втрату роботи або призупинення бізнес-діяльності. З метою підтримки найбільш вразливих верств населення керівництво територіальних громад протягом проведення карантинних заходів здійснювали видачу безкоштовних наборів продовольчих товарів першої необхідності, придбаних за рахунок коштів місцевого бюджету.

Перелічені заходи, які застосовувалися ОМС з метою послаблення напруги з продовольчим забезпеченням, мають високе соціальне значення, оскільки в останні два роки питома вага витрат на придбання продуктів харчування в сукупному сімейному бюджеті українців перевищувала 51% [5].

Таким чином, можна зробити висновок, що діяльність ОМС щодо продовольчого забезпечення населення має важливе соціальне значення, сприяє згуртованості громад, зміцненню її економічної основи та продовольчої безпеки країни.

Список використаних джерел:

1. Нобелівська премія миру 2020: за вклад у боротьбу проти голоду. URL: https://life.liga.net/poyasnennya/news/nobelevskaya-premiya-mira-2020-laureat-vsemirnaya-prodovolstvennaya-programma (дата звернення 04.12.2020).

2. Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. URL: https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=585caa56-e388-477b-9af2-ef5aeed199df&title=PidvischenniaYakostiZhittiaLiudeiTaSta (дата звернення 04.12.2020).

3. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 №280/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/280/97-%D0%B2%D1%80 (дата звернення 01.12.2020).

4. Сільська Програма «Організація харчування учнів загальноосвітніх навчальних закладів Княгининівської сільської ради на 2017-2022 роки». URL: http://knyahynynok-rada.gov.ua/page/organizatsiya_harchuvannya_uchniv-270/ (дата звернення 04.12.2020).

5. Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України (проект). URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=33eec8aa-b768-4234-8f5d-7014601cf6e7 (дата звернення 04.12.2020).

Наталія Леонідівна Панасенко,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

За вимогами сьогодення в Україні проходить реформування системи соціального захисту, метою даної реформи є покращення якості рівня життя населення. Зокрема засада такої реформи є вдосконалення системи надання соціальних послуг у відповідності з міжнародними нормами і стандартами у сфері соціального захисту населення. Одним із компонентів стабільного функціонування суспільства є надання соціальних послуг. Важливе значення має проведення децентралізації та наданням органам місцевого самоврядування більш широких повноважень щодо соціального обслуговування населення. В роботі О.П. Скороход зазначено, що до територіальної громади найбільш наближені органи місцевого самоврядування, тому що їх діяльність пов'язана із наданням послуг населенню [1, с. 42].

Потреба у соціальних послугах зросла із початком пандемії COVID-19, що спричиняє розширення кола суб'єктів, які потребують надання соціальних послуг, також робить необхідним розширення переліку їх форм і видів, покращення якості надання та забезпечення адресності.

Держава гарантує право територіальної громади, громадян та їхніх органів управляти більшою кількістю місцевих питань, вирішення яких направлено на інтереси населення, враховуючи загальнодержавні та місцеві інтереси.

Відповідно із ст. 140 Конституції України місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [2].

Розвиток інституту місцевого самоврядування спричиняє осмисленню суспільством того, що зміцнення на центральному рівні державної влади не може бути ефективним для суспільства без децентралізації та функціонування об'єднаних територіальних громад, з'єднаних певними спільними місцевими інтересами. Це пов'язано з тим, що більшість звернень громадян до влади відносно забезпечення різноманітних умов для покращення якості життя фокусуються на місцевому рівні й повинні тут вирішуватися.

В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування, цей принцип закріплений в ст. 7 Конституції України [2]. Діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування пов'язана із наданням значної кількості різноманітних адміністративних послуг, понад 90 % усіх публічних послуг. Соціальні послуги мають усі ознаки публічних послуг, але виділення їх в окрему категорію являється сфера, в якій вони реалізуються (охорона здоров'я, наука, освіта, культура, соціальний захист).

Соціальні послуги надаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, також можуть надаватися недержавними організаціями. Але є слушною думка, О.Н. Євтушенка, – якщо в основі соціальної послуги лежать конституційні права громадян, реалізація яких повинна забезпечуватися державою, то ця послуга має надаватися державними структурами, держава в цьому випадку не вправі самоусунутися, хоча це не забороняє надання цієї послуги й недержавними, комерційними органами [3, с. 34].

Новий Закон України «Про соціальні послуги» набув чинності 1 січня 2020 року [4]. Він замінив Закон України, який був ухвалений у 2003 році та зазнавав багато правок, який мав таку ж саму назву [5]. Новий закон має один із напрямків, що пов'язаний із розмежуванням повноважень у соціально-економічних сферах між органами місцевого самоврядування різних рівнів. Проте багато що з того, що стосується надання соціальних послуг, ще залишається на стадії правової невизначеності, особливо в об'єднаних територіальних громадах.

Законом встановлено єдині вимоги до надавачів соціальних послуг усіх форм власності: державних, комунальних і недержавних. Однак в законодавстві не встановлено повних вимог до фізичних осіб підприємців, які теж є надавачами соціальних послуг. Законом передбачено, що соціальні послуги можуть надавати центри зайнятості, заклади охорони здоров'я, освіти, культури. Варіантів партнерства між місцевою владою й недержавними організаціями щодо надання соціальних послуг населенню досить багато було і раніше, проте нормативна база такого партнерства залишається не достатньо опрацьованою. Вона лише частково замінена підзаконними актами [6-9], які більше мають рекомендаційний характер та не являються обов'язковими до виконання територіальними громадами.

Перевагами законодавства являється те, що з метою оптимізації та комплексного підходу до надання соціальних послуг можуть утворюватися комплексні установи/заклади надання соціальних послуг, структурні або відокремлені (територіальні) підрозділи яких надають різні соціальні послуги різним групам населення. Це надає можливість на рівні територіальної громади долати відомчі перешкоди.

Стаття 27 Закону України встановлює, що фінансування надання соціальних послуг здійснюють за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, спеціальних фондів, коштів підприємств, установ та організацій, плати за соціальні послуги, коштів благодійної допомоги (пожертвувань) та інших джерел, не заборонених законом. Також визначено різні групи та категорії осіб, що мають право незалежно від доходу на отримання соціальних послуг соціальних послуг (такими особами є постраждали від торгівлі людьми, або особи, які постраждали від домашнього насильства чи насильства за ознакою статі, особи з інвалідністю). Для інших осіб безкоштовні соціальні послуги надаються тільки тоді, коли середньомісячний сукупний дохід становить менше двох прожиткових мінімумів. Проте, в законі не наведено механізму визначення права на послугу, відсутні методики обчислення.

Постає питання, хто буде контролювати оцінювання потреб особи або сім'ї у соціальних послугах? Наскільки правильно будуть проводити оцінку в потребі у соціальних послугах надавачі соціальних послуг недержавного сектору Законом не передбачено. Не передбачає даний закон повноважень органів місцевого самоврядування щодо оперативного контролю якості надання соціальних послуг. Одночасно за надання соціальних послуг несуть відповідальність одразу три інстанції – органи місцевої влади, органи місцевого самоврядування та надавачі соціальних послуг.

Відповідно до чинного законодавства органи місцевого самоврядування відповідальні за організацію надання соціальних послуг. Тобто, виконавчі органи рад ОТГ відповідальні за організацію надання соціальних послуг, зокрема базових, на відповідній території. Втім закон пропонує багато різних класифікацій соціальних послуг за різними ознаками, таким чином дезорієнтує місцеві органи, обов'язком яких встановлено надання базових соціальних послуг. На сьогодні організація надання соціальних послуг здійснюється виключно за рахунок коштів місцевих бюджетів.

При зверненні жителя територіальної громади до ОТГ щодо отримання базових соціальних послуг, рада зобов'язана ці послуги надати.

Надання таких послуг є, зокрема:

– створення відповідною радою надавачів соціальних послуг та/або забезпечення діяльності соціальних працівників, соціальних робітників, соціальних менеджерів/фахівців із соціальної роботи, які надаватимуть соціальні послуги;

– організація соціального замовлення, державно-приватного партнерства, конкурсу соціальних проектів, соціальних програм тощо;

– заключення договору/угоди із райдержадміністрацією або з органом місцевого самоврядування щодо забезпечення ними надання базових соціальних послуг, в тому числі відповідно до Закону України «Про співробітництво територіальних громад» [10].

При зверненні жителя територіальної громади до ОТГ щодо отримання інших соціальних послуг, окрім базових, можна передбачити організацію надання цих соціальних послуг на території громади, або направити його туди, де потрібна послуга надається (наприклад обласний рівень).

Отже, важливим є злагоджена співпраця між органами місцевого самоврядування та членами територіальної громади у сфері соціального обслуговування та надання ефективних соціальних послуг, також одним з критеріїв є розробка спеціальних місцевих соціальних програм. Органи місцевого самоврядування повинні використовувати всі наявні ресурси для забезпечення кожного жителя громади правом на отримання якісних соціальних послуг.

Список використаних джерел:

1. Скороход О.П. Надання послуг населенню органами місцевого самоврядування як пріоритет діяльності місцевої громади. *Стратегічні пріоритети*. 2010. № 1. С. 41-46.

2. Конституція України : прийнята на п'ятий сесії Верховної Ради України

28 червня 1996 р. *Голос України*. 1996. 13 липня. Ст. 3.

3. Євтушенко О.Н. Роль державної влади і місцевого самоврядування в розбудові сервісної держави з надання якісних публічних послуг. *Наукові праці. Політичні науки*. Т. 122. Вип. 109. С. 32-37.

4. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada. gov.ua/laws/show/2671-19 (дата звернення 01.12.2020).

5. Про соціальні послуги : Закон України від 19 червня 2003 р. № 966-IV. URL: http://zakon3.rada.gov. ua/laws/show/966-15 (дата звернення 27.11.2020).

6. Впровадження в дослідну експлуатацію програмного комплексу «Інтегрована інформаційна система «Соціальна громада» захисту (наказ Мінсоцполітики від 20.02.2019 р. № 251) URL: https://www.msp.gov.ua/ documents/5217.html?PrintVersion (дата звернення 30.11.2020).

7. Методичні рекомендації щодо виконання власних (самоврядних) повноважень об'єднаних територіальних громад у сфері соціального захисту населення (наказ Мінсоцполітики від 19.01.2016 р. № 26) URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0026739-16#Text (дата звернення 02.12.2020).

8. Методичні рекомендації щодо впровадження інтегрованої системи соціального захисту (наказ Мінсоцполітики від 25.02.2019 р. № 282) URL: https://www.msp.gov.ua/files/deinst/metod/282.pdf (дата звернення 01.12.2020).

9. Методичні рекомендації щодо організації та забезпечення діяльності об'єднаної територіальної громади у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей (наказ Мінсоцполітики від 14.06.2018 № 890 із змінами, внесеними наказом від 18.07.2018 №1029а). URL: https://ips.ligazakon.net/document/FN044461 (дата звернення 30.11.2020).

10. Про співробітництво територіальних громад : Закон України від 17.06.2014 р. № 34. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text (дата звернення 01.12.2020).

Сергій Михайлович Петрик,
здобувач,
Міжрегіональна академія управління персоналом
м. Київ, Україна
Фелікс Романович Криничко
здобувач кафедри економічної безпеки,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

На сьогодні, сфера охорони здоров'я потребує перегляду існуючих підходів до її управління. Особливо гостро актуалізується дана проблематика

в умовах забезпечення відповідного стану охорони здоров'я, надання медичних послуг в умовах поширення пандемії. Одним із альтернативних інструментів, що дозволяє оновити систему охорони здоров'я, в умовах недостатності бюджетного фінансування, є механізм державно-приватного партнерства. Однак державно-приватне партнерство, не зважаючи на його результативність в зарубіжних країнах, потребує удосконалення, зокрема в частині нормативно-правового регулювання загальних положень державно-приватного партнерства в сфері охорони здоров'я, що полягають у наступному:

– розширити сфери реалізації проектів державно-приватного партнерства. Особливо гостро це стосується сфери охорони здоров'я. У сфері охорони здоров'я варто: по-перше, розширити спектр послуг, які можуть реалізовуватися приватними партнерами; по-друге, визначити критичні точки в сфері охорони здоров'я, які залишилися без державного фінансування та стимулювати їх розвиток через державно-приватне партнерство. Розширення сфер реалізації державно-приватного партнерства в сфері охорони здоров'я дозволить зменшити навантаження на бюджетну систему країни, власне як це відбувається і з приватним сектором. На відміну від приватного сектору державно-приватно партнерство дозволяє підвищити ефективність та модернізувати державне та комунальне майно в сфері охорони здоров'я. Прикладом можуть слугувати послуги в санітарно-епідеміологічній сфері. Це обумовлено тим, що Санітарно-епідеміологічна служба була реорганізована в 2016 р., а її функції розподілені між іншими державними органами. Відповідно ціла сфера системи охорони здоров'я залишилася не контрольованою, в той же час приватний сектор не в повній мірі може реалізувати функції, які раніше покладалися на Санітарно-епідеміологічну службу. А тому, реалізація державно-приватного партнерства в даній сфері дозволить в повній мірі виконати державні послуги в сфері забезпечення епідеміологічної та санітарної безпеки;

– розширити сукупність об'єктів державної та комунальної власності, що можуть передаватися в державно-приватне партнерство. В даному напрямі необхідним є проведення загальнодержавної інвентаризації об'єктів державного та комунального майна в сфері охорони здоров'я та оцінки ефективності його використання. Зокрема, пропонуємо прийняти положення про інвентаризацію об'єктів необоротних активів в сфері охорони здоров'я. Інвентаризація дозволить визначити об'єкти державного та комунального майна, які не використовуються або ж використовуються не ефективно. Наприклад, майно, що належало Санітарно-епідеміологічній службі. На основі інвентаризації будуть формуватися перелік стратегічних об'єктів, що можуть бути передані в державно-приватне партнерство та визначенні напрями їх використання з позиції стратегічних цілей розвитку системи охорони здоров'я в державі;

– передбачати податкове стимулювання приватних партнерів. В окремих випадках державно-приватне партнерство виступає господарською діяльністю приватного партнера. Наприклад, якщо формою реалізації проекту державно-приватного партнерства є концесія, то уся реалізація проекту є господарською діяльністю концесіонера, що ґрунтується на використанні державного та комунального майна для реалізації суспільних послуг. Відповідно держава має

забезпечити податкове стимулювання таких суб'єктів господарювання. Напрямами податкового стимулювання мають стати: по-перше, звільнення або зменшення податкового навантаження в частині податку на прибуток та податку на додану вартість на період модернізації об'єктів державного та комунального майна; по-друге, пом'якшити процедуру імпорту медичного обладнання для приватного партнера; по-третє, знизити податкове навантаження за прямими та непрямими податками та платежами. Усе це збільшить привабливість участі в державно-приватному партнерстві приватного сектору [1, с. 135];

– передбачити створення регіональних центрів з розвитку державно-приватного партнерства. При місцевих державних адміністраціях пропонуємо створити відокремлений департамент або покласти, на існуючі, функції з розвитку державно-приватного партнерства. Основними функціональними обов'язками зазначеного департаменту мають стати: інвентаризація державного та комунального майна що не використовується або використовується не ефективно; оцінка ефективності використання державного та комунального майна; формування пріоритетних напрямів реалізації проектів державно-приватного партнерства; супровід проектів державно-приватного партнерства; визначення суб'єкту здійснення техніко-економічної оцінки проекту; оголошення конкурсу та визначення державного партнера; формування договору та участь в прийманні та передачі об'єкту; встановлення контрольних параметрів реалізації проекту;

– визначити порядок техніко-економічної оцінки проекту. Необхідним є удосконалення порядку техніко-економічної оцінки проектів державно-приватного партнерства в частині: організації – визначення критеріїв до суб'єкту оцінки проекту та його відбору; методичної – формування загальних підходів до оцінки та визначення галузевої специфіки, зокрема в частині оцінки економічного, соціального та інших ефектів від реалізації суспільних послуг в сфері охорони здоров'я. Основні обов'язки, що організації техніко-економічної оцінки проекту державно-приватного партнерства мають покладатися на відповідний департамент при органах місцевого самоврядування, або є центральних органах виконавчої влади, зокрема – Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України;

– визначити специфічні риси договорів про державно-приватне партнерство в стратегічно важливих сферах державного управління, зокрема охорони здоров'я. Пропонуємо удосконалити діюче законодавство через розширення положень Закону України про державно-приватне партнерство та Цивільний кодекс в частині розширення положень, що регулюють умови договору за усіма існуючими формами їх реалізації. Так, необхідним є формування положень, які дозволяють формувати положення договору, які визначають галузеву специфіку. Дані положення пропонуємо визначити в частині напрямів реалізації, що представленні в законодавстві;

– передбачити пільгове кредитування приватних партнерів. Пропонуємо внести зміни, до законодавства, що регулює ринок фінансових послуг, зокрема банківських. Дані зміни мають стосуватися пільгового кредитування, зокрема безвідсоткового або за зниженою відсотковою ставкою, приватних партнерів в

частині реалізації ними суспільних послуг в сфері охорони здоров'я. Зокрема таку функцію можливо покласти державні банки.

Врегулювання етапів формування проектів державно-приватного партнерства пропонуємо здійснити наступним чином:

– визначити вимоги до проведення конкурсу для визначення приватного партнера. Зокрема пропонуємо усі вимоги згрупувати наступним чином: 1) Загальний блок; 2) Медичний блок; 3) Правовий блок; 4) Фінансово-економічний блок: 5) Соціальний блок. За кожним блоком необхідним є встановлення критеріїв, які будуть доповнюватися в залежності від особливостей реалізації проекту державно-приватного партнерства в сфері охорони здоров'я;

– уточнити процедуру конкурсного відбору приватного партнера. Зокрема пропонуємо визначити загальні процедури конкурсного відбору та встановити положення, які дозволяють її розширити в залежності від специфіки реалізації проекту;

– передбачити вимоги до приватних партнерів в залежності від сфери реалізації проекту державно-приватного партнерства. Необхідним є встановлення вимог, що визначають галузеву специфіку діяльності приватного партнера;

– визначити порядок укладання договорів про державно-приватне партнерство. Пропонуємо на законодавчому рівні затвердити участь стекхолдерів в формуванні положень договору про державно-приватне партнерство;

– прийняти законодавчі акти за усіма формами реалізації проектів державно-приватного партнерства;

– визначити порядок приймання передачі-державного та комунального майна в державно-приватне партнерство. При розробці законодавчих актів з регулювання кожної форми реалізації проекту державно-приватного партнерства пропонуємо визначити положення, які будуть регулювати порядок приймання та передачі комунального та державного майна.

Пропонуємо удосконалити правовий механізм в частині регулювання етапів реалізації проектів державно-приватного партнерства за наступними формами:

1. у частині концесії:

– удосконалити порядок нарахування концесійних платежів в різних сферах реалізації проекту державно-приватного партнерства;

– визначити порядок приймання-передачі об'єкту концесії;

– розробити механізм участі державного партнера в управлінні концесійною діяльністю;

– удосконалити порядок отримання інформацію про концесійну діяльність.

2. у частині спільної діяльності:

– удосконалити порядок визначення суб'єкту управління спільною діяльністю;

– розробити механізм розподілу результатів спільної діяльності;

– визначити порядок формування спільних витрат та їх розподілу;

– визначити механізм оцінки трудової участі кожного учасника спільної діяльності;

– розробити механізм переходу права власності на придбане майно в результаті спільної діяльності [там же, с. 135-136].

Таким чином, зазначені напрями удосконалення правового регулювання державно-приватного партнерства в сфері охорони здоров'я передбачають удосконалення існуючих та формування нових нормативно-правових актів, зокрема:

– удосконаленню підлягають: Закон України «Про державно-приватне партнерство», Цивільний кодекс, Господарський кодекс, Закон України «Про Концесію»; Закон України «Про управління об'єктами державної власності»; Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»; Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності»; Податковий кодекс, Земельний кодекс; Бюджетний кодекс; Основи законодавства України про охорону здоров'я;

– розробити нормативні акти: Закон України «Про Спільну діяльність»; Порядок техніко-економічної оцінки проектів державно-приватного партнерства; Критерії до приватного партнера за різними сферами реалізації проектів державно-приватного партнерства.

Список використаних джерел

1. Криничко Л.Р., Петрик С.М., Криничко Ф.Р. Удосконалення правового механізму реалізації державно приватного партнерства як інвестиційного проєкту в сфері охорони здоров'я. *Інвестиції: практика та досвід.* 2020. № 23. С. 131-137.

Ольга Іванівна Сердюк
кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна
Микола Валерійович Мирний
магістрант за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування»,
Полтавська державна аграрна академія,
м. Полтава, Україна

ЦИФРОВА НЕРІВНІСТЬ ЯК СТРИМУЮЧИЙ ФАКТОР Е-ДЕМОКРАТІЇ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Ефективність е-взаємодії органів місцевого самоврядування, територіальних громад і суспільства загалом залежить від підготовленості всіх

сторін, а також запровадження стандартизованих технологій та сервісів, які були б зрозумілі навіть користувачам без спеціальної освіти та забезпечували спрощений доступ до публічної інформації. За умов розвитку е-демократії саме належна увага до подолання цифової нерівності дозволить забезпечити реалізацію прав громадян самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Радою Європи розроблено детальний план впровадження політики е-демократії – Керівництво № 1 до Рекомендацій «Загальні інструменти та принципи для електронної демократії». Зокрема визначено чіткий перелік інструментів е-демократії: е-парламент, єдиний урядовий портал, е-консульство, навігатор виборів, е-взаємодія з громадянами на локальному рівні, веб-трансляції, е-управління стосунками з громадянами, е-дискусії, е-журналістика, е-участь в бюджетному процесі, е-демократія соціальних мереж, е-омбудсмен, ігри та е-демократія, е-політичні компанії, е-партія, е-політик, е-менеджмент внутрішньопартійного життя, інструменти інформаційного менеджменту [1, с. 13-15]. Крім того, Рекомендації визначають політики, які слід впроваджувати на постійній основі. Однією з них є політика щодо усунення цифрової неграмотності та цифрової нерівності, посилення можливостей участі всіх громадян у електронній демократії. Повноваження в цій галузі передбачені в основному для державних установ та неурядових організацій, фінансування – з державного бюджету. Завданням політики є підвищення рівня участі всіх громадян.

В Україні можна спостерігати низький рівень цифрової грамотності та високий рівень цифрової нерівності громадян. За результатами першого в Україні соціологічного дослідження цифрових навичок українців «Дія: Цифрова освіта» (2019 р.) 53 % населення володіли цифровими навичками нижче базового рівня (цифрові навички» охоплюють чотири параметри: інформаційні і комунікаційні навички, уміння вирішити проблему в інтернеті та пошук програмного забезпечення) [2]. Найкращі цифрові навички у молоді віком 10-17 років, вона отримала частку 61,6 % в категорії «вище середнього». Взагалі не володіють такими навичками 15,1 % українців, а низький рівень мають 37,9 % громадян. При цьому зацікавлені в навчані цифровим навичкам 67,5 % населення у віці 10-17 років, 64,4 % – у віці 18-29 років, 47 % – у віці 19-70 років.

Цифорова нерівність означає нерівність у використанні Інтернет між міським та сільським населенням, між молодим та старшим поколінням, нерівність за рівнем освіти (тільки 20 % громадян з неповною середньою освітою, 33 % – з середньою освітою є користувачами Інтернет [1, с. 16]), наявність у частини населення суттєвих обмежень у доступі до Інтернет через брак фінансових ресурсів, відсутність пристроїв. Ситуація ускладнюється тим що, низький рівень цифрової грамотності та високий рівень цифрової нерівності громадян супроводжується низьким інтересом користувачів до е-взаємодії із органами публічної влади, не всі громадяни розуміють переваги використання е-послуг.

Розвиток е-демократії на рівні територіальних громад і подолання

цифрової нерівності (швидкість розповсюдження ІКТ, їх використання у місцевому самоврядуванні та взаємовідносинах з громадськістю) є взаємоповязаними процесами. Проблеми з інтернетом, відсутність комп'ютерів та цифрових навичок особливо характерні для сільської місцевості. Щоб мешканці сіл усвідомили необхідність цифрових навичок та переваги користування ними в сільських громадах необхідна просвітницька кампанія.

Щоб подолати цифровий розрив Міністерство цифрової трансформації поставило завдання повністю оцифрувати державні послуги; забезпечити 95 % транспортної інфраструктури та населених пунктів високошвидкісним доступом до Інтернету та залучити 6 мільйонів громадян до програм розвитку цифрових навичок. З метою подолання цифрового розриву та надання людям більше можливостей для розвитку 21 січня 2020 року запущена Національна платформа цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта» [3]. На цій платформі можна знайти ряд курсів, в т. ч. і курс «Базові цифрові навички» (розрахований на людей поважного віку, які зможуть навчитися впевнено користуватися смартфоном, комп'ютером і планшетом). Проте, щоб їх пройти, потрібно мати доступ до інтернету, техніку й розуміння, де знадобляться здобуті знання.

Українська бібліотечна асоціація 11 січня 2020 року оголосила про співпрацю з Міністерством цифрової трансформації у сприянні розвитку цифрової грамотності. Близько 6000 бібліотек країни, в т. ч. і бібліотеки ОТГ, стануть учасниками національної кампанії з цифрової грамотності «Будь на часі» та популяризуватимуть інформацію про проєкт «Дія. Цифрова освіта» [4]. Бібліотекар, що першими пройдуть онлайн-навчання, будуть надавати консультації користувачам своїх книгозбірень. Міністерство цифрової трансформації завдяки проєкту «Дія. Цифрова освіта» отримало можливість передати за сприяння Української бібліотечної асоціації 5000 од. комп'ютерної техніки бібліотекам (наприклад, Миколаївської області – 636 од., 470 з яких вже отримано [5]). Бібліотеки сьогодні розглядають як драйверів цифрової освіти в регіонах, вони мають стати діджитал-хабами, де населенню пропонуватимуть швидкий та надійний доступ до Інтернету поряд з послугами навчання за різними напрямками роботи з цифровими технологіями.

Розв'язанням проблем цифрової нерівності займаються і недержавні організації. Приватні компанії м. Харкова приєднуються до місцевої влади у забезпечені цифрової просвіти. В планах міста – створення безкоштовних курсів на базі шкіл та інших освітніх установ, робота з соціальними центрами та центрами первинної правової допомоги [6]. Неординарною є практика Громадської організації «Всеукраїнський союз активного довголіття «ІТ-бабусі» (м. Одеса), метою якої є створення і реалізація проєктів інтелектуального, емоційного розвитку та здорового способу життя для людей будь-якого віку, в основному, для пенсіонерів [7]. З метою безкоштовної допомоги людям старшого віку з освоєння новітніх технологій та доступу до електронних послуг за допомогою безкоштовних тренінгів та на партнерських засадах подаються проєкти до «Бюджету участі» в різних містах України.

При реалізації різних ідей цифрової освіти та створенні умов для навчання дорослих обов'язковим є впровадження мотиваційних програм та проведення

комплексних комунікаційних кампаній з мотивації місцевих мешканців до включення у процеси користування інформаційними технологіями.

Список використаних джерел

1. Електронна демократія. Біла книга державної політики / під ред. С. Панцира. К.: 2015. 43 с. URL: http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/02/Elektronna-demokratiya.pdf (дата звернення: 20.11.2020).

2. Який рівень цифрової грамотності українців – дослідження. *The-village.* URL: https://www.the-village.com.ua/village/city/city-news/292641-yakiy-riven-tsifrovoyi-gramotnosti-ukrayintsiv-doslidzhennya (дата звернення: 20.11.2020).

3. *Дія. Цифрова освіта :* веб-сайт. URL: https://osvita.diia.gov.ua/ (дата звернення*: 20.11.2020).*

4. 5000 комп'ютерів передадуть бібліотекам завдяки проєкту «Дія. Цифрова освіта». *Міністерство та Комітет цифрової трансформації України* : офіційний сайт. URL: https://thedigital.gov.ua/news/5000-kompyuteriv-peredadut-bibliotekam-zavdyaki-proektu-diyatsifrova-osvita?fbclid=IwAR1ShLmbyRh0FiVZZB5i-e9QGAL2iPNbRB3alEiuET-N2C7M_Y8AkqMvB0 (дата звернення: 20.11.2020).

5. Цифровізація бібліотек. Сільські бібліотеки на Миколаївщині отримали комп'ютери в рамках проєкту Мінцифри «Дія.Цифрова освіта». Управління культури, національностей та релігій Миколаївської облдержадміністрації : офіційний сайт. URL: http://uknr.mk.gov.ua/ua/news/?id=87148 (дата звернення: 20.11.2020).

6. У місті стартувало навчання харків'ян цифрової грамотності. Офіційний сайт Харківської міської ради, міського голови, виконавчого комітету. URL: https://www.city.kharkov.ua/uk/news/u-misti-startuvalo-navchannya-kharkivyan-tsifrovoi-gramotnosti--43850.html (дата звернення: 20.11.2020).

7. *Всеукраинский союз активного долголетия «IT-бабушки»* : веб-сайт. URL: http://itbabushka.com.ua/ (дата звернення: 20.11.2020).

Анастасія Михайлівна Сорокіна,
студентка 1-го курсу
Донецького державного університету управління,
м. Маріуполь, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРИНЦИПИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА КОНЦЕПЦІЯ «ДОБРОГО ВРЯДУВАННЯ»

Невід'ємною складовою сучасної демократичної та правової держави є дієва децентралізована система територіальної організації публічної влади та управління. Інституційною основою такої системи є спроможне місцеве самоврядування та збалансований регіональний розвиток. Європейська Хартія місцевого самоврядування стала ключовим орієнтиром на шляху децентралізації

та реформування місцевого самоврядування в Україні. Зміни даного періоду передбачають реалізацію принципів субсидіарності, повсюдності місцевого самоврядування, фінансової самодостатності, широкого застосування механізмів демократії. Головним завданням уряду є дотримання європейських стандартів при організації роботи органів місцевого самоврядування та виконання усіх міжнародних зобов'язань щодо цієї сфери діяльності.

Що стосовно реформування місцевого самоврядування в європейських країнах, то воно здійснюється з різною інтенсивністю, на різних напрямах (системно-структурні, функціональні, процедурно-організаційні, фінансові реформи), із різною послідовністю, що зумовлюється різними чинниками економічного, політичного, історичного, демографічного характеру. Усі країни Європейського Союзу мають свій унікальний досвід організації місцевого самоврядування, саме тому неможливо охопити їх усі. Тому, спинимося на загальних тенденціях реформування сфери місцевого самоврядування, які притаманні більшості країн Європи.

Розвиток місцевої демократії та модернізація управлінської системи на місцевому рівні через підвищення її здатності відповідати на щоденні потреби населення й організовувати соціально-економічний розвиток відповідних територій – це ключові аспекти, котрим слідкують при реформуванні системи місцевого самоврядування [3].

Визначення доброго місцевого врядування (Good Urban Governance) вперше було задекларовано на II Конференції ХАБІТАТ у червні 1996 р. у Стамбулі. ХАБІТАТ ініціював обговорення введення поняття: добре місцеве врядування в управління, залучивши до нього міста, своїх партнерів та міжнародну спільноту.

Добре врядування – це багатогранна концепція, яка базується на принципах, правилах та практиках, розроблених в усьому світі. Стратегія враховує роботу з доброго врядування, проведену Радою Європи та іншими міжнародними організаціями. Їхній досвід, результати і, зокрема, правова база Ради Європи у сферах демократії, прав людини та верховенства права, можуть бути узагальнені в наступних 12 принципах доброго демократичного врядування. Необхідною передумовою для реалізації цих принципів є те, що органи місцевого самоврядування мають повноваження, обов’язки та ресурси, які дають їм змогу здійснювати «регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення» [3].

Мета Стратегії – мобілізувати та стимулювати діяльність національних та місцевих зацікавлених сторін таким чином, щоб громадяни в усіх країнах Європи могли отримати переваги від доброго демократичного управління на місцевому рівні через постійне підвищення якості послуг на місцевому рівні, залучення населення та впровадження політики, спрямованої на реалізацію його законних інтересів.

Для досягнення цієї мети Стратегія має наступні три завдання:

1. Громадяни – у центрі всіх демократичних інститутів та процесів.

2. Органи місцевого самоврядування постійно покращують управління за

12 принципами.

3. Держави (або регіональні влади, залежно від інституційного устрою держав-членів) створюють та підтримують інституційні передумови для вдосконалення управління на місцевому рівні, виходячи при цьому з їхніх чинних зобов'язань стосовно Європейської хартії місцевого самоврядування та інших стандартів Ради Європи [2, с. 98].

Основні принципи Європейської Стратегії :

1. Чесне проведення виборів, представництво та участь громадян – з метою забезпечення реальних можливостей для них мати свій голос у вирішенні місцевих справ;

2. Чутливість – для відповідного реагування органів місцевої влади на законні очікування та потреби громадян;

3. Ефективність та результативність і (при цьому) найбільш раціональне використання ресурсів;

4. Відкритість і прозорість – для забезпечення публічного доступу до інформації та полегшення розуміння щодо ведення суспільних справ;

5. Верховенство права – з метою забезпечення справедливості та політичної нейтральності місцевої влади у своїй діяльності;

6. Етична поведінка – для переваги суспільних інтересів над особистими;

7. Компетентність та спроможність – для забезпечення здатності представників і посадових осіб місцевої влади виконувати свої обов'язки;

8. Інновації та відкритість до змін – для забезпечення результативності застосування нових рішень і кращих практик;

9. Надійний фінансовий менеджмент – з метою забезпечення ощадливого і продуктивного використання публічних фінансів та інших матеріальних коштів;

10. Сталий розвиток та орієнтація на довгострокові результати – для враховування інтересів майбутніх поколінь у збереженні національної (місцевої) спадщини;

11. Права людини, культурна різноманітність та соціальне згуртування – з метою забезпечення захищеності та поваги до всіх громадян;

12. Підзвітність – для відповідальності посадових осіб місцевої влади за свої дії [4].

Взаємне бажання та готовність держави, муніципальної громади, інститутів громадянського суспільства, громади та, безпосередньо, громадян до реформування системи місцевого та регіонального врядування дає підстави для розробки Національної Стратегії Підтримки (НСП) таких реформ, яка б поєднувала стратегічні завдання та пріоритети імплементації. Відповідно до досвіду Європейського Союзу важливі три ключові фази розвитку НСП:

1) Характеристика та розуміння національної НСП.

2) Аналіз ситуації в країні.

3) Уточнення міжнародної стратегії-відповіді (в випадку Європейського Союзу – Європейська Комісія).

Подальшими кроками мають стати:

– розвиток національної політики щодо міст/місцевого самоврядування;

– створення офіційних інституцій та структур для розвитку спроможності

цих інституцій для підтримки програм децентралізації;

– запровадження відкритих, підзвітних та «партисипативних місцевих влад» – здійснення врядування через участь громадян у процесі прийняття рішень;

– підтримка національних програм, спрямованих на розвиток спроможності здійснення місцевого управління – управління на місцевому рівні;

– підтримка програм спрямованих на поширення Місцевого порядку денного;

– запровадження та фінансування Фонду місцевого розвитку [3].

Імплементація доброго місцевого врядування безпосередньо вимагає сприяння політиці децентралізації в країні. Прийняття рішень через делегування влади та децентралізації обов'язків, завдяки участі та представництву, вимагає чіткої політичної стратегії. Це вимагає роботи в партнерстві з приватним сектором та надання повноважень неурядовим організаціям, та органами самоорганізації населення. Таке уповноваження має бути гарантовано механізмами та стратегіями, які мають забезпечити місцеві інституції можливістю імплементації власних рішень через відповідне та ефективне управління.

Для досягнення ефективності такі зміни вимагають законодавчих механізмів та практики, що гарантує прозорість та підзвітність всіх рівнів місцевого врядування.

Важливо зазначити, що запровадження стратегії доброго місцевого врядування в Україні вимагає врахування зовнішніх обставин: стратегічного напряму на розширення Європейського Союзу та потенційного майбутнього членства України в ньому. В той же час прийняття підходів доброго місцевого врядування для управління місцевими справами не є достатнім для досягнення кінцевої мети на місцевому рівні [5, с. 376]. Слід формувати та розвивати організаційну спроможність органів місцевого врядування для забезпечення доброго місцевого врядування, що стане першим кроком до доброго місцевого врядування в цілому.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (дата звернення 05.12.2020).

2. Бориславська О.М., Заверуха І.Б. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України. Київ, 2012. 212 с.

3. Досвід реформування адміністративно-територіального устрою країн Європейського союзу. *Навчальні матеріали* : веб сайт. URL: https://pidru4niki.com/91596/pravo/dosvid_reformuvannya_administrativno-teritorialnogo_ustroyu_krayinah_yevropeyskogo_soyuzu (дата звернення 03.12.2020)

4. 15th session of the Conference of European Ministers responsible for local and regional government. *Council of Europe portal* : веб-сайт. URL: https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1267731&Site=CM&BackColorInternet=C3C3

C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383 (дата звернення 05.12.2020)

5. Європейська хартія місцевого самоврядування та розвиток місцевої і регіональної демократії в Україні : наук.-практ. посіб. / упоряд. А.К. Гук, О.В. Бейко, В.М. Князєв ; за ред. М.О. Пухтинського, В.В. Толкованова. Київ, 2003. 400 с.

Ірина Миколаївна Шупта,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна

ПУБЛІЧНА БІБЛІОТЕКА ЯК ОСЕРЕДОК КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ ГРОМАДИ

У пострадянському бібліотекознавстві, як і в публічному управлінні, й по сьогодні нема категоріальної чіткості та однозначності щодо розуміння поняття «публічна бібліотека». Погоджуємося із визначенням Наталії Ашаренкової, яка запропонувала наступне : «Публічна бібліотека – це бібліотека, що забезпечує рівні можливості доступу до інформації, знань, культурних цінностей усім верствам населення» [1, с. 14].

Впродовж останніх 10-15 років змінився як соціальний контекст, так і в принципі соціальна легітимність, бібліотек. Тенденції до глобалізації, культурного вивільнення та руху до більш культурного суспільства відчуваються все більше та більше. Ці зміни торкнулися в тому числі й користувачів бібліотек як громадян в цілому, та й самих бібліотек як установ.

На даний час бібліотеки потребують нової моделі діяльності, яка б врахувала проблеми, що стоять перед суспільством, перед громадою, і одночасно сприяла б розвитку потенціалу публічної бібліотеки майбутнього. Прикладом визнання важливої ролі бібліотек в сфері активного громадянства є діяльність уряду Фінляндії, яке визначило роль бібліотек в своєму Національному плані розвитку для досягнення Цілей стійкого розвитку ООН до 2030 року. В останні роки публічні бібліотеки, зокрема в США продемонстрували свою важливу роль борців за демократію саме через свою діяльність із фальшивими новинами, що мали місце в президентській кампанії в 2016 р. (були організовані такі заходи, як #DayofFacts і міжнародні кампанії, наприклад, IFLA How To Spot Fake News). Забезпечення доступу мігрантів до інформації й місць для зустрічей дозволило включити публічні бібліотеки в діяльність місцевих громад [2].

Такі пошуки ведуться й в Україні, і дають конкретні результати. Так, Всеукраїнська громадська організація «Українська бібліотечна асоціація» презентувала електронний посібник «Чотири простори бібліотеки: модель діяльності» з практичними рекомендаціями для створення в Україні сучасних

бібліотек з інноваційними сервісами та можливостями. Сам практичний посібник було розроблено в рамках проєкту «Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності», що реалізується ВГО Українська бібліотечна Асоціація (УБА) за фінансової підтримки Українського культурного фонду. Партнери цього проекту: Фундація Дарини Жолдак, Асоціація об`єднаних територіальних громад, Міністерство культури та інформаційної політики України. Над розробкою працювала команда експертів з ВГО Українська бібліотечна асоціація, Національної бібліотеки України Імені Ярослава Мудрого та дизайнери студії Arcite. Модель «Чотири простори» − це перетворення публічної бібліотеки з пасивного сховища фондів в більш активний простір для культурного життя та взаємодії суспільства, громади.

Іншим прикладом є діяльність Департаменту культури Київської міської державної адміністрації, який підготував серію розповідей про реалізацію проєкту «Сучасний бібліотечний простір – БібліоHUB» у Києві, який розпочався в 2017 року. Проєкт передбачає модернізацію бібліотек з перетворенням їх у сучасні простори, які надихають зовні і всередині, сприяють навчанню протягом життя, дозволяють зустрітись із друзями та змістовно відпочити, долучають до соціальної взаємодії. Наразі учасниками програми вже стали вісім бібліотек у семи районах Києва – Шевченківський, Дніпровський, Святошинський, Деснянський, Подільський, Голосіївський і Дарницький [3].

Таким чином, зміни, що відбуваються як у світі, так і в Україні, дають поштовх до переосмислення функціонального призначення простору публічних бібліотек, котрі поступово перетворюються на осередок культурного життя громади. Під впливом змін у суспільстві, бібліотека перестає бути просто сховищем книг і перетворюється на багатофункціональний простір, що надає рівні можливості зустрічей в одному просторі різних соціальних груп. Завдяки своїй доступності, публічна бібліотека сприяє усуненню інформаційної нерівності, створенню умов для реалізації інтелектуальної свободи, збереження демократичних цінностей і загальних цивільних прав, поліпшення якості життя. На нашу думку, сучасна публічна бібліотека повинна постійно відгукуватися на події соціальних змін, активно співпрацювати з органами місцевої влади, взаємодіяти з партнерами по культурній діяльності, з громадськими рухами й організаціями, засобами масової інформації, повинна розвивати ділові й творчі зв’язки з діячами культури, мистецтва, представниками бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Ашаренкова Н. Історія та еволюція поняття «публічна бібліотека». *Питання бібліотекознавства. Бібліотечний вісник.* 2006. №1. С. 9-14.

2. Бояринова О. «Четыре пространства», или Новая модель публичной библиотеки. По матеріалам Интернет-издания «День». URL: https://day.kyiv.ua/ru/blog/kultura/chetyre-prostranstva-ili-novaya-model-publichnoy-biblioteki (дата звернення 14.12.20).

3. Посібник «Чотири простори бібліотеки: модель діяльності». *Благодійний фонд «Бібліотечна країна»* : офіційний сайт. URL: http://livelibrary.com.ua/success-stories/4spaces/ (дата звернення 14.12.20).

СЕКЦІЯ 4
МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩЕ

Катерина Миколаївна Войціцька,
аспірант, асистент кафедри економічної безпеки,
публічного управління та адміністрування
Державного університету «Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ УРБАНІЗОВАНИМИ ТЕРИТОРІЯМИ

На сьогоднішній день урбанізовані території виступають важливими елементами соціально-економічного розвитку держави, адже в них виробляється основна частина національного валового продукту, вони є центрами розробки та впровадження високих технологій, проте проблемам публічного управління урбанізованими територіями приділено мало уваги в науковій літературі.

Урбанізація – це глобальний процес, що характеризується підвищенням ролі міст у розвитку суспільства, впливає на природне середовище, сільські поселення, розвиток країни, соціально-економічні відносини і спосіб життя людей. Зазвичай урбанізація розглядають як позитивний процес, який сприяє економічному прогресу. Тому багато країн на сьогоднішній день розробляють програми, що стимулюють процес урбанізації. Дані програми не повинні прагнути до прискореної урбанізації, а повинні шукати різні способи сприяння формам урбанізації, які сприяють економічному зростанню, збільшенню робочих місць, екологічної стійкості тощо.

На сьогоднішній день урбанізацію можна вважати політичним процесом, адже формулювання та реалізація на національному рівні політики міського розвитку є одним із світових пріоритетів в рамках глобальної стратегії сталого розвитку.

Інтерес для України представляє зарубіжний досвід розробки національної політики, щодо міського розвитку. Орієнтуватися необхідно на такі країни як : Німеччину, Польщу, Чехію, Австралію, Японію, адже у них частка міського населення є стабільною і населення забезпечено базовими послугами.

В європейських містах регіональна політика характеризується такими стадіями розвитку :

– до початку Другої світової війни – характеризується заохоченням зростання міст, в тому числі відпливу населення (міграцій);

– післявоєнний період – відбувалося обмеження зростання міст і політика їх функціональної розвантаження (створення нових міст, міст-супутників, законодавчі обмеження інвестицій);

– початок 1970-х років – розвиток внутрішніх територій міст, реабілітація деградованих міських кварталів, боротьба з бідністю, вирішення проблем маргінального населення і порушеною міського середовища;

– з 1980-х років і до теперішнього часу - заохочення процесів розвитку, перш за все для підвищення конкурентоспроможності міст на глобальних

ринках [1, с.18].

Урбанізованою територією є територія міста або міської агломерації, яка характеризується суцільною міською забудовою. Хуснутдинова С.Р., характеризуючи урбанізовані території, стверджує, що вони відрізняються високою щільністю населення; високою концентрацією об'єктів різного призначення - житлові, виробничі, рекреаційні, інфраструктурні і т.д.; високою швидкістю процесів обміну інформацією та комунікацій і т.п.; різноманітністю видів діяльності людини - робота, відпочинок, спілкування, освіта, громадська діяльність і т.п. Всі зазначені процеси і явища здійснюються на обмеженою урбанізованої території, вихлюпуються в агломерацію і залучають з агломерації учасників, інформацію і ресурси [2].

Управління урбанізованими територіями передбачає здійснення цілеспрямованого впливу на всі сфери міського суспільного життя (матеріально, соціальної, політичної, культурної, духовної та інших) з метою підвищення рівня життя населення.

На наш погляд, розвиток урбанізованих територій можливий лише при взаємодії всіх суб'єктів управління містом: органів державної влади та управління, місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання (підприємств, установ, організацій, юридичних та фізичних осіб) та громадських об'єднань. Кожен з суб'єктів управління містом має свою роль та здійснює відповідні функції в процесі управління містом. Їх тісна співпраця дасть змогу покращити процес підвищення ролі міст.

Роль органів державної влади та управління, місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в управлінні урбанізацією є найбільшою, адже полягає в розробці програм соціально-економічного розвитку міста; стимулюванні збільшення і використанні трудового, науково-технічного та інтелектуального потенціалу міста; підтримці і розвитку соціальної та виробничої інфраструктури. Також до їх функцій належить наповнення бюджету та його використання, створення умов для комфортного проживання, розвитку бізнесу тощо. Безпосереднє державне управління в області урбанізації здійснює Кабінет Міністрів України, а також причетні міністерства і відомства.

Завдання органів державної влади та управління, місцевих органи виконавчої влади та місцевого самоврядування в управлінні урбанізованими територіями полягає в розробці та прийнятті нових нормативно-правових актів, в тому числі спрямованих на розвиток урбанізації; формуванні державного та місцевих бюджетів; управлінні торгівлею, транспортною сферою тощо; розробці і прийнятті нормативно-правових актів в області урбанізації; формуванні сприятливої екологічної ситуації в місті; моніторингу рівня життя населення.

Проаналізувавши суб'єктів управління урбанізацією встановлено, що не існує єдиного органу, який би цілісно відповідав та управляв урбанізаційними процесами, вважаємо за доцільне створення окремої установи, яка буде здійснювати політику у сфері урбанізації шляхом аналізу урбанізаційних процесів (демографічних, індустріальних тенденцій тощо), розробці та реалізації програм розвитку урбанізованих територій.

Громадські об'єднання є важливим суб'єктом управління урбанізованими

територіями, адже вони мають безпосередній вплив на розвиток управління міста. До їх складу входять: громадські організації, профспілки, політичні партій. Їх задача полягає в сприянні розвитку міста шляхом поширення інформації серед населення, розробці проектів та наданні допомоги всім, без виключення, жителям міста. Громадські організації сприяють розвитку міста, допомагають членам формування через матеріальну та моральну допомогу, піклування про умови праці, побут тощо.

Суб’єкти господарювання сприяють оптимізації зайнятості населення міста та мають можливість фінансувати проекти, які сприяють розвитку урбанізованих територій.

Основні обов’язки на сприяння процесам управління урбанізацією покладаються на центральні органи виконавчої влади, місцеві органи влади та органи місцевого самоврядування. Досягнутий високий рівень якості життя можливо лише завдяки поєднанню дуже грамотної політики центрального уряду, що забезпечує добробут громадян, і розумних заходів, прийнятих на місцевому рівні, адже досягти хороших результатів при недіючому центральному уряді неможливо, особливо якщо мова йде про питання безпеки, освіти та охорони здоров'я, які впливають на якість життя громадян.

Таким чином, необхідно встановлювати значущі для розвитку урбанізованих територій цілі і завдання та реалізовувати їх спільно з усіма суб’єктами управління містом. Всі зацікавлені сторони мають брати активну участь в управлінні містом.

Необхідно орієнтуватися на країни з високим рівнем економічного зростання. Міське планування має бути пріоритетним завдання для держави, саме тому необхідно розробити належний набір норм і правил, які сприятимуть розвитку урбанізації. Звичайно, урбанізація може призвести не лише до позитивних наслідків, а й до негативних, зокрема, погіршить світові проблеми. Потрібно розробити такий механізм, що буде забезпечувати економічний розвиток та стійке майбутнє для всього населення. Політика, що буде сприяти урбанізації має бути спрямована на те, щоб зробити життя мешканців міст зручним і безпечним.

Список використаних джерел:

1. Косарева Н.Б., Полиди Т.Д., Пузанов А.С. Экономическая урбанизация. Москва : Фонд «Институт экономики города», 2018. 418 с.

2. Хуснутдинова С.Р. Урбанизированные территории как объект стратегического планирования и управления. *Современные проблемы науки и образования*. 2015. №2. URL: www.science-education.ru/129-22743 (дата звернення 01.12.2020).

Любов Степанівна Іванова,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління,
адміністрування та міжнародної економіки
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

ВПЛИВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Створення передумов до трансформації ОСГ у підприємницькі структури вимагає посилення кооперативних зв'язків між селянськими господарствами, а також розвитку кооперативних відносин із сільськогосподарськими підприємствами, переробними, заготівельними й іншими організаціями. У зв'язку з цим постає необхідність вирішення економічних проблем розвитку кооперативних відносин в умовах багатоукладної економіки, що є актуальною науковою проблемою, яка має важливе соціально-економічне значення для зростання аграрної економіки, розвитку сільських територій та підвищення продовольчої безпеки країни.

Вважаємо, що важливу роль у формуванні інформаційно-аналітичного забезпечення функціонування особистих селянських господарств та розвитку на їх основі суб'єктів малого бізнесу в сфері агропідприємництва повинні відігравати сільські бібліотеки. Метою економічного партнерства з суб'єктами агропідприємництва для бібліотек може бути інформаційна підтримка місцевого бізнесу, залучення позабюджетних коштів на розвиток бібліотечних ресурсів, удосконалення обслуговування. Цей різновид партнерства в Україні тільки набуває розвитку. Дуже часто взаємодія бібліотек із бізнес-структурами обмежується одержанням благодійної або спонсорської допомоги. Форми співпраці, в яких бібліотека позиціонує себе як інститут сприяння розвитку бізнесу, найбільш активно розвиваються у сільській місцевості. Сільські бібліотеки повинні надавати власникам особистих селянських господарств, фермерам інформацію про новітні методи обробітку землі, сорти культур, види добрив, розведення домашніх тварин, утримання бджіл, ринки збуту продукції тощо. Заслуговує на увагу досвід сільських бібліотек Миколаївщини на допомогу реалізації пілотного проекту бізнес-розвитку плодоовочівництва для дрібних і середніх фермерів та власників особистих підсобних господарств з вирощування й збуту плодоовочевої продукції [1,с.20]. Цей проект функціонує в південних областях України за сприяння Міністерства закордонних справ, торгівлі й розвитку Канади та має на меті підвищення прибутків малих і середніх виробників плодоовочевої продукції. Районні та сільські бібліотеки Миколаївщини активно поширюють інформацію про проект серед домогосподарств. Значним поштовхом для залучення учасників проекту став конкурс для бібліотек «Допоможи своєму односельцю стати учасником Українського проекту бізнес-розвитку плодоовочівництва». За його результатами кількість учасників проекту збільшилася зі 100 осіб у жовтні 2015 р. до більше ніж 2 тис. у січні 2016 р.

Вважаємо, що на території України повинна реалізувати інноваційна модель сучасної сільської бібліотеки як багатофункціонального інформаційно-культурного, просвітницького центру із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Сільська бібліотека, на нашу думку, має обслуговувати також й різні категорії місцевого населення, організовувати доступ до правової та ділової інформації, стати головним елементом соціально-культурної інфраструктури села, здатною залучити зовнішні ресурси, надати імпульс процесам соціальних перетворень на селі [2,с.185]. Вважаємо, що на їх основі створюється можливість створити центри підтримки функціонування ОСГ та малого бізнесу в сфері агробізнесу.

На нашу думку, з розвитком комунікаційних технологій і накопичення сільськими бібліотеками інформації в електронному вигляді кількість віддалених користувачів буде з кожним роком зростати. Очевидно, що розвиток інформаційного та юридичного обслуговування, створення інформаційних центрів ОТГ на базі сільських бібліотек зменшить трансакційні витрати господарств, що сприятиме ефективному господарюванню.

Важливим напрямом державної та регіональної підтримки функціонування ОСГ, які спеціалізуються на вирощуванні продукції рослинництва, є закупівля лишків. Вважаємо, що закупівлі сільськогосподарської продукції, виробленої такими господарствами, мають здійснювати заготівельними організаціями за рахунок коштів об'єднаних територіальних громад за умови забезпечення вільного доступу всіх зацікавлених осіб до інформації про закупівельні ціни на продукцію рослинництва і терміни постачання в разі отримання за неї громадянами-власниками ОСГ попередньої оплати. Зазначена інформація публікується заготівельними організаціями в засобах масової інформації, а також доводиться до загального відома в інший спосіб.

Сільські громадяни, які ведуть ОСГ, звертаються в заготівельні організації за інформацією про закупівлі сільськогосподарської продукції, в тому числі й на умовах попередньої оплати [3,с.41]. У разі згоди громадяни-власники особистого селянського господарство з умовами закупівель, заготівельна організація укладає з ним договір купівлі-продажу сільськогосподарської продукції та здійснює її попередню оплату. Величина попередньої оплати за сільгосппродукцію заготівельних організацій громадянами-власниками ОСГ, обумовлюється в укладених ними договорів. Саме тому необхідно реформувати і вдосконалювати відносини заготівельних організацій із власниками ОСГ, а визначальним елементом у цьому є створення центрів підтримки і розвитку особистих селянських господарств населення (ЦПРОСГ).

Важливо відзначити і те, що ЦПРОСГ є структурними підрозділами заготівельних організації. На території об'єднаної територіальної громади вони спільно з місцевими органами самоврядування координують діяльність заготівельників із власниками ОСГ у сільських населених пунктах щодо організації закупівель продукції рослинництва тощо. Нами пропонується зосередити увагу центрів підтримки і розвитку особистих селянських господарств на вирішенні таких завдань :

1. Створення в ОТГ ефективної системи закупівель і реалізації

сільськогосподарської продукції, виробленої ОСГ з подальшою реалізацією її кінцевим споживачам.

2. Сприяння власникам ОСГ у нарощенні обсягів виробництва продукції рослинництва шляхом забезпечення достатньої кількості насіння сільськогосподарських культур, саджанців плодових дерев і винограду: проведення інформаційних консультацій, а також семінарів, конференцій, виставок, ярмарків тощо.

3. Надання жителям сільських населених пунктів комплексу послуг, в тому числі побутових.

Вважаємо, що торговельні площі ЦПРОСГ можна розташовувати в торговельних закладах колишньої сільської споживчої кооперації як спеціалізовані секції: насіння елітних сортів картоплі, зернових і зернобобових культур, трав, овочевих і квіткових культур; мінеральних добрив, ґрунту; засобів захисту рослин; літератури з питань тваринництва, рослинництва, ведення домашнього господарства; електропобутових товарів; сільськогосподарського інвентаря; будівельних матеріалів та ін.

Отже, на нашу думку, центри підтримки та розвитку особистих селянських господарств населення будуть з'єднувальною ланкою заготівельних організацій з особистими селянськими господарствами та органами об'єднаних територіальних громад. Органи місцевого самоврядування через ЦПРОСГ можуть координувати діяльність заготівельних організацій та інших суб'єктів господарювання щодо формування раціональних умов розвитку ОСГ, організовувати закупівлю сільськогосподарської продукції і сировини, надавати комплекс послуг.

Список використаних джерел:

1. Андріїв В.І., Коверко Ю.А. Розвиток особистих селянських господарств: інституційні аспекти. *Агросвіт*. 2014. № 18. С. 19-22.

2. Нефедова Т., Пэллот Дж. Неизвестное сельское хозяйство, или Зачем нужна корова? Москва : Новое издательство, 2006. 230 с.

3. Свиноус І.В., Микитюк Д.М. Концептуальні засади функціонування особистих селянських господарств. *Продуктивність агропромислового виробництва* : Науково-практичний збірник (економічні науки). 2013. № 23. С. 37-42.

Тетяна Ярославівна Кириченко,
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії,
м. Полтава, Україна

ЩОДО ПРОГРАМ ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

За статистичними даними питома вага малих і середніх підприємств України у загальній їх кількості складає 99,9% [1]. Суб'єкти малого і середнього підприємництва, насамперед, забезпечують самозайнятість і зайнятість населення, зменшуючи таким чином соціальне навантаження на бюджети усіх рівнів. Оскільки подібні підприємства сильно залежать від кон'юнктури ринку, а, отже, мають значні фінансові ризики у разі зміни будь-якого її елементу (ціни, пропозиції чи попиту), уряди багатьох країн створюють механізми підтримки малих і середніх підприємств, зберігаючи таким чином підприємницьке середовище як основу стійкості економіки.

З метою зміцнення та розвитку підприємництва в країні у 2012 р. було прийнято Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», який передбачає формування спеціально уповноваженим органом механізмів такої підтримки [2]. Законом встановлено, що реалізація механізмів підтримки малого і середнього підприємництва фінансується в межах розроблених програм. Основними суб'єктами державної політики підтримки малого і середнього підприємництва, крім Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, є також інші органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, Український фонд підтримки підприємництва, інші загальнодержавні, регіональні та місцеві фонди підтримки підприємництва. Таким чином, у фінансуванні програм підтримки підприємництва задіяні кошти державного і місцевого бюджетів, а також позабюджетні кошти, зокрема кошти іноземних фізичних і юридичних осіб. Досягнення намічених цілей програм підтримки підприємництва, вирішення завдань створення сучасної інфраструктури, навчання персоналу, виходу на нові ринки можливе на основі координації зусиль і ресурсів різних суспільних інститутів. У цьому зв'язку варто відмітити формування тенденції розвитку партнерських відносин між бізнесом, владою та громадянським суспільством і відхід від жорсткої конкуренції та протистояння.

Налагодження взаємодії між різними суспільними секторами у сфері малого і середнього підприємництва передбачалося і Стратегією розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 р. (далі Стратегія) [3]. На виконання Розпорядження Кабінету Міністрів України про схвалення Стратегії було розроблено низку програм підтримки малого і середнього підприємництва, які фінансувалися із різних джерел. Частина програм у 2020 р. була спрямована на пом'якшення наслідків економічної кризи, спричиненої епідемією COVID-19. Для власників малого і середнього бізнесу, а також найманих працівників обмежувальні заходи уряду були дуже болючими.

Так, за даними Торгово-промислової палати України кількість безробітних за час карантину зросла на 1-1,3 млн осіб, а рівень безробіття сягнув майже 15%, що стало найвищим показником за останні 15 років [4].

Якщо звернутися до інформації, розміщеної на порталі для підприємців, отримаємо уявлення про види і типи програм, профінансовані на вересень 2020 р., термін їх дії, виконавців та сфери діяльності [5]. Помітно, що значна кількість профінансованих програм є донорськими. Зокрема, це Ініціатива ЄБРР «Корисні ноу-хау під час кризи», призначена для малого бізнесу в умовах пандемії коронавірусу; Програма надання фінансової допомоги для збереження існуючих робочих місць через підтримку функціонування бізнесу в умовах епідеміологічної ситуації, пов'язаної з розповсюдженням коронавірусу COVID-19 та введенням карантинних заходів; Ініціатива "VTrade Фрукти і Ягоди". Програма USAID "Конкурентоспроможна економіка України" та Асоціація "Ягідництво України"; Фонд швидкого реагування на Коронавірус. Чорноморський траст регіонального співробітництва (Coronavirus Fast Response Fund. Black Sea Trust for Regional Cooperation) та інші. Крім того, підприємства малого і середнього бізнесу отримували фінансову, методичну та організаційну допомогу через програми банків та інвестиційних фондів (Фонд розвитку підприємництва; Європейський Інвестиційний Фонд; Європейський банк реконструкції та розвитку; Європейський інвестиційний банк та ін.). Значна частина бюджетних програм спрямовувалася на підтримку підприємств аграрного сектора економіки, зокрема: програма державної підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції; програма часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва; програма фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів тощо. Більше 20 банків брали участь у Державній програмі часткової компенсації сільськогосподарським товаровиробникам вартості техніки та обладнання. Наприклад, у вересні 2020 р. за цією програмою було виплачено 122,7 млн грн 1103 підприємствам малого і середнього бізнесу [там само].

На жаль, економічна криза в Україні, викликана комплексом причин (епідемія COVID-19 серед них є не єдиною і не найголовнішою) суттєво погіршила можливості бюджетної підтримки малих і середніх підприємств. Так, станом уже на травень 2020 р. бюджет було виконано із дефіцитом у 24,5 млрд грн, доходи, під впливом пригніченої економічної активності, скоротилися на 29,5% [6]. Розроблена урядом Програма діяльності Кабінету Міністрів України, яка містила значну кількість пропозицій щодо підтримки малого і середнього підприємництва (державні гарантії, здешевлення кредитів, субсидії окремим секторам, пільги зі сплати податків), не була підтримана Верховною Радою України, що, безумовно, не сприяє стабілізації економічної діяльності підприємців.

На виконання Державної стратегії підтримки малого і середнього підприємництва розробляються регіональні програми сприяння розвитку малого та середнього підприємництва, метою яких є створення сприятливих правових та соціально-економічних умов для діяльності відповідних підприємств. Проте, їх

реалізація не мала значного позитивного впливу на підприємницьке середовище. Вважаємо, що удосконалення підтримки розвитку малого і середнього підприємництва як через державні програми, так і за рахунок коштів місцевих бюджетів і позабюджетних коштів доцільно здійснювати за такими напрямами:

– спрощення доступу до фінансових ресурсів, зокрема кредитних;
– розвиток виробничої та допоміжної інфраструктури;
– стимулювання модернізації технологій та інноваційної діяльності;
– навчання підприємців;
– протидія тінізації діяльності та проявам корупції в сфері малого і середнього підприємництва.

Реалізація заходів за окресленими напрямами може бути успішною лише за умови співпраці бізнесу, влади та громадянського суспільства, що сприятиме об'єднанню зусиль навколо спільних завдань (розвитку територій, підвищення інвестиційної привабливості регіону, поліпшення екології, збереження природного різноманіття тощо).

Список використаних джерел:

1. Статистичний збірник «Діяльність підприємств» за 2018 р. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/09/Arch_dmp_bl.htm (дата звернення 07.12.2020).

2. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 №4618-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4618-17 (дата звернення 07.12.2020).

3. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 р.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 №504-р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR170504.html (дата звернення 07.12.2020).

4. Кількість безробітних в Україні за час карантину зросла на 1-1,3 мільйонів людей. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2020/04/16/659462/ (дата звернення 07.12.2020).

5. Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Портал для підприємців. Програми підтримки. URL: https://sme.gov.ua/support_programs/page/2/ (дата звернення 07.12.2020).

6. Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на економіку України. URL: https://www.kas.de/documents/270026/8703904/%D0%92%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2+COVID-19+... (дата звернення 07.12.2020).

Віталій Вікторович Круглов,
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри менеджменту та публічного адміністрування
Харківського національного університету будівництва та архітектури
м. Харків, Україна

ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА БІЗНЕСУ

Процеси децентралізації, розпочаті в Україні з 2014 року, вступають у завершальну стадію. 12 червня 2020 року Кабінетом Міністрів України прийнято 24 розпорядження, якими визначено адміністративні центри та затверджено оновлені території громад області. Після місцевих виборів, які відбулися 25 жовтня 2020 р., в Україні функціонуватиме 1469 територіальних громад, що розташовані на всій території країни [1]. В процесі передачі повноважень центральної влади територіальним органам на останні покладається значна кількість завдань щодо використання наявних ресурсів, розвитку територій та забезпечення населення відповідними суспільно важливими послугами.

Нові підходи до розвитку територіальних утворень передбачає реалізацію інфраструктурних проєктів, що вимагає використання значних фінансових ресурсів, які відсутні в повній мірі на місцевому та регіональному рівні. Органи місцевої влади звертаються до різних підходів у вирішенні вказаної проблематики, в т. ч. намагаються використовувати сучасні моделі співпраці з приватним бізнесом на основі публічно-приватного партнерства (ППП). Публічно-приватне партнерство розглядається як дієвий інструмент, що здатен забезпечити розвиток довгострокового взаємовигідного діалогу органів місцевого самоврядування з суб'єктами підприємницької діяльності та мешканцями громади. За допомогою ППП можливо реалізовувати політику регіонального та муніципального розвитку соціально-економічної системи, що дозволяє посилювати кошти місцевих бюджетів приватними інвестиціями для фінансування інфраструктурних суспільно значимих для розвитку територіальних утворень проєктів. При цьому приватні партнери та громадянське суспільство є не лише споживачами суспільних послуг, які надаються на основі проєктів ППП, але і активними зацікавленими особами, причетними до реалізації програм місцевого соціально-економічного розвитку [2].

В результаті ефективної реалізації проєктів ППП зростає рівень довіри населення до органів місцевого самоврядування та розвивається інструментарій фінансових залучень. Інфраструктурні проєкти, що реалізується за моделями ППП, прискорюють процеси формування громадянського суспільства, залучаючи ініціативних громадян, які долучаються до програм соціально-економічного розвитку територіальних утворень. В підсумку отримується бюджетний, соціальний, екологічний ефект на рівні об'єднаних територіальних громад та стимулюється подальша можливість залучення ресурсів у систему

місцевого самоврядування в Україні [2].

Розвиток сільських територій України в значній мірі може забезпечуватися за рахунок проектів публічно-приватного партнерства. Але процеси масового залучення приватного власника до співпраці з органами місцевого самоврядування не спостерігається, враховуючи внутрішні протиріччя та об'єктивні обставини. Стосовно умов реалізації публічно-приватного партнерства в Україні, то вони мають ґрунтуватися на подальшій демократизації системи публічного управління, залученні дієвих представників громад до управління територіальними утвореннями, розробці та реалізації політики сталого розвитку на місцевому рівні. Державна підтримка реалізації проектів ППП можлива за рахунок надання гарантій органами місцевого самоврядування; співфінансування інфраструктурних проєктів за рахунок місцевого бюджету; придбання в межах партнерської угоди вироблених приватною стороною товарів або послуг для потреб територіального утворення. В разі необхідності компенсувати негативний вплив на довкілля результатів господарювання приватного партнера в межах публічно-приватного партнерства, громада має можливість ініціювати спільну фінансову участь для подолання наслідків зазначеного впливу та спрямовувати наявні ресурси на відповідні заходи [3].

Достатньо високий рівень розвитку місцевої громади забезпечується економічно привабливими територіями. Зазначене питання ґрунтується на можливостях ресурсної, фінансової, технічної та кадрової спроможності об'єднаної територіальної громади задовольняти необхідні потреби, пов'язані з розвитком власної території, формуванням умов, які впливають на зростання рівня конкурентоспроможності територіального утворення. Реформування місцевого самоврядування, спрямоване на оптимізацію системи адміністративно-територіального устрою, змінює систему публічного управління, вирішує завдання надання якісних послуг населенню, створює можливості для реалізації інфраструктурних проектів. Достатньо актуальним підходом щодо подальшого розвитку місцевих територій в ситуації дефіциту ресурсів є угоди про міжтериторіальне співробітництво, що дозволить підвищити ефективність управління та посилить конкурентні переваги місцевого утворення. ППП дозволяє збільшити кількість інфраструктурних проектів (як в межах однієї місцевої територіальної одиниці так і в межах декількох органів місцевого самоврядування, які уклали угоду про міжмуніципальне співробітництво), тим самим вирішуючи нагальні соціальні потреби у сфері медицини, освіти, екології, культури та житлово-комунального господарства [4].

Таким чином, сучасні підходи щодо використання публічно-приватного партнерства для реалізації інфраструктурних проектів, які забезпечують отримання суспільних послуг в межах об'єднаних територіальних громад, посилить спроможність територій, надасть можливість населенню отримувати якісні послуги, покращить інвестиційну привабливість на місцевому рівні, створить основу для широкої участі громадян у формуванні та вирішенні соціальних потреб територіального утворення.

Список використаних джерел:

1. Уряд визначив адміністративні центри та затвердив території територіальних громад усіх областей. Урядовий портал. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-viznachiv-administrativni-centri-ta-zatverdiv-teritoriyi-teritorialnih-gromad-usih-oblastej (дата звернення: 23.11.2020).
2. Palokha O. Development of municipal-private partnership in the system of municipal crediting of Ukraine. *Technology audit and production reserves*. 2018. № 5(5). P. 4-8.
3. Круглов В.В. Регіональний аспект державно-приватного партнерства на основі кластерного підходу в процесі децентралізації владних повноважень в Україні. *Теорія та практика державного управління*: зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр». 2016. Вип. 4 (55). С. 81-86.
4. Круглов В.В., Горлова А.О. Державно-приватне партнерство в системі міжмуніципального співробітництва. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. 2017. Вип. 2. С. 343-351.

Катерина Юріївна Орехівська,
студентка спеціальності
281 Публічне управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна
Науковий керівник: **Ольга Володимирівна Мирна**,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна

ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Характерною рисою сучасного світового розвитку країн є активізація інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема. При цьому, навіть, ті країни, які не входять до складу інтеграційних об’єднань, неминуче відчувають на собі їх відчутний вплив. Після останнього розширення ЄС Україна стала безпосереднім сусідом Євросоюзу. Це відкриває нові можливості для поглиблення співпраці між Україною та ЄС.

Узагалі неможливо розглядати майбутнє України поза європейським та світовим розвитком, саме тому євроінтеграція та членство в Європейському Союзі є найголовнішою стратегічною метою нашої держави. Співпраця з ЄС є одним зі способів зміцнення позицій країни у світовій системі міжнародних відносин, засобом реалізації національних інтересів, побудови економічно розвинутої та демократичної держави. Інтеграційні процеси самі по собі є складними процесами, саме тому необхідно зрозуміти, що отримає Україна від

співпраці з ЄС, які проблеми виникнуть на шляху до членства в ЄС і які очікувані перспективи від співробітництва в сучасних умовах

Основою інтеграції є вимоги високорозвинених продуктивних сил, що переросли межі національних економік. Інтеграційний процес у своєму розвитку проходить кілька етапів, серед яких: створення єдиного ринку з уніфікацією правових та економіко-технічних умов торгівлі, спрямування капіталу та робочої сили, утворення валютно-економічного союзу [1, с. 20].

Посилення та прискорення процесів міжнародної інтеграції ставить перед українською економікою низку питань та проблем. Загалом важливо підкреслити, що країна потребує адекватної економічної глобалізації політики у сфері міжнародної економічної діяльності. Світова економіка вимагає дуже збалансованої зовнішньоекономічної політики, яка підтримується міжнародними фінансово-економічними інститутами та відповідає національним інтересам України [2, с. 7]. Без інтеграції економіки України у світову економічну систему неможливо досягти високого рівня добробуту людей [3].

Об’єктивна необхідність інтеграції України у світову економіку та розвиток її міжнародних економічних відносин безпосередньо випливає, перш за все, з необхідності використання в національній системі відтворення міжнародного поділу праці для прискорення переходу до ринкової економіки . Ця потреба спрямована на формування ефективної структури економіки країни. Зовнішньоекономічні зв’язки в процесі інтеграції України у світову економіку також охоплюють комплекс спільних проблем, що вирішуються спільними зусиллями. Нарешті, розвиток зовнішньоекономічних зв’язків відкриває додаткові можливості для створення належних умов для задоволення життєвих потреб народу України [4]. Поряд з об’єктивною необхідністю інтеграції України у світову економіку та розвитку її зовнішньоекономічних зв’язків існують і об’єктивні можливості для таких процесів. До них, насамперед, відноситься економічний потенціал нашої країни, що дає підстави для участі у міжнародному поділі праці [5, с. 102].

Основним завданням є визначення оптимальних векторів як зовнішньоекономічної стратегії в цілому, так і міжнародної економічної інтеграції України в європейський простір. Тут слід спиратися на фундаментальні теоретичні розробки та розвинену практику реалізації порівняльних та конкурентних переваг у світовій економіці, їх втілення у міжнародних інтеграційних проектах. При цьому необхідно враховувати реальний стан інтеграції економіки України у світові економічні процеси та регіональні структури, існуючі відносини стратегічного партнерства як вихідну точку для надання додаткового поштовху інтеграційним прагненням України повинні відповідати її національно-економічним інтереси [6].

Україна має необхідні передумови для входження у світову економіку та завоювання певного місця в системі міжнародного поділу праці. Серед них - наявність сировини, родючої землі, дешева та відносно освічена робоча сила, рекреаційні та туристичні можливості, значний науково-технічний та інтелектуальний ринок товарів та послуг, вигідне геополітичне положення «мосту» між Західною Європою та Азією, загальне географічний та економічний

простір із країнами Східної Європи [7].

На думку чеського економіста В. Ляха, ефективність інтеграції України у світову економіку значною мірою залежить від її економічного потенціалу [8, с. 61]. Аналіз економічного потенціалу України показує, що її конкурентоспроможність низька через різні фактори, включаючи технологічну відсталість, енергетичну залежність, глибоку екологічну кризу, трудову міграцію висококваліфікованих молодих спеціалістів та демографічні проблеми, відсутність фінансування для розвитку та використання наукового та інтелектуального потенціалу , розвиток високотехнологічних галузей, неефективна структура власності та економічний механізм. Тим не менше, економічний потенціал України є досить багатим та перспективним. Правильна державна політика та мобілізація економічного потенціалу можуть сприяти інтеграції України до світової інтеграційної системи та можуть значно збільшити її конкурентні переваги на міжнародних ринках [8, с. 70].

Система регіонального управління повинна будуватися, починаючи з найнижчого, базового рівня – рівня громади. Саме громадяни повинні визначити можливість прийняття рішень, що впливають на їхнє життя, та реалізовувати ці рішення за допомогою влади громади.

Роль держави як координатора інтересів на всіх рівнях залишається актуальною. Гармонізаційна діяльність держави повинна пронизувати всю ієрархічну систему влади і бути особливо активною в точках конфлікту інтересів: між особою та громадою; між громадами та регіональними органами влади; між регіональними та державними органами влади тощо.

Регіональний розвиток продовжував залежати від суб'єктивних факторів, включаючи політичні процеси, які не завжди відповідали офіційно визначеним пріоритетам та завданням у галузі регіонального розвитку та регіональної політики. Подальше поширення цієї тенденції може призвести до негативних наслідків територіального розвитку національної економіки.

Аналіз процесів регіонального розвитку України показує, що на сучасному етапі розвитку ринкових відносин на регіональному рівні існує низка суттєвих проблем, включаючи деякі загрози диспропорції та нерівномірність розвитку регіонів, відсутність всеосяжного стану політика координації регіонального соціально-економічного та соціального розвитку в країні.

Пріоритетні реформи включають боротьбу з корупцією, реформування судової системи, конституційну та виборчу реформи, поліпшення ділового клімату та підвищення енергоефективності, а також реформування державного управління, включаючи заходи централізації. ЄС виділив 12,8 млрд євро на підтримку реформ за умови, що Україна продовжує прогресувати.

Таким чином, відносно високий економічний, науково-технічний, мінерально-трудовий потенціал, надзвичайно сприятливе економічне, географічне та геополітичне положення в центрі Європи створюють об’єктивні умови для взаємовигідного міжнародного поділу праці, спеціалізації, кооперації та інтеграції у світовий економічний простір.

Список використаних джерел:

1. Масловська Л.Ц. Синергетичний підхід у становленні регіонального менеджменту. *Регіональна економіка*. 2017. № 4. С. 19-26.
2. Чалий В. Перспективы евроинтеграции Украины. *Аргументы и факты.* 2017. № 25. С. 6-10.
3. Пріоритети допомоги ЄС Україні: взаємовигідний рух назустріч. URL : http://www.ier.com.ua/ua/publications/regular_products?pid=5989 (дата звернення 02.12.2020).
4. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку. Київ : Знання України, 2015. 498 с.
5. Голіков А.П., Довгаль О.А. Міжнародні економічні відносини : підручник. Харків : ХНУ імені Каразіна, 2015. 464 с.
6. Федоришина О.О. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/ ?op=1&z=1103 (дата звернення 30.11.2020).
7. ПироженкоО.В. Європейська інтеграція України як проблема економічної діяльності – 2020. URL: http://www.vkontexte.ru/ (дата звернення 27.11.2020).
8. Мельник А.Ф. Управління розвитком муніципальних утворень: теорія, методологія, практика. Тернопіль : Економічна думка, 2017. 476 с.

Вікторія Іллівна Панасюк,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління,
адміністрування та міжнародної економіки
Білоцерківського національного аграрного університету
м. Біла Церква, Україна

ДОСВІД ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Світова практика розглядає місцевий економічний розвиток (МЕР) як комплекс інтегрованих заходів, спрямованих на створення чи вдосконалення системи соціально-економічних зв'язків для забезпечення сталого розвитку економіки певної території. Розвиток економіки на місцевому рівні створює умови та генерує ресурси, необхідні для місцевого розвитку в інших сферах. Успішність та динаміка сталого місцевого розвитку визначається широким спектром чинників і умов – від стану муніципальної інфраструктури до якості бізнес-середовища й інвестиційного клімату в регіоні. Проте нині в Україні ще остаточно не сформовано комплексне розуміння сутності та значення місцевого економічного розвитку як системи взаємопов'язаних та взаємоузгоджених механізмів і заходів [1].

За даними численних досліджень, проведених американськими вченими

Institute of Social Sciences в США, контекст місцевого економічного розвитку в умовах сучасних процесів глобалізації докорінно змінився. Для системи регіонального розвитку ключовим завданням на місцевому рівні є підвищення добробуту населення на конкретній території та провадження відповідних важелів такого розвитку. Зауважимо, що хоча поняття розвитку є доволі абстрактним, вимірюється воно конкретними соціальними та економічними показниками: рівнем доходів і зайнятості, освіти, станом здоров'я населення, рівнем міграції, що є кількісно обрахованими та можуть свідчити про реальні практичні результати [2].

Ряд дослідників визначають мету державної регіональної політики як потребу вирішення соціальних і економічних проблем регіону [3, с. 34]. На нашу думку, її метою має стати забезпечення сталого регіонального розвитку країни в усіх напрямах та регіонах шляхом створення правових, фінансових, організаційних і матеріальних умов з урахуванням особливостей кожного регіону.

До прикладу, В. Куйбіда та В. Вакуленко визначають такі основні напрями державної регіональної політики: соціальний (соціальний захист, житлова, демографічна, урбаністична, рекреаційна політика, політика зайнятості); економічний (промисловий, аграрний); екологічний; гуманітарний (культурний, національно-етнічний, освітній, міжконфесійний); інформаційний; науково-технічний; зовнішньоекономічний; управлінський. Отже, основними напрямами національної регіональної політики мають стати такі, як економічний, соціальний, гуманітарний, демографічний, екологічний, науково-технічний, інформаційний, зовнішньоекономічний та суспільно-політичний [4, с. 167].

На нашу думку, пріоритетним чинником, що визначає конкурентоспроможність регіону та місцевого розвитку є показник інституційної спроможності країни. Цей показник характеризує кількість та якість публічних та приватних інституцій, що функціонують на території країни. При цьому важливо зазначити, що інституціями вважаються ті організації, які мають певну місію, команду, напрацьовані процеси, сталу фінансову модель та певну історію функціонування [5].

У зв'язку з цим, важливиим ресурсом для забезпечення регіонального розвитку території є наявні інституції. Інституції – це організації, в яких є добрий колектив – професійна команда, організовані процеси всередині і які є ефективними, оскільки вони продукують якісні продукти або послуги. В системі регіонального розвитку активну роль відіграють інституції: агентства регіонального розвитку (АРР) та агентства місцевого розвитку (АМР). Такі інституції об'єднують інтереси трьох суспільних секторів – влади, бізнесу та громадянського суспільства. Зокрема, влада – національна, регіональна та місцева – є координатором процесів регіонального розвитку. Вона може бути представлена органами місцевого самоврядування, органами центральної влади, комунальними установами тощо. Але разом з тим, важливо розуміти, що регіональний розвиток неможливий без залучення бізнесу, який є ключовим учасником, і це переважно, великий бізнес, а також державні та комунальні підприємства, і, частково, малий та середній бізнес. Окрім того, регіональний

розвиток неможливий без активного залучення громади через інституції громадянського суспільства. Саме вони актуалізують важливі суспільні питання розвитку регіону, що мають закладатися у пріоритети регіонального розвитку [6].

Зокрема вказані інституції поєднують в собі державні, регіональні та місцеві ініціативи з інтересами приватного сектору в межах окремої території. Тристороннє партнерство влади, бізнесу і громади на певній території має значний інноваційний потенціал, оскільки націлені на спільну активізацію підприємництва, створення робочих місць, залучення інвестицій та зростання продуктивності місцевого економічного розвитку. Цікавим є досвід зарубіжних країн створення та розвитку АРР та АМР. Регіональні агентства полем своєї діяльності охоплюють власне територію регіону, місцеві – менші території [6].

Досвід діяльності закордонних АРР, до прикладу в США та Франції, вказує на чітко окреслені напрями діяльності. Запорукою їх ефективного функціонування є концентрація саме на стратегічних пріоритетах. Вітчизняний досвід діяльності таких інституцій доводить наявність певних проблем, зокрема, доволі часто вони не сприймаються органами державної влади і місцевого самоврядування як повноправні партнери у сфері регіонального розвитку; відсутність власних фінансових ресурсів суттєво ускладнює виконання ними функції громадського контролю над реалізацією регіональної соціально-економічної політики; їх діяльність, як правило, носить фрагментарний і непрозорий характер, а рівень їхньої співпраці з державою та бізнесом є недостатнім для здійснення вагомого впливу на місцевий, регіональний розвиток.

Як висновок зауважимо, що створення інституцій регіонального та місцевого економічного розвитку є визначально важливим в напрямі реалізації стратегічних програм розвитку територій, на які вони поширюють свою діяльність. Їхнім основним завданням є консолідація зусиль влади, бізнесу та громади задля розв’язання спільних проблем та створення нових можливостей для сталого економічного розвитку і забезпечення добробуту населення регіону.

Список використаних джерел:

1. Злобіна О.В. Закордонний досвід реалізації політики забезпечення місцевого економічного розвитку. П*ричорноморські економічні студії.* Випуск 9–1. 2016. С.41-46. URL: http://bses.in.ua/journals/2016/9-1-2016/10.pdf (дата звернення: 06.12.2020).

2. Helmsing (Bert) A.H.J. Local Economic Development. New generations of actors, policies and instruments A summary report prepared for the UNCDF symposium on Decentralization. The Hague. *Local Governance in Africa Institute of Social Studies*, p. 59-78. URL: http://www.meso-nrw.de/helmsing.pdf (дата звернення: 06.12.2020).

3. Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / С. Максименко, Є. Кіш, М. Лендьел, І. Студенніков ; за ред. С. Максименка. Київ: Логос, 2000. 171 с.

4. Основи регіонального управління в Україні / В.М. Вакуленко, М.К. Орлатий, В.С. Куйбіда та ін.; за заг. ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. Київ: НАДУ, 2012. 576 с.

5. Ворона П. В. Механізми впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічний розвиток регіону (на досвіді Полтавської області). *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 2. С. 167-173 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2010_2_27 (дата звернення: 06.12.2020).

6. Балацкий Е.В. Агентства регионального развития и их особенности: международный опыт. URL: http://kapital-rus.ru/articles/article/204710 (дата звернення: 05.12.2020).

Жанна Василівна Поплавська,
доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри теоретичної та прикладної економіки
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна
Наталія Олегівна Францева,
магістранта кафедри теоретичної та прикладної економіки
національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ГРОМАДА ЯК ПАРТНЕР ПРОЄКТІВ, РЕАЛІЗОВАНИХ У ФОРМАТІ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Реформа місцевого самоврядування та місцевої державної влади в Україні спрямована, на покращення громадянам їхнього життєвого середовища, надання якісних та доступних публічних послуг, узгодження інтересів держави та територіальних громад. Вона передбачає передачу повноважень та фінансових ресурсів від органів державної влади органам місцевого самоврядування, а також утворення виконавчих органів місцевого самоврядування – громади. Ця реформа передбачена Стратегією сталого розвитку «Україна-2020».

Відповідно до Закону України Про місцеве самоврядування в Україні, прийнятого 21 травня 1997 року, із подальшими змінами, територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр [1, с.170, ст.1]. У Законі Польщі від 8 березня 1990 року Про самоврядні громади громада визначається як самоврядна спільнота разом з відповідною територією [4, с.1].

Громада, як в Україні, так і в Польщі, має правовий статус. Це означає, що вона є суб’єктом прав і обов’язків і може вдаватися до дій цивільно-правового характеру. Громади мають майнову незалежність (комунальне майно), фінансову самостійність і функціонують на власний розсуд і з власною відповідальністю. За українським законодавством громада має право комунальної власності, тобто право територіальної громади володіти, доцільно, економно, ефективно користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і в своїх інтересах майном, що

належить їй, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування [1, с. 170, ст.1]. Варто підкреслити господарський характер громади, оскільки вона здійснює свою діяльність в умовах ринкової економіки, в певному середовищі і розпоряджається людськими, фінансовими, матеріальними і нематеріальними ресурсами [8, с.18].

Відповідно до законів і України, і Польщі про територіальні/самоврядні громади основним призначенням громади є реалізація публічних завдань локального характеру і спрямування діяльності на задоволення спільних потреб локальної спільноти.

Існує два види завдань, які виконує громада: власні самоврядні повноваження і делеговані. Делеговані повноваження – це повноваження зі сфери урядового адміністрування, зокрема, підготовка та проведення загальних виборів та референдумів. Власні повноваження громада виконує виключно на власний розсуд і з власною відповідальністю, а також спираючись на свої фінансові ресурси (доходи громади) і підлягає у цьому громадському/суспільному контролю щодо легальності, надійності та господарності. Тоді як завдання за дорученням громади виконують, виходячи із законодавства або на основі домовленостей з органами урядової адміністрації – це державні завдання, на виконання яких виділяються фінансові ресурси.

Громади наділені свободою щодо способу і способів виконання власних повноважень. Засади їх реалізації уточнені законодавством і можуть набирати таких форм:

– самостійне виконання власних повноважень у формі організаційної одиниці, не виділеної зі своєї структури;

– виконання власних повноважень у формі створеного нею суб’єкта, в Польщі – торгових співтовариств;

– виконання власних повноважень за посередництвом інших непов’язаних з громадою суб’єктів на основі угоди.

Територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності, а також кошти бюджетів для виконання спільних проєктів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ, створювати для цього відповідні органи і служби.

Самостійне виконання власних повноважень самоуправлінням громади полягає у дорученні їх виконання власним організаційним одиницям, які часто мають певний рівень відокремленості у поточному управлінні та фінансуванні, але назовні керівники таких підрозділів виступають від імені і на благо цілої громади. Із засад діяльності сектора публічних фінансів випливає, що поділ таких завдань між організаційними одиницями відбувається без виникнення цивільно-правних зобов’язань, і фінансуються вони з бюджету одиниці територіального самоуправління.

Громада може також доручити реалізацію публічних послуг зовнішнім суб’єктам. Співпраця між громадою, тобто публічним суб’єктом, і зовнішнім приватним суб’єктом у сфері реалізації публічного завдання базується тоді на угоді, яка повинна чітко визначати права і обов’язки кожної зі сторін. Приватний

партнер у такому разі вибирається через процедури, передбачені в законі про публічно-приватне партнерство (ППП) [2].

У традиційній системі громада самостійно займається наданням комунальних послуг за посередництвом самоврядних бюджетних закладів чи створених з цією метою торгових співтовариств, як у Польщі. У випадку реалізації власних повноважень у формі публічно-приватного партнерства головною функцією громади стає управління контрактами. Це – перехід від функції надання послуг до функції створення інвестиційної стратегії і визначеної/сформованої тарифної політики, в також регуляторної та контрольно-наглядової функції. Управління угодами пов'язане з певними витратами і прийняттям відповідальності за процес нагляду і моніторування реалізації визначених цілей.

Привабливість ППП полягає в тому, що воно дозволяє вирішувати багато економічних проблем, що стоять перед публічною владою. В першу чергу це стосується пошуку альтернативних джерел інвестиційних ресурсів та підвищення ефективності управління. Для України ППП є ще досить новим явищем і знаходиться в стані початкового розвитку.

У випадку комунального суб'єкта громади розпоряджається надзвичайно широким набором інструментів втручання у його діяльність. Тимчасом у випадку приватного суб'єкта, який надає публічні послуги, можливості впливу є обмеженими. Тому особливо важливим у такому випадку є чітке визначення обов'язків сторін, гарантій, тарифних формул і повноважень. в тому числі права публічного суб'єкта контролювати і регулювати діяльність приватного партнера.

Застосування формули публічно-приватного партнерства до реалізації власних завдань/повноважень громади змушує громаду виробити систему оцінки результатів діяльності приватного партнера. Вона повинна взяти за основу конкретні і вимірні показники оцінки. Серед найчастіше застосовуваних у громадах показників можна назвати ті, що спираються на витрати, якість, норми, обсяг послуг та задоволення споживачів [9, с.139-140].

Україні ще належить пройти складний процес економічної і правової кваліфікації численних форм ППП. При цьому важливо правильно оцінити роль публічної влади не тільки як головного регулятора, але і як представника та захисника суспільних інтересів та потреб, тобто того, що в європейській традиції мається на увазі під публічним інтересом, публічною службою, публічно-правовими майновими відносинами. Саме держава і органи місцевого самоврядування покликані захищати суспільні інтереси в таких соціально вразливих сферах, як соціальна і економічна інфраструктура, житлово-комунальне господарство тощо, де мають найбільше поширення проекти ППП.

В Україні особливе значення проекти ППП мають на рівні місцевого самоврядування. На частку міст і селищ (комунальне господарство) припадає основне навантаження щодо реалізації багатьох проектів соціального значення. Основна проблема, з якою при цьому стикається комунальна влада, полягає у нестачі фінансових ресурсів. Тому на рівні місцевого самоврядування залучення приватного капіталу до вирішення нагальних соціально-економічних завдань стає поширеною практикою. Спектр можливих моделей і глибини партнерства

при цьому досить різноманітний. Як показує досвід, саме на місцевому рівні найчастіше виникає дилема – приватизувати об’єкти комунальної власності чи шукати інші шляхи залучення матеріальних і фінансових ресурсів приватного сектора, в т. ч. ініціювати проєкти ППП. Аргументами проти прямої та повної приватизації найчастіше виступають побоювання скорочення числа робочих місць, подорожчання комунальних послуг, заміни монополії публічних служб приватною монополією.

Сучасна західна наука і практика пропонують новий підхід до розгляду та аналізу публічно-приватних відносин загалом, більш адекватний сучасним тенденціям розвитку світової економіки та фінансових відносин на всіх її рівнях. Його зміст полягає в тому, що сучасні реалії відкривають нове бачення, пов'язане зі стиранням кордонів між національною економікою та зовнішнім світом, яке призводить, з одного боку, до поглиблення взаємодії приватного бізнесу та публічного сектора країни, а з іншого – до зростання конкуренції між ними. Це стосується й України, тому це варто враховувати в діяльності різних аспектів публічних фінансів, які нині в стадії трансформації у зв'язку із проведенням Урядом України ряду реформ.

Список використаних джерел

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*, 1997, № 24. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text (дата звернення: 03.12.2020).
2. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01 липня 2010 р. № 2404-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*, 2010, № 40. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text (дата звернення: 03.12.2020).
3. Про публічні закупівлі : Закон України від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*, 2016, № 9, ст. 89. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text (дата звернення: 03.12.2020).
4. Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym, Dzennik Ustaw z 1990 roku, nr16, poz.95, zamieniona ustawą z dnia 8 lipca 2005 roku, Dziennik Ustaw z 2005 roku, nr 175, poz.1457 z późniejszymi zmianami.
5. Квітка С.А. Публічно-приватне партнерство як дієвий механізм взаємодії влади та бізнесу. *Аспекти публічного управління.* 2015. № 7-8 (21-22). С. 47-56.
6. Ющенко Н.В., Дячек В.В., Ковтун М.В. Публічно-приватне партнерство в Україні та європейських країнах. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 9. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op= 1&z=1485 (дата звернення: 03.12.2020).
7. Gerrard M.B. What are public-private partnerships, and how do they differ from privatizations? *Finance & Development*. 2001, Vol. 38. #3.
8. Gajdzik B. Gmina jako podmiot gospodarczy i organizacja non-profit. “*Marketing i Rynek*” 1998, nr 7.

9. Zysnarski J. Partnerstwo-publiczno-prywatne. Teoria i praktyka. Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr Sp.z o.o., Gdańsk, 2003.

Олена Вікторівна Поступна,
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри менеджменту
навчально-науково-виробничого центру
Національного університету цивільного захисту України,
м. Харків, Україна
Діана Сергіївна Філенко,
студентка навчально-науково-виробничого центру
Національного університету цивільного захисту України,
м. Харків, Україна

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Туризм є важливою галуззю економіки, джерелом постійного поповнення національного і місцевих бюджетів. Галузь має ефект мультиплікатора – з розвитком туризму розвиваються й інші галузі (торгівля, будівництво, сільське господарство та ін.), транспортна мережа, інфраструктура і рекреація, активізується діяльність народних промислів і розвиток культури, підвищується рівень зайнятості населення, зростає валютні надходження та зростає рівень життя місцевого населення. Разом з тим, туризм – це вид короткострокового або довгострокового відпочинку з метою фізичного або психологічного відновлення організму людини, підвищення її працездатності та рівня культури. Таким чином туризм виконує в суспільстві різноманітні функції – економічну, соціальну, культурологічну, просвітницьку, виховну та екологічну, а також є джерелом прибутку країни та регіону.

Варто відмітити, що туристична привабливість території залежить від природних умов, розвиненої інфраструктури, різноманітності рекреаційно-туристичних об’єктів та послуг, що надаються туристичними підприємствами. В цьому контексті, однією з перспективних регіональних дестинацій в Україні є Харківська область, яка має потужний рекреаційно-туристичний потенціал та вагомі передумови для розвитку туризму: вигідне геополітичне розташування, комфортні мікрокліматичні умови, різноманітний ландшафт, унікальну флору і фауну, історико-культурну, архітектурну спадщину, розвинуту мережу транспортного сполучення, достатні людські, матеріальні, у тому числі природно-оздоровчі ресурси. Зокрема, до реєстру національно-культурного надбання включено 2535 одиниць (пам’ятки архітектури, археології, історії та монументального мистецтва), що становить близько 5 % від історико-культурного потенціалу країни; музейна мережа налічує 121 музей (історичні, краєзнавчі, мистецькі, літературні, меморіальні тощо), у яких зберігається понад

500 тис. музейних предметів [2]. Природно-заповідний фонд Харківської області включає 220 територій та об'єктів загальною площею 53 тис. га, що становить близько 2 % від загальної площі всього регіону [6]. Корисні копалини на Харківщині представлені природним газом, нафтою, кам'яним і бурим, вугіллям, кам'яною сіллю, фосфатами, охрою, глиною, пісками, вапняками, крейдою тощо; джерелами мінеральних вод (Березівське, Рай-Еленівське та ін.); на території протікає 156 річок довжиною понад 10 км, налічується 36 озер загальною площею близько 2,5 тис. га та 1910 ставків загальною площею більше 6 тис. га, створено 50 водосховищ з сумарним об'ємом 1526 млн м3 [1]. Природа Харківської області дуже живописна, насичена різноманітними природно-рекреаційними ресурсами (заповідними урочищами, лісами, парками, водними ресурсами тощо). Задоволення туристичних потреб здійснюється через систему засобів розміщення. Згідно із статистичними даними, в області у 2019 р. обслуговувалось туроператорами та турагентами 76,2 тис. осіб, з них 85,2 % – виїзних та 14,5 % внутрішніх туристів; налічувалось 73 колективних засобів розміщування, в яких перебувало 187,2 тис. осіб; 732 дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, в яких перебувало 97,6 тис. дітей [4].

Вище зазначене свідчить, що регіональна туристична дестинація Харківщини за умови впровадження стратегії її розвитку, метою якої є забезпечення конкурентної спроможності території на тривалий період, може стати лідером національної туристичної галузі.

Зауважимо, що розвиток туристичної дестинації Харківської області є неоднорідним. На це вказує і Ю. Леонт'єва, яка, досліджуючи механізми реалізації стратегій розвитку регіональних туристичних дестинацій, виділяє в Харківській області райони з високим рівнем розвитку – Балаклійський, Вовчанський, Зміївський, Ізюмський, Куп'янський, Лозівський, Первомайський, Харківський, Чугуєвський райони; середнім – Барвінківський, Богодуховський, Борівський, Валківський, Великобурлуцький, Зачепилівський, Золочівський, Дергачівський, Красноградський, Краснокутський, Нововодолазький райони; низьким – Близнюківський, Дворічанський, Кегичівський, Коломацький, Печенізький, Сахновщинський, Шевченківський райони. Автор пропонує логічну послідовність формування і реалізації стратегії розвитку Харківської регіональної дестинації як сукупність стратегічно значимих послідовних операцій, що розглядають задум, втілений у форму опису або завдання з певними вихідними даними й необхідними результатами, що вказують на спосіб її рішення. Зокрема, для районів із високим рівнем розвитку рекомендовано такі стратегії, як «лідер бізнесу», «стратегія росту», «генератор готівки»; для районів із середнім рівнем розвитку – «посилення конкурентних переваг», «продовжувати бізнес із обережністю», «стратегія часткового згортання»; для районів із низьким рівнем розвитку – «подвоїти обсяг виробництва або згорнути бізнес», «продовжувати бізнес із обережністю», «стратегія зростання бізнесу» [3]. Ю. Леонт'єва вважає, що пріоритетними завданнями для розвитку Харківської туристичної дестинації є збереження й збільшення кількості закладів культури, магазинів роздрібної торгівлі, пам'ятників місцевого значення, готелів, об'єктів ресторанного господарства, дитячих оздоровчих таборів. Так,

дійсно, ми погоджуємося з тим, що на Харківщині потрібно модернізувати та удосконалити туристичну виробничу, інституціональну, соціальну та інформаційну інфраструктуру, що забезпечує взаємодію суб'єктів туристичної сфери та врегульовує матеріальні, фінансові та інформаційні потоки.

За словами І. Полчанінової, для створення великого міжнародного центру туризму в Харківській області необхідна реалізація циклу проектів і заходів з таких напрямів: поліпшення стану навколишнього середовища, розвиток Харкова як екологічного міста, створення повноцінного й ефективного туристського кластера, маркетинг регіону й просування на ключових туристських ринках, зняття інфраструктурних обмежень розвитку туризму [5]. Щодо кластерного підходу, то на думку автора, він має певні переваги: кластер завжди прив'язаний до певної території – стане довгостроковим ресурсом забезпечення конкурентоспроможності території; відіграє мобілізаційну роль (мобілізує ресурс малих і середніх підприємств); втримання існуючих ринкових позицій та вихід на нові ринки; розвиток цілого комплексу видів діяльності без масштабних державних інвестицій та централізованих капіталовкладень.

В цілому слід зазначити, що в Харківській області є великий туристсько-рекреаціний потенціал, який використовується сьогодні не достатньо, а, отже, і прибуток від туризму для регіонального бюджету є незначним. Найголовнішими проблемами розвитку туризму в регіоні є недостатнє фінансування туристичної галузі, ведення ефективної регіональної політики з розвитку туризму, розвиток туристичної інфраструктури та підвищення якості надання туристичних послуг.

Список використаних джерел:

1. Географія. Харківська обласна державна адміністрація. URL: https://kharkivoda.gov.ua/pro-oblast/heohrafiya.

2. Концепція розвитку туризму в Харківській області до 2020 року: рішення Харківської обласної ради від 05 березня 2013 р. № 648-VI (XX сесія VI скликання). Харків, 2013. URL: https://www.ts.lica.com.ua/b_text.php?type= 3&id =8096&base=77.

3. Леонт'єва Ю. Ю. Формування та реалізація стратегії розвитку регіональної туристичної дестинації : автореф. дис. … канд. екон. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка». Харків, 2010. С. 13-14.

4. Туризм. Головне управління статистики у Харківській області. URL: http://kh.ukrstat.gov.ua/kolektyvni-zasoby-rozmishchuvannia-shchorichno.

5. Туризм і місто: досвід, проблеми та перспективи : монографія / за заг. ред. І. М. Писаревського; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Харків : ХНАМГ, 2011. С. 205.

6. Туризм на Харківщині. Природно-рекреаційні ресурси та історикокультурний потенціал регіону : бібліогр. путівник / Упр. культури і туризму Харк. облдержадмін., Харк. обл. універс. наук. б-ка; уклад. Г.М.Єрофєєва. Харків, 2008. 203 с.

Ірина Вікторівна Різник
здобувач вищої освіти ступеня доктор філософії
кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії,
Голова громадської спілки «Полтавська Асоціація Бізнесу»
м. Полтава, Україна

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-ОБ'ЄДНАНЬ

Спираючись на досвід провідних світових економік, розвиток підприємництва, а особливо малого і середнього бізнесу, є одним з основних інструментів підвищення рівня розвитку суспільства і стандартів життя. Не є виключенням в цьому і Україна. В цій системі мережа активних і дієвих об'єднань бізнесу стимулюють формування сприятливого бізнес-середовища, розвиток існуючих та створення нових підприємств і, як наслідок, активізацію державної економіки.

Світова практика показує, що створення об'єднань підприємців, а особливо малих і середніх, які потребують більшої підтримки і захисту, порівняно з великим бізнесом, є одним із важливих елементів розвитку якісної інфраструктури підприємництва та показником спроможності суспільська і бізнес-спільноти до самоорганізації та захисту власних прав.

З огляду на особливості розвитку економічних систем різних країн, відмінностей ділової культури та бізнес-середовища вирізняють три основних моделі діяльності бізнес-об'єднань.

Американська модель – характеризується демократичним стилем управління, змішаними функціональними та територіальними ознаками, високою активністю членів, що об'єдналися на добровільній основі. Основними завданнями діяльності об'єднань цього типу є захист членів у відносинах з державою та посередництво у лобіюванні бізнес-інтересів. Що вимагає від об'єднань впливовості, здатності адаптуватися до змін, лідерства та чіткої сегментації напрямів діяльності. [5]

Континентальна (європейська) модель з максимально формалізованою системою управління, та чіткими вимогами до учасників об'єднань та їх взаємодії. Сфери діяльності об'єднань, розмежування функцій та завдань встановлюються законом. Формуються чітка організаційно-правова структура за принципом головного «зонтичного» об'єднання до якого долучаються дрібніші організації аналогічного напрямку діяльності. Має високий ступінь участі в роботі державних структур при формуванні відповідних політик в сфері діяльності залучених підприємств, виконує функцію консультанта, інформує про потреби підприємництва і, в зворотному напрямку, транслює зміни економічного курсу держави [5].

Азійська модель – передбачає чітку ієрархічну модель управління, де створюються спеціалізовані підрозділи для вирішення конкретних завдань. Об'єднання виступають ініціаторами масштабних бізнес-заходів, виставок,

сприяють поширенню новітніх технологій та ефективних методів управління, ініціюють прийняття та відхилення законів [5].

Діяльність об’єднань підприємців різного спрямування, цілей і масштабу в Україні мають свою специфічну історію. По різним оцінкам, перші бізнес-об’єднання почали виникати близько 30 років тому і мали ряд етапів розвитку [3]. Оцінити кількість бізнес-об’єднань, їх типологізацію чи інші характеристики користуючись статистичними даними на зараз не має можливості, оскільки такі дані не виокремлені в системі державної статистики [4].

Проведемо аналіз класифікації бізнес-об’єднань:

– за територією діяльності: місцеві, регіональні, національні;

– за галузевою належністю: галузеві, міжгалузеві, комплексні;

– за організаційно-правовою формою: громадські організації, громадські спілки, асоціації, клуби, спілки, торгово-промислові палати, організації роботодавців, ради підприємців, професійні, інвестиційні об’єднання, тощо;

– за функціями та завданнями: захисна, освітньо-консультативна, посередництво між бізнесом і владою, лобіювання бізнес-інтересів, підтримка на внутрішніх та зовнішніх ринках, розвиток корпоративних зав’язків, інвестиційна, тощо [2;4;1].

Можна додатково виокремити наступні критерії класифікації бізнес-об’єднань в Україні: напрями і сфери діяльності; способи та структура управління; джерела фінансування; сфера охоплення; діяльність в інтересах: підприємців усієї країни, членів спілки або певних суб'єктів; реально функціонуючі, номінально функціонуючі та не функціонуючі; спілки, що постійно здійснюють свою діяльність, або спонтанно чи періодично [3].

Також, варто зазначити, що в Україні є приклади формування мереж або коаліцій бізнес-об’єднань, з метою поєднання зусиль, формування спільного порядку денного від бізнесу, втілення адвокасі-компаній та політичного впливу.

Щодо оцінки кількісних характеристик, а також частки підприємств, які входять до об’єднань на сьогодні можна оцінити лише з опитувань бізнесу [4]. По даним джерел, кількість зареєстрованих бізнес-об’єднань в Україні коливається в межах 400-500, тоді як кількість дійсно працюючих об’єднань не перевищує 200 [1].

Таким чином, можна зробити висновок, що чіткої та впорядкованої, визначеної на державному рівні, системи класифікації та обліку бізнес-об’єднань на сьогодні не існує. Відповідно, вона потребує подальшого уточнення й удосконалення.

На сьогодні є ціла низки проблем, які перешкоджають ефективній діяльності бізнес-об’єднань. Це і недостатня організаційна спроможність та відсутність стратегічного підходу в діяльності, відсутність постійної, системної діяльності та відсутність доступу до інформації про функціонування об’єднань, які би відповідали потребам підприємців [4]. Окремо потребують поглибленого вивчення роль бізнес-об’єднань в системі розвитку бізнес-середовища та підвищення його ефективності, удосконалення діяльності підприємств та оцінка найбільш витребуваних та ефективних послуг та сервісів, що можуть надавати бізнес-об’єднання.

На сьогодні існує ряд державних та неурядових програм направлених саме на формування та розвиток бізнес об'єднань, які своєю діяльністю мають активізувати розвиток підприємництва. Створюються відповідні бази для максимального поширення інформації про актуальні програми і сервіси, які надають об'єднання та запускаються платформи мета яких підвищувати якість діяльності бізнес-об'єднань.

Але вже на зараз варто визнати, що бізнес-об'єднання, як суб'єкти регуляторної політики і фактично активні учасники в трикутнику суспільного договору, здатні працювати над формуванням якісного посередництва між бізнесом, владою та суспільством, оперативно реагувати на зміни в полі власної діяльності та ставати потужним інструментом розвитку та активізації бізнес середовища.

Список використаних джерел:

1. Антонюк Д.А., Єнгоян Н.Х., Бізнес-асоціації в системі інфраструктурного забезпечення малого та середнього підприємництва в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2013. №4. Т. 1. С. 64-71.

2. Барановський М. Аналітичне дослідження «Стан залучення та зацікавленості в об'єднанні в асоціації представників місцевого бізнесу в розрізі 16 міст-партнерів. Проекту ПРОМІС». м. Київ. 2018.

3. Богуславський О., Бізнес-асоціації в Україні: сутність, проблеми, й етапи розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка : Економіка*. 2017. №3(192). С. 6-10.

4. Федець І. Консультативна робота «Участь підприємців у бізнес-об'єднаннях як інструмент захисту своїх прав» м. Київ. 2019.

5. Циганкова Т.М., Євдоченко О.О. Бізнес-асоціації в системі розвитку міжнародної економічної діяльності: зарубіжний досвід та Україна. Світове господарство та міжнародні економічні відносини. 2008. Вчені записки. Вип. 10. С. 223-230.

Олександр Сергійович Сємілєтов
аспірант Національного університету цивільного захисту України
м. Харків, Україна

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЇ НА РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Нажаль екологічний стан деяких регіонів нашої держави викликає занепокоєння, такими регіонами є великі мегаполіси та промислові райони. Індекс забрудненості в яких варіюється від помірного до нездорового [4]. До Найбільш забруднених міст України традиційно можна віднести Маріуполь, Кривий Ріг, Запоріжжя, Дніпро, де основна доля виробництва приходиться на металургійну галузь. Хімічну промисловість Миколаїв, Київ, Харків, Кременчук,

Львів, Донецьк, та інші. В Україні поточний рівень викидів забруднюючих речовин перевищує нормативи ЄС у середньому в 7-80 разів залежно від їх типу [5].

Головною ідеєю яку вже почали впроваджувати у всьому світі є: Сортування та переробка сміття, а саме: До 2014 року в Україні функціонувало лише 5 заводів, де проводили утилізацію відходів: в Дніпрі, Києві, Рівному, Севастополі, та Харкові. До 2020 року з них в робочому стані залишився тільки київський завод Енергія, який не тільки спалює відходи, а й забезпечує тепловою енергією житлові будинки.

На сьогоднішній день В Україні працює 22 сортувальних лінії, які займаються сортуванням побутових відходів. Вона складається із сортування із загального обсягу сміття: картон, пластикові пляшки, залізні, скляні банки і відправляють їх на переробку, також переробку виконують інші компанії. Їх чисельність на сьогодні складає двадцять вісім: вони розташовані в Києві, Київській області, Одесі, Полтаві, Запоріжжі, Львові, Білій церкві, Миколаєві та інших містах. Ці підприємства займаються захороненням небезпечних будівельних відходів, утилізацією відпрацьованих елементів живлення та паливно-мастильних матеріалів, переробкою макулатури, усуненням продуктів харчування. Деякі з них переробляють сміття в електричну енергію.

У Житомирі до 2022 року планується побудувати найбільший в Україні завод з переробки ТПВ. Підрядником виступає хорватська компанія Tehnix, яка вже інвестувала в будівництво понад 10 мільйонів євро. Коли його побудують і введуть в експлуатацію, міське звалище яке (працює з 1957 року та яке має проблему перевантаження) мешканці мріють про його зняття із експлуатації. Тож підводячи висновок: потрібно організовувати та брати участь у суботниках для ліквідації стихійних та незаконних звалиш, висаджувати дерева, знаходити однодумців та створювати ініціативні групи.

Загально відомо: чим більше машин, тим більше заторів. Що більше заторів, тим гірше якість повітря, а користі від транспорту менше.

Усім зрозуміло, що бажано віддавати перевагу громадському транспорту, велосипеду або ходити пішки.

Тенденція зменшення викидів та покращення екологічного стану на сьогоднішній день дуже актуальна наприклад така країн як Норвегія є світовим лідером з впровадження електрокарів в свій автопарк. У 2019 продажі електроавтомобілів склали 42% від загального числа проданих нових авто, в той час як в США та країнах Європи він складає менше 5% [2]. Така екологічна політика Норвегії базується на таких принципах як відсутність щорічного дорожнього податку, знижки на поромні переправи для електромобілів, 100% або 50% знижки на паркування для електромобілів державна влада сама вирішує, зробити паркування безкоштовним або все ж залишити плату),також електромобілі мають доступ до автобусних смуг, зниження податку на електромобілі юридичних осіб до 40%, відсутність податків на купівлю/імпорт.

До 2019 року також вводилися різні послаблення: з 2000 до 2018 року податок на електромобілі юридичних осіб був знижений на 50%;безкоштовна муніципальна паркування з 1999 по 2017 рік; у 2016 році муніципалітетам

дозволили обмежувати електрокарам доступ до автобусних смуг, за винятком тих машин, які везуть два чи більше пасажирів [3]. Така ініціатива як Transition Towns, була заснована у 2007 р. вона спрямована на підвищення самодостатності , зменшення можливих наслідків піку нафти, [1] руйнування клімату і економічної нестабільності.

Завдяки інтернету всі громадські ініціативи, а не лише екологічні, не обмежені державними або європейськими кордонами. Цікавих ідей багато, і вони легко поширюються та реалізуються в нових умовах. На сьогоднішній день у світі побудовано близько 400 міст у різних країнах: у Європи та Північної Америки. Мешканці «перехідних міст» відмовляються від видобувного палива, висаджують громадські сади, та закупають продукти харчування лише у місцевих еко-фермерів.

Підводячи підсумок слід зауважити що для нашої країни слід перейняти міжнародний досвід та можливість фінансування екологічних ініціатив, розробляти та залучати із міжнародним товариством проекти, включити до бюджету можливість допомоги та фінансування інноваційних проектів також проводити інформаційну політику стосовно сортування та вторинної переробки відходів, також провести модернізацію устаткування на всіх полігонах ТПВ. Пропонувати нові шляхи модернізації устаткування та акцентувати націй проблем керівництво та місцеве самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Pioneering Welsh town begins the transition to a life without oil. *The Guardian*. URL: https://www.the guardian.com/society/2007/apr/07/communities. oilandpetrol. (дата звернення: 20.11.2020);

2. В Україні друкують книги з упаковок від соків і молока URL:https://ecofactor.ua/blog/knigi-iz-upakovok-ukraina (дата звернення: 20.11.2020);

3. Що в Норвегії стимулює попит на електромобілі : Інтернет ресурс. URL: https://ecofactor.ua/blog/norvegia-spros-na-electromobili (дата звернення: 20.11.2020);

4. Інтерактивна карта забрудненості повітря. URL: https://waqi.info/uk/#/c/49.121/32.513/6z (дата звернення: 20.11.2020);

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України: від (18.08.2017 № 605-р) Енергетична Стратегія України На Період До 2035 Року «Безпека, Енергоефективність, Конкурентоспроможність». URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/605-2017-р#Text (дата звернення: 20.11.2020).

СЕКЦІЯ 5
ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Марина Василівна Гончаренко
доцент кафедри економічної теорії та фінансів
Харківського регіонального інституту
державного управління Національної академії
державного управління при Президентові України
м. Харків, Україна

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

Місцеві податки і збори відіграють велику роль у наповненні місцевих бюджетів, їх питома вага у власних доходах місцевих бюджетів складає в середньому близько 25 %. Однак фіскальний потенціал місцевих податків і зборів не вичерпано, існують реальні можливості перетворення їх у справжню фінансову основу розвитку територій.

Органи місцевого самоврядування (далі – ОМС) мають широкі повноваження у сфері оподаткування. Зокрема, ОМС запроваджують та встановлюють розмір ставок місцевих податків і зборів (в межах, визначених Податковим Кодексом України), можуть сприяти легалізації податкової бази, здійснювати заходи по підвищенню податкової культури населення тощо.

Згідно з Податковим кодексом України (далі – ПК), до переліку місцевих податків і зборів входять податок на майно (у т.ч. плата за землю, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок), єдиний податок, туристичний збір, збір за паркування транспортних засобів [1].

Встановлення місцевих податків та зборів здійснюється у порядку, визначеному ПК. Відповідно до вимог ст. 10 ПК місцеві ради:

– обов’язково встановлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю, крім земельного податку за лісові землі), а також в межах повноважень, визначених ПК

– вирішують питання відповідно до вимог ПК щодо встановлення податку на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору та земельного податку за лісові землі.

23 травня 2020 року набув чинності Закон України від 16.01.2020 № 466-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» (далі – Закон №466).

Закон №466 запровадив зміни до статті 12 ПК, якою визначаються повноваження сільських, селищних, міських рад та рад об’єднаних територіальних громад (далі - ОТГ) щодо місцевих податків та зборів, зокрема щодо процедур прийняття та оприлюднення рішень про встановлення місцевих податків та/або зборів [2].

Встановлено кінцевий термін для прийняття органами місцевого самоврядування рішень про встановлення місцевих податків та зборів – 15 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлюваних місцевих податків та/або зборів.

У попередній редакції ПКУ була відсутня норма, яка б чітко встановлювала термін прийняття рішення. Однак, було зазначено, що у 10-денний строк з дня прийняття, але не пізніше 1 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосовування встановлюваних місцевих податків та зборів або змін до них, копія прийнятого рішення про встановлення місцевих податків чи зборів або про внесення змін до них повинна була бути надіслана до контролюючого органу, в якому перебувають на обліку платники відповідних місцевих податків та зборів в електронному вигляді. Отже, логічно, що прийняття рішення мало відбуватися до 1 липня.

Серед основних змін слід відмітити скасування обов'язку щорічного прийняття рішень про встановлення місцевих податків та/або зборів.

Якщо в рішенні органу місцевого самоврядування про встановлення місцевих податків та/або зборів, а також податкових пільг з їх сплати не визначено термін його дії, таке рішення є чинним до прийняття нового рішення.

До внесення змін у ПК, у разі якщо ОМС не прийняли рішення про встановлення відповідних місцевих податків і зборів, такі податки до прийняття рішення справлялися виходячи з норм ПК із застосуванням їх мінімальних ставок, а плата за землю справлялася із застосуванням ставок, які діяли до 31 грудня року, що передує бюджетному періоду. Така ситуація могла спричинити негативні наслідки для наповнення бюджету, оскільки мінімальні ставки більшості місцевих податків і зборів – 0 %, тобто, у цьому випадку надходження до бюджету не поступали.

Отже, у рішенні про встановлення місцевих податків та/або зборів, а також податкових пільг з їх сплати може не визначатися термін його дії. У такому випадку рішення буде чинним до прийняття нового рішення.

Змінами до ПК виключено норму щодо застосування мінімальних ставок у разі неприйняття рішень органом місцевого самоврядування.

Якщо до 15 липня року, що передує плановому бюджетному періоду орган місцевого самоврядування не прийняв рішення про встановлення відповідних місцевих податків та/або зборів, що є обов'язковими згідно з нормами Податкового кодексу, такі податки та/або збори справляються виходячи із норм ПКУ із застосуванням ставок, які діяли до 31 грудня року, що передує плановому бюджетному періоду.

Якщо місцева рада планує змінити ставки місцевих податків та/або зборів, податкових пільги зі сплати місцевих податків і зборів, це потребує прийняття органом місцевого самоврядування нового рішення або внесення змін до діючого рішення.

Законом №466 змінено терміни оприлюднення рішень про встановлення місцевих податків та/або зборів. Так, рішення про встановлення місцевих податків та/або зборів повинно бути офіційно оприлюднено до 25 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосовування

встановлюваних місцевих податків та/або зборів або змін (плановий період).

У разі, якщо орган місцевого самоврядування не дотримав терміни офіційного оприлюднення і оприлюднив рішення про встановлення місцевих податків та зборів та податкових пільг зі сплати місцевих податків і зборів після 25 липня поточного року, норми такого рішення будуть застосовуватися не раніше бюджетного періоду, що настає за плановим роком (тобто через один календарний рік).

Також відбулися зміни у термінах надання інформації щодо ставок та податкових пільг зі сплати місцевих податків та/або зборів до контролюючих органів.

Органи місцевого самоврядування у 10-денний строк з дня прийняття рішень, але не пізніше 25 липня року, що передує плановому бюджетному періоду, надсилають контролюючому органу, в якому перебувають на обліку платники відповідних місцевих податків та/або зборів, в електронному вигляді інформацію щодо ставок та податкових пільг зі сплати місцевих податків та/або зборів та копії прийнятих рішень про встановлення місцевих податків та/або зборів та про внесення змін до таких рішень. Форма, за якою в електронному вигляді подаватиметься інформація до контролюючих органів, затверджуватиметься Кабінетом Міністрів України.

Відтепер, зведена інформація про розмір та дату встановлення ставок місцевих податків буде розміщуватися на офіційному веб-сайті Центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику (на сьогодні – це Державна податкова служба України) не пізніше 25 вересня поточного року.

Зміни, внесені Законом № 466 до ПК, сприятимуть вдосконаленню адміністрування податків, усуненню технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві. Крім того, скасування обов'язку щорічного прийняття рішень про місцеві податки і збори дозволить органам місцевого самоврядування підвищити ефективність управлінських процедур та вивільнити ресурси для вирішення нагальних проблем громади.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 04.12.2020).

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві : Закон України від 16 січня 2020 р. № 466-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text (дата звернення 04.12.2020).

Людмила Анатоліївна Гунько,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри землевпорядного проектування
Національного університету біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна
Євгеній Геннадійович Вознюк,
здобувач вищої освіти СВО Магістр,
Національного університету біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Питання використання земель завжди мали особливу актуальність, оскільки цей ресурс є одним із найцінніших.

Плата за землю - це податок, що справляється з юридичних і фізичних осіб за використання земельних ділянок. Плата за землю входить до складу податку на майно і є похідною від нормативної грошової оцінки, яка розраховується фахівцями Держгеокадастру.

Нормативна грошова оцінка земельних ділянок для цілей розділу XIII Податкового кодексу, згідно з яким здійснюється справляння плати за землю, – це капіталізований рентний дохід із земельної ділянки, визначений відповідно до законодавства центральним органом виконавчої влади з питань земельних ресурсів, що зазначено в пп. 14.1.125 п. 14.1 ст. 14 Податковому кодексі України [1].

Варто зазначити, що земельні платежі є одним із основних джерел надходжень до місцевих бюджетів. Так надходження плати за землю у 2019 р. становили 27,3 млрд грн, що на 0,9 грн більше, ніж у 2018 р. [2].

Нарахування земельного податку здійснюється органами державної фіскальної служби індивідуально для кожної фізичної особи на підставі даних Державного земельного кадастру.

Згідно Податкового кодексу України підставою для нарахування орендної плати за земельну ділянку є договір оренди такої земельної ділянки. Платником орендної плати є орендар земельної ділянки. Об’єктом оподаткування є земельна ділянка, надана в оренду.

Договір оренди землі - це договір, за яким орендодавець зобов'язаний за плату передати орендареві земельну ділянку у володіння і користування на певний строк, а орендар зобов'язаний використовувати земельну ділянку відповідно до умов договору та вимог земельного законодавства (стаття 13 Закону України від 6 жовтня 1998 року № 161-XIV «Про оренду землі») [3].

В Україні базою для справляння земельного податку, орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності, державного податку із середини 1990-х років є нормативна грошова оцінка земель.

За даними порталу «Децентралізація» протягом І кварталу 2020 року місцеві бюджети отримали плати за землю (земельного податку та орендної

плати) 7,2 млрд. грн. Крім того, сільськогосподарськими підприємствами за цей же період сплачено 1,2 млрд грн єдиного податку. Це дає підстави оцінювати загальні податкові надходження місцевих бюджетів, визначення яких здійснюється на базі нормативної грошової оцінки земель, у розмірі не менше 34 млрд грн за 2020 рік. Варто також відзначити, що у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів питома вага плати за землю у І кварталі 2020 року становила 10,7 %, що виводить її на друге місце за важливістю для місцевих громад (після надходжень від податку на доходи фізичних осіб) [4].

Звичайно, обсяг фактично сплаченої плати за землю залежить не лише від нормативної грошової оцінки земельних ділянок, але й від ставок земельного податку, що встановлюються органами місцевого самоврядування на територіях громад, а також ставок орендної плати, що фіксується у договорах оренди, проте беззаперечним залишається факт, що нормативна грошова оцінка залишається одним із найважливіших інструментів економічного регулювання земельних відносин в Україні.

Розмір орендної плати встановлюється у договорі оренди, але річна сума платежу не може бути меншою за розмір земельного податку:

– для земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких проведено, – у розмірі не більше 3% їх нормативної грошової оцінки, для земель загального користування – не більше 1% їх нормативної грошової оцінки, для сільськогосподарських угідь – не менше 0,3% та не більше 1% їх нормативної грошової оцінки;

– для земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено, – у розмірі не більше 5 % нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області, для сільськогосподарських угідь – не менше 0,3 % та не більше 5 % нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області;

– не може перевищувати 12 % нормативної грошової оцінки.

До 2019 року затвердження технічної документація з нормативної грошової оцінки земельних ділянок у межах населених пунктів здійснювалося відповідною сільською, селищною, міською радою, а розташованих за межами населених пунктів – районними радами, проте із набранням чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні» (Відомості Верховної Ради, 2018, № 37, ст.277) закріплено новий порядок затвердження технічної документація з нормативної грошової оцінки земельних ділянок, відповідно до якого протягом місяця з дня надходження технічної документації з нормативної грошової оцінки відповідна сільська, селищна, міська рада розглядає та приймає рішення про затвердження або відмову в затвердженні такої технічної документації [5].

Важливою для органів місцевого самоврядування є норма, яка говорить про те, що землі колективних сільськогосподарських підприємств, що припинені (крім земельних ділянок, які на день набрання чинності зазначеним Законом

перебували у приватній власності), вважаються власністю територіальних громад, на території яких вони розташовані. Відповідні положення передбачені у Перехідних положеннях Земельного кодексу, які доповнено пунктом 21 [6]. Таким чином, органи місцевого самоврядування матимуть можливість отримати у користування додаткові земельні ділянки для їх подальшого використання і отримання економічної вигоди та додаткових надходжень до місцевих бюджетів.

Вкрай важливою нормою є зміни, які вносяться до Закону України «Про оцінку земель» і які надають органам місцевого самоврядування додаткові повноваження у цій сфері. У новій редакції статті 23 цього Закону визначено, що технічна документація з нормативної грошової оцінки земельних ділянок затверджується відповідною сільською, селищною, міською радою [7].

Таким чином, зміни у сфері повноважень органів місцевого самоврядування щодо розпорядження землями називає революційними. При умові ефективного використання органами місцевого самоврядування зазначених земельних повноважень можна сподіватися на якісно новий рівень їх розвитку і немалі додаткові надходження до місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI із змінами та доп. Ст. 14.

2. Звіт Державної фіскальної служби України за 2019 рік. URL: http://sfs.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/237691.html (дата звернення: 04.12.2020).

3. Про оренду землі : Закон України від 6 жовтня 1998 року № 161-XIV / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14 (дата звернення: 04.12.2020).

4. Місцеві фінанси та бюджетна децентралізація. *Портал «Децентралізація».* URL: https://decentralization.gov.ua/ (дата звернення: 04.12.2020).

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні : Закон України від 10.07.2018 № 2498-VIII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-19 (дата звернення: 04.12.2020).

6. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768, в ред. від 04.08.2016 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14 (дата звернення: 04.12.2020).

7. Про оцінку земель : Закон України від 11.12.2003 № 1378-IV / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15 (дата звернення: 04.12.2020).

Юлія Володимирівна Дзигарь,
магістрант кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна
Науковий керівник: **Ольга Володимирівна Мирна,**
кандидат економічних наук,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна

СТАН ФОРМУВАННЯ ВЛАСНИХ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА РАХУНОК ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ

Сучасний стан економіки України характеризується сталим збільшенням варіювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів та обсягів податкових і неподаткових доходів, що надходять до місцевого бюджету. Найбільшу частку при формуванні доходів місцевих бюджетів мають податкові надходження, в тому числі – власні доходи місцевих бюджетів.

Самостійність місцевих бюджетів гарантується наповнюваністю власними та частиною закріплених за ними загальнодержавними доходами, а також правом фінансової автономії шляхом самостійного визначення напрямів використання коштів місцевих бюджетів. Починаючи з 2015 р. посилення фінансової децентралізації було обумовлено новаціями у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів.

До власних доходів місцевих бюджетів відносять єдиний податок, податок на майно, що включає в себе податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок, а також плату за землю.

Важливим чинником соціально-економічного розвитку регіонів є забезпечення зростання податкових надходжень через розширення та підвищення ефективності виробництва, бо саме у цій сфері створюється нова вартість з якої сплачуються податки. Проте на сьогоднішній день податки не коректно виконують свої основні функції (фіскальну, регуляторну, розподільчу, стимулюючу та контрольну) через що низка бюджетів відчуває дефіцит коштів, які з метою вирівнювання фінансової спроможності регіонів покриваються міжбюджетними трансфертами, що зменшує ступінь самостійності місцевого самоврядування. Оскільки податки недостатньо стимулюють розвиток економічних процесів, а навпаки провокують тінізацію економіки, то спостерігається нестабільність надходжень [1].

Отже, визначна роль у забезпеченні виконання державної функції в царині регулювання економічних процесів належить податкам, які зараховуються до місцевих бюджетів і становлять 40 % власних надходжень бюджетів. Проте цього не достатньо для забезпечення фінансової автономії органів місцевого самоврядування. За досліджуваний період (2015-2019 рр.) загальна сума податкових надходжень зросла у 2,6 рази, та не зважаючи на абсолютний приріст, їх частка у місцевий бюджет є динамічною. Це свідчить про те, що на

фоні постійних процесів вдосконалення системи оподаткування, фіскальний потенціал податків використовується не повною мірою через ухилення сплати податків підприємствами тіньового сектора економіки, широкі податкові пільги, недосконале адміністрування роботи фіскальних органів, значну податкову заборгованість [2].

Досвід європейських країн вказує на особливості при формуванні доходів місцевих бюджетів. Так, у структурі доходів місцевих бюджетів у Швеції переважають податки (більше 60 %), у Швейцарії – більше, ніж 45 %, у Франції, Фінляндії та Норвегії – від 35 % до 40 %. Система місцевих податків зарубіжних країн, як правило, представлена майновими, місцевими прибутковими, промисловими, податками на професію, податками, які відображають політику МОВ: екологічні, на собак, на полювання. В Україні у структурі доходів місцевих бюджетів також переважають податки (понад 85 %) [3].

Тобто для більш поглибленого вивчення предмету дослідження проведемо аналіз доходів обласного бюджету Полтавської області за 2017-2019 рр. [4].

Найбільш значним показником серед податкових надходжень місцевих бюджетів Полтавської області є податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), темпи його зростання за 2017-2019 рр. значно перевищують темпи збільшення надходжень від справляння інших податків і податкових платежів [5].

Протягом 2017 - 2019 рр. він збільшився на 2,2 млрд грн, тоді як у 2015 р. відбувся незначний спад (спад відбувся в результаті змін до Бюджетного кодексу України в результаті перерозподілу частки ПДФО між бюджетами різних рівнів), у 2018 р. в порівняні з 2017 р. ПДФО зріс на 1,2 млрд грн. Так, зміна підходів до визначення ставок ПДФО з диференційованого на універсальний, а також зниження податкового навантаження на фізичну особу за рахунок зниження ставок ПДФО з максимальної 60 % до 18 %, впровадження податкової соціальної пільги для населення з достатньо низьким рівнем доходів позитивно вплинули на розмір надходжень до бюджету від цього податку, легалізацію доходів громадян та формування дисципліни сплати податків.

Іншу групу у податкових надходженнях посідає податок на прибуток підприємств. Він протягом 2017-2019 рр. аналогічно до ПДФО збільшився: у 2018 р. у порівнянні з 2017 р. – на 108,3 млн грн, у 2019 р. у порівнянні з 2018 р. спостерігалося значне зростання у розмірі 0,1 млрд грн. Зростання надходжень даного податку до місцевих бюджетів відбулося через підвищення ефективності господарської діяльності підприємств за допомогою інвестиційних вкладень в технічне оновлення виробничих потужностей, що посприяло збільшенню фонду оплати праці, а відповідно і зростанню надходжень ПДФО.

Відповідно до податкових змін, які розпочалися з 1 січня 2015 р., відбулося реформування і податку на майно. Відбулося збільшення майнових податків, до яких зараз входять: плата за землю, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок. Плата за землю має універсальний характер стягнення та є дієвим джерелом доходів місцевих бюджетів, оскільки вона є територіально сталою, залишається мало рухомою і не може зайняти інше розташування у відповідь на податкове навантаження. У зв’язку з цим місцеві органи влади розпоряджаються потужним фінансовим важелем для розв’язку

тактичних і стратегічних соціально-політичних завдань. Плата за землю, як ресурсний податок, на противагу ПДФО, має суттєві переваги у фіскальному і в регулювальному аспектах.

Єдиний податок також впливає на розмір податкових надходжень, оскільки його частка у доходах складає від 2,0 до 5,0 %, а за 2017-2019 рр. він зріс на 368,1 млн грн, що є результатом реформи спрощеної системи оподаткування, розпочатої з кінця 2011 р. Однією з таких причин зростання стало збільшення кількості платників податку – фізичних осіб та суб'єктів малого підприємництва.

Ще однією причиною збільшення обсягів надходжень за рахунок сплати єдиного податку стало включення до нього податку з сільськогосподарських товаровиробників, у яких частка виручки від реалізації сільськогосподарської продукції за попередній бюджетний період дорівнює або перевищує 75,0 %. Його аналогом до 2015 р. був фіксований сільськогосподарський податок, обсяг якого був незначним.

Система платного природокористування з метою господарської діяльності повинна економічно стимулювати природоохоронну діяльність підприємств, установ, організацій і забезпечувати надходження до централізованих джерел охорони та відтворення природних ресурсів. Наступним за вагомість і за питомою часткою в місцевий бюджет є екологічний податок, який у 2018 р. проти 2017 р. зменшився на 0,26 млрд грн, тоді як у 2019 р. він збільшився на 0,11 млрд грн. Починаючи з 2015 р. відбувся розподіл екологічного податку між загальним та спеціальним фондом. Існування даного податку зумовлено необхідністю компенсації негативного впливу на природнє середовище небезпечних та шкідливих факторів, що виникають під час господарської діяльності підприємств. Оскільки такий вплив є об'єктивно зумовленим, передбачено економічне стимулювання підприємств до скорочення забруднення навколишнього середовища.

Спостерігається поступове збільшення доходів місцевих бюджетів Полтавської області, так з 2017 р. по 2019 р. вони збільшилися на 1476,8 млн грн.

З одного боку збільшення доходів є позитивною ознакою у діяльності органів місцевого самоврядування, а з іншого – це не є позитивним явищем, оскільки в загальну суму доходів включаються суми офіційних трансфертів, зростання яких негативно позначається на фінансовій автономії бюджетів місцевого самоврядування.

Отже, здійснивши аналіз формування власних доходів місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень варто підкреслити, що фінансова децентралізація, податкова, бюджетна реформи мали в цілому досить позитивні наслідки, що посприяло зростанню доходів місцевих бюджетів та збільшенню їх фіскального потенціалу.

Розмір місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів Полтавської області значно збільшився у досліджуваних 2017-2019 рр. При цьому у 2019 р. спостерігалось суттєве зростання розміру надходжень місцевих податків і зборів на 335,4 млн грн, у 2018 році також наявне значне збільшення

(в розмірі 314,0 млн грн). Варто відмітити зростання частки у структурі місцевих зборів місцевих бюджетів Полтавської області туристичного збору, сплачуваного фізичними та юридичними особами.

Рішенням 50 сесії шостого скликання Полтавської міської ради від 10.07.2015 р. «Про встановлення місцевих податків і зборів» затверджено Положення про місцеві податки і збори.

Платниками туристичного збору є громадяни України, іноземці, а також особи без громадянства, які прибувають на територію м. Полтави, та отримують послуги з тимчасового проживання із зобов'язанням залишити місце перебування в зазначений строк. Базою справляння збору є вартість усього періоду проживання, за винятком ПДВ. Ставка збору встановлюється у розмірі 1 % до бази справляння збору. Розрахунок ставки збору у гривнях щорічно проводить ПОДПІ ГУ ДФС у Полтавській області.

Туристичний збір справляється податковими агентами, зокрема це:

– адміністрації готелів, кемпінгів, мотелів, гуртожитків для приїжджих та інших закладів готельного типу, санаторно-курортних закладів;

– квартирно-посередницькі організації, які направляють неорганізованих осіб на поселення у будинки (квартири), що належать фізичним особам на праві власності або на праві користування за договором найму;

– юридичні особи або фізичні особи-підприємці, які уповноважуються міською радою справляти збір на умовах договору, укладеного з міською радою.

Надходження туристичного збору зростали протягом 2017-2019 рр., що є досить важливим для поповнення дохідної бази місцевого бюджету. У 2017 р. надходження туристичного збору становили 1,1 млн грн, у 2018 р. зросли до 1,3 млн грн, а у 2019 р. збільшились до 3,0 млн грн. Тенденцію зростання сум туристичного збору можна пояснити підвищеною увагою місцевих органів влади до розвитку туристичної галузі як пріоритетної в тактичній та стратегічній перспективах.

Отже, в ході проведення податкової реформи у переліку можливих для стягнення до місцевих бюджетів місцевих зборів, що функціонували в Україні, залишились два місцеві збори: збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір. На нашу думку, вилучення значної кількості різноманітних місцевих зборів з плеяди доходів місцевих бюджетів дещо послабила регулюючі та фіскальні властивості податкових форм.

Список використаних джерел:

1. Пивовар (Мулярчук) М.А. Реформування податкової системи України. *Бухгалтерський облік, аналіз і аудит в управлінні економічними процесами світової і національної економіки: сучасний стан та перспективи.* Кам'янець-Подільський, 2015. С. 353-355.

2. Гнидюк І.В. Концептуальні засади формування місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень. *Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України*: Збірник наукових праць IV Міжнародної науково-практичної конференції. Вінниця: Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2016. Ч. 1. С.453-467.

3. Пивовар (Мулярчук) М.А. Основні тенденції розвитку валютного ринку України в умовах фінансово-економічної нестабільності. *Фінансово-економічний розвиток підприємницької діяльності та національної економіки: проблеми та перспективи:* Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції. Львів: Громадська організація «Львівська економічна фундація», 2017. С.24-28.

4. Офіційний веб-сайт Департаменту фінансів Полтавської обласної державної адміністрації. URL: http://finpl.gov.ua/ (дата звернення: 15.10.2020)

5. Статистичний збірник: «Бюджет України 2019». Київ : Міністерство фінансів України, 2020. 298 с.

Олександр Васильович Жадан,
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри управління персоналом та економіки праці
Харківського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків, Україна
Анастасія Віталіївна Сенчук,
студентка магістратури факультету соціально-економічного управління
Харківського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України
м. Харків, Україна

ВПЛИВ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Вплив бюджетної політики на соціально-економічний розвиток важко переоцінити: вона є дієвим інструментом досягнення конкурентоспроможності країни в світовому економічному просторі. Особливої актуальності проблеми реалізації бюджетної політики набувають в умовах децентралізації влади в Україні.

На відміну від попередніх років, коли головним орієнтиром бюджетної політики виступало забезпечення платоспроможності держави, на сучасному етапі стратегічною метою має стати активне стимулювання економічного зростання на місцевому рівні як основного засобу підвищення заможності країни та рівня добробуту населення.

Економічне зростання є основним показником розвитку будь-якої країни. Досягнення цієї макроекономічної цілі зумовлене необхідністю випереджаючого зростання національного доходу у порівнянні зі збільшенням чисельності населення. Зростаюча економіка має більшу здатність задовольнити нові потреби та розв’язувати соціально-економічні проблеми як в середині країни, так і на міжнародному рівні. Знімаючи економічні перешкоди, породжені

обмеженістю ресурсів та об'ємів виробництва, економічне зростання дозволяє суспільству більш повно реалізувати окреслену економічну мету та здійснювати нові широкомасштабні програми.

Бюджетну політику можна використовувати як ефективний механізм впливу на макроекономічні процеси. Реалізація її економічних інструментів повинна забезпечити макроекономічний ефект, а з позиції бюджетної стратегії – довгострокову динаміку стабільності соціально-економічного розвитку.

В останні роки в економіці України спостерігається структурна деформація та відставання від економік розвинутих країн майже всіх секторів народного господарства. Тому однією з цілей макроекономічної політики держави є економічне зростання як ключовий фактор, від якого залежать потенційні можливості країни щодо забезпечення достатнього життєвого рівня населення.

Завдання досягнення економічного зростання та розбудови потужної конкурентоспроможної економіки (за умов поступового росту ВВП та підвищення рівня соціальних стандартів) потребує перегляду та вдосконалення бюджетної політики, підвищення її стимулюючого характеру та посилення ролі держави в регулюванні економічного зростанні. Його сутність можна визначити як кількісне збільшення та якісне вдосконалення за відповідний період результатів виробництва товарів і послуг та його основних факторів.

На відмінну від економічного зростання під економічним розвитком розуміють процес переходу від одного стану економіки до іншого, більш досконалого – тобто якісно нового на основі відповідних структурних та інституціональних зрушень. Комплексно це проявляється у вдосконаленні всієї економічної системи.

Економічне зростання є досить складним явищем, яке повинне враховувати багато чинників: природні ресурси, політичні інститути, законодавство, психологічні та соціальні аспекти. Його рівень належить до найважливіших показників розвитку народного господарства, які використовуються при міжнародних порівняннях. Визначається він як збільшення абсолютного реального ВНП за певний період, або як зростання реального ВНП на душу населення (показника підвищення його життєвого рівня); та вимірюється шляхом обчислення у відсотках річних темпів.

Ефективність бюджетної політики слід оцінювати з позицій виконання належних функцій. Фіскальна ефективність відображає ступінь вирішення бюджетних проблем: акумуляції бюджетних доходів, виконання бюджетних зобов'язань, управління бюджетним дефіцитом і боргом. За результатами діяльності виконавчої влади з реалізації зазначених напрямів може бути надана кількісна оцінка ефективності. З виникненням в умовах напруженості з виконанням бюджетів дефіциту коштів на соціальні виплати та недофінансування інших видатків знижує ефективність фіскальної політики. Тому формування довгострокових чинників економічного зростання при одночасному підвищенні ефективності використання бюджетних коштів є стратегічним орієнтиром у сфері державних фінансів.

Стратегічна ефективність бюджетної політики відображає рівень впливу

на соціально-економічну динаміку в країні. Критеріями при цьому виступають: динаміка основних макроекономічних показників (ВВП, обсяги виробництва, рівень інфляції, коливання валютного курсу, рівень зайнятості та реальних доходів населення тощо) у співставленні з наміченими пріоритетами.

Безумовно, вплив бюджетної політики на соціально-економічний розвиток держави є досить суттєвим, що можна простежити за певними макроекономічними показниками.

Перспективи реалізації бюджетної політики в умовах децентралізації визначаються у її Основних напрямах на дворічну перспективу, що встановлюють підходи до формування бюджетів, визначають завдання бюджетної політики і спрямовані на забезпечення економічного зростання та сталого розвитку суспільства, визначення пріоритетів використання бюджетних коштів, проведення виваженої та послідовної податкової та бюджетної політики, в тому числі, у середньостроковій перспективі [1].

Одним із розділів Основних напрямів є «Взаємовідносини державного бюджету з місцевими бюджетами», в якому передбачено, що державна бюджетна політика щодо місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин буде спрямована на удосконалення інструментів бюджетного планування, зміцнення фінансової спроможності місцевих бюджетів, підвищення ефективності та результативності використання бюджетних ресурсів, а також створення дворівневої системи міжбюджетних відносин, та здійснюватиметься шляхом:

– запровадження середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні для підвищення передбачуваності і послідовності бюджетної політики;

– застосування програмно-цільового методу бюджетування в усіх місцевих бюджетах, що забезпечить прозорість управління бюджетними коштами та єдність в бюджетній звітності щодо виконання місцевих бюджетів;

– розширення бази оподаткування за доходами, що зараховуються до місцевих бюджетів, та забезпечення позитивної динаміки їх надходжень;

– удосконалення механізму вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів з метою зменшення диспропорцій бюджетної забезпеченості між місцевим бюджетами;

– збільшення кількості місцевих, що матимуть взаємовідносини з державним бюджетом, за рахунок добровільного об’єднання територіальних громад, для спрощення процесу управління бюджетними коштами;

– продовження процесу децентралізації бюджетних повноважень, а також упорядкування сфер відповідальності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади в рамках проведення адміністративно-територіальної, бюджетної та інституційної реформ;

– удосконалення системи результативних показників з метою підвищення якості надання послуг у відповідних сферах [2].

Проаналізувавши розвиток бюджетної політики в розрізі її ефективності та стратегічних напрямків, можна зробити висновок, що не дивлячись на певні успіхи в цій сфері, залишаються і деякі проблеми.

Складність та масштаби фінансових завдань потребують посилення

дієвості бюджетної політики, її конструктивного впливу на реалізацію стратегії соціально-економічного розвитку. Потрібно рухатись в напрямку вдосконалення бюджетної політики та пошуку оптимальних шляхів сталого соціально-економічного розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення: 05.12.2020).

2. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2019-2021 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.04.2018 р. № 315-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-proektu-osnovnih-napryamiv-byudzhetnoyi-politiki-na-20192021-roki (дата звернення: 05.12.2020).

Олена Юріївна Тарасенко,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
Донецького державного університету управління
м. Маріуполь, Україна
Марія Геннадіївна Григор,
студентка 4 курсу спеціальності
«Фінанси, банківська справа та страхування»
Донецького державного університету управління
м. Маріуполь, Україна

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ

Країні, яка прагне процвітання, потрібне ефективне самоврядування для забезпечення розвитку громади. Використання фінансових ресурсів місцевих органів влади є відповідним методом реалізації місцевих програм соціально-економічного та культурного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Бюджетна система України, відповідно до статті 5 Бюджетного кодексу України [2], складається з державного бюджету та місцевих бюджетів. Місцевими бюджетами є бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування. Бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об’єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад.

Доходи місцевого бюджету є однією з ключових складових частин фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. Саме дохідна частина

місцевих бюджетів виступає фінансовою основою органів місцевого самоврядування [4, с.515].

Найбільш поширеною класифікацією доходів місцевих бюджетів є їх поділ на податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом й трансферти.

Зазначимо місцеві податки:

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – платниками податку є фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості. Базою оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є загальна площа об'єкта житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі його часток [5].

Єдиний податок для юридичних осіб (третя група) – сума податку напряму залежить від доходу та не є фіксованою.

Єдиний податок для юридичних осіб – сільськогосподарські товаровиробники (четверта група).

Єдиний податок для суб'єктів підприємницької діяльності-фізичних осіб.

Транспортний податок – платниками транспортного податку є фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які мають зареєстровані в Україні згідно з чинним законодавством власні легкові автомобілі. Об'єктом оподаткування є легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року.

Плата за землю (у складі податку на майно) – обов'язковий платіж, що справляється у формі земельного податку або орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності.

До місцевих зборів слід віднести збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір.

Таким чином, формування місцевих бюджетів відбувається за рахунок як місцевих податків та зборів та частини загальнодержавних податків та зборів (відповідно до органів та структур, які їх впроваджують), які передбачено на законодавчому рівні.

Неподатковими надходженнями вбачають:

– доходи від власності та підприємницької діяльності;

– адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності;

– плата за надання адміністративних послуг;

– інші неподаткові надходження.

Відповідно до провадження реформи міжбюджетних відносин [3, с. 18]:

місцеві органи влади можуть самостійно формувати та затверджувати свої місцеві бюджети, не чекаючи затвердження державного бюджету;

Міністерство фінансів України не визначатиме і не доводитиме до місцевих бюджетів індикативні показники за доходами;

– значно розширено джерела наповнення місцевих бюджетів для

забезпечення виконання органами місцевого самоврядування видаткових повноважень;

– існуючу систему балансування доходів і видатків місцевих бюджетів замінено принципово новою системою горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій залежно від рівня надходжень на одного жителя;

– запроваджено нові види міжбюджетних трансфертів (освітня та медична субвенції, субвенція на підготовку робітничих кадрів, базова та реверсна дотації);

– надано право самостійно встановлювати ставки податків у граничних межах, визначених законодавством, і надавати пільги з їх сплати.

Основними складовими багатопланової ролі місцевих бюджетів є те, що вони виступають:

– важливим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності;

– інструментом макроекономічного регулювання;

– важелем здійснення перерозподільчих процесів;

– фінансовою базою місцевого самоврядування;

– планами формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень;

– основним важелем фінансового вирівнювання;

– головним джерелом фінансових ресурсів для утримання і розвитку місцевого господарства, вирішення місцевих проблем;

– з їх допомогою реалізуються перспективні цілі національного розвитку і загальнодержавних програм, проводиться фінансування державних видатків;

– місцевим бюджетам належить важлива роль у забезпеченні конституційних гарантій, розв’язанні соціальних проблем, піднесенні рівня добробуту населення [1].

Також не можна не відзначити, що реалізація ефективного процесу управління здебільшого залежить від фінансового забезпечення відповідної території.

Прозорість відіграє важливу роль в забезпеченні повноти формування бюджету. Також це надає можливість суспільству громади слідкувати за доцільністю витрат бюджетних коштів на здійснення закупівель майна та послуг. У зв’язку з можливістю громади слідкувати за витратами місцевої влади, значно зменшуються корупційні ризики та реалізація «тіньових схем» розкрадання бюджетних коштів місцевою владою, окремими посадовцями та фінансовими структурами, які зв’язані або підконтрольні їм.

Трансформація джерел доходів місцевих бюджетів пройшла досить складний шлях. Постійно змінювалися пропорції між різними статтями дохідної частини місцевих бюджетів, що заважало прогнозуванню доходів на тривалий період.

Таким чином, місцеві фінанси відіграють особливу роль у соціально-економічному розвитку як окремих територій, так і держави в цілому та сприяють підвищенню добробуту населення. Органи місцевого самоврядування

після того, як отримали в результаті децентралізації права та фінансові ресурси, надали більше ідей для благоустрою своїх територій, створення сучасної освітньої, медичної, транспортної, житлово-комунальної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Балацький Є.О. Місцеві бюджети як визначальна ланка місцевих фінансів. URL:https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/56369/1/Balatsky_Local_budgets.pdf (дата звернення 03.12.2020)
2. Бюджетний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення 04.12.2020)
3. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навчальний посібник / Н.В. Васильєва та ін. Київ, 2017. 119 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/205/Місцевий-бюджет-ОТГ.pdf (дата звернення 04.12.2020)
4. Дахнова О.Є. Місцеві бюджети як основа фінансового забезпечення розвитку регіонів України. *Молодий вчений.* 2017. № 9. С. 514-517.
5. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. URL: http://kyiv.sfs.gov.ua/okremi-storinki/arhiv1/print-257278.html (дата звернення 03.12.2020).

Андрій Володимирович Хайлов,
магістрант кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна
Науковий керівник: **Ольга Володимирівна Мирна,**
кандидат економічних наук,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна

ВИТРАТИ ДЕРЖАВНОЇ УСТАНОВИ: АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Державна установа може опинитися в ситуації нестачі коштів для окремих аспектів своєї діяльності, тому проведення досліджень сучасного стану системи управління витратами та розробка переліку заходів з її удосконалення є доцільними та своєчасними, бо можуть сприяти поліпшенню існуючої ситуації та сприяти розвитку установи в подальшому.

Фінансово-господарська діяльність державних установ як суб'єктів господарювання характеризується низкою особливостей:

– функціонують на правах державної форми власності, що визначає порядок придбання власного капіталу як основи для започаткування й подальшого здійснення діяльності, відчуження майна;

– належать до неприбуткових організацій – метою їх діяльності є не

отримання прибутку, а надання нематеріальних послуг, які, на відмінну від готової продукції, не є носіями матеріальної субстанції й не оприбутковуються на склад. Відсутнє поняття виробничого браку, а отримання негативного результату також може розглядатися як результат;

– в процесі надання нематеріальних послуг здійснюють видатки, які за економічним змістом відрізняються від витрат суб'єктів підприємницької діяльності. Під видатками розуміють державні платежі, що не підлягають поверненню, тобто такі платежі, які не створюють і не компенсують фінансових вимог;

– мають тенденцію до постійного відставання продуктивності праці порівняно із суб'єктами матеріального виробництва. Це пояснюється тим, що можливості заміни живої праці технікою у сфері послуг дуже обмежені. Технічні засоби можуть лише розширювати професійні можливості таких працівників. Через це виробництво послуг характеризується високою трудомісткістю, великою питомою вагою видатків на заробітну плату; бюджетні установи не наділяються оборотними коштами. Фінансове становище їх визначається своєчасністю і повнотою надходження асигнувань із відповідних бюджетів чи оплатою рахунків згідно із прийнятими зобов'язаннями [1].

Найбільш вдалим, на нашу думку, є таке визначення «витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками)» [2].

Український вчений І. Давидович запропонував класифікацію за суб'єктами впливу на витрати, які об'єднує у три групи: загальнодержавні, галузеві та внутрішньовиробничі [3, с. 136].

Отже, витрати – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу. Витрати мають власні джерела та механізм формування.

В економічній системі державної установи виникають численні витрати різних видів діяльності, які для забезпечення реагування на їх зміни підлягають управлінню. В умов сучасності, з метою оптимізації витрат з позиції їх складу, структури, поведінки, причин виникнення, доцільності виникнення, забезпечення цільового рівня витрат, використання резервів економії витрат вітчизняні державні установи повинні керуватись у своїй діяльності політикою системи управління витратами.

Проаналізуємо витрати Державної установи «Полтавський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України» (далі – Центр) за період з 01.01.2017 року по 30.12.2019 року. Джерелами аналізу витрат данного Центру, зокрема, є: статут, кошторис видатків, первинні документи, облікові регістри, акти, довідки попередніх перевірок та інша документація, яка узагальнює результати контролю, періодична фінансова звітність установи.

Згідно проведених розрахунків можна пересвідчитися, що обмінних операцій установа здійснює більше проти інших видів операційної діяльності. До обмінних операцій Центру відносять господарські операції із продажу або придбання державною установою основних засобів, нематеріальних активів,

запасів, надання або оплати послуг та робіт, проведення платежів, у тому числі податкових (за винятком податку на додану вартість), пов`язаних із виконанням Центром належних йому функцій, в обмін на грошові фінансові ресурси у вигляді бюджетних асигнувань та надходжень від надання платних послуг або в обмін на погашення взятих зобов`язань. Витрати за обмінними операціями зросли з 46310,3 тис. грн у 2017 р. до 56219,0 тис. грн у 2019 р., тобто на 9908,7 тис. грн. У структурі витрат 2019 р. витрати за обмінними операціями склали 99,9 %. Витрати за необмінними операціями навпаки зменшилися протягом 2017-2019 років на 534,9 тис. грн. Витрати центру за досліджуваний період всього зросли на понад 9,0 млн грн.

Провівши аналіз структури витрат Центру за 2017-2019 рр. бачимо, що основну частину протягом досліджуваного періоду складали витрати за обмінними операціями, понад 98,2 %.

Елементи витрат за обмінними операціями Центру відображають фактичні видатки за обмінними операціями на підставі даних бухгалтерського обліку сумарно за загальним та спеціальним фондами.

Розглянемо більш детально видатки за обмінними операціями, оскільки вони переважають в структурі витрат.

Так, в структурі витрат за обмінними операціями переважають витрати на оплату праці, які зросли у 2019 р. порівняно з 2017 р. на 6757,3 тис. грн. Відрахування на соціальні заходи збільшилися на 1284,8 тис. грн; матеріальні витрати – на 1895,7 тис. грн. А от амортизаційні відрахування та інші витрати скоротились на 7,0 та 22,0 тис. грн відповідно.

Основною причиною зростання витрат на оплату праці і відрахувань на соціальні заходи, які безпосередньо пов’язані з фондом оплати праці, на нашу думку, є законодавче збільшення розміру мінімальної заробітної плати.

У Центрі застосовують звичайний (рівномірний, пропорційний, прямолінійний) метод нарахування амортизації, який залежить від вартості основних засобів та нормативного терміну їх експлуатації. Крім методу нарахування, до системи амортизації Центру входить порядок переоцінки основних засобів та тривалість амортизаційного періоду. Скоротивши тривалість амортизаційного періоду проти економічно раціонального строку експлуатації основних засобів праці, за умови проведення об`єктивних і своєчасних переоцінок основних засобів прискорену амортизацію можна забезпечити й звичайним методом нарахування амортизації.

Процес організації управління витратами у Центрі взаємоув’язує планування, облік й звітність державної установи і створює передумови для досягнення кращої результативності його діяльності на основі оптимізації витрат. В управлінні витратами внутрішній контроль проводиться генеральним директором і головним бухгалтером і фахівцями в момент вчинення й оформлення господарських операцій, що дає можливість вчасно виявити помилки в роботі й ужити заходів до їх усунення.

Одним із напрямів зовнішнього контролю може бути планова виїзна ревізія, що здійснюється Північно-східним офісом Державної аудиторської служби. Ревізія здійснюється відповідно до програми планової виїзної ревізії

фінансово-господарської діяльності Центру. Наприклад, метою ревізії може бути перевірка дотримання законодавства. Так, ревізії можуть підлягати як питання загальної організації облікового процесу, порядку дотримання бюджетного законодавства в частині визначення потреби в бюджетних коштах, формування, затвердження, внесення змін та виконання кошторису, так і порядок організації облікового процесу та внутрішнього контролю окремих ділянок обліку. Особлива увага приділялася порядку обліку і контролю видатків на ремонт, економічному обґрунтуванню понесених видатків, цільовому використанню бюджетних коштів та порядку організації процедури закупівель.

Отже, управління витратами державної установи є важливою ланкою для подальшого розвитку Центру. Можливість реалізації деяких контрольних функцій для управління витратами та фінансування дасть можливість для подальшого використання коштів у інших цілях (закупка нового обладнання, капітальний ремонт старого).

Список використаних джерел:

1. Атамас П.Й. Облік у бюджетних установах : навч. посіб. (для студ. вищих навчальних закладів). Київ : Центр учбової літератури, 2009. 288 с.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати» URL: http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO3.aspx?print=1 (дата звернення: 01.12.2020)

3. Давидович І.Є. Управління витратами : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 320 с.

Марина Юріївна Ярута
викладач кафедри менеджменту і адміністрування
Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна

ПЛАТА ЗА КОРИСТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ УГІДДЯМИ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІСКАЛЬНИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Плата за землю є важливим джерелом наповнення місцевих бюджетів, оскільки в повному обсязі зараховується до бюджетів сільських, селищних, міських рад та рад об’єднаних територіальних громад.

Плата за землю є вагомим джерелом доходів місцевих бюджетів та є другим за обсягом джерелом надходжень доходів після податку на доходи фізичних осіб [1, с. 87].

Відповідно до статті 206 Земельного кодексу України використання землі в Україні є платним. Об'єктом плати за землю є земельна ділянка; плата за землю справляється відповідно до закону.

У п. 14.1.147 ст. 14 Податкового кодексу України (далі ПКУ) закріплено,

що **плата за землю** – обов'язковий платіж у складі податку на майно, що справляється у формі земельного податку та орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності [2].

У зв'язку з вступом в дію нового бюджетного і податкового законодавства в Україні отримала розвиток ідея запровадження децентралізованої моделі фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Здійснення реформи на принципі децентралізації влади в Україні супроводжується передачею значних повноважень та фінансових ресурсів від органів державної влади органам місцевого самоврядування.

Реформа децентралізації визначає напрями, механізми і строки формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян у всіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [1, с.91]. Ця реформа передбачає створення спроможних громад, які за допомогою власних ресурсів зможуть розв'язувати проблеми сільських та міських територій. Процес децентралізації дає можливість органам місцевого самоврядування самостійно приймати рішення щодо фінансових питань, у т.ч. стосовно наповнення місцевих бюджетів, завдяки встановленню ставок місцевих податків. Тому згадана реформа сприяє підвищенню ефективності використання бюджетних коштів на усіх рівнях управління та є дієвим чинником стабілізації соціально-економічної ситуації в Україні.

Повнота надходження коштів від плати за землю залежить в першу чергу від повноважень місцевих рад, до компетенції яких належить прийняття рішень по встановленню плати за землю на відповідних територіях, від повноти обліку всіх земельних ділянок, що фактично використовуються, який мають забезпечити органи Держгеокадастру, від повноважень контролюючих органів, які адмініструють цю плату та забезпечують повноту і своєчасність сплати до відповідних місцевих бюджетів земельного податку та орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності, і, безумовно, від належного обміну інформацією між усіма цими органами щодо суб'єктів та об'єктів оподаткування платою за землю, що в результаті може забезпечити належне справляння цієї плати [4, с. 21].

З урахуванням п. 8.3 ст. 8 Податкового Кодексу України плата за землю, яка належить до місцевих податків в складі податку на майно, запроваджується на відповідній території рішеннями сільських, селищних, міських рад та рад об'єднаних територіальних громад. Тому при оподаткуванні земельних ділянок платою за землю для платників важливим є правильність застосування відповідних рішень місцевих рад.

В свою чергу, місцеві ради при прийнятті таких рішень не повинні перевищувати надані їм повноваження, які визначені статтею 12 ПКУ. Встановлення місцевих податків та зборів здійснюється у порядку, визначеному ПКУ [5, с. 36].

Не всі місцеві податки та збори є обов'язковими до запровадження на відповідній території, про що зазначає ст. 10 ПКУ.

Так, до 1 січня 2019 року плата за землю була обов'язковою для запровадження, а з 1 січня 2019 року Законом № 2628 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів» змінена редакція п. 10.2 ст. 10 ПКУ, у зв'язку з чим місцеві ради обов'язково установлюють податок на майно в частині плати за землю, крім земельного податку за лісові землі [3].

Особливу роль земельне оподаткування відіграє в аспекті вирішення питань дефіциту місцевих бюджетів.

Проведений аналіз надходження плати за землю дозволив зробити наступні висновки:

від плати за землю у І кварталі 2018 року органи місцевого самоврядування отримали:

– 123,202 млн грн від плати за землю (орендна плата від юридичних та фізичних осіб);

– 25,982 млн грн від плати за землю (земельний податок від юридичних та фізичних осіб).

від плати за землю у І кварталі 2019 року органи місцевого самоврядування отримали:

– 146,732 млн грн від плати за землю (орендна плата від юридичних та фізичних осіб);

– 38,347 млн грн від плати за землю (земельний податок від юридичних та фізичних осіб).

За січень-квітень 2020 року **до місцевих бюджетів надійшло 8 041,2 млн грн плати за землі,** що на 2 159,2 млн грн або 21,2% менше у порівнянні із аналогічним періодом 2019 року. Ситуація з сумою надходжень плати за землю пояснюється насамперед складною соціально-політичною ситуацією в країні та у світі вцілому. 17.03.2020 набрав чинності Закон України від 17 березня 2020 року № 530-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)», відповідно до якого на період з 01 березня по 30 квітня 2020 року не нараховується та не сплачується плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) за земельні ділянки, що перебувають у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, фізичних або юридичних осіб, та використовуються ними в господарській діяльності.

Варто зазначити, що на сьогодні існують значні проблеми в стягненні плати за землю в Україні:

– незадовільний стан обліку земель, який існує в країні, а також недоліки при веденні земельнокадастрової документації, яка є підставою для нарахування земельного податку;

– незавершеність процесів інвентаризації землі та часткова відсутність

документації на право власності чи користування землею, що значно ускладнює механізм розрахунку та сплати плати за землю в Україні, що призводить до значних втрат місцевих бюджетів;

– недостатні обсяги надходження плати за землю до місцевих бюджетів не дозволяють фінансувати з місцевих бюджетів землеохоронні заходи [6, с. 7];

– запроваджені податкові пільги є неефективними та не сприяють стимулюванню землекористувачів до раціонального використання землі та оновленню природного потенціалу країни; в результаті надані податкові пільги є лише втратами місцевих бюджетів;

– неконтрольовано змінюється призначення угідь, тобто землі переводяться із сільськогосподарських в інші категорії. Таке вилучення земельних ресурсів із сільськогосподарського обороту негативно відображається на розвитку аграрного сектору економіки та сприяє скоренню площі сільськогосподарських угідь, а також зниженню їх якості;

– відсутність регулюючих властивостей плати за землю, а саме зв'язку між розміром земельного податку з гектара угідь та фактичною величиною рентних доходів від землекористування, що призводить до застосування низьких ставок земельного податку [7, с. 112]. Відсутність рентного підходу в застосуванні ставок податку та визначення нормативної грошової оцінки привело до безгосподарності у використанні земельних ресурсів, зниження родючості ґрунтів і, як результат, до низької ефективності сільськогосподарського виробництва [8, с. 588];

– недостатній рівень виконання стимулюючої та стримуючої властивості земельних податків, що не дозволяє врегульовувати питання розвитку земельних відносин, внаслідок чого знижується родючість землі та скорочуються площі сільськогосподарських угідь, що негативно позначається на агросфері та створює значні загрози для продовольчої безпеки країни [9].

Рівень податкових надходжень і податковий потенціал суттєво впливають на формування доходної бази місцевих бюджетів, що значно розширює можливості місцевого самоврядування адміністративно-територіальних одиниць і веде до фінансовій децентралізації [11, с. 122].

Список використаних джерел:

1. Хомюк Н.Л. Децентралізація як чинник диверсифікації розвитку сільських територій. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.* 2019. № 1 (17). С. 85-91.

2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. зі змінами та доповненнями. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/275517 (дата звернення 30.11.2020)

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів : Закон України № 2019-VIII від 13.04.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-19#Text (дата звернення 01.12.2020)

4. Ібрагімов М.Р. Земельне оподаткування: теоретичні постулати та фіскальні реалії в Україні. *Вісник Харківського економічного університету*, 2009. №9. С. 17-23.

5. Заяць В.М. Роль платежів за землю у формуванні місцевих бюджетів. *Фінанси України*, 2006. № 10. С. 32-39.

6. Дем'яненко М. Земельний податок у механізмі земельних відносин. *Вісник аграрної науки*. 2007. №10. С.3-10.

7. Москаленко А. Земельне оподаткування: історія, методологія, практика. *Регіональна економіка*. 2011. № 4. С. 112-116.

8. Кошель А. О. Міжнародний досвід оцінки та оподаткування земель сільськогосподарського призначення. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2015. №6. С. 588-590.

9. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 333-р. від 01.04.2014. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80 (дата звернення: 03.12.2020).

10. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 333-р. від 01.04.2014. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80 . (дата звернення 06.12.2020)

11. Дем'янчук О.І. Фіскальний потенціал місцевих бюджетів України. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право).* 2011. № 4 (55) С. 121-128.

СЕКЦІЯ 6
ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ САМОВРЯДНОЇ ВЛАДИ

Ольга Володимирівна Білик,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління,
адміністрування та міжнародної економіки
Білоцерківського національного аграрного університету
м. Біла Церква, Україна
Світлана Петрівна Поліщук,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління,
адміністрування та міжнародної економіки
Білоцерківського національного аграрного університету
м. Біла Церква, Україна

РЕФОРМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ДОСВІД ТУРЕЧЧИНИ ТА ПОЛЬЩІ В ПРОЦЕСАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Зарубіжний досвід показує значимість децентралізації для країн, які перебувають в процесі глибинних змін у системі регулювання суспільних відносин. Для деяких країн децентралізація є дієвим способом зміни суттєвих характеристик суспільства і має значний потенціал та перспективи для місцевого розвитку.

Серед країн, що розвиваються, які лібералізували свою економіку, Туреччина з самого початку пройшла значну децентралізацію у своїй урядовій структурі 1980-ті. У міру того, як політичні та економічні реформи, що тривають у Туреччині, вступають у нову еру, країна готується до вирішення її перспектив щодо співпраці з ЄС.

Органи місцевого самоврядування в Туреччині базуються на тристоронній системі: спеціальні адміністрації провінцій, муніципалітети та села. Паралельно масштабним реформам у державному управлінні з 2004 року були змінені основні закони, щоб зменшити владу центрального уряду, одночасно надаючи повноваження місцевим органам влади. Як зазначено у Плані надзвичайних дій та проектах основного закону про державне управління новообраного уряду, (Партія справедливості та розвитку (АКР), яка досі діє у Туреччині), децентралізація заради демократизації була одним із головних пріоритетів.

Реформи також відповідали Європейській хартії місцевого самоврядування, а також новій домінуючій парадигмі державного управління. Однак останній закон про муніципальні міста (Закон № 6360) представляє іншу картину.

Напруженість між «масштабуванням з економічних причин» та «місцевою демократією» є однією з головних проблем управління столицею. У Європі ця напруга була вирішена у 1985 р. Європейською хартією місцевого самоврядування. Стаття 4 хартії визначає відповідну шкалу таким чином:

«Громадські обов'язки, як правило, виконують переважно ті органи влади, які є найближчими до громадянина. Розподіл відповідальності на інший орган влади повинен зважувати ступінь та характер завдання та вимоги до ефективності та економічності». Також зазначено, що «Повноваження, надані місцевим органам влади, як правило, є повними та виключними. Вони не можуть бути підірвані або обмежені іншим, центральним або регіональним органом влади, за винятком випадків, передбачених законом». Якби це визначення передбачало загальновизнаний критерій, не було б меншої плутанини щодо «оптимального масштабу», який би збалансував економічні та демократичні потреби. Однак це не так. Кожна країна в різних регіонах світу розробила адміністративні проекти у своєму власному контексті. Незважаючи на те, що наслідки можуть бути різними, все-таки можна виділити два основні потоки, які були більш-менш поширені у світовому масштабі за останні два десятиліття: розширення мегаполісів та запровадження нових заходів державного управління для протистояння фіскальним та демократичним викликам. Ці два потоки також були досвідчені в Туреччині.

Система місцевого самоврядування стає недавно розповсюдженою навколо міських мегаполісів задля вигоди «економіки масштабу», і що ця централізація суперечить демократичним принципам, на яких спираються органи місцевого самоврядування.

Перші муніципалітети (Анкара, Стамбул, Ізмір) у Туреччині були створені в 1984 р. З тих пір як кількість, так і зони відповідальності міських муніципалітетів поступово зростали. Після масштабних реформ місцевого самоврядування з 2004 року, нові заходи державного управління, такі як децентралізація, приватизація, державно-приватне партнерство та розвиток більш жорсткого механізму фінансового контролю супроводжували просторову експансію. Протягом 1980-х та 1990-х років дискусія про оптимальний баланс між масштабами та місцевою демократією поєднувалася з дискусією про широкі повноваження центральної влади над місцевими органами влади в Туреччині. Паралельно широкомасштабним реформам державного управління з 2004 року були змінені основні закони про місцеве самоврядування, щоб зменшити владу центрального уряду, одночасно надаючи повноваження місцевим органам влади. Як зазначено у Плані надзвичайних дій та проектах основного закону про державне управління новообраного уряду, децентралізація заради демократизації була одним із головних пріоритетів. Реформи також відповідали Європейській хартії місцевого самоврядування, а також новій домінуючій парадигмі державного управління.

У 2014 році в результаті розширення 30 муніципальних муніципалітетів до провінційних кордонів і було зменшено муніципалітети та села. Було заявлено, що це явне порушення принципу субсидіарності, що це призведе до викорінення регіонального та місцевого різноманіття, усунення рішень до віддалених муніципалітетів та невідповідностей через різні потреби міського та сільського населення. Однак у вересні 2013 року Конституційний суд постановив, що законодавство не суперечить Конституції, тобто розширення міських муніципалітетів для економічного перемасштабування не суперечить принципу

субсидіарності. Але коли межі столичного муніципалітету розширюються, розширюються і його повноваження. Більше того, модель муніципалітету в Туреччині базується на підході «сильний мер / слабкі збори». З останніми законодавчими актами столичний мер стає єдиним безпосередньо обраним представником у всій провінції. Отже, можна стверджувати, що влада буде зосереджена в руках мерів столиці, центральний уряд також стає більш потужним. Оперативне секторальне управління, Управління моніторингу та координації інвестицій, Агенції регіонального розвитку та політичні відносини між мерами та центральним урядом сприяють подальшому послабленню районних муніципалітетів.

Польща стала однією з найбільш децентралізованих держав Європи. Зараз органи місцевого самоврядування контролюють третину всіх державних витрат. Вони також поставили товари, модернізуючи інфраструктуру країни та реструктуризуючи її школи. Цей успіх не можна пояснити широкомасштабним залученням громадян, оскільки децентралізація в Польщі була явно «революцією згори». Це також не може бути пов'язано із виконанням правил, які, як вважають, посилюють підзвітність у децентралізованих державах, оскільки польські органи місцевого самоврядування не фінансують себе, а багато їхніх обов'язків залишаються погано визначеними. Натомість успіх Польщі зумовлений рядом установ, призначених для підготовки, професіоналізації, дисципліни та розширення можливостей новообраних місцевих еліт. Ці установи пропонують створити ефективні місцеві уряди які будуть надавати громадянам більші можливості у власному управлінні, ніж в установах, які заохочують органи місцевого самоврядування контролювати себе, включаючи їх у регуляторну структуру держави.

Список використаних джерел

1. Bahl, R. (2010). Financing metropolitan areas. In U. C. Governments, Local government finance: the challenges of the 21st century (pp. 309-331). Barcelona: United Cities and Local Governments.

2. Güler, B. A. (2012). Parliamentary speeches on metropolitan municipalities of the Grand National Assembly of Turkey. Retrieved 2013. 12-October from http://www.birgulaymanguler.net/:
http://www.birgulaymanguler.net/files/BUTUNSEHiR.pdf

3. Gözler, K. (2013). Criticisms about act no 6360. Legal Hukuk Dergisi, 11 (122), pp. 37-82.

Сергій Валерійович Рибалко,
магістрант кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна
Науковий керівник: **Тамара Миколаївна Лозинська,**
професор, доктор наук з державного управління,
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна

РЕЙТИНГОВЕ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ

Значення рівня вимірювання корупції, отримане як підсумковий результат, залежить від концептуалізації корупції, застосованої окремими експертами. Також залежить від агрегацій (визначення потенційної вагомості окремих індикаторів, що застосовуються в цьому контексті) цілісності конкретної методології.

Інтегровані експертні індекси як широкі вимірювання дозволяють всебічно оцінити корупцію з урахуванням різних контекстів. Вони будуть корисні при перевірці загальних гіпотез щодо контролю корупції; в умовах з'ясовування структурних чинників та факторів політики, які дозволяють пояснити, чому країна вважається корумпованою/некорумпованою; використовуються для порівняння рівня корупції різних держав, переважно порівняння здійснюються в глобальному контексті, щоб дійти висновків про наявність і ступінь корумпованості країн або груп країн; переважна більшість інтегрованих індексів використовують у міжсекторальних дослідженнях та у окремих панельних дослідженнях, а також у низці статистичних досліджень обмежених часових рядів для відслідковування часових змін.

Індекс сприйняття корупції (CPI) – найвідоміший і найчастіше використовуваний індекс з вимірювання корупції лише у державному секторі публікується Transparency International з 1995 р. [1]. До нього входять 13 джерел даних, країна включається до переліку об'єктів оцінки, за умови наявності трьох різних джерел інформації, зазвичай такими джерелами є оціночні судження місцевих експертів або представників бізнесу. Проте експертне сприйняття, зазвичай, супроводжується експертним упередженням.

Джерела даних уніфіковані за стандартами відносно базових показників, в подальшому агрегуються в один індекс заради врахування різних аспектів контролю корупції, що охоплюються іншими показниками.

В цілому індекс вимірювання корупції розраховується з року в рік в середньому для біля 180 країн світу, таке широке інформаційне охоплення є дуже корисним для порівняльного аналізу корупційного стану.

На жаль сьогодні забагато уваги приділяється рейтингам, хоча протягом останніх років CPI охоплював різну кількість включених до опитування країн, а трактування їх результатів є досить беззмістовними.

Питання викликають контрінтуїтивні бали країн. Може статися ситуація,

за якої ОАЕ у рейтингу вище Франції, Катар на рівні з Португалією. Останніми роками досить задовільні бали у Сінгапуру, Люксембургу та Гонконгу, які мають нестандартні для іншої світової спільноти податкові практики.

До 2012 р. методологія обрахунку CPI багаторазово змінювалася, тож при порівнянні рейтингів країни, відсутня реальна можливість зіставлення сьогоднішніх балів з даними, що були отримані до 2012 р. Тож, починаючи з 2012 р., для відстежування прогресу можливо нормально порівнювати бали країни [2].

Далі опишемо ще один показник – Світовий Індикатор Врядування (WGI). Він містить всебічний набір даних, охоплює практично увесь світ (215 країн та територій). Наявні індикатори станом на 1996, 1998, 2000, 2002-2016 рр. Вони містять CPI, різні джерела даних зібрані в одне: 33 джерела даних від 25 авторитетних інституцій. Ці джерела даних зібрані за 6 різними індикаторами: голос та підзвітність, якість регуляторної політики, ефективність уряду, політична стабільність та відсутність насильства, верховенство права та контроль корупції.

Для застосування у корупційному дослідженні розглянемо індикатор контроль корупції. Світовий Індикатор Врядування WGI є проєктом Світового Банку. Тому його ще називають індекс контролю корупції Світового Банку. Мета цього індексу – охопити різні аспекти корупції. Вимірює сприйняття того, до якої міри державна влада слугує приватній вигоді, в тому числі з побутовою та політичною формами корупції, а також ступінь впливу на державу еліт для задоволення приватних інтересів. Поєднує експертні опитування підприємств з відповідями опитувань населення. Враховує понад 40 різних факторів: відповіді опитувань, іноді у якості джерела даних, а також різноманітні експертні опитування та опитування представників бізнесу [3].

В цілому у Світовому Індикаторі Врядування ми бачимо схожі проблеми з CPI. Потрібно бути обережними у висновках, зроблених на основі цих індексів.

Разом з тим краще використовувати ці індекси, ніж скористатися значенням одного індивідуального експертного показника. Поєднання різних видів оцінки дозволяє пом’якшити упередження одного експерта.

Як бачимо, інтегровані індикатори, мають обмеження.

Існуючі розлогі регіональні опитування можна використовувати в контексті досліджень корупції та антикорупції. Наприклад, Євробарометр публікується з 1974 р. Європейською Комісією, охоплює країни – члени ЄС, має відмінні від інших опитувань питання щодо відносин з владою, довіри владі, питання щодо корупції, які особливо корисні для дослідження ситуації в країнах – членах ЄС.

Розглянемо ще одне дослідження – Африканський барометр (охоплює 37 африканських країн), було проведено 6 опитувань починаючи з 1999 р.

З 2004 р. Латиноамериканським проєктом вивчення громадської думки публікується Барометр Америки, охоплює 29 країн. Існують також опитування, що фокусують увагу на Східній Європі та Центральній Азії, вони публікуються зокрема ЄБРР та ОЄСР, які також включають ці країни.

Масштабне світове опитування корупційного досвіду людей

претворюється в індекс Глобальний Барометр корупції Transparency International. Він дозволяє порівнювати країни між собою у певний період часу. Ставить питання про досвід та думки людей щодо корупції, а також наявність бажання протидіяти корупції.

Переваги: значна вибірка, охоплення багатьох країн. Недолік: використання обмеженої кількості пояснювальних змінних. Це призвело до ускладнення аналізу отриманих даних.

За даними досліджень 2014 р. Індексу сприйняття корупції, проведених міжнародною організацією Transparency International, наша держава посіла 142-е місце з 175 країн. У цьому рейтингу ми знаходимося поряд з Республікою Бангладеш, Угандою і Папуа Новою Гвінеєю.

Так, значення дослідженого показника у 2017 р. склало для України 30 балів зі 100 можливих, що ближче до кінця рейтингової таблиці, і це на 1 бал більше проти 2016 р. У світовому рейтингу наша держава в 2017 р. посіла 130 місце зі 180 досліджених Transparency International країн на відміну від 131 місця зі 176 країн у 2016 р.

За даними оприлюдненими наприкінці зими 2018 р. найкращі позиції залежно від рейтингування за індексом сприйняття корупції посіли Нова Зеландія, Данія і Фінляндія.

Заслуговує на увагу експертне онлайн-опитування якості уряду (QoG) Інституту якості уряду (охоплює 1294 експертів, проводиться для аналізу ситуації у 159 країнах). Містить специфічні питання щодо корупції та якості уряду.

Інститут Якості Уряду у 2010, 2013 та 2017 рр. опублікував ще одне дослідження – Європейський Індекс Якості Уряду (EQI). Являє собою велике поквартирне опитування щодо якості уряду наряду з питанням корупції. Зібрано регіональні дані по всіх країнах – членах ЄС. Сфера застосування: порівняльний аналіз ситуації в різних країнах, порівняльний аналіз ситуації в різних регіонах всередині країн, порівняльний аналіз відмінностей між цими регіонами.

Науковці, соціологи, політологи тощо все більше намагаються отримати об’єктивні індекси для вимірювання корупції чи її окремих індикаторів, поступово зменшуючи роль індексів, що ґрунтуються на сприйнятті. Вимірювання та вивчення корупції відкриває нам обрій до розуміння природи корупції та факторів, що впливають на неї, дозволяє оцінити дієвість антикорупційних реформ, отримати можливість побачити динаміку впливу факторів на рівень корупції у державі, окремому регіоні або секторі економіки.

Тому дослідники вивчали три різні типи об’єктивних даних:

– процесно-орієнтовані дані, невідповідності процесу врядування, які асоціюються з корупційними наслідками;

– результати діяльності для оцінки корупції (розподіл суспільних благ і сприйняття цього розподілу як корумпованого, частку отриманих результатів, які можна визначити як прояв корупції);

– співвідносили певні корупційні результати з конкретними нормативно-правовими або суспільними відносинами.

Цікавою, на нашу думку, є пропозиція для вимірювання великої

адміністративної корупції, яку розробили італійські дослідники Голден та Піккі – вимірювати рівень корупції за допомогою дослідження параметрів інфраструктури шляхом співвідношення кількості фізично наявної інфраструктури в регіоні та сум фінансових ресурсів сукупно наданих урядом для їхньої побудови. Один з показників характеризував факт існування інфраструктури, а інший показник показував суму акумульованих урядом витрат на інфраструктуру. Дослідження базувалось на результатах процесу врядування. Це об'єктивний показник, на нього не впливають додаткові упередження. Проте для проведення такого дослідження отримати величезні масиви даних, а також можуть виникнути проблеми з відстежуванням змін у часі.

Схожим є обстеження, яке публікується Світовим Банком і відстежує державні витрати. Стало популярним в країнах, що отримують донорську допомогу.

Опитування Ескреза та Піккі – визначення Індексу корупції в державному управлінні, ґрунтується на оцінці судових справ. До факторів впливу на індекс науковці віднесли: 1 – кількість справ, до яких були причетні компанії з головним офісом в певній країні, 2 – хабарницькі справи у досліджуваних країнах. Перевага: доповнює недоліки переважної більшості експертних індексів корупції. Недолік: нестача адекватної кількості кейсів для аналізу.

Все більш популярним стає концепція використання вимірювання корупції, що ґрунтується на даних про державні закупівлі, під назвою Індикатор корупційних ризиків у контрактах публічних закупівель. Враховує процедурні фактори у тендерах державних закупівель: тривалість періоду торгів, закупівлі у одного учасника, коли тільки одна компанія брала участь у тендері, тривалість рекламного періоду, тип процедури, оприлюднення оголошення про проведення тендеру. Фактори, зібрані в одному індексі, дозволяють отримати показник корупційного ризику в межах одного тендерного випадку.

Розглянемо підхід, пов'язаний з вивченням законодавства. Так, Світовий Банк має широкий масив даних щодо механізмів державної підзвітності. Світовий Банк публікує інформаційні дані щодо розкриття фінансових відомостей, свободи інформації та конфлікту інтересів в окремих країнах. Аналогічним є масив даних EUROPAM: подібні дані публікуються для 34 країн та Європейської Комісії. Додатково публікуються дані щодо політичного фінансування, розкриття фінансових даних, конфлікту інтересів, свободи інформації та державних закупівель. В цілому ці два інформаційні масиви вивчають всеосяжність внутрішньодержавних нормативно-правових актів у п'ятьох або трьох сферах, у випадку Світового Банку. Цей цікавий, на нашу думку, підхід дозволяє дізнатись про ступінь регулювання певної сфери, оскільки охоплює інформацію про ситуацію у цій сфері. Такий тип індикаторів може бути придатним для проведення вторинного аналізу: констатації факту наявності певної законодавчої бази або відслідковування впливу певних законодавчих акти на контроль корупції.

Вимірювання в межах принципу Державної підзвітності є популярним підходом до питання вимірювання корупції. Глобальний Звіт Доброчесності за результатами експертної оцінки ставить за мету оцінити міру виконання законів

та функціонування інституцій, які уможливлюють публічну доброчесність. Вивчає: фактичне існування інституцій та практики, наявність законів на предмет їх практичного втілення. Бажаючі скористатися Глобальним звітом доброчесності неодмінно зтикнуться з проблемою нерегулярних видань та оцінкою обмеженої в глобальному сенсі кількості країн (охоплено менше 20,0 відсотків від загального числа країн). Для цих країн проаналізовано всебічні дані, опрацьовувати які доволі складно.

Індекс публічної доброчесності (2015 р. і 2017 р.) було опубліковано Європейським Дослідницьким Центром Антикорупції та Державотворення при Школі Врядування Hertie, розробник Аліна Мунджіу-Піппіді. Це спроба на базі об'єктивних даних дати оцінку принципам публічної доброчесності та спроможності суспільства контролювати корупцію. Використовує дві групи індикаторів: перша група об'єднала три індикатори, що обчислюють обмеження для корупційних злодіянь – свобода преси, електронне громадянство, судова незалежність; до другої групи увійшли три індикатори, які вивчають ресурси для корупційних проявів – відкритість торгівельної галузі, адміністративне навантаження, прозорість бюджету. Індекс публічної доброчесності ґрунтується на об'єктивних даних, окрім судової незалежності та свободи преси, які оцінюються за допомогою експертних оцінок. Дає можливість відстежувати зміни: дає відповідь на питання чи змінились принципи публічної доброчесності з плином часу, чи вони покращились, чи погіршились.

З'ясували, що визначення рівня корупції є достатньо складним завданням з огляду на високий рівень латентності. Загальна оцінка рівня корупції в Україні може бути отримана за підсумками аналізу та узагальнення статистичної інформації про діяльність антикорупційних інституцій і притягнення винних осіб до відповідальності, результатів кримінологічних, соціологічних, експертних досліджень, а також за даними опитувань про сприйняття рівня корупції.

Список використаних джерел:

1. Запобігання та протидія проявам корупції / Братель С.Г. та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. 376 с.

2. Зеленецький В., Кальман О. Корупція в Україні та організаційно-правові основи боротьби з нею. *Право України*. 2001. № 4. с. 13-17.

3. Камлик М.І., Невмержицький Є.В. Корупція в Україні. Київ: Т-во «Знання», КОО, 1998. 187 с.

Дмитро Ткачук,
аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики
Національної академії державного управління при Президентові України
м. Київ, Україна

ІНФОРМАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ УЧАСТІ ЕТНІЧНИХ СПІЛЬНОТ У ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕТНОПОЛІТИКИ

Державотворення в час становлення національної правової держави потребує ретельного дослідження етнонаціональної політики. Питання ролі засобів масової комунікації в умовах етнополітичних проблем є надзвичайно актуальним і потребує глибокого осмислення, оскільки інформаційні ресурси значною мірою можуть впливати на існування етнічних спільнот.

Інформаційні процеси в структурі світових комунікаційних систем дослідив А.А. Чічановський. Дослідження містить виклад питань, що пов'язані із сучасними підходами до природи інформації, із становленням парадигми сприйняття цивілізації як інформаційного суспільства, і висвітлює місце та роль комунікаційних систем у контексті глобалізації.

Світове українство як соціальну систему дослідили В.П. Трощинський та В.М. Купрійчук. Метою дослідження є науковий аналіз світового українства як соціальної системи, насамперед, її структури, яка відображає характер та особливості української присутності в сучасному світі. В. Скуратівський і С. Чукут досліджували гуманітарну політику в Україні. Було проаналізовано гуманітарну сферу та її складові, розкриті особливості гуманітарного розвитку українського суспільства, сутність, мета та завдання гуманітарної політики, основні напрями її здійснення. Г.Ю. Родик дослідив роль засобів масової комунікації в міжетнічних конфліктах.

Проте проблемні питання в визначенні інформаційних механізмів формування та реалізації державної етнополітики потребують подальшого детального дослідження та аналізу, що і зумовило вибір теми нашого дослідження.

Без обміну інформацією неможливе державне управління. Завдяки обміну інформацією інститути публічної влади мають змогу виконувати функції управління державою та суспільством, об'єднуючи громадянську систему та політичне суспільство. Для взаємного узгодження дій, цілей та інтересів людини, держави та суспільства використовують соціально-політичну комунікацію, що найбільш використовуються у сьогоденні. Також соціально-політичну комунікацію називають масовою [4, с. 120].

Масова комунікація може мати як позитивний, так і негативний характер, адже відбувається систематичне розповсюдження повідомлень з метою впливу на поведінку та думки людей. Негативний характер відбувається внаслідок притаманній зазначеному процесу «маніпулятивно-управлінській функції», що «впливаючи на наші культурні та соціально-психологічні цінності, змінює наші установки, моделі поведінки та сприйняття дійсності». Інформаційні механізми формування та реалізації етнополітики спрямовані на забезпечення вільного

доступу етнічних спільнот до інформації, забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації. А також механізми спрямовані на створення умов для формування інформаційних джерел, розвиток електронного урядування, збагачення та оновлення інформаційних ресурсів, інформаційної безпеки, сприяння міжнародній співпраці [5, с. 85].

Отже, інформаційні механізми щодо формування та реалізації державної етнополітики є інформаційно-комунікативною функцією, завдяки якій використовується, поширюється, одержується та зберігається інформація, а також забезпечується право будь-якої етнічної спільноти на вільний доступ до інформації.

Об'єктом інформаційно-комунікаційної функції держави є частка інформації, яка здатна здійснювати вплив на розвиток окремого індивіда, суспільства в цілому або ж певних соціальних груп, зокрема і етнічних спільнот [1, с. 96].

На різних етапах вивчення теорії впливу засобів масової інформації на формування громадської думки, виникала низка суперечностей та розбіжностей, які до сьогодні не вирішені. Зокрема, залишився традиційний поділ на сферу досліджень масової інформації та сферу комунікативних досліджень. У сфері досліджень масової інформації розвивались теорії, що можуть пояснити її психологічні та соціологічні аспекти. Існують теорії, які вивчають сферу права та політику медіа, програмування медіа та теорії економіки.

Діяльність інформаційних механізмів формування та реалізації державної етнополітики неможлива без інформаційно-аналітичної діяльності. Адже саме інформаційно-аналітична діяльність надає можливість використовувати оброблені та адаптовані дані, що є основою прийняття управлінських рішень щодо стратегічного планування та прогнозування, а в майбутньому для аналізу діяльності, що була проведена. Інформаційний механізм формування та реалізації державної етнополітики забезпечує координацію та узгодженість дій її суб'єктів і об'єктів та базується на засадах удосконалення соціальної та економічної статистичної звітності відповідно до вимог ефективного державного управління у сфері державної мовної політики і запровадження новітніх інформаційних технологій та моніторингу основних напрямків державної мовної політики. Вказаний механізм має забезпечити, з одного боку, вільний доступ до інформації стосовно мовної ситуації в країні, її збір та поширення, а з іншого – державну систему моніторингу, внутрішньоурядову та міжвідомчу інформаційну взаємодію. Це призведе до швидкого надання й в повному обсязі необхідної інформації всіх учасників процесу державного управління мовними процесами на загальнодержавному рівні.

В інформаційній сфері відбувається сприяння діяльності засобів масової інформації та комунікації, які поширюють інформацію державною мовою та мовами етнічних спільнот України та сприяння висвітленню у засобах масової інформації та комунікації питань становлення Української держави, розвитку етнонаціональних відносин і реалізації прав національних меншин і корінних народів України на поширення знань про історію, культуру, звичаї, традиції

представників усіх етнічних спільнот [2].

На формування громадської думки активно впливають засоби масової комунікації. Вони прямо впливають на прийняття конкретних політичних рішень, а також формують думку громадянського суспільства. Розвиток інформації та науково-технічний прогрес сприяють світовим трансформаціям. Неможливо уявити управління соціальними процесами без використання комунікаційних технологій, адже саме соціальні процеси виступають факторами етнічної напруги. В свою чергу комунікаційні технології виступають механізмами врегулювання конфліктів та їх попередження.

Досить важливо сформувати та вдосконалити нові та діючі комунікаційні технології, спрямувати та забезпечити їх на довготривалий етнічний баланс. Найбільш суттєвим механізмом реалізації комунікаційних процесів є засоби масової комунікації.

У сучасному суспільно-політичному просторі засоби масової комунікації відповідають за інформаційне забезпечення, інформування громадськості про найбільш значущі процеси і явища, про позицію й дії влади, спрямовані на вирішення проблем (зокрема етнополітичних протистоянь); виступають гарантом демократизації світу [3, с. 12].

Отже, задіяння інформаційних механізмів формування та реалізації державної етнополітики на повну потужність є основним напрямом, що сприяє становленню в Україні багатокультурного відкритого суспільства. Міжетнічному порозумінню сприяє насамперед налагодження плідного діалогу між численними етнічними культурами. Відомо, що сучасна соціально-економічна ситуація сприяє обмеженню можливостей держави у сфері фінансового забезпечення розвитку етнічних культур. Однак, останні позитивні тенденції дають підстави вважати, що Україна рухається в напрямку демократичного політичного курсу, внаслідок чого потреби етнічних культур будуть забезпечуватися повніше.

Список використаних джерел:

1. Антонюк О.В. Основи етнополітики: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : МАУП, 2005. 432 с.

2. Концепція державної етнонаціональної політики України URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245420151&cat_id=244913751 (дата звернення 26.10.2020 р.)

3. Родик Г.Ю. Роль засобів масової комунікації в міжетнічних конфліктах. *Панорама Політологічних Студій: Науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету*. 2012. Вип. 8. С. 10-15.

4. Соловйов С. Г. Інформаційна складова державної політики та управління: монографія. Київ : К.І.С., 2015. 320 с.

5. Трощинський В.П., Скуратівський В.А., Кравченко М.В. Соціальна і гуманітарна політика : підручник. Київ : НАДУ, 2016. 792 с.

Електронне видання

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Матеріали
ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції
(з міжнародною участю)

(8 грудня 2020 р.)

Відповідальний редактор – Лозинська Тамара Миколаївна
Заступник відповідального редактора – Дорофєєв Олександр Вікторович

Матеріали конференції друкуються в авторській редакції. За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори. Позиція редакції не завжди може збігатися з точкою зору автора.

Полтава 2020